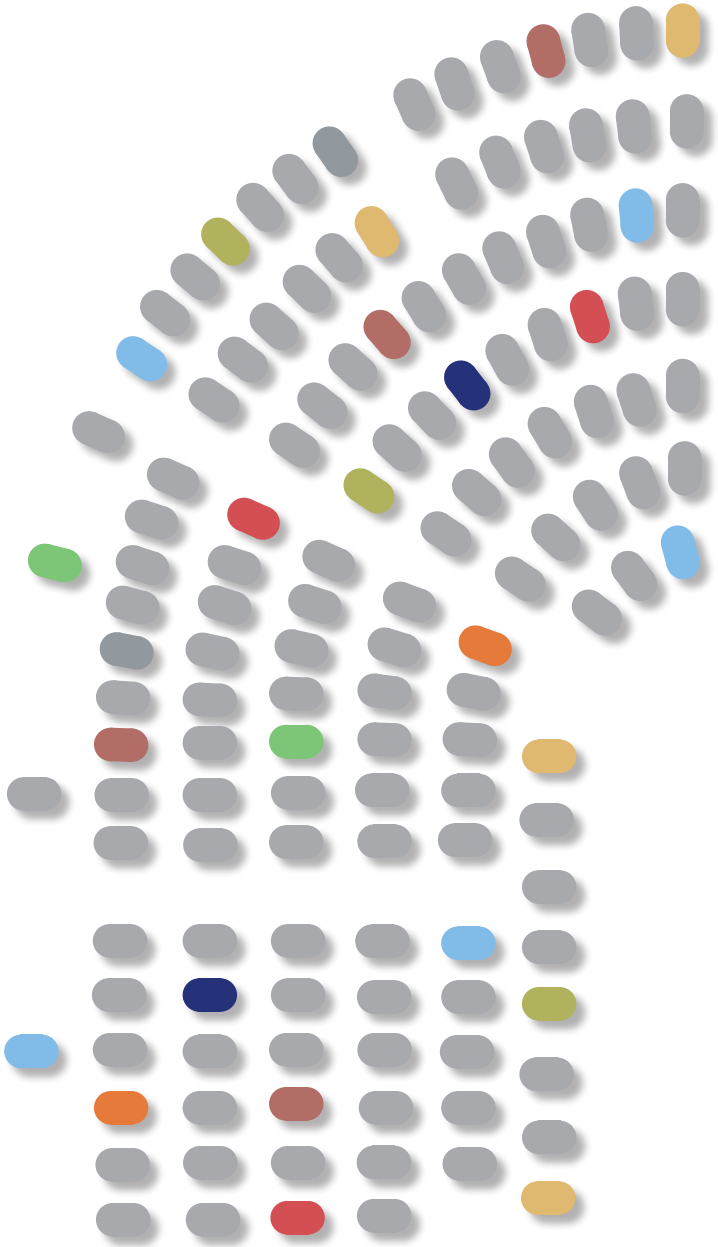
infoszolg

Infokörkép 2019

Népesség, népmozgalom

Gazdaság

Fenntartható fejlődés

Egészségügy, szociális ellátás

Oktatás, sport, kultúra

Technika, energetika

Állam, jog, politika

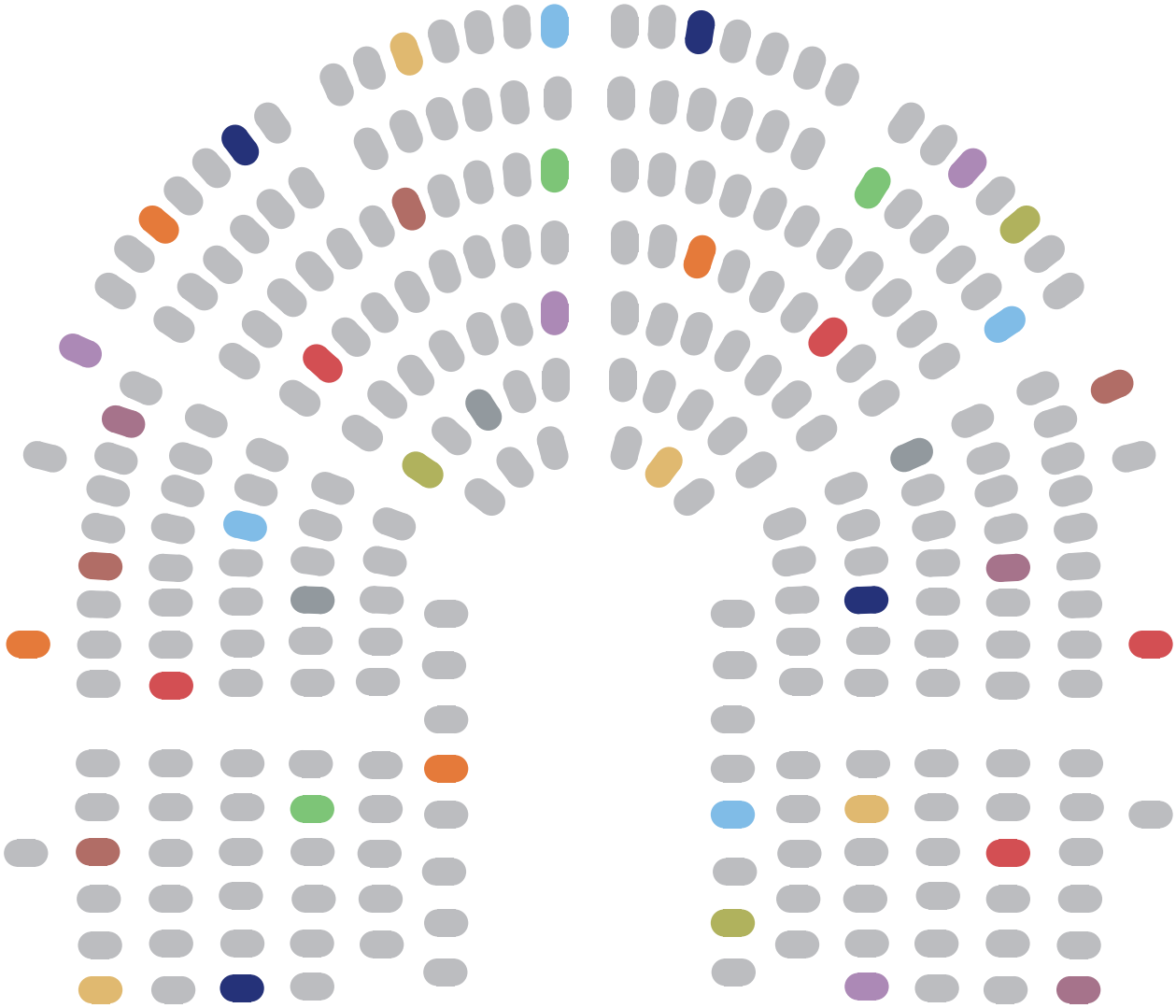
Kül- és biztonságpolitika

Az Európai Unió számokban

ORSZÁGGYŰLÉS
· HIVATALA ·

infoszolg

Infokörkép 2019

ORSZÁGGYŰLÉS
· HIVATALA ·

Felelős szerkesztő – KELEMEN IDA
Szerkesztők – DRASKOVICH EDINA, KARDOS KRISZTINA

A kézirat lezárva: 2019. február 15.

© Országgyűlés Hivatala, 2019

Minden jog fenntartva. Bármilyen másoláshoz,
sokszorosításhoz, illetve adatfeldolgozó rendszerben való tároláshoz
a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulása szükséges.

A kiadásért felel – SUCH GYÖRGY

A kiadvány az Országgyűlés Hivatala Közgyűjteményi
és Közművelődési Igazgatósága szakmai programjai keretében készült.
Igazgató – BELLAVICS ISTVÁN
Az Igazgatóság könyvprogramjának koordinátora – PELYACH ISTVÁN

Szakmai lektor – VÁRNAGY RÉKA
Infografikai tanácsadás – ZSUBORI ERVIN
Korrektor – SZÉLL SZILVIA
Műszaki szerkesztő, tördelő – SZIGLIGETI MÁRIA

ISBN 978-615-5674-56-3

Köszöntő 5

Népesség, népmozgalom 7

Gazdaság 19

Fenntartható fejlődés, mezőgazdaság 33

Egészségügy, szociális ellátás 49

Oktatás, sport, kultúra 61

Technika, energetika 75

Állam, jog, politika 87

Kül- és biztonságpolitika 99

Az Európai Unió számokban 109

Fogalomtár 121

Szolgáltatásaink 127

Tisztelt Országgyűlési Képviselő!
Tisztelt Nemzetiségi Szószóló!

Köszöntöm Önt a Képviselői Információs Szolgálat (Infoszolg) és munkatársai nevében.

Infokörkép című kiadványunk – amellyel az angolszász országok parlamenti kutatószolgálatainak hagyományait követjük – kettős célt szolgál. Egyrészt áttekintést szeretnénk nyújtani azokról a kihívásokról, amellyel a világnak és hazánknak egyaránt szembe kell néznie a jövőben. Másik célunk, hogy bemutassuk az Infoszolg országgyűlési munkához nyújtott szolgáltatásait, fókuszba állítva a tömör közpolitikai összefoglaló anyagokat (ún. Infojegyzeteket), valamint a rövid statisztikai kiadványokat (ún. Infotablókat). Hasonló összeállításokat a törvényalkotási program alapján folyamatosan felkínálunk és egyéni kérésre is elkészítünk Önnek.

Az összeállítás 8 fejezetben 44 különböző közpolitikai területen felmerülő kihívást mutat be tömör szöveges összefoglaló vagy grafikon-összeállítás, infografika formájában. Külön fejezetet szenteltünk az Európai Unió aktuális helyzetének néhány területen, a tagállamokra vonatkozó, összehasonlító adatsorokkal. A hivatkozott adatok és információk válogatott forrásait az egyes fejezetek végén található forrásjegyzékben közöljük, a fontosabb fogalmak magyarázata a tematikus fejezeteket követő fogalomtárban található. A kötetet a Képviselői Információs Szolgálat, valamint az Országgyűlési Könyvtár képviselőknek és nemzetiségi szószólóknak nyújtott szolgáltatásairól és azok elérhetőségéről szóló információ zárja.

Remélem, hogy érdeklődéssel forgatja majd kiadványunkat, és az itt szerzett információk segítik képviselői munkáját. Kérem, hogy a továbbiakban is számítson támogató szolgáltatásainkra, kéréseivel forduljon hozzánk bizalommal!

Dr. Kelemen Ida
főosztályvezető

Népesség, népmozgalom

X, Y, Z generációk | 8
Családok változóban | 10
Migráció, külföldi munkavállalás | 12
Népesség, népmozgalom | 14
Nemzetiségek Magyarországon | 15
Magyarok kisebbségben | 16
Források | 17

Dr. Samu Nagy Dániel

X, Y, Z generációk

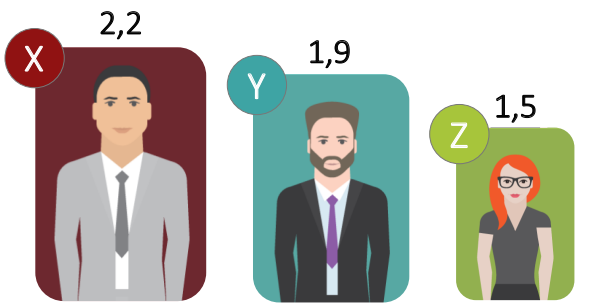
Másként viszonyulnak a világhálóhoz, az okostelefonhoz és a számítógéphez azok, akik már öntudatra ébredésük, kisgyermekkoruk kezdetétől találkoztak ezekkel az eszközökkel, mint azok, akik életében csak később, érettebb korukban jelentek meg mindezek. Míg az 1960-as és 1970-es években születettek gyermekkorában még csak vonalas telefon és hétfői adásszünettel üzemelő, kétcsatornás televízióadás volt, addig az ezredforduló utáni gyermekek már három-négy éves korukban tableten játszanak, YouTube-on néznek meséket, videókat, kezelik a billentyűzetet, és magától értetődően képesek egyszerre több tevékenységre koncentrálni, egyidőben több feladatot végezni – ez utóbbit nevezi a szakirodalom „multitasking"-nak.

Mindez alapvető különbségeket eredményez az egyes nemzedékek értékrendjében, beállítódásában. A generációs különbségeket feltérképező kutatások meg is erősítették a feltételezést, hogy mennyire más módon viszonyul többek között a tanuláshoz, a munka világához, a reklámokhoz, a vásárláshoz a digitális korba beleszületett nemzedék, mint az új technikai vívmányokkal csak felnőtt fejjel találkozó korosztályok.

A tudományos világban teljesen elterjedt, s már a közbeszédben is használják az egyes generációk megnevezésére az X, Y és Z betűket. Az X generáció kifejezés Robert Capa magyar származású fotósnak köszönhető, s – noha ő még egy idősebb korosztályra használta – ma az 1960-as évek közepétől az 1970-es évek végéig születetteket értjük alatta, azaz a mai negyveneseket-ötveneseket. Az őket követő Y generáció tagjai az 1980-as évek elejétől az 1990-es évek közepéig születtek, ők a mai húszasok-harmincasok nemzedéke, s az utánuk következők a Z generáció, amelynek képviselői zömében még iskolások, ám ezekben az években jelennek meg komolyabb mértékben a munkaerőpiacon.

A KSH 2018. évi adatai szerint az X generációhoz tartozó 39–53 évesek mintegy 2,2 millióan vannak Magyarországon, a 24–38 éves Y generációsok száma 1,9 millió fő, míg a Z generáció tagjai – a 9–23 éveseket számítjuk ide – 1,5 millióan vannak.

A három generáció lélekszáma Magyarországon (millió fő, 2018)

1965 és 1979 között születettek | 1980 és 1994 között születettek | 1995 és 2009 között születettek

Az X generáció

A generáció képviselőire használják a „digitális bevándorló" kifejezést is, mert születésükkor még nem létezett az online tér, annak lehetőségeivel csak fiatal felnőttként ismerkedhettek meg. Gyermekkorukat a televízió, majd a videójátékok kísérték, s a betárcsázós internet is felidézhető emlék még számukra. Megjelenésükkor magától értetődően használni kezdték az új infokommunikációs eszközöket, de ezek nem képesek a mindennapjaikban oly mértékben meghatározóvá válni. A kutatók megállapításai szerint ellenben a fiatalabb generációknál érezhetően könnyebben tudnak személyesen és telefonon kommunikálni, s szívesebben írnak kézzel is.

Az Y generáció

A közbeszédben milleniáloknak is hívott generáció tagjai ugyan szintén nem az online világba születtek, de az internet még gyermekkorukban megjelent, s azóta alapvető szerepet játszik a mindennapjaikban. A világhálóra kezdettől elsősorban információs forrásként tekintenek, ily módon otthon vannak az információkeresésben. Magától értetődően élnek azonban az újabb szolgáltatások – mint a közösségi médiumok – adta lehetőségekkel is: híreket, képeket, videókat osztanak meg, véleményt nyilvánítanak az interneten keresztül. A közösségi médiumok ráadásul a korábbi nemzedékekéhez képest összehasonlíthatatlanul kiterjedtebb kapcsolati háló építését és rendszeres ápolását is lehetővé teszik számukra. Sőt a csoporthoz tartozás érzését is a korábbinál sokkal szélesebb körben képesek nyújtani számukra a különféle, akár határokon is átnyúló virtuális közösségek.

A Nielsen nemzetközi piackutató cég felmérése szerint az Y generáció tagjai az Egyesült Államokban naponta akár 11 órát, tehát az ébrenléti idejük túlnyomó többségét is eltöltik különböző digitális eszközök használatával. A Vodafone Magyarország és az NRC közös felmérése ugyanakkor azt az eredményt hozta, hogy a 16–37 éves korosztály 30 százaléka már egyenesen közösségimédia-függő, s naponta majdnem két órát tölt az online felületeken.

Mindezek mellett további sajátossága ennek a nemzedéknek a felnőtté, önállóvá válás későbbre tolódása, amelyet a szakirodalom Pán Péter-szindrómának nevez. Eszerint a fiatalok még 25-30 évesen is a szülőkkel laknak együtt, sok esetben még tanulnak, s a korábbi generációknál tapasztalthoz képest a munkaerőpiacon is később jelennek meg.

A Z generáció

Elődeikkel ellentétben ők már beleszülettek a digitális világba, ezért szokták a „digitális bennszülött” elnevezéssel is illetni ezt a korosztályt. Az Y generációval ellentétben nem elsősorban az információforrást látják a világhálóban, hanem a kétirányú kommunikációs eszközt, ennek folytán napi szinten élnek a tartalomelőállítás és -megosztás lehetőségével. A korosztály 44 százaléka már a híreket is elsősorban a közösségi oldalakon keresi.

Az UNICEF Magyar Bizottsága által 2014-ben nyilvánosságra hozott felmérés arra az eredményre jutott, hogy a 10–19 éves korosztály 96 százaléka rendelkezik mobiltelefonnal, 86 százalékuknak pedig profilja is van közösségi oldalon. Természetes számukra, hogy a nap bármely percében elérhetők legyenek, és másokat is el tudjanak érni bárhol a világon.

Szokás a világ első globális nemzedékének is nevezni őket, mivel azonos időben találkoznak ugyanazokkal a zenékkel, divatirányzatokkal, mozifilmekkel, sőt még bizonyos szavak, kifejezések, jelek is világméretekben terjednek el közöttük.

További adottságuk, hogy kevesebben vannak a korábbi generációknál, s ez új helyzetet teremt számukra a munkaerőpiacon, ahol egyébként első képviselőik már meg is jelentek. A betölthető állások nagy választéka öntudatosabbá teszi a korosztály tagjait, másfelől az idősebb generációkhoz képest sokkal gyakrabban is váltanak munkahelyet. Csekélyebb létszámuk ugyanakkor azt is eredményezi, hogy a jövőben egy nyugdíjasra egyre kevesebb aktív korú munkavállaló fog jutni.

A reklámoknak, a marketingnek is alkalmazkodniuk kell a Z generáció sajátosságaihoz, hiszen 2020-ra már ők fogják a vásárlások 40 százalékát bonyolítani. A kutatások ráadásul arra a megállapításra jutottak, hogy a márkák reklámjainak legfeljebb nyolc másodpercük van arra, hogy felkeltsék a generáció tagjainak figyelmét.

A generációs elmélet kritikája

A generációkutató szakértők arra a veszélyre hívják fel a figyelmet, hogy az egyes generációkra vonatkozó megállapítások sokszor leegyszerűsítőek, homogén egységként kezelik az azonos időintervallumban születetteket, s figyelmen kívül hagyják az eltérő földrajzi környezetből, családi háttérből adódó sokszínűségüket. A generációs sajátosságokat feltérképezni szándékozó kutatások ráadásul többnyire a legalább középfokú, de inkább felsőfokú végzettséggel rendelkező fiatalokat vizsgálják, akik valamely idegen nyelven is jól beszélnek, és a digitális világban is magabiztosan boldogulnak.

Összegzés

Az Y generáció, s még inkább a Z generáció képviselői másképp viselkednek munkavállalóként és médiafogyasztóként is, mint az idősebb nemzedékek. A munkaadóknak tudomásul kell venniük, hogy e generációk tagjai a rugalmasabb, kötetlenebb munkavégzési formákat részesítik előnyben, és sokkal gyakrabban váltanak munkahelyet, ráadásul a növekvő munkaerőhiány közepette könnyebben is diktálják a feltételeket, mint az előttük járó korosztályok. A reklámszakembereknek pedig arra kell készen állniuk, hogy a korábbinál hatékonyabban és kreatívabb módon szólítsák meg az online világban a fiatal fogyasztókat.

Máté Olga

Családok változóban

A társadalomban zajló változások kihatnak a családok életére. Napjainkban a családszerkezet átalakulása és a családformák pluralizációja zajlik, vagyis a házasságban élő szülőkből és gyermekekből álló hagyományos családtípusok mellett növekszik az attól eltérő családformák száma és aránya. Ez a változás szociológiai és demográfiai szempontból természetes és értéksemleges. A köztudatban élő idealizált családkép azonban lassabban változik, mint maguk a családok.

Az 1960-as, 1970-es évektől a fejlett országok nagy részében a termékenységi ráta nem éri el a népesség újratermelését biztosító 2,1 értéket, vagyis fogy a népesség. A második demográfiai átmenet elmélete szerint ez új korszakot jelent Európa és a fejlett világ népesedéstörténetében. Megváltozott a gyermekvállalási és családalapítási magatartás, valamint jelentősen átalakultak a családi és házassági-élettársi kapcsolatok. Az új értékek megjelenése és az individualizáció új szakaszt nyitott a nukleáris család (csak szülőkből és gyermekeikből álló család) fejlődésében. Ezek a folyamatok új kihívásokat jelentenek, hatásuk érezhető a gazdaság, a munkaerőpiac, az egészségügy, az oktatás, a társadalom- és családpolitika területein egyaránt.

Házasság, gyermekvállalás

A párkapcsolaton alapuló családformák közül a mai napig a legjelentősebb a házasság. A házasság a legtöbb európai államban alkotmányos alapértéknek minősül, kiemelt védelmet élvez a többi együttélési formához képest, több nemzetközi egyezmény emberi jogként említi. A házasodási kedv azonban évtizedek óta csökkenő tendenciát mutat, míg a válások száma emelkedik. Ez alól kivételnek számítanak a déli európai országok (Görögország, Málta, Olaszország) alacsony házasságkötési, de alacsony válási arányokkal. A hagyományos családmodell helyett a párok inkább az együttélést választják. Nemzetközi összehasonlító kutatás mutatott rá, hogy az első házasok számára biztosított jelentős támogatás nagymértékben növeli a házasság népszerűségét, olyannyira, hogy Svédországban ez trendfordítónak bizonyult. Magyarországon 2016-ban a családok 64 százaléka élt házasságban gyermekkel vagy anélkül. Itthon is csökken a házasságkötési kedv, bár az utóbbi években lassuló mértékben. Jellemző, hogy a párok egyre érettebb korban házasodnak, 2000 és 2016 között öt évet emelkedett az először házasulók átlagos életkora mindkét nem esetében.

A gyermekek és a gyermekes családok száma is csökken, bár Európa országaiban nagy különbségek vannak az egy anyától született gyermekek számát tekintve. A Magyarországon gyereket nevelő családok aránya 2011-re a rendszerváltás óta 52-ről 33 százalékra esett vissza.

Az Unió országainak döntő többségében az egygyermekes családok dominálnak (az uniós átlag 47%). Magyarországon 2017-ben a családi pótlékban részesülő gyermekes családok 51 százalékában egy, 34 százalékában két gyermek élt, és csupán a családok 15 százaléka nagycsaládos. Hollandiában, Svédországban, Írországban, Dániában haladja meg csupán a kétgyermekes családok száma az egygyerekesekét.

Sokan a mai napig a házasságot tekintik a gyermekvállalás számára ideális körülménynek. A házasság nagyobb népszerűsége és a gyermekvállalási hajlandóság közti összefüggés azonban nem kimutatható. Európa legmagasabb termékenységi rátájú országaiban – Írország, Norvégia, Egyesült Királyság, Franciaország, Svédország, Finnország – Írország kivételével a legnépszerűbbek a házasságon kívüli együttélési formák. Ezekben az országokban a családok harmada, negyede nem házasságban neveli gyermekeit. A házasságon kívüli születések aránya 2000 és 2012 között 27-ről 40 százalékra emelkedett az Unió országaiban. Magyarországon 2017-ben az összes megszületett gyermek 45 százaléka született házasságon kívül.

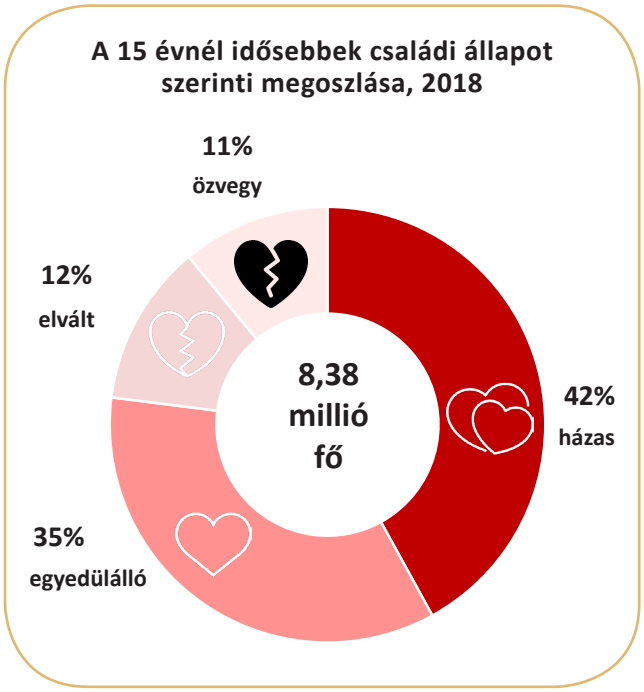
A kontinens országai közt nagy a különbség jogi szempontból az egyneműek házassága, élettársi kapcsolata tekintetében. A következő uniós országok engedélyezik az azonos nemű párok házasságát: Belgium, Dánia, az Egyesült Királyság (Észak-Írország kivételével), Finnország, Franciaország, Hollandia, Írország, Izland, Luxemburg, Málta, Németország, Norvégia, Portugália, Spanyolország és Svédország. Magyarország bejegyzett élettársi kapcsolat formájában ad lehetőséget az egyneműek együttélésére, amely azonban jogilag nem azonos a házassággal.

Élettársi kapcsolatok

A kortárs családtípusok közül a legdinamikusabban terjedő párkapcsolati forma a házasságon kívüli együttélés. Európában átlagban a felnőtt lakosság 9 százaléka

él ebben a formában párkapcsolatban, de az államok közt nagyok a különbségek. Belgiumban, Észtországban és Norvégiában már minden harmadik 30–34 éves nő az élettársával él együtt. Viszonylag alacsony az élettársi kapcsolatban élők aránya Romániában, Lengyelországban és Litvániában. Olaszországban, Görögországban és Horvátországban az együtt élő párok 1-3 százalékos arányt jelentenek csupán. Magyarország nemzetközi összehasonlításban a középmezőny alsó részén helyezkedik el. A társadalmi változások leginkább a fiatalkorúak (15–29 évesek) párkapcsolati döntéseiben mutatkoznak meg.

Az élettársi kapcsolatok közül a házasságot megelőző vagy a házassággal szemben alternatívát kínáló típusai a legelterjedtebbek. Az életkor előrehaladtával a különélést egyre többen egy alternatív, a függetlenség megőrzésére alkalmas párkapcsolati formának tekintik (külön élő partnerkapcsolat). Magyarországon 2011-ben a gyerekek 17 százaléka olyan családban élt, ahol a szülők nem házasok, hanem élettársak.

Egyszülős családok

Nagymértékben emelkedik az egyszülős családok száma. Európában 2016-ban átlagosan a gyermekes családok 15 százaléka élt együtt egyedüli szülőként gyermekével. Magyarországon az egyszülős családok aránya az elmúlt 50 évben megduplázódott, arányuk 20 százalék. Ezek döntő többségében az anya él együtt gyermekével vagy gyermekeivel. A következő generáció mintegy egyharmada így nevelkedik.

Az egyszülős családok rendkívül sebezhető társadalmi csoportnak számítanak a család egyetlen keresője miatt, szegénységi kockázatuk jóval nagyobb, mint más családtípusoké. Ezt ellensúlyozandó több országban kiemelt támogatásban részesítik őket. Így például Norvégiában az egyedülálló szülő plusz egy gyermek után kap családi pótlékot.

Mozaikcsaládok

Európában átlagosan a házasságok fele végződik válással. Az új kapcsolatok létrejötte nyomán egyre több gyerek nevelkedik ún. mozaikcsaládban, melyet az egyik, elvált szülő és gyermekei alkotnak az új partnerrel és annak esetleges gyermekével, gyermekeivel. Magyarországon a válással megszűnő házasságok körülbelül 60 százalékában van kiskorú gyermek. Az érettségizőknek már csak 57 százaléka él mindkét biológiai szülőjével együtt. A kisiskolások 5-8 százaléka él az egyik vér szerinti szülőjével és annak új partnerével, az idősebb gyerekek közül már minden tizedik.

Egyedülállók

Jelentősen megnövekedett az egyedül élők száma. Magyarországon a hajadon nők és nőtlen férfiak aránya 2016-ban már meghaladta a népesség egyharmadát. Az ezredforduló utáni első évtizedben az egyedülállók, a tartós partnerrel együtt nem élők arányának növekedése volt a legjellemzőbb demográfiai tendencia itthon. Ennek egyik következménye a háztartások atomizálódása, vagyis az egyszemélyes háztartások terjedése. A tudatosan egyedülálló, gyermektelen személyek, a „szinglik" száma Magyarországon nem jelentős, a társadalom 3 százalékát alkotják.

Új kihívások

A családszerkezeti változások a jóléti államra új terheket rónak, és új megoldásokat kívánnak. A kései családalapítás, a törékenyebb párkapcsolatok, a gyermektelenek arányának növekedése nagy kihívás a jövőre nézve. A szakemberek átgondolt, célzott és kiszámítható intézkedéseket javasolnak, amelyek akkor érik el céljukat, ha érdemben javítanak a támogatni kívánt rétegek, családok helyzetén. A gyermekvállalást akadályozó tényezők lebontásakor fontos a kiszámítható családtámogatási rendszer, a munkaerőpiac rugalmassága, a hozzáférhető és jó színvonalú gyermekintézmények hálózatának kiépítése, az elszegényedés megállítása. A családalapítás pozitív motivációi szakpolitikai döntésekkel nem változtathatók, de az állam az emberek igényeinek és érdekeinek figyelembevételével talajt adhat a modernebb, egyenlőbb családi munkamegosztás, a női és férfiszerepek összehangolására is.

Dr. Ács Vera

Migráció, külföldi munkavállalás

Az EU-n belüli gazdasági migráció annak az uniós politikának a sikere, amely a munkaerő szabad áramlására mint a gazdasági integráció zálogára tekint. Az uniós tagság összességében lényeges előnyökkel jár(t) Kelet-Európa számára, de legfiatalabbjainak és legtehetségesebbjeinek elvándorlása lassítja a felzárkózást a nyugati tagállamokhoz. Magyarországról az EU-csatlakozást követően a térség országainál később indult meg az Európát jellemző kelet–nyugat irányú migráció, mára azonban jelentős szintet ért el.

.

Az EU-n belüli mobilitás jogi háttere

A munkavállalók szabad mozgása az uniós polgárok egyik alapvető szabadsága, amelyet az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 45. cikke biztosít, s részletesebb szabályait az Európai Parlament és Tanács rendelete (492/2011/EU) határoz meg.

A szabad munkaerőmozgás minden tagállami állampolgárnak a lakóhelyétől függetlenül jogot biztosít arra, hogy szabadon költözhessen egy másik tagállamba munkavállalás céljából. Ez a jog a foglalkoztatási és munkafeltételek, különösen a javadalmazás, az elbocsátás, valamint a szociális és az adókedvezmények tekintetében védelmezi a munkavállalókat az állampolgárság alapján történő megkülönböztetés ellen.

Az uniós polgárok mellett Svájc és az Európai Gazdasági Térség (Izland, Norvégia és Liechtenstein) állampolgárai, valamint meghatározott családtagjaik jogosultak az Unió területén szabadon mozogni a kereső tevékenység folytatásán kívül egyéb célból is (tanulmányok folytatása, nyugdíjas stb.), bizonyos korlátozásokkal és feltételekkel.

Az EU-n belüli munkaerőmozgás számokban

Az Eurostat adatai alapján 2017-ben a munkaképes korú (20–64 év) uniós polgárok 3,8%-a élt állampolgárságától eltérő tagállamban. A legmobilabb munkaerők a teljes aktív népességhez viszonyítva Romániából, Litvániából, Horvátországból, Portugáliából, Lettországból és Bulgáriából indultak útnak. A legkevésbé mobil munkaerők a németek, a britek, a svédek és a franciák voltak. A legtöbb tagállamban magasabb a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a migránsok között. Egyedül Bulgáriában, Horvátországban, Portugáliában és a három balti államban magasabb a lakosság körében a felsőfokúak aránya. EU-szinten kevesebb alacsonyabb végzettségű vándorolt ki, ami nem érvényes Magyarországot és Csehországot kivéve az Unióhoz 2004 után csatlakozott országok és Görögország esetében.

Az Európai Bizottság 2018. márciusi tanulmánya szerint a legjobban preferált célország Németország és az Egyesült Királyság, az EU-28-akból elvándorlók több mint 50%-át befogadva. Míg az Egyesült Királyságba az új munkavállalók az elmúlt 15 évben folyamatosan érkeztek, addig Németország (munkaerőpiacának teljes megnyitását követően) 2009–2015 közötti 250%-os évi emelkedést produkálva vált igazi célországgá. Spanyolország és Olaszország célország még ugyan, de nem vette vissza vezető szerepét a gazdasági válság után. Ausztriában a bevándorlók száma állandó növekedést mutat, s 2015-ben a 3. legtöbb uniós polgárt befogadó ország volt. Az Unióhoz 2004 után csatlakozott országok (EU-13-ak) közül Lengyelország és Csehország volt a legvonzóbb.

Elvándorlás Magyarországról

Az emigráció mérését és összehasonlítását megnehezíti az adatok korlátozott elérhetősége, valamint az adatok különbözősége. Az emigráció nagyságára a magyar statisztikusok a célországokban rendelkezésre álló bevándorlási adatok alapján ún. tükörstatisztikát számítanak. Eszerint 2007-től növekedett a külföldön munkát vállaló magyarok száma. 2010-ben évi 50 000, 2012-2015 között évi legalább 100 000 fő távozott. Az elvándorlás növekedésének üteme 2013-ban mérséklődött, 2014–2015-ben megállt, s 2016-ra mutatott csökkenést. 2017 elején az Európai Gazdasági Térség országaiban élő magyarok száma meghaladta a 461 ezer főt, ami 2014 óta mintegy 130 ezer fős növekedést jelent.

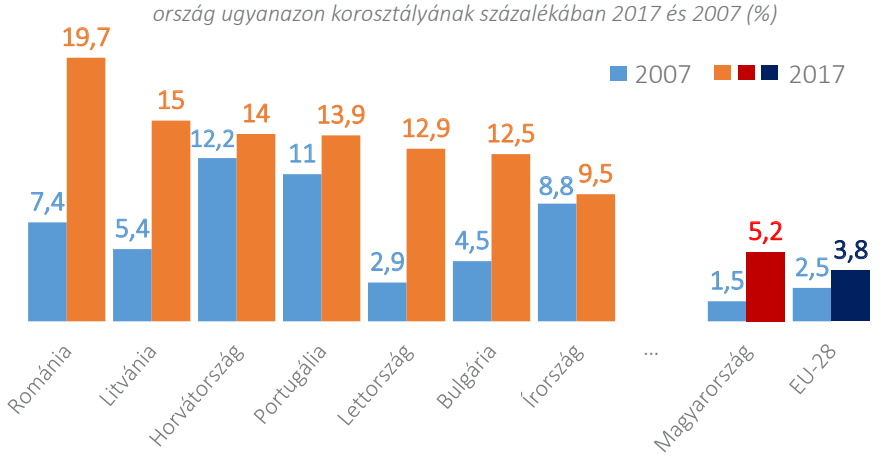
Az Eurostat az állampolgársági államtól eltérő tagállamban, 12 hónapnál hosszabb ideig tartózkodókat veszi alapul, amely nem tartalmazza az ingázókat, a visszatérő migránsokat vagy azokat a második, harmadik generációkat sem, akik még nem szerezték meg a születési tagállam állampolgárságát. Ezen adatok alapján 2017-ben a 20–64 év közötti magyarok 5,2%-a lakott

másik tagállamban. Ez 3,7%-os növekedést jelent 2007 óta.

A legnépszerűbb célországok továbbra is az Egyesült Királyság, Németország és Ausztria. Várhatóan a jövőben sem alakul másképp az emigráció iránya, ha a a 2018 nyarán megjelent legutolsó mikrocenzus adatait, mely szerint 254 ezer ember, azaz a 16–64 évesek 4,2%-a tervezi komolyan a kivándorlást munka vagy tanulás céljából, vagy a külföldi felsőoktatási intézménybe jelentkezők célországait vesszük alapul. A migránsok fiatal korösszetétele jellemző, a főbb célországokban 51–68% közötti a 20–39 évesek aránya, míg a hazai népességben ez 28%. Az Egyesült Királyságot választókra a nőtlen/hajadon fiatalok túlsúlya, a szakmunkások alulreprezentáltsága, a Németországba vándorlókra a szakmunkások, továbbá az idősebb korosztályokba tartozók és a házasok relatív túlsúlya jellemző.

Leginkább mobil munkavállalók az EU-ban

A külföldön dolgozók aránya a munkavállalási korú népességben (20–64 évesek) a származási ország ugyanazon korosztályának százalékában 2017 és 2007 (%)

Magyarok külföldön

*2017 elején **461 ezer** magyar élt az EGT-tagállamokban.*

Kivándorlók

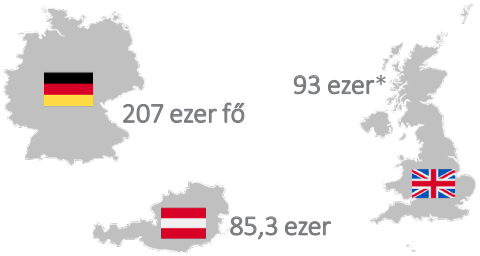
2010
7 318 fő

2017
26 957 fő

Végleges külföldi letelepedés szándékával vagy ideiglenes külföldi tartózkodás céljából hagyják el Magyarországot.

Magyar munkavállalók a legnépszerűbb célországokban, 2017

** A brit hivatalos statisztika (ONS) által megadott létszám túlzóan alacsonynak tűnik. Az Egyesült Királyságban ténylegesen dolgozó magyarok számát egyes becslések 250-300 ezer főre teszik.*

Források: KSH (2018): Demográfiai évkönyv, 2017.; Statistische Bundesamt; Office for National Statistics UK; Statistic Austria

Az emigráció lehetséges következményei, megoldási javaslatok

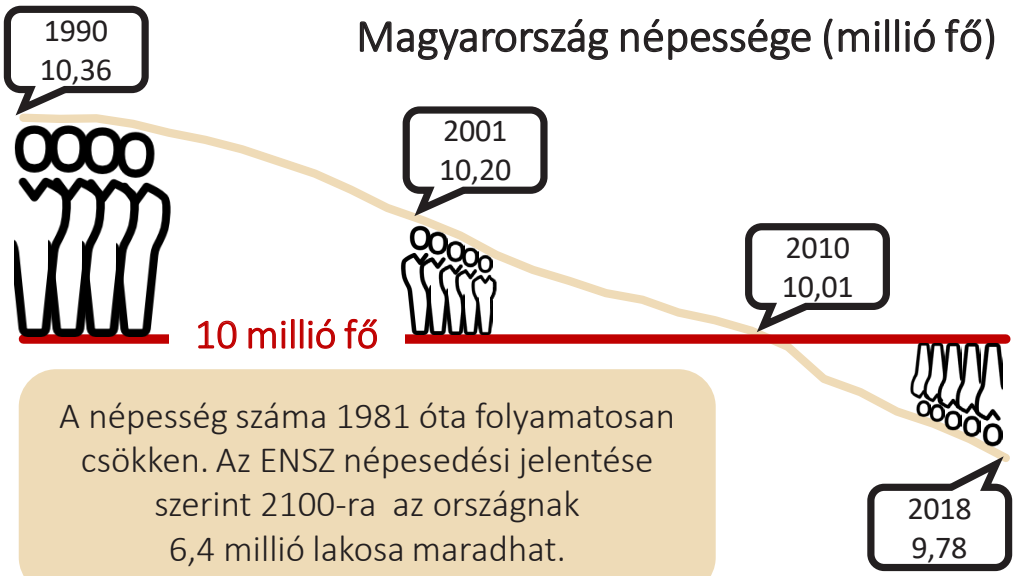
Az IMF szakértői elemzése (2016) szerint kivándorlás nélkül a régióban 7 százalékponttal lett volna magasabb a reál GDP növekedése 1995–2012 között. A Nyugatra költözők hazautalásai élénkítették a fogyasztást és a beruházásokat, ennek következtében erősödött az árfolyam, ami viszont csökkentette az adott gazdaság versenyképességét.

Az elvándorlás munkaerőpiacra gyakorolt hatása jelentősen függ a migráció szerkezetétől. Az erőteljes migráció strukturális hiányokat teremthet a munkaerőpiacon, de reformokat is eredményezhet (balti és lengyel példák). A hiányzó munkaerőt a visszavándorlás és a bevándorlás ellensúlyozhatja.

Az IMF a diaszpórákkal való együttműködést javasolja a kelet-európai országoknak, hogy hatékonyabban tudják hasznosítani az emigránsok szaktudását és pénzét, továbbá hogy ösztönözzék a pénzküldés helyetti befektetéseket. A beruházásokat és a hosszú távú növekedést leginkább a munkára rakodó terhek elkerülése és a fogyasztást terhelő adók növelése ösztönzi. A kormányoknak jobban össze kell hangolniuk az oktatást a foglalkoztatási igényekkel, bővíteni kell a munkahelyi képzési lehetőségeket, hogy a munkaerőt megtartsák. Az EU kohéziós és strukturális alapjainak újragondolása is szükséges, amelyek kompenzálhatnák a kivándorlásnak a küldő országok gazdasági potenciáljára gyakorolt kedvezőtlen hatását.

AZ ÁBRÁKAT KARDOS KRISZTINA KÉSZÍTETTE

Magyarország népessége (millió fő)

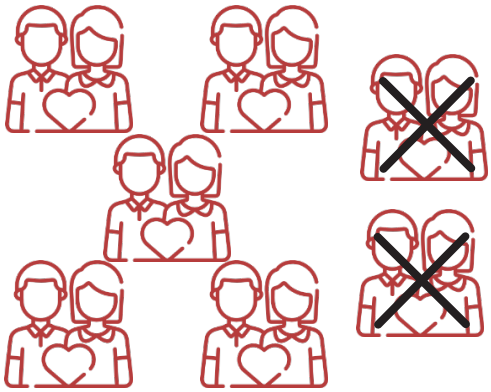
A népesség száma 1981 óta folyamatosan csökken. Az ENSZ népesedési jelentése szerint 2100-ra az országnak 6,4 millió lakosa maradhat.

Természetes fogyás 2010–2017

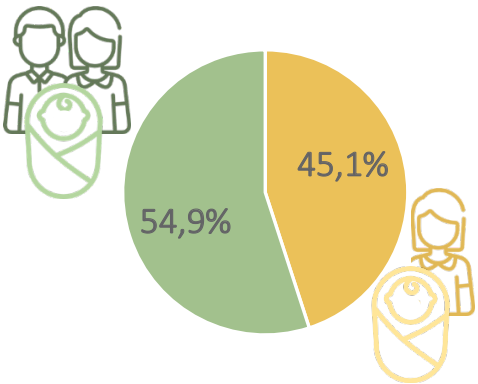
2010 óta ezer lakosra átlagosan 13,1 haláleset és 9,2 születés jut évente.

Családi állapot (2017)

Ezer főre 5,2 házasságkötés és 1,9 válás jut.

Közel minden 2. gyermek házasságon kívül születik.

Nemzetiségek Magyarországon

Nemzetiségiek száma (fő), 2011. évi népszámlálás

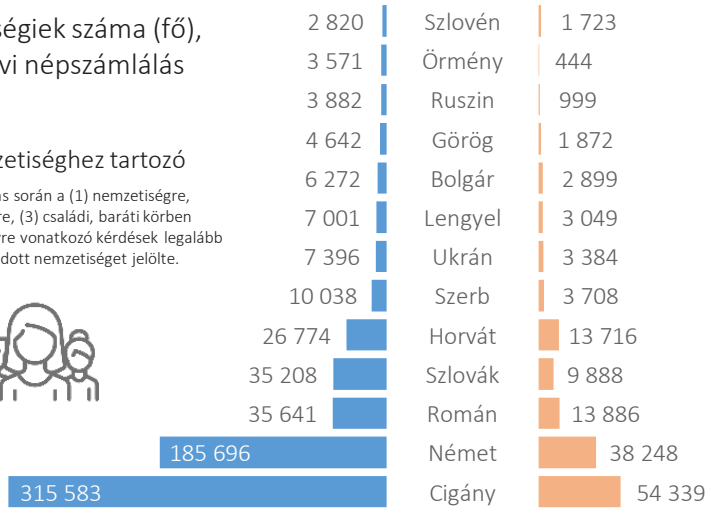
Nemzetiséghez tartozó

A népszámlálás során a (1) nemzetiségre, (2) anyanyelvre, (3) családi, baráti körben használt nyelvre vonatkozó kérdések legalább egyikénél az adott nemzetiséget jelölte.

Anyanyelv szerint

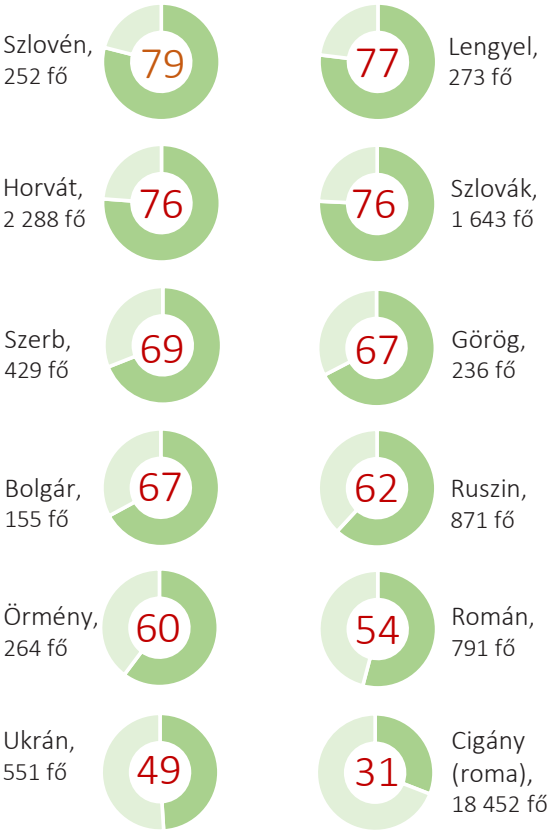

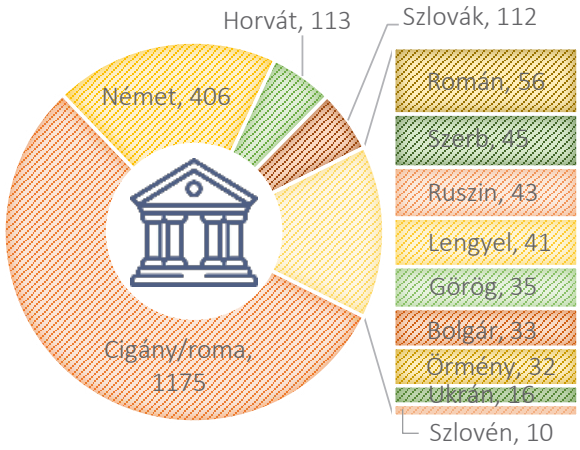
A 2018. évi országgyűlési választások

A nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma (fő), részvételi arányuk (%) és a megválasztott nemzetiségi képviselők száma (fő)

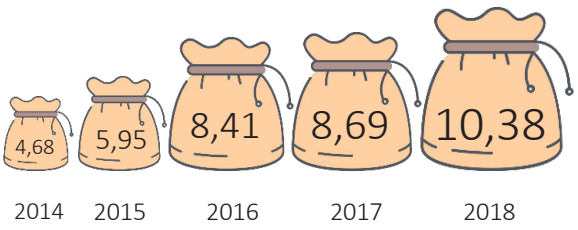

A 2015. január 1-jén működő települési nemzetiségi önkormányzatok száma (db)

Nemzetiségek költségvetési támogatása, 2014–2018 (milliárd Ft)

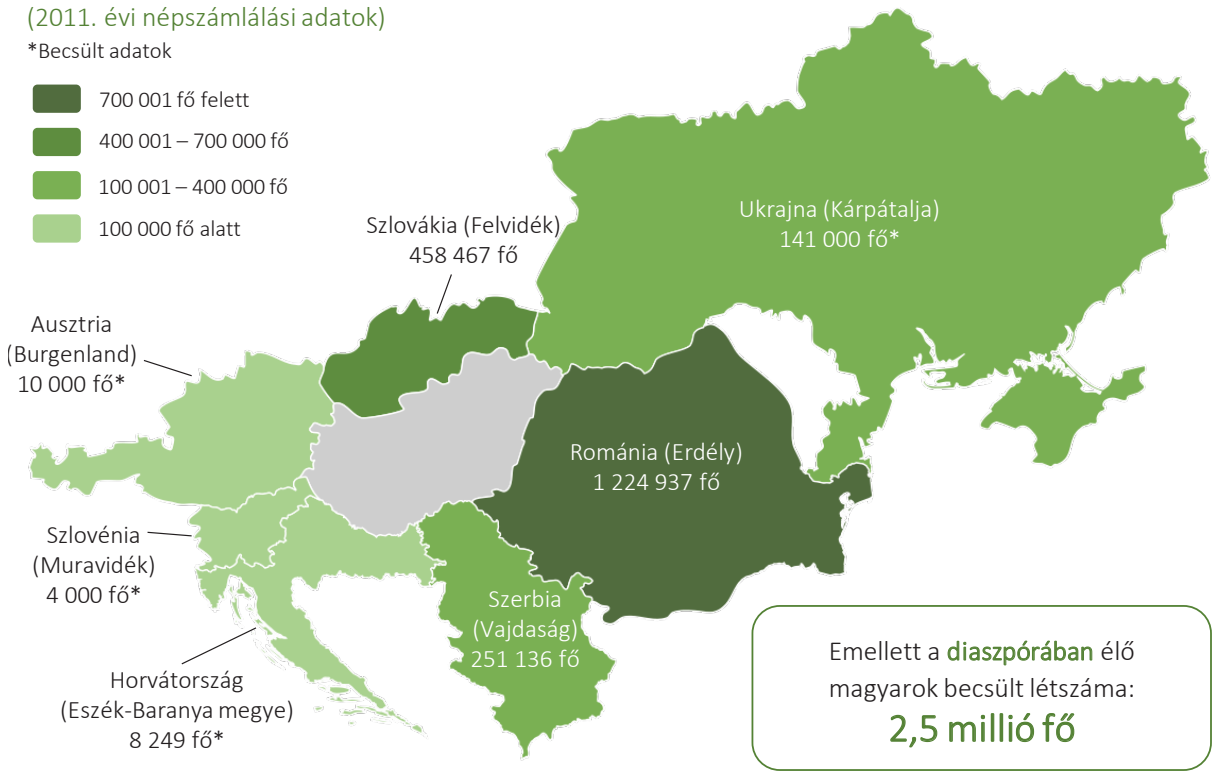
A 2018. évi országgyűlési választásokon a **német nemzetiség** szerzett egyedül mandátumot, a többi nemzetiséget 1-1 nemzetiségi szószóló képviseli a törvényhozásban.

Lukács Gabriella – Vajda Adrienn

Magyarok a Kárpát-medencében

(2011. évi népszámlálási adatok)

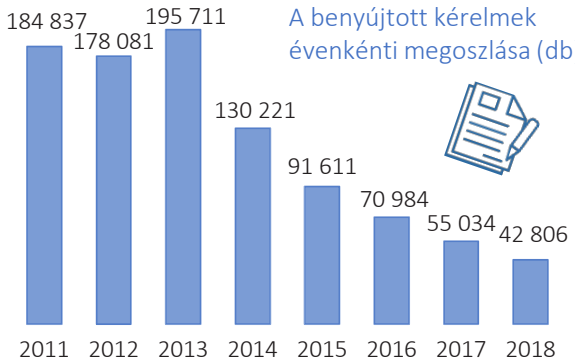
*Becsült adatok

Emellett a **diaszpórában** élő magyarok becsült létszáma:

2,5 millió fő

Egyszerűsített honosítási eljárás

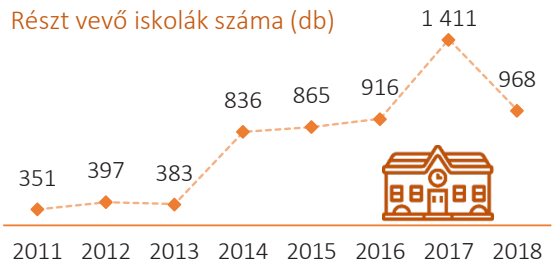

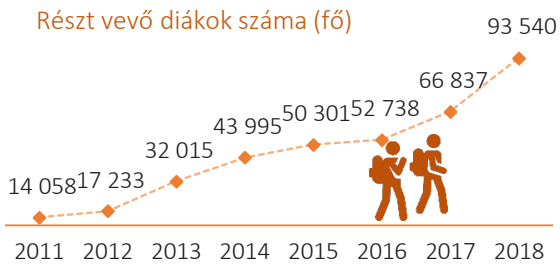
Egyszerűsített honosítási eljárás keretében összesen

910 ezer

külhoni magyar tett esküt 2018 decemberéig.

Határtalanul Program

2018-ban a nemzetpolitikára összkormányzati szinten fordított összeg meghaladta a **130 milliárd** forintot.

Források

X, Y, Z generációk

Brandformance (2018): *Márkaépítés és értékesítéstámogatás a hazai vállalatok marketingkommunikációjában.*

Ipari digitalizáció (2018): *Az új generáció tanítása.*

Molnár Eszter (2018): Mutasd az évjáratod, megmondom a sorsod! *ITBusiness,* 2018. február 22.

Nemes Orsolya (2018): Elmaszatolt generációk: a mítosz, amivel ideje lenne leszámolnunk. *Forbes.hu,* 2018. február 16.

Nielsen (2018): *Napi 11 órát kütyüzik az Y generáció.*

Pál Eszter (2013): *A „Z" generáció – Irodalmi áttekintő, összefoglaló.*

UNICEF Magyar Bizottság (2014): *Jogod van a jogaidhoz!*

Családok változóban

Harcsa István – Monostori Judit (2014): Demográfiai folyamatok és a családformák pluralizációja Magyarországon. In: *Társadalmi Riport 2014.* TÁRKI.

KSH (2017): *Demográfiai évkönyv, 2016.*

KSH (2017): *Mikrocenzus 2016. 2. A népesség és a lakások jellemzői.*

KSH (2017): *Mikrocenzus 2016. 3. Demográfiai adatok.*

KSH (2018): *Magyarország, 2017.*

KSH NKI (2018): Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): *Demográfiai portré 2018.*

Laura Bernardi – Dimitri Mortelmans (2018): *Supporting Lone Parents and Their Children in Europe.* Population Europe – The Network of Europe's Leading Demographic Research Centres.

Livia Sz. Oláh (2015): *Changing families in the European Union: trends and policy implications.* European Union's Seventh Framework Programme.

Migráció, külföldi munkavállalás

Blaskó Zsuzsa – Gödri Irén (2016): A Magyarországról kivándorlók társadalmi és demográfiaiösszetétele. Blaskó Zsuzsa – Fazekas Károly (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör,* 2015, MTA KRTK KTI.

European Commission (2018): 2017 Annual Report on intra-EU labour mobility.

Eurostat (2018): 4% of EU citizens of working age live in another EU Member State, Eurostat News Release, 87/2018, 28 May 2018.

Eurostat (2018): EU citizens living in another Member State, statistical overview.

Gödri Irén (2018): Nemzetközi vándorlás. In: Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai Portré, 2018, KSH NKI.

Hárs Ágnes (2016): Elvándorlás és bevándorlás Magyarországon a rendszerváltás után – nemzetközi összehasonlításban. In: Blaskó Zsuzsa – Fazekas Károly (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör,* 2015, MTA KRTK KTI.

Hárs Ágnes – Simon Dávid (2016): Munkaerő-migráció, ingázás, kivándorlás. A magyarok munkavállalási célú emigrációját magyarázó tényezők hatása és változása az uniós csatlakozás óta. In: Blaskó Zsuzsa – Fazekas Károly (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör,* 2015, MTA KRTK KTI.

Hárs Ágnes – Simon Dávid (2017): A külföldi munkavállalás és a munkaerőhiány. In: Fazekas Károly – Köllős János (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör,* 2016, MTA KRTK KTI.

Hárs Ágnes (2018): Növekvő elvándorlás – lehetőségek, remények, munkaerőpiaci hatások. In: Társadalmi Riport 2018, TÁRKI.

IMF (2016): *Emigration and its economic impact on Eastern Europe.*

KSH (2018): *Demográfiai Évkönyv, 2017.*

KSH (2018): *Mikrocenzus 2016. 10. Nemzetközi vándorlás.*

StatistischeBundesamt; Office of National Statistic, UK; StatisticAustria.

Népesség, népmozgalom

KSH (2018): *Magyarország 2017.*

KSH (2018): *Demográfiai évkönyv, 2017.*

United Nations (2017): *World Population Prospects. The 2017 Revision. Key Findings and Advance Tables* (ESA/P/WP/248).

Nemzetiségek Magyarországon

Központi Statisztikai Hivatal (2014): *2011. évi népszámlálás. 9. Nemzetiségi adatok.* Budapest.

Emberi Erőforrások Minisztériuma (2019): *Adatközlés.*

Nemzeti Választási Iroda (2018): *A nemzetiségi névjegyzékben szereplő választópolgárok száma.*

Nemzeti Választási Iroda (2018): *Országgyűlési képviselők választása, 2018. Tájékoztató adatok a pártok, független jelöltek eredményeiről országos összesítésben.*

Magyarok kisebbségben

Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkárságának adatközlése (2019).

Gazdaság

A negyedik ipari forradalom | 20
Adatgazdaság | 22
A közösségi gazdaság | 24
Automatizáció | 26
Új szakmák, új készségek a munkaerőpiacon | 28
Jövedelmi egyenlőtlenségek | 30
Források | 31

Kardos Krisztina

A negyedik ipari forradalom

„...az új technológiai forradalom nem kevesebbet jelent, mint az emberiség átalakítását. Egy olyan forradalom kezdeténél vagyunk, amely alapvetően változtatja meg életünket, munkánkat és egymáshoz való viszonyunkat."

A fenti mondatok Klaus Schwabtól (2016), a Világgazdasági Fórum (WEF) alapítójától és vezetőjétől származnak. Ma az emberiség olyan új fejlődési szakasz küszöbén áll, amelyben alapjaiban változik meg annak módja, ahogyan élünk, munkát végzünk, vagy embertársainkhoz viszonyulunk. A negyedik ipari forradalom nem azt változtatja meg, amit csinálunk, hanem bennünket.

Miért negyedik?

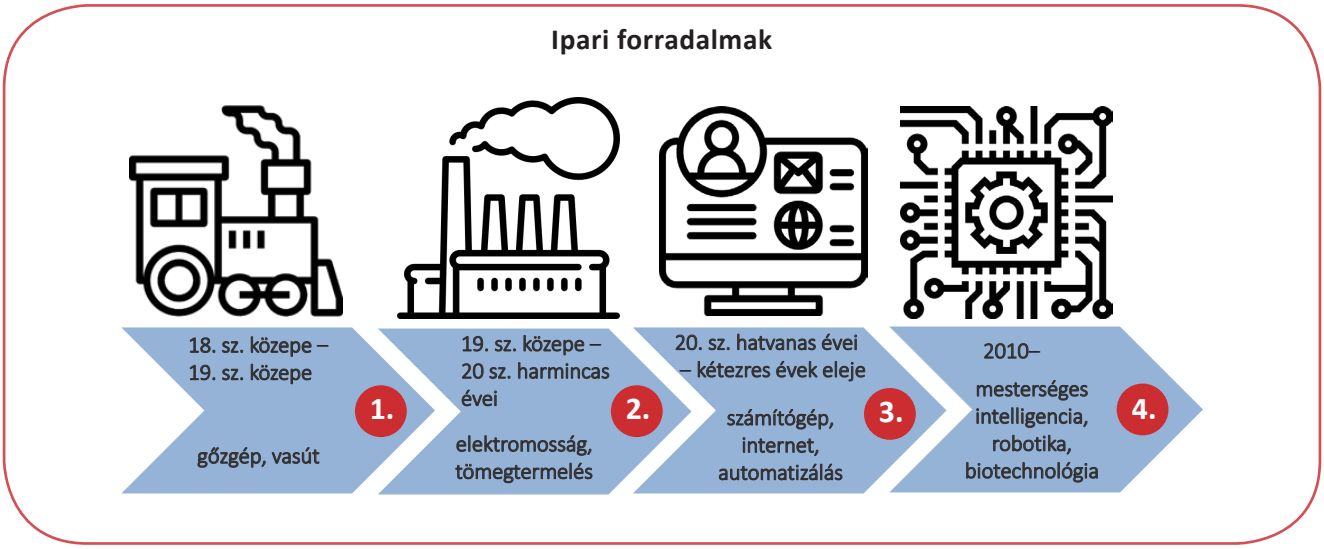
Schwab szakaszolása szerint az első ipari forradalom a gőzgép feltalálása utáni korszak, a nagyipari termelés kialakulásának időszaka. A második ipari forradalomban az elektromosság használatának köszönhetően megnőtt a termelés hatékonysága, és általánossá vált a tömegtermelés. A harmadik szakasz az informatika és a digitalizáció korszaka, kulcsszereplője a személyi számítógép, az internet. Az előzőre épülő mai, negyedik ipari forradalom alapját a fizikai és a biológiai rendszerek digitális módon történő összekapcsolása adja. A technológiai változások üteme exponenciális, hatásuk és következményeik alól egyetlen ország és egyetlen gazdasági szektor sem vonhatja ki magát.

Más szakemberek eltérő szakaszolást alkalmaznak. Erik Brynjolfsson és Andrew McAfee (2014) első és második gépkorszakról beszélnek, melyben az első a gőzgép feltalálása (1775) utáni időszak, és most lépünk a második gépkorszakba, amelyben a gépek a fizikai munka után a szellemi munkát is átvehetik az embertől. Jeremy Rifkin (2011) amerikai jövőkutató szerint a múlt század nyolcvanas éveiben indult és ma is tartó harmadik ipari forradalom időszakában vagyunk, amelynek energiaforrásait a megújuló energiahordozók adják, kommunikációs eszköze az internet és a mobilkommunikáció, új szervezeti formái pedig a decentralizált formák, a hálózatok és a megosztásos gazdaság. Bojár Gábor (2017), a Graphisoft alapítója az ipari helyett az informatikai forradalom fogalmának használata mellett érvel, és szerinte jelenleg annak harmadik szakaszában élünk.

Mára a legelterjedtebben használt elnevezéssé a negyedik ipari forradalom vált. A lényeg nem a korszakhatárok pontos meghatározásában rejlik, hanem annak felismerésében, hogy a szemünk előtt zajló technológiai változások hatásai megkerülhetetlenek, és újrastrukturálják az ember önmagához, az élethez és a munkához való viszonyát.

A negyedik ipari forradalom területei és hatásai

Számtalan és nagyon szerteágazó olyan terület van, amely hozzájárul a negyedik ipari forradalom kibontakozásához. Fizikai környezetünket érinti a robotika, az új mesterséges anyagok, a 3D-nyomtatás vagy az önvezető járművek elterjedése. A mindenütt elérhető mobilinternetnek és a mobileszközök teljes körű elterjedtségének köszönhetően korlátok nélkülivé

válik a kommunikáció és az információtömegek elérése. A digitalizáció az adatok tárolásán, kezelésén, rendszerezésén túl összekapcsolhatóvá teszi az eszközöket, a személyeket, létrehozva a dolgok vagy a szolgáltatások internetét. Az élettudományok területén a biotechnológia, a genetika vagy a mesterséges intelligencia kínál olyan új lehetőségeket, mint például a személyre szabott gyógyszerek vagy mesterséges szervek előállítása.

Az automatizálás és a robotizáció várhatóan növeli a termelés hatékonyságát és a termelékenységet, de ma még csak számos bizonytalansággal körvonalazható következményekkel jár a munka világában. Munkahelyek és munkatevékenységek szűnnek meg és alakulnak át, szakmák tűnnek el, és ma még ismeretlen foglalkozások jönnek létre. Új típusú munkavégzési formákkal és munkavállalókkal találkozunk a gazdaság és a szolgáltatások területén. A munkavégzés egyre inkább új, korábban kevésbé hangsúlyos kompetenciákat igényel, előtérbe kerülnek az ún. „soft" készségek, a kreativitás, a kritikus gondolkodás, a kooperáció.

Megsokszorozódik az online platformokra épülő gazdasági tevékenységek aránya és a fogyasztás mértéke. A keresleti oldalon változnak a fogyasztói elvárások, a kínálat szempontjából gyorsul az innováció, átalakulnak az értékláncok. Reális veszéllyé válik a munka és a tőke jövedelmek közti különbségek növekedése, a jövedelmi, vagyoni egyenlőtlenségek erősödése. A digitális eszközökkel együtt felnövő, azokat készségszinten használó Y és Z generáció új elvárásokkal lép fel az életmód, a munkavégzés, a munka és a szabadidő összehangolásának területén.

A Világgazdasági Fórum 120 országra kiterjedő elemzése azt vizsgálta meg, hogy a gazdaságok mennyire „állnak készen" a jövő ipari termelési kihívásaival való sikeres szembenézésre. A gazdaságok készültségét a termelés szerkezete és a fejlődést meghatározó ismérvek mentén mérték fel. Magyarország azon országok csoportjába került, amelyek ugyan jelenleg is már jó termelési bázissal rendelkeznek, de a jövőbeli teljesítményt befolyásoló tényezők, mint például a technika és innováció, a humán erőforrások, az intézményi környezet, a globális kereskedelem és a beruházások stb. tekintetében számos rizikóval kell szembenéznie.

Ipar 4.0

A negyedik ipari forradalomhoz kapcsolódik, de azzal nem azonos az ipar 4.0 fogalom. A kifejezés a német kormány High-Tech Stratégiájából származik, az Industrie 4.0 annak egyik programeleme. Az ipar 4.0 az ipari termelés egy új, magasabb szintje, amikor is a termelési folyamatban mindent, a gépeket, a munkadarabokat, a technológiákat és a termelési rendszereket digitálisan összekapcsolják, a vállalatok intelligens hálózatokat, integrált értékláncokat hoznak létre. A termelési folyamatok egymással autonóm

módon kommunikáló, az értékteremtési láncban részt vevő technológiákra és eszközökre épülnek. Ez a termelési mód forradalmian új, technológiai hátterét a negyedik ipari forradalom vívmányai biztosítják.

Az ipar 4.0 fogalmát definiálják a dolgok internetének (IoT) alkalmazásaként a termelési és a szolgáltatási szférában. Hasonló jelentést takar az okosgyár (smart factory) vagy az ipari internet (Industrial Internet) elnevezés is.

Magyarországon 2016-ban hozta létre a Nemzetgazdasági Minisztérium és a Magyar Tudományos Akadémia Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézete mintegy 40 hazai vállalkozás, kutatóintézet és oktatási intézmény részvételével az Ipar 4.0 Nemzeti Technológiai Platformot. A Platform célja, hogy segítse a hazai vállalatok innovációs alkalmazkodását, a kutatói és a vállalati szféra együttműködését az új technológiai korszak kihívásai terén. A jelenleg futó hazai Ipar 4.0 kiemelt projekt keretében mintagyárak, valamint az Ipar 4.0 Technológiai Központ segítik elsősorban a hazai kis- és közepes vállalkozásokat abban, hogy termelési rendszereiket az ipari digitalizáció igényeinek megfelelően modernizálják, a vállalatvezetői szemléletet fejlesszék. Jelenleg öt mintagyár mutatja be a gyakorlatban, egyre nagyobb érdeklődés mellett az Ipar 4.0 egyes innovatív megoldásait és azok üzleti előnyeit. Az Ipar 4.0 Technológia Központban tizenkét különböző technológiai innovációt, például autonóm és kollaboratív robotokat, interaktív gyártástervezés-szimulációt, termelésmenedzsmentet IoT-eszközökkel vagy a gyártócella-monitorozás működését lehet megtekinteni vagy akár fejlesztési szolgáltatáshoz jutni.

Az ipar 4.0 és maga a negyedik ipari forradalom gazdaságra, társadalomra és az egyénre gyakorolt hatásainak komplex feltérképezése elengedhetetlen feladat. A fejlődés eme forradalmian új szakasza magában hordozza az emberi jóllét növekedésének lehetőségét. A kormányzatok működésének, fejlődést ösztönző és szabályzó szerepének középpontjában e jóllét előmozdítása, valamint a társadalmi, gazdasági és környezeti fenntarthatóság érvényesítése kell, hogy álljon.

Horváth Irén

Adatgazdaság

A 21. század gazdasága számára az adat ugyanazt jelenti, amit a kőolaj jelentett a 20. századéra: az egyik legfontosabb erőforrást. Az EMC Digital Universe Study szerint a világ adatmennyisége kétévente megduplázódik. Az egyre gyorsabban keletkező adathalmazok összegyűjtése, elemzése, strukturálása elengedhetetlen lett, illetve magának az adatnak a birtoklásával is üzleti érték teremthető.

Az adatgazdaság megjelenése

Az adatgazdaság egyrészt az adatok hatékony felhasználásán és döntéstámogató szerepén alapul, másrészt pedig az adatok külső hasznosítását, az adatvagyonnal való gazdálkodást jelenti. A mindennapjainkból is jól ismert, hogy a közlekedésben az együttműködő, összekapcsolt és automatizált mobilitási hálózatok létrehozásával optimalizálható a forgalom- és kapacitásgazdálkodás. Az egészségügyben keletkező nagy adathalmazok összekapcsolása lehetővé teszi a ritka és összetett betegségek gyorsabb diagnosztizálását, illetve a fertőző betegségek korai felismerését. A mezőgazdaságban az időjárás-előrejelző adatok, valamint a termőföld anyagszerkezetére vonatkozó adatok a gazdálkodóknak nyújtanak elengedhetetlen segítséget. Az energiaszektorban az okosmérőeszközökből nyert információk segítségével és a fogyasztási adatokhoz való szabad hozzáféréssel az energiafelhasználási szokásokat mérve optimalizálni lehet a várható energiaszükségletet, lokalizálni, felismerni és kezelni az energiaszegénységet.

Az adatgazdaság elemei

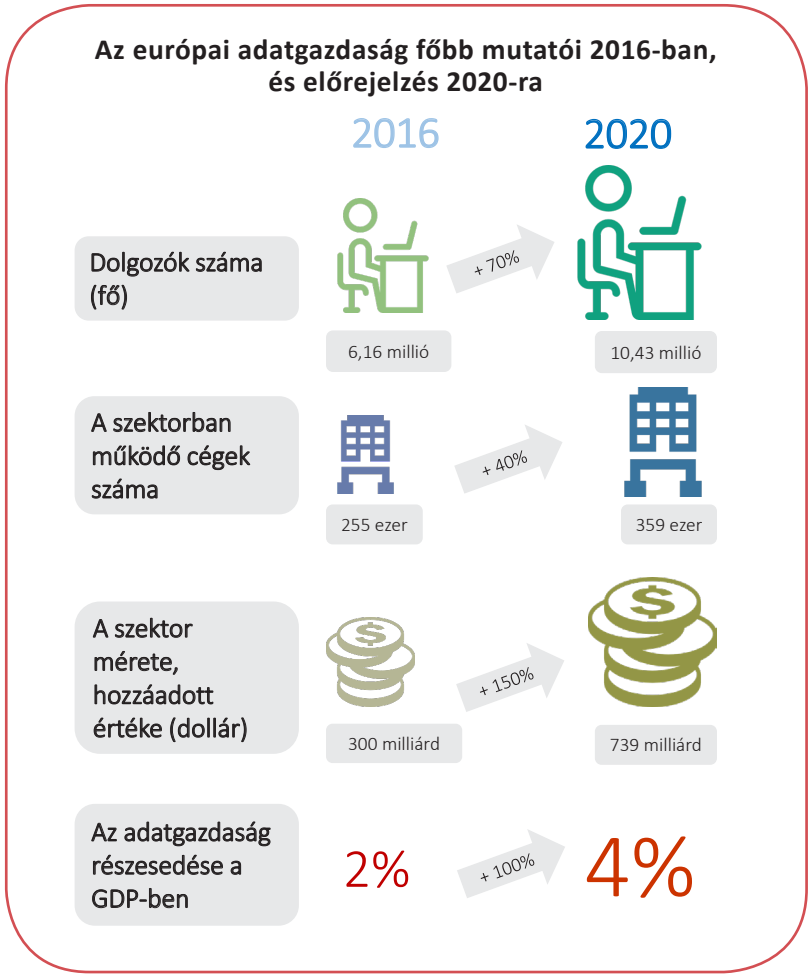
Az adatgazdaságot alkotó hálózatok része a dolgok internete (Internet of Things, IoT), amely olyan egyedien azonosítható elektronikai eszközöket jelöl, amelyek információkat gyűjtenek, és képesek egy másik, hasonlóan „okos” eszközzel kommunikálni. A készülékek körébe beletartoznak a legegyszerűbb szenzoroktól kezdve az okostelefonokon át a háztartási gépeken keresztül a különböző hatóságok (környezetvédelmi, közlekedési, egészségügyi stb.) mérőeszközei. A BI Intelligence és a Statista 2015-ben az internethez kapcsolódó eszközök számát 15 milliárdra becsülte. Előrejelzésük szerint ez a szám 2020-ra 30 milliárd fölé fog emelkedni, 2025-ben pedig elérheti a 70 milliárdot.

Az adatgazdaság hálózatába kapcsolódnak az online platformok is, amelyek óriási adatmennyiséget állítanak elő és kezelnek a közösségi médiák használatakor, online fizetéskor, a távközlésben és az online vásárlások során.

A cégek, intelligens hálózatok és egyéni felhasználók által generált óriási adathalmaz kezelése nagy kihívást jelent, és egy komplex technológiai környezetet – hardvert, szoftvert és hálózati modelleket – feltételez, amit összefoglaló néven Big Datának hívunk. A Big Data lehetőséget nyújt a nagy mennyiségű, nagy sebességgel változó és változatos adatok feldolgozására.

De nemcsak az adatok feldolgozása, hanem azok tárolása és elérése is új megoldásokat kíván, amelyek közül a számítási felhő (computing cloud vagy csak egyszerűen felhő) jelent megoldást az adatok interneten keresztüli elérésére, távoli számítógépeken történő tárolására, feldolgozására és felhasználására. A felhőalapú számítástechnikai szolgáltatások lehetővé teszik tehát a különböző hálózatok, szolgáltatások, alkalmazások, kiszolgálók és felhasználók számára egymás hálózati elérését, valamint az erőforráskészletek rugalmas használatát.

Az európai uniós digitális stratégia

Az európai adatgazdaság eddig elképzelhetetlen mértékben növekszik, így az Európai Unió legfontosabb feladata, hogy az adatvédelmi kritériumoknak is megfelelő jogszabályi hátteret biztosítson ahhoz, hogy az EU tagországai és az EU maga versenyben maradhasson ebben a digitális vágtában.

A 2015-ben elfogadott „Európai digitális egységes piaci stratégia" (COM[2015]192) három alappilléren nyugszik: a digitális termékek és szolgáltatások elérhetőségének akadálymentes biztosításán az európai fogyasztó felé, a digitális hálózatok és szolgáltatások versenyfeltételeinek megteremtésén, valamint az európai digitális gazdaság növekedési potenciáljának maximalizálásán.

Az Európai Unió a 2016-os általános adatvédelmi rendeletével (GDPR 2016/679) biztosítani kívánta a személyes adatok EU-n belüli szabad áramlását, és ezzel egyidőben szigorú követelményeket támasztott a harmadik országokba történő adattovábbítás és adatkezelés tekintetében. Az Európai Unió felhőközleménye (COM[2016]178) az Európai Bizottság új kezdeményezéseként 2020-ra lehetőséget teremt az Unió kutatóinak és szakembereinek arra, hogy egy közös virtuális környezetben oszthassák meg nagy adathalmazaikat.

Az európai adatgazdaság kiépítéséről szóló 2017-es közlemény (COM[2017]9) jogi és szakpolitikai megoldásokat javasol annak érdekében, hogy az Európai Unió maximálisan kihasználja az adattechnológiákban rejlő lehetőségeket. Az Európai Bizottság az európai adatgazdaság kiépítése érdekében a nem személyes adatok szabad áramlásának Unión belüli kereteit is szabályozni kívánja. A 2018. május 25-én hatályba lépett általános adatvédelmi rendelettel (GDPR) együtt létre kívánja hozni a közös európai adatteret, ami elengedhetetlen előfeltétele az egységes európai adatgazdaság, a digitális egységes piac hatékony működésének és fejlődésének.

Magyarország és az európai digitális piac

Magyarország az európai uniós digitális stratégiához kapcsolódva 2016-ban megjelentette a nemzeti adatpolitikáról szóló Fehér könyvet. 2017-ben pedig a 2015-ben elindított Digitális Jóléti Program kibővítésének keretében a magyar gazdaság és a társadalom digitális fejlesztését célzó stratégiát dolgozott ki, különös tekintettel a digitális kompetenciákra és a vállalkozások versenyképességére. Konkrét intézkedésként 2018-ban 5 százalékra csökkent az internetszolgáltatás áfája, az ingyenes WIFI-hozzáférés egyre több településen és állami intézményben biztosított, és folyamatos beruházások történnek a széles sávú, gyors internet elérésében.

A digitális gazdaság, illetve a digitalizációs forradalom kihívásaival való szembenézés a gazdaság minden szereplője számára – nemzeti, európai uniós és globális szinten egyaránt – kikerülhetetlen. Az adat érték, a feldolgozott, strukturált és feldolgozott adat mégnagyobb érték. Ezért az adattal való gazdálkodás intenzitása, az adatmennyiség rohamos növekedése új iparágak és új foglalkoztatási modellek születéséhez, valamint új vállalati és piaci stratégiák létrejöttéhez fog vezetni. Röviden összefoglalva tehát: küszöbön a digitális korszakváltás.

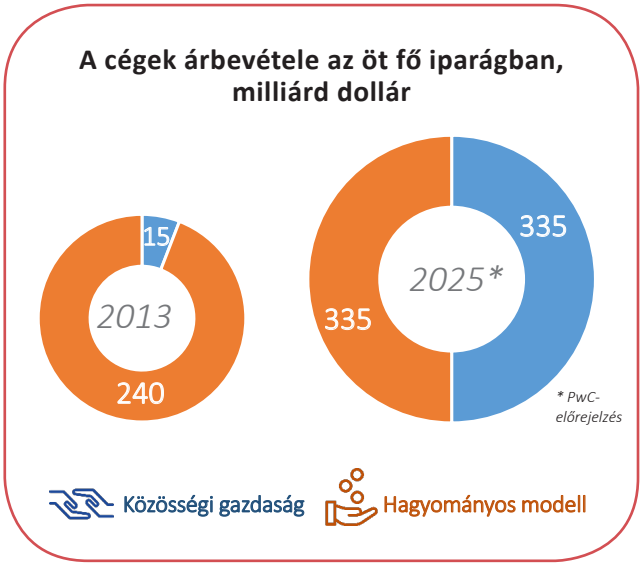
Horváth Irén

A közösségi gazdaság

A közösségi gazdaság (megosztáson alapuló gazdaság, sharing economy) egy új modell, mely az árukhoz, szolgáltatásokhoz, információhoz, adatokhoz másokkal megosztott, közösségi hozzáférést kínál. A közösségi gazdaság fókuszában tehát a birtoklás helyett a hozzáférés áll, ahol a cél nem az eszközök birtoklása, hanem azok használata. A közösségi gazdaságban való részvételhez a folyamatosan fejlődő információtechnológia (online platformok) is hozzájárul, elősegítve a kihasználatlan erőforrások és szolgáltatások megosztását és újrahasznosítását.

A közösségi gazdaság modellje

A közösségi gazdaság piaci modelljében a kereslet és a kínálat valós idejű összekapcsolását, a gyors kommunikációt időben és térben az teszi lehetővé, hogy a fogyasztók közvetlenül egymással kommunikálnak, elsősorban internetes technológiák segítségével. A modell egyik vezérlő elve a gazdasági racionalitás, célja a kihasználatlan eszközök hasznosítása, illetve az a törekvés, hogy a szolgáltatást csak a tényleges használatkor, kedvező használati díj ellenében vegyék igénybe. Nem elhanyagolható a közösségi élmény és a környezettudatos fogyasztói magatartásra való törekvés. Az adásvételen kívül jellemző formája a kölcsönzés, a csere, a bérbeadás és az ajándékozás is.

A modell egyre meghatározóbb tényezője gazdasági életünknek: a Pricewaterhouse Coopers (PwC) 2016-ban publikált felmérése szerint a közösségi gazdaság részesedése az öt iparágban (szálláshely, személyszállítás, háztartási szolgáltatások, műszaki szolgáltatások, közösségi pénzügyek) a 2013-as 5,8%-ról 2025-ben 50%-ra fog emelkedni, árbevétel tekintetében ez húszszoros növekedést jelent.

A modell kritikái

A közösségi gazdaság elterjedésével egyidejűleg folyamatosan bővül a fogalom jelentése, ami megnehezíti a definiálását, illetve több jogi, munkaügyi és adóügyi szabályozási kérdést is felvet. A hagyományos állami szabályozás keretei közül kilógó tevékenységek sokszor alacsonyabb működési és adminisztratív költségekkel járnak, és így olcsóbbak, viszont a versenyszabályozás és a fogyasztóvédelem szempontjából problémásak, hiszen hátrányba hozhatják a szabályozott és büntethető szolgáltatókat. A teljesítményt általában közösségi értékeléseken alapuló rendszerek mérik, amelyek sok esetben torzított képet adnak, és nem mérhetők a hagyományos minőségbiztosítási szabványok mentén.

A közösségi gazdaság legismertebb szereplői közé tartozik az Uber, amelynek esete jól illusztrálja a közösségi gazdaság értelmezésének nehézségeit: vitatható és eldöntendő volt, hogy a cég profittermelő tevékenysége az online platform üzemeltetéséhez (közvetítéshez) vagy fuvarozási szolgáltatáshoz kapcsolódik. 2017 decemberében az Európai Unió Bíróságán egy precedensértékű ítélet született, miszerint a cég elsősorban a közlekedéssel, nem pedig az információs társadalommal összefüggésben nyújt szolgáltatásokat, így nem is tekinthető IT-cégnek, vagyis az információs technológiai szolgáltatásnyújtás szabadságára vonatkozó uniós szabályok sem vonatkoznak rá.

Európai Unió és a közösségi gazdaság

A közösségi gazdaságban részt vevő vállalkozások tevékenysége sokszor nem köthető szorosan a székhelyükhöz, ezért fontos a szupranacionális szabályozásuk. A közösségi gazdaságra vonatkozó európai menetrend (COM[2016]356) sarokpontjai a következők:

- megkülönbözteti az alkalmi szolgáltatást nyújtó magánszemélyt az üzletszerűen működő vállalkozótól;
- elválasztja a forprofit és nonprofit tevékenységeket;
- eltekint a csupán közvetítői szerepet betöltő platformok hatósági engedélyeztetésétől;
- sürgeti a közvetítőt és a szolgálatót terhelő felelősségek megállapításának szabályozását;
- sürgeti a tisztességtelen kereskedelmi módszerek ellen való fellépést; és
- ösztönzi a szolgáltatókra és közvetítőkre vonatkozó egyszerű, pontos és átlátható adózási jogszabályok bevezetését.

Közösségi gazdaság Magyarországon

A közösségi gazdaság Magyarországon is egyre népszerűbb, 2017 közepére Budapesten, az Airbnb-n keresztül foglalható férőhelyek száma elérte a szállodák által kínáltat. Az irodamegosztás (coworking) területén egyre több közösségi iroda létesül, ahol a dolgozók közösen használják a teret, az infrastruktúrát és a host szolgálatot (Loffice, Kaptár). A háztartási eszközök bérlésére alakult a VeddBérbe közvetítő platform, amely a bérbeadókat és a bérbevevőket köti össze, míg a PickItApp a szabad kapacitással rendelkező szállítókat és a futárt kereső csomagküldőket kapcsolja össze. Az Oszkár egy telekocsi-szolgálat, online személyfuvar-közvetítő rendszer, célközönsége elsősorban a távolsági utazók. A Zöldségközösség segít abban, hogy a vevő (fogyasztó) egy adott gazdával egy szezonra szerződve, fix havi összegért, rendszeresen zöldséghez-gyümölcshöz jusson otthonában, közvetlenül a termelő gazdától. A Járókelő.hu, melynek profilja a lakóhelyen található kátyúk, letört szemetesek, lekopott zebrák és egyéb közterületi problémák bejelentésének biztosítása, 2012 óta van jelen, jelenleg 16 településen. A Miutcánk.hu olyan közösségi oldal és közösségépítő platform, amely a jó szomszédságban rejlő előnyök kölcsönös kihasználására épít (például kisebb javítási munkák, gyerekfelvigyázás, közös munkába járás).

A közösségi „gazdálkodó” egy napja

A közösségi gazdaság tehát Magyarországon csakúgy, mint a világ más országaiban a különböző gazdasági szektorokban egyre nagyobb teret hódít, folyamatosan növelve ezzel részesedését a gazdasági életben, és ahogy egy online hírportál megfogalmazta: *„A közösségi gazdaság már nemcsak a spájzban van, de ott toporog a nappalinkban és helyet akar foglalni a kocsinkban is.”*

Holle Alexandra

Automatizáció

Az újságok és hírportálok hasábjain gyakran végzetes kép rajzolódik ki a tömegek munkáját elragadó robotokról. Bár a technológiai fejlődés tagadhatatlanul átalakítja a munka világát, közel sem egyértelmű, hogy mindez hogyan és milyen ütemben fog történni.

A Massachusetts Institute of Technology kutatói, Erik Brynjolfsson és Andrew McAfee a napjainkban zajló folyamatokat egy második gépkorszak kezdetének tekintik. Míg az ipari forradalom során az ember fizikai erejének korlátait döntötte le, a második gépkorszakban a szellemi korlátain lép túl. E folyamat egyik központi fogalma az automatizálás, vagyis az a tevékenység, melynek eredményeképpen az ember irányító szerepét gépek, berendezések veszik át. Mindez számos pozitívummal jár: a munkafolyamatok hatékonyabbá válnak, nő a termelékenység, javulnak a munkakörülmények. Bár az automatizáció korántsem új jelenség, mostani mértéke és sebessége példa nélküli. Rohamos fejlődését az olyan területeken elért áttörések teszik lehetővé, mint a robotika, a mesterséges intelligencia és a gépi tanulás.

Automatizáció és foglalkoztatás

Az automatizáció foglalkoztatásra gyakorolt hatása során két, ellenirányú folyamat érvényesül: egyrészt az automatizáció egyes munkákban – részben vagy teljes egészében – kiváltja az emberi munkaerőt, másrészt új típusú munkahelyeket, új iparágakat is teremt. Bár mérleget vonni csak mindkét hatás figyelembevételével lehet, az elemzések többsége a helyettesítési hatással foglalkozik, és még e becslések is nagy eltéréseket mutatnak.

Óvatos becslés szerint a hazai munkahelyek **12 százaléka** automatizálható a következő évtizedben.

Carl B. Frey és Michael A. Osborne 2013-as eredményei szerint az Egyesült Államokban a jelenleg ismert állások 47 százaléka van kitéve az automatizálás kockázatának a következő néhány évtizedben. Egy másik, azonos módszertanú kutatás alapján az Európai Unió még ennél is sérülékenyebb: a munkahelyek 54 százalékát veszélyezteti az automatizálás. A tagállamok közül Svédországban a legkisebb (47%) és Romániában a legnagyobb (62%) a helyettesítési hatás, Magyarországon ez az arány 55 százalék.

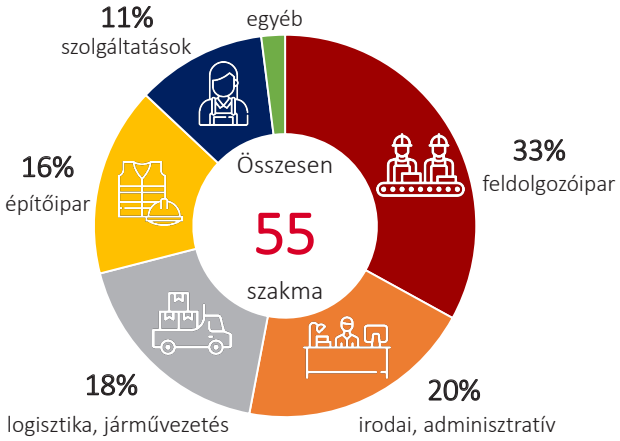
Vannak azonban ennél jóval optimistább előrejelzések is. Az eltérés oka, hogy míg az elemzések többsége egyes foglalkozások kiválthatóságát veszi alapul, addig más tanulmányok ennél kisebb elemzési egységre, feladatokra bontva vizsgálják a kérdést. A McKinsey Global Institute jelentése szerint az USA-ban – a jelenleg elérhető technológiákat alapul véve – a munkahelyek öt százaléka automatizálható, azonban a munkák közel kétharmada olyan munkatevékenységekből áll, melyek legalább 30 százaléka kiváltható az új technológiákkal. Tehát inkább a foglalkozások jelentős átalakulása, semmint teljes eltűnése várható, az automatizálás pedig inkább kiegészíti és nem teljes egészében helyettesíti az emberi tevékenységet. A McKinsey előrejelzése szerint 2055-re globálisan a mai munkatevékenységek felét automatizálhatják, ami teljes időben foglalkoztatott munkavállalóra átszámítva 1,2 milliárd főt jelent. Mivel azonban számos nehezen előre jelezhető tényező közrejátszik, az is elképzelhető, hogy mindez húsz évvel korábban vagy éppen később következik be. A változás ütemét befolyásoló faktorok:

- a műszaki megvalósíthatóság;
- a szükséges hardverek és szoftverek fejlesztésének és telepítésének költsége;
- a munkaerő-kereslet és -kínálat dinamikája, a munkaerő költsége és készségeinek változása;
- az automatizálással realizálható gazdasági haszon mértéke;
- a változás társadalmi elfogadottsága és a szabályozás alakulása.

A jelentés kiemeli, hogy az egyes országok automatizálási potenciálja nagymértékben eltér a gazdaság szerkezete, valamint az egyes ágazatokban megjelenő munkate-

vékenységek összetétele miatt. Ez az oka annak, hogy a 2055-re várt változások mintegy fele négy országban – Indiában, Japánban, Kínában és az USA-ban – koncentrálódik. Ugyanakkor kontinensünkön is jelentős az automatizálási potenciál: az Európai Unió öt legnagyobb tagállamában az automatizálható tevékenységek teljes időben foglalkoztatott munkavállalóra átszámítva 62 millió főnek felelnek meg. A tanulmány arra is felhívja a figyelmet, hogy míg a gazdaságok szintjén a változások lassabb ütemben zajlanak, mikroszinten mindez sebesen lejátszódhat: vállalatok mehetnek tönkre, emberek veszíthetik el a munkájukat.

Az automatizáció által leginkább érintett hazai szakmák iparáganként eloszlása

Érintett munkavállalók

Szintén nem egyértelmű, hogy a munkavállalók közül pontosan kik a veszélyeztetettek. Egyes szakértők szerint főként az alacsonyan képzett, alacsony bérű munkavállalók veszíthetik el a munkájukat. Az OECD 2018. évi, 32 országra kiterjedő kutatása rávilágít, hogy az ilyen jellegű munkakörökben felülreprezentált a 20 éves vagy annál fiatalabb korosztály, ideértve a diákmunkásokat is. Így az automatizáció felerősítheti a fiatalkori munkanélküliséget.

Mások azt hangsúlyozzák, hogy még magas presztízsű munkakörökben is – mint például az orvosé vagy épp a vállalati felsővezetőé – számos olyan feladat van, amely automatizálható. Brynjolfsson és McAfee is azon az állásponton van, hogy nemcsak a kevésbé képzetteket érinti a jelenség: bármely repetitív, rutinszerű munkában helyettesíthető az ember, legyen az manuális vagy éppen kognitív. Vannak azonban olyan készségek, melyek a változó természetű munka mellett is időtállónak tűnnek. Ilyenek a szociális és a komplex kommunikációs készségek, a kreativitás, a digitális készségek, az alkalmazkodás és a kiszámíthatatlan környezetben történő munkavégzés. Így egyáltalán nem mindegy, hogy egy gazdaságban milyen arányban vannak jelen tudásra és kreativitásra építő, illetve összeszerelő munkahelyek, jelentsen az futószalag melletti termék-összeállítást vagy éppen rutin jellegű szellemi tevékenységet.

Magyarországi helyzetkép

Magyarország vonatkozásában az MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet (GVI) készített részletes elemzést, szakmaalapú megközelítést alkalmazva. A tanulmány az automatizálható szakmák körét kifejezetten szűken értelmezi, 55, főként alacsony képzettséget igénylő foglalkozást figyelembe véve. Ezek főként a feldolgozóipar, az irodai adminisztráció, a logisztika és az építőipar területén koncentrálódnak. A GVI eredményei szerint a hazai munkahelyek 12 százaléka kiváltható, vagyis az automatizáció a következő öt-tíz évben több mint félmillió foglalkoztatottat érinthet. Ez az érték alsó becslésnek tekinthető, hiszen a szerzők kizárólag a napjainkban már alkalmazott technológiákat vették figyelembe.

Csath Magdolna közgazdász arra figyelmeztet, hogy hazánkban egyelőre jelentős az összeszerelő munkahelyek aránya, az üzleti tevékenységek kevésbé épülnek a tudást és kreativitást igénylő feladatokra. A tudásalapú munkahelyek arányának növeléséhez elengedhetetlen a felnőttképzés fejlesztése. Az OECD 2019-es jelentése 39 ország felnőttképzési rendszerét vizsgálta abból a szempontból, hogy felkészültek-e a munkaerőpiac folyamatosan változó készségigényei okozta kihívásra. Magyarország jól teljesít a felnőttképzés munkaerő-piaci igényekhez való illeszkedését, illetve a képzések munkavállalók által érzékelt hasznosságát illetően. Ugyanakkor a továbbképzési lehetőségek nemzetközi összehasonlításban csak kevés munkavállalót érnek el, illetve a felnőttképzésre szánt források a munkáltatók és az állam oldaláról is alacsonynak tekinthetők. Az OECD értékelése szerint sürgető a hazai felnőttképzési rendszer átalakítása a jövőbeli kihívásoknak való megfelelés érdekében.

Szakpolitikai ajánlások

Az automatizáció kapcsán a szakértők számos szakpolitikai ajánlást fogalmaznak meg. Míg az oktatási rendszerek korszerűsítésének szükségességéről konszenzus van, a többi ajánlás jóval vitatottabb. Egyesek a folyamat lassítása mellett érvelnek, melynek eszközeként a robotadó bevezetésének lehetőségét vetik fel. Mások inkább a szociális rendszer adaptációját sürgetik, és a munkájukat elvesztők átképzésének, mobilitásának elősegítését szorgalmazzák, vagy éppen a feltétel nélküli alapjövedelem bevezetését javasolják. Emellett fontos kérdéseket vet fel az is, hogy a növekedés hasznaiból a társadalom tagjai rendkívül egyenlőtlenül részesednek. Így az újraelosztás kérdése, az adórendszer átalakítása is kulcsfontosságú lehet.

Kardos Krisztina

Új szakmák, új készségek a munkaerőpiacon

„A Szilicium-völgytől Szingapúrig tudják, hogy a következő 60 évben a két legfontosabb munkavállalói készség a kritikus gondolkodás és a kreativitás."

Vekerdy Tamás

Egyre inkább úgy tűnik, hogy a 21. század technikai változásai, az automatizáció, a digitalizáció, a mesterséges intelligencia alkalmazása új gazdasági korszak kezdetét jelentik. Amíg az 1980 és 2010 közti évtizedekre mint a globalizáció időszakára tekinthetünk, a 2010 utáni időszak a technológia korszakának ígérkezik. Átalakul a világgazdaság szerkezete, az értékteremtés központjába az immateriális javak és szolgáltatások kerülnek. A digitális platformok, mint a gazdaság és a társadalom szervező erői, egyre nagyobb hangsúlyt kapnak. A GDP előállításában az ipar, a mezőgazdaság és a hagyományos szolgáltató szektor mellett egyre nagyobb mértékben vesz részt az ún. kvaterner szektor, amely a tudással, a kutatás-fejlesztéssel és az információval kapcsolatos tevékenységeket foglalja magába. A gazdaság sikerességében fontos szerepet kapnak az alulról felfelé építkező 21. századi innovációs folyamatok, melyek beindításában és működtetésében a vállalkozók és a munkavállalók egyre nagyobb létszámban vesznek részt.

Munkaerőpiaci változások

A technológiai fejlődés a munkaerőpiacra is hatással van. Az automatizáció és a robotizáció következtében munkahelyek szűnnek meg, másrészt új szakmák keletkeznek. Felértékelődik és egyre keresettebb lesz az innovatív és kritikai gondolkodással bíró és a hatékonyan kooperáló munkaerő. A negatív következményekkel szemben azok a foglalkozások lesznek a legvédettebbek, amelyekben magas az intellektuális és a szociális tevékenységi formák aránya.

A McKinsey Global Institute (2017) felmérése szerint 2030-ra az automatizáció 1,2 milliárd munkavállalót fog érinteni a világon, közülük 75–375 millió embernek kell szakmát váltania. Az OECD a foglalkozások egytizedének teljes megszűnését, egynegyedük átalakulását prognosztizálja. A Világgazdasági Fórum arra a következtetésre jut, hogy 2022-re az átalakuló foglalkozások miatt a munkavállalói készségek 42 %-a jelentősen meg fog változni. Az új technológiák igényelte tudás, az analitikus gondolkodás, az innovációs készség mellett a humán készségek (kreativitás, eredetiség, kritikai gondolkodás stb.) valamint az érzelmi intelligencia, a vezetői képességek és a szolgáltatásközpontúság is fontos szerepet kapnak. A technológiai változások olyan ütemet diktálnak, amelyben nincs idő a munkaerő-képzési rendszerek lassú alakítgatására.

A világ legátfogóbb nemzetközi oktatási vizsgálata, a PISA-felmérés a hagyományos kompetenciaterületek (matematikai, szövegértési, természettudományos) mellett 2015-ben mérte először az úgynevezett együttműködő problémamegoldás (collaborative problem-solving) készségét, amely egyre keresettebb lesz a jövő munkaerőpiacán. A magyar diákok teljesítménye e kompetencia területen is az átlag alatt van.

Digitális fejlettség a humán tőke területén

Magyarország az elmúlt években a digitális készségek, szaktudás területén javított, de továbbra is elmarad az uniós átlagos szinttől.

A teljes körű digitális fejlettséget mérő **Digitális Társadalom és Gazdaság Index (DESI)** szerint 2018-ban **Magyarország a 23. helyen** áll az EU-tagállamok rangsorában.

			Magyar helyezés (2018)
Internethasználók (lakosság %-a)	81%	76%	20.
Digitális alapkészségek (lakosság %-a)	57%	50%	21.
ICT-foglalkozások (foglalkoztatottak %-a)	3,7%	3,6%	14.
STEM-végzettek (1000 fő közül a 20-29 évesek körében)	19,1%	12,6	27.

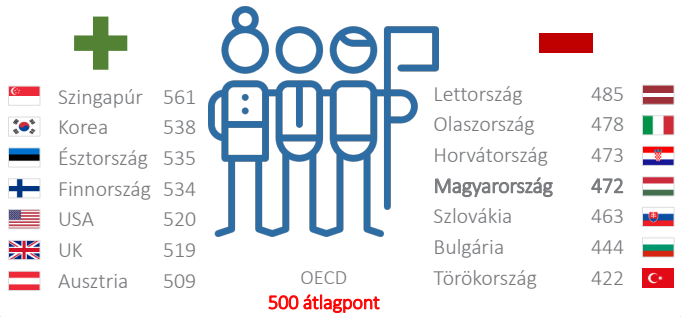
STEM = science, technology, engineering, mathematics (természettudományok, technológia, műszaki tudományok, matematika)

A szakmastruktúra átalakulása

A McKinsey Global Institute említett jelentése szerint 2030-ban a munkaerőpiaci kereslet közel 10 százaléka olyan foglalkozások felé fog irányulni, amelyek jelenleg még nem léteznek. Az iskolarendszerbe ma bekerülő diákok jelentős hányadának olyan szakmája lesz, amelyek folyamatosan jönnek létre.

Kutatók szerint a szakmaszerkezet átalakulásánál nagyobb jelentőségű az egyes szakmákon belüli tevékenységek jellegében történő átalakulás. Az EU élet- és munkakörülményekkel foglalkozó ügynökségének (Eurofond) legutóbbi jelentései szerint a technológiai fejlődés hatására az ismétlődő mozzanatokból álló, rutinra épülő szakmák száma csökkeni fog. Ezzel párhuzamosan nő a rutinjellegű tevékenységek aránya azokban a szakmákban, amelyekre ez korábban nem volt jellemző (például menedzserek, irodai foglalkozások). A problémamegoldás, a kreativitás, a kommunikációs készségek jelentősége átrendeződik az egyes szakmákon belül. Az újfajta foglalkozások magasabb szintű képzettséget és más jellegű készségeket igényelnek nemcsak a munkaerőpiacra újonnan belépők részéről, hanem a már ott lévő, szakmai életpályájuk közepén járó munkavállalóktól is. Mindezek miatt kulcsfontosságú az oktatásba történő beruházás, a munkaerőképzési rendszereknek a digitális gazdaság igényeinek megfelelő ki- és átalakítása. A szükséges ismeretek és készségek megszerzésében jelentős szerepet játszik a felnőttkori tudásfelhalmozás, az állandó ön- és továbbképzés.

Diákok készsége az együttműködő problémamegoldásra néhány OECD tag- és partnerországban (PISA, 2015)

Digitális készségek és az Európai Unió

Az Eurostat adatai szerint az uniós polgárok 44%-a nem rendelkezik az alapvető digitális készségekkel, míg a munkavállalók 37%-a nincs a munkájához szükséges digitális készségek birtokában. Az EU-ban is felismerték, hogy digitálisan tehetséges emberekre van szükség, akik az új technológiák használatán túl innovációra is képesek.

Az Új Európai Készségfejlesztési Program egyik eleme az egyének és az európai munkaerő megfelelő digitális készségekkel történő felvértezése.

Magyarországon a Digitális Munkaerő Program (DMP) rögzíti, hogy nemcsak informatikusokat, programozni tudó szakembereket kell képezni, hanem általában is biztosítani kell az egyének és a kisvállalkozások digitális felkészülését. Az EU digitális fejlettséget mérő úgynevezett DESI- (Digital Economy and Society Index) mutatója szerint hazánk a gyengén teljesítők közé tartozik, fejlődési üteme elmarad az átlagos uniós növekedési ütemtől.

Kreatív és szociális intelligencia

Számos közgazdaságtani és személyiségpszichológiai kutatás foglalkozik annak feltérképezésével, hogy a technológiai fejlődés hatására átalakuló munkaerőpiacon hogyan változnak az igények a készségek vonatkozásában. Egyértelműen megállapítják, hogy már jelenleg is, de a jövőben még inkább előtérbe kerülnek a fejlett, úgynevezett nem kognitív kompetenciák, a „soft" készségek. Idetartoznak mindazok a készségek, tulajdonságok, amelyek az úgynevezett „Big Five" osztályozás öt gyűjtőcsoportjába (lelkiismeretesség, konszenzuskészség, kiegyensúlyozottság, nyitottság, extrovertáltság) sorolhatók.

E készségek iránti növekvő kereslet oka részben a technológiai fejlődésben keresendő, de jelentős szerepet játszik az urbanizáció, amely a személyes, kulturális szolgáltatások iránti kereslet növekedését hozza magával. Ugyanezt erősíti a fejlett társadalmak elöregedése, melynek nyomán megnő az egészségügyi és gondozói feladatokat ellátó állások száma. E területeken másokra odafigyelő, jól kommunikáló és együttműködő, kreatív munkavégzésre van szükség.

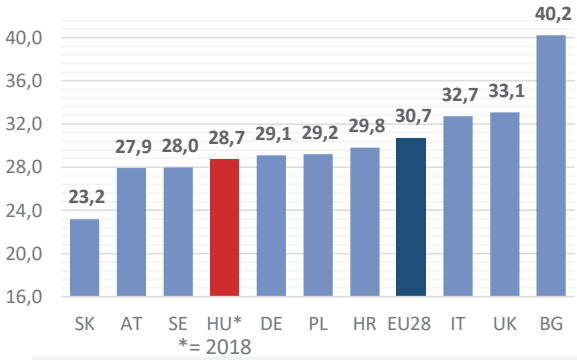
A Világgazdasági Fórum vállalatvezetői véleményeken alapuló jelentése szerint a szakmák által igényelt kulcs kompetenciák, készségek 56%-a marad meg, míg az összes készség mintegy 42 %-a átalakul. 2022-ben a következő top 10 kompetencia lesz a legkeresettebb:

- analitikus gondolkodás és innováció,
- aktív tanulás és tanulási stratégia,
- kreativitás, eredetiség és kezdeményezőkészség,
- technológia tervezés és programozás,
- kritikai gondolkodás és elemzőkészség,
- komplex problémamegoldó képesség,
- vezetői készség és szociális hatás,
- érzelmi intelligencia,
- érvelés, problémamegoldás és fogalomképzés,
- rendszerelemzés és értékelés.

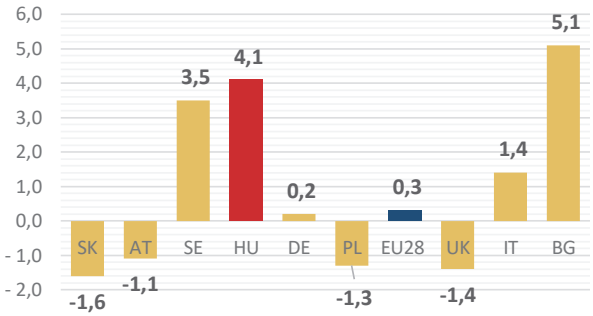
A munkavállalók által birtokolt és a jövő gazdaságában szükséges képességek és készségek közti szakadék ma még meglehetősen nagy. A digitális gazdaság szakmái a technikai készségek mai dominanciája mellett – részben helyett – a kreatív és a szociális intelligenciára épülő készségek meglétét igénylik. Az a társadalom, amelyik ezt felismeri, s ennek megfelelően növeli befektetéseit a korai nevelésbe, az oktatás minden szektorába, valamint támogatja a felnőttkori tudásszerzést, jó eséllyel lesz nyertese a 21. század technológiai fejlődésének.

Kardos Krisztina

A Gini-index néhány EU-tagállamban 2017-ben (%)

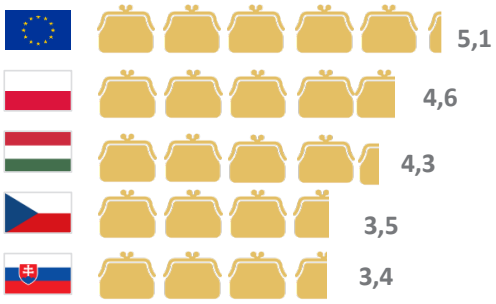

A Gini-index változása 2010 és 2016 között (százalékpont)

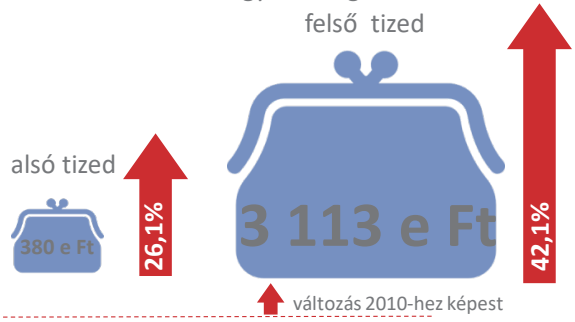

Gini-index: a jövedelemkoncentráció leggyakrabban használt mutatószáma. Értéke 0 és 1 (százalékos skálán számolva 0 és 100) közé esik. Minél inkább közelít az index az 1-hez (100%-hoz), annál nagyobb a jövedelmi egyenlőtlenség egy adott országban.
S80/S20: A számba vett népesség felső ötöde és alsó ötöde jövedelemátlagának hányadosa.

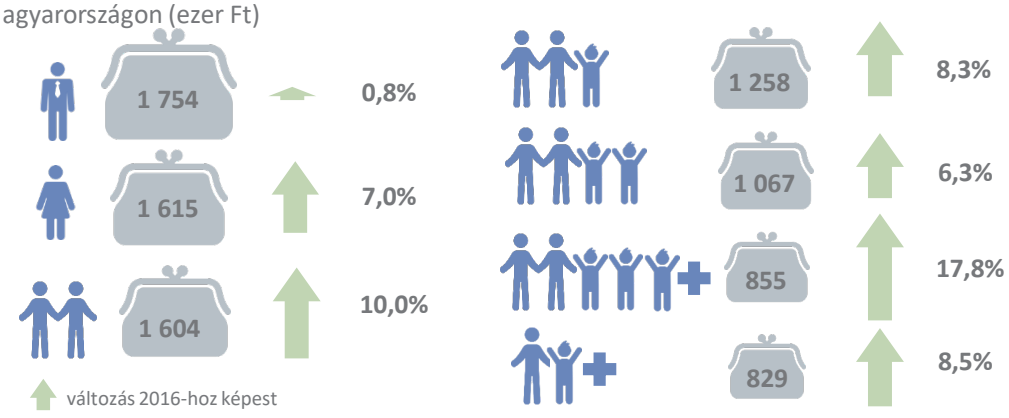
S80/S20-mutató az EU-ban és a visegrádi országokban (2017)

Egy főre jutó éves nettó jövedelem 2017-ben és százalékos növekedése 2010-hez képest az alsó és a felső jövedelmi tizedben Magyarországon

Egy főre jutó éves nettó jövedelem 2017-ben a gyermek nélküli és a gyermekes háztartásokban Magyarországon (ezer Ft)

A **Robin Hood-index** a jövedelem és a népesség területi megoszlásának egyenlőtlenségét méri. Azt fejezi ki, hogy a gazdagabbak jövedelmének hány %-át kellene átcsoportosítani a szegényekhez annak érdekében, hogy a jövedelemkülönbségek a vizsgált területi egységek között kiegyenlítődjenek. **Magyarországon** az egyenlőtlenség 2010 és 2012 között növekedett, azóta csökken. 2014-ben az index 5,8%, **2016-ban 4,4%** volt. (KSH)

Források

A negyedik ipari forradalom

Bemutatkoztak az Ipar 4.0 Mintagyárai, 2018. január. 11.

Bemutatták az Ipar 4.0 Technológiai Központot, 2018. január. 18.

Bojár Gábor (2017): Az információ sok évezredes hatalma. Negyedik ipari vagy harmadik informatikai forradalom? *Élet és Irodalom,* 2017. április 21.

Cséfalvay Zoltán (2017): *A nagy korszakváltás.* Kairosz Kiadó, Budapest.

Industry 4.0 Digitalisation for productivity and growth. Briefing, (2015), European Parliament Research Service.

Klaus Schwab (2016): *The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond.*

World Economic Forum (2018): *Readiness for the Future of Production Report 2018.*

Zilahy Gyula (2017): Új kihívások az üzleti életben – a negyedik ipari forradalom és várható hatásai. In: Bodor Mónika – Kerekes Sándor – Zilahy Gyula (szerk.): *„Jót, s jól", 26 tanulmány a fenntarthatóságról.* Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete, Kőszeg.

Adatgazdaság

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Úton a prosperáló adatközpontú gazdaság felé (COM[2014]0442).

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Európai digitális egységes piaci stratégia (COM[2015]192).

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Az európai adatgazdaság kiépítése (COM[2017]9).

DigitalEurope (2017): *Facing the data economy: Last call for Europe!*

EU Data Landscape (2017): *European Data Market Study.*

Eurostat (2017): *Digital economy & society in the EU – A Browse Through our Online World in Figures.*

Miniszterelnökség (2016): *Fehér Könyv a nemzeti adatpolitikáról.*

A közösségi gazdaság

A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának A közösségi gazdaságra vonatkozó európai menetrend (COM[2016]356).

Csernyik Márta – Jancsik András – Michalkó Gábor (2018): Megosztás megosztottság nélkül – az Airbnb és a budapesti szállás-helypiac átalakulása, *Közgazdasági Szemle,* 2018/3.

Európai Bíróság (2017): A bíróság ítélete (nagytanács), 2017. december 20.

PwC (2016): *Assessing the size and presence of the collaborative economy in Europe.*

TNS Political & Social (2016): *The use of collaborative platforms* – Flash Eurobarometer 438.

Automatizáció

Carl B. Frey – Michael A. Osborne (2013): *The Future of Employment: How Susceptible are Jobs to Computerisation?* Oxford Martin School, University of Oxford.

Csath Magdolna (2017): Tárgyilagosan az összeszerelésről. *Magyar Nemzet Online,* 2017. február 3.

Erik Brynjolffson – Andrew McAfee (2014): *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies.* W.W. Norton & Company.

McKinsey Global Institute (2017): *A Future that Works: Automation, Employment, and Productivity.*

Nábelek Fruzsina – Sturcz Anikó – Tóth István János (2016): *Az automatizáció munkaerő-piaci hatásai. Járási munkaerő-piacok automatizációs kitettségének becslése.* MKIK GVI Kutatási Füzetek 2016/4.

OECD (2018): *Automation, skills use and training.*

OECD (2019): *Getting Skills Right: Future-Ready Adult Learning Systems.*

Új szakmák, új készségek a munkaerőpiacon

A digitális gazdaság és társadalom fejlettségét mérő mutató (DESI), Magyarországról szóló országjelentés (2018).

Digitális Jólét Program 2.0.

Eurofound (2017): *Living and working in Europe 2016.* Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Eurofound (2018), Living and working in Europe 2017, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Fazekas Károly (2017): Merre halad a kereslet? A nem kognitív készségek felértékelődése. In: Fazekas Károly – Köllő János (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör,* 2016. MTA KRTK KTI, 2017.

Fazekas Károly (2017): Felnőttkori tudásfelhalmozás. In: Fazekas Károly – Köllő János (szerk.): *Munkaerőpiaci Tükör,* 2016. MTA KRTK KTI, 2017.

McKinsey Global Institute (2017): *Jobs lost, jobs gained: workforce transitions in a time of automation.*

OECD (2017): *PISA 2015 results (Volume V): Collaborative Problem Solving, PISA, OECD Publishing,* Paris.

World Economic Forum (2018): The Future of Jobs Report 2018. Centre for the New Economy and Society.

Jövedelmi egyenlőtlenségek

Eurostat, Income and living conditions, EU SILC Survey:
* Gini coefficient of equivalised disposable income
* S80/S20 income quintile share ratio by sex and selected age group

KSH Stadat (2018): *Az összes háztartás adatai jövedelmi tizedek (decilisek), régiók és a települések típusa szerint (2010–2017).*

KSH Stadat (2018): *A gyermekes, a gyermek nélküli és az egyszemélyes háztartások adatai (2010–2017).*

KSH (2017): *A háztartások életszínvonala, 2016.*

KSH (2018): *A háztartások életszínvonala, 2017.*

Fenntartható fejlődés, mezőgazdaság

Az éghajlatváltozás forgatókönyvei | 34

Körforgásos gazdaság | 36

Világméretű probléma: az élelmiszer-hulladék | 38

Endokrin diszruptorok,
avagy a hormonrendszert károsító vegyületek | 40

Fenntartható turizmus | 42

Precíziós mezőgazdaság | 44

Termőterület | 46

Források | 47

Elekházy Nóra

Az éghajlatváltozás forgatókönyvei

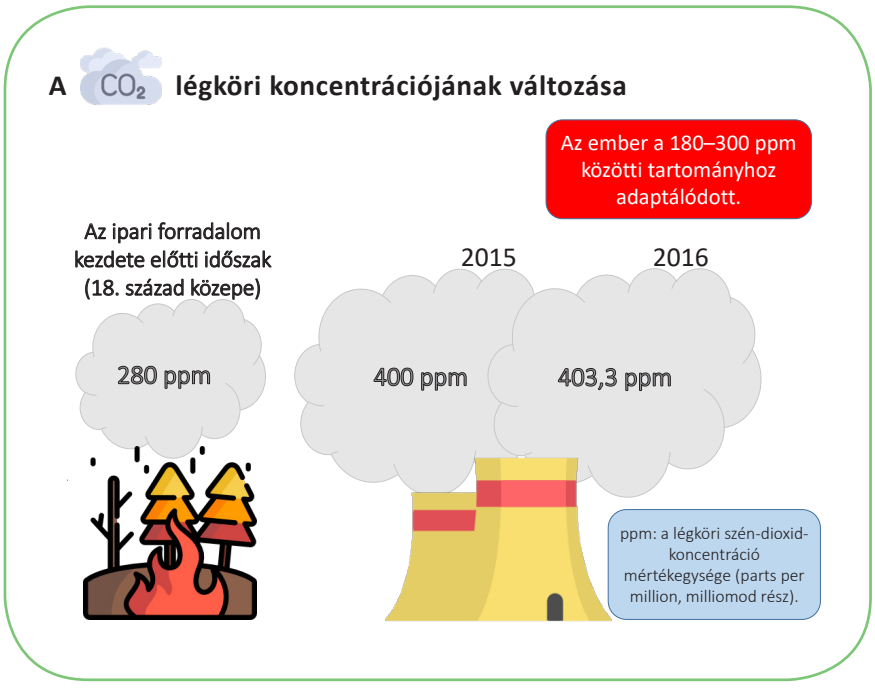
Az elmúlt 11 ezer évben a földi éghajlat viszonylagos állandósága révén a légkör is lényegében változatlan összetételű volt, ám az utolsó mindössze két évszázad alatt földtörténetileg is példátlan sebességű változás ment végbe az alkotóelemek tekintetében. Az üvegházhatású gázok közül a szén-dioxid koncentrációja 45 százalékkal, a metáné 157 százalékkal, a dinitrogén-oxidé 22 százalékkal nőtt, a 2016-ban mért értékekhez viszonyítva.

Svante August Arrhenius svéd kutató 1896-ban elsőként fogalmazta meg, hogy az emberi tevékenység hatására jelentősen növekedhet a légköri szén-dioxid mennyisége, melynek megduplázódása becslése szerint a Föld hőmérsékletének 5-6 °C-os melegedéséhez vezetne. Az elmúlt évtizedek mérései és a jövőre vonatkozó további becslések alapján egyre közelebb kerülünk ehhez a szén-dioxid-mennyiséghez.

Az utóbbi két évtizedben az éghajlatváltozással foglalkozó legmeghatározóbb szervezet az 1988-ban – a WMO (World Meteorological Organization – Meteorológiai Világszervezet) és az ENSZ kezdeményezésére – létrejött IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change – Éghajlatváltozási Kormányközi Testület) lett, melynek működését, tudományban betöltött szerepét kiemelt figyelem kíséri. Az IPCC 2018 októberében kiadott speciális külön jelentése a 1,5°C-os globális felmelegedés hatásait vizsgálja. A jelentés szerint az ipari forradalom kezdete óta megközelítőleg 1°C-al nőtt a globális átlaghőmérséklet (legvalószínűbb értéke 0,8°C és 1,2°C közötti) az emberi tevékenység hatására. Ez azt jelenti, hogy ha a globális átlaghőmérséklet továbbra is ebben az ütemben növekszik, akkor 2030-2052 között érjük el az 1,5°C-os globális felmelegedést. Ahhoz, hogy a globális felmelegedést 1,5°C alatt tartsuk az antropogén szén-dioxid kibocsátás mennyiségét 45 százalékkal kellene csökkenteni a 2010-es szinthez képest 2030-ig.

A jövőbeni éghajlatváltozási folyamatok

A globális éghajlati rendszer leírására elsődlegesen a globális éghajlati modellek alkalmasak, melyek a légkör általános cirkulációját és annak természetes és antropogén változásait ismertetik. A modellfuttatások eredményeinek együttes elemzése lehetővé teszi a becslések bizonytalanságának számszerűsítését. Több modellszimuláció felhasználásával például meghatározható az 1 °C-os globális felmelegedéshez tartozó hőmérsékleti és csapadékbeli változás területi eloszlása. Ezek alapján megállapítható, hogy az északi félgömb melegedése jóval nagyobb mértékű, mint a déli félgömbé, hiszen az Északi-sarkvidék várható melegedése meghaladhatja a 2 °C-ot, vagyis a globális átlag kétszeresét. A melegedéssel együtt jár a csapadék mennyiségének globális növekedése, mert a melegebb légkör több vízgőzt fogad be, s így összességében intenzívebbé válik a felhőképződés, a víz körforgása. Ennek ellenére a csapadék régiónkénti változásában mind növekvő, mind csökkenő tendenciák előfordulnak. A legnagyobb – 10 százalékot meghaladó mértékű – csapadéknövekedés a trópusi óceáni, illetve a poláris területeken

várható, a csapadékmennyiség jelentős csökkenésére pedig a Földközi-tenger térségében, valamint a szubtrópusi óceáni medencék keleti részén lehet számítani.

Az emberi eredetű üvegházhatású gázkibocsátást alapvetően a népességszám, a gazdasági tevékenység, az életvitel, az energiafelhasználás, a földhasználat módja, a technológia, illetve a klímapolitika határozza meg. Ezen tényezők alapján becslések készíthetők az úgynevezett Koncentrációváltozás Reprezentatív Pályái (Representative Concentration Pathways, RCP) segítségével, amelyek négy lehetséges utat vázolnak arra vonatkozóan, hogyan alakul majd a 21. században az üvegházhatású gázok kibocsátása és a légköri koncentráció, valamint a légszennyező anyagok kibocsátása és a földhasználat. Ezek a jövőre irányuló feltételes becslések, jövőképek, amelyeket forgatókönyveknek vagy szcenárióknak is nevezhetünk.

Az RCP-forgatókönyveknek négy alapvető változata van attól függően, hogy a sugárzási kényszer (egy gáz adott koncentrációjú légköri jelenlétének megemelkedése mellett mennyivel változik a felszínközeli légréteg energiaháztartása; ismeretéből megbecsülhető az általa okozott felszíni hőmérséklet-változás nagysága) és az annak megfelelő kibocsátási értékek milyen menetet követnek az évszázad végéig.

Eszerint:

- az RCP8.5 egy intenzíven növekvő üvegházgáz-kibocsátást feltételező forgatókönyv;
- az RCP4.5 és az RCP6.0 egy-egy stabilizációs szcenárió, amelyekben a kibocsátás 2100 után nem sokkal az adott szinten stabilizálódik;
- az RCP2.6 pedig egy intenzív mitigációs (az éghajlatváltozás kockázatait csökkentő) forgatókönyv, melyben egy korai koncentrációcsúcs elérése után kibocsátáscsökkentés következik be.

A Kárpát-medence várható éghajlatváltozása

Az Országos Meteorológiai Szolgálatnál a Kárpát-medence térségére két regionális éghajlati modell (ALADIN, REMO) segítségével készítenek szimulációkat. Ezek az éghajlati szimulációk az emberi tevékenység hatásának becslése és a fizikai folyamatok leírása alapján készülnek. A klímamodellek eredményei alapján a Kárpát-medencében a 21. században minden évszakban folytatódik az átlaghőmérséklet emelkedése, de továbbra is lehetnek az átlagosnál hűvösebb évek és évszakok. A legnagyobb változások nyárra várhatók: 2021–2050-re 1,4–2,6 °C-os, míg az évszázad utolsó évtizedeiben 4,1–4,9 °C-os hőmérséklet-emelkedésre számíthatunk az 1961–1990-es átlagértékekhez képest. Az éves csapadékösszeg tekintetében feltehetően nem történik jelentős változás a 21. században, de a jelenlegi megszokott évszakos eloszlás átalakulhat: nyáron inkább a csapadék csökkenése, télen pedig a növekedése várható.

Az éghajlatváltozásra való felkészülés hosszú távú tervezési eszköze a második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia, amely 2030-ig, illetve 2050-ig határozza meg a cselekvési irányokat. A helyi, térségi és országos szintű tervezést egy döntéstámogató rendszer, a Nemzeti Alkalmazkodási Térinformatikai Rendszer (NATéR) segíti, amely információt biztosít az ország éghajlati állapotáról, az éghajlatváltozás és egyéb hosszú távú természeti erőforrás-gazdálkodással kapcsolatos stratégiai kockázatok hatásairól, valamint az ezekhez való alkalmazkodási lehetőségekről.

Éghajlatvédelmi törekvések

A 2018 decemberében megrendezett katowicei klímacsúcson (az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményének 24. éves ülése) résztvevő közel 200 ENSZ-tagállam képviselői ellenszavazat nélkül fogadták el a 2015-ös Párizsi Megállapodás végrehajtásának szabálykönyvét. A Párizsi Megállapodás egy globális éghajlatváltozási megállapodás, amely 2015. december 12-én jött létre Párizsban. A megállapodás 2020 után lép majd életbe, és részét képezi egy a globális felmelegedés mértékének „jóval 2°C alatt” tartását szolgáló cselekvési terv is.

Földünk felszíni hőmérsékletének változása a tudomány számára már egyértelmű. Melegszik. Szinte minden mérőállomás évtizedes átlagokban növekedést mutat. Nagy kérdés, hogy vajon a hatalmas és komplex Föld-légkör rendszer szolgál-e majd további kellemetlen meglepetésekkel az emberiség számára a közeljövőben.

Dr. Szabó Andrea

Körforgásos gazdaság

A gazdasági és társadalmi folyamatok végső soron elválaszthatatlanok a természet nyújtotta ökoszisztémáktól, ebből adódóan a természeti tőke megőrzése és helyreállítása az emberiség létfontosságú feladata lenne. Ugyanakkor a mindennapi hírekben szereplő népességnövekedés, fokozódó energiaigény, véges energiaforrások, egyenlőtlen forráseloszlás, klímaváltozás, hulladékhegyek, élelmiszer-pazarlás kifejezésekhez szinte hozzászoktunk. 2015-ben Frans Timmermans, az EU Bizottsága fenntartható fejlődésért felelős alelnöke a következőt nyilatkozta: *„Bolygónk és gazdaságunk túlélése csak akkor lehetséges, ha felhagyunk a »vedd meg, használd és dobd el« gyakorlatának alkalmazásával."*

Az Eurostat 2017-es adatsorai szerint egy uniós állampolgár évente átlagosan 487 kg szemetet termel. Az egy főre jutó kommunális hulladék rangsorát a dánok vezetik 781 kg-mal, de magas ez az érték a norvégok, németek, ciprusiak vagy a britek esetében is, egy magyar állampolgárnál pedig 385 kg évente. Ezen belül a kárba veszett élelmiszerek mennyisége szintén jelentős, egy 2012-es uniós becslés egy főre évi 173 kg kidobott élelmiszerrel számolt. A 2030. évi Fenntartható Fejlesztési Célok részeként az ENSZ Közgyűlése elfogadta azt a célkitűzést, hogy az egy főre jutó élelmiszer-hulladék mennyiségét a felére kell csökkenteni.

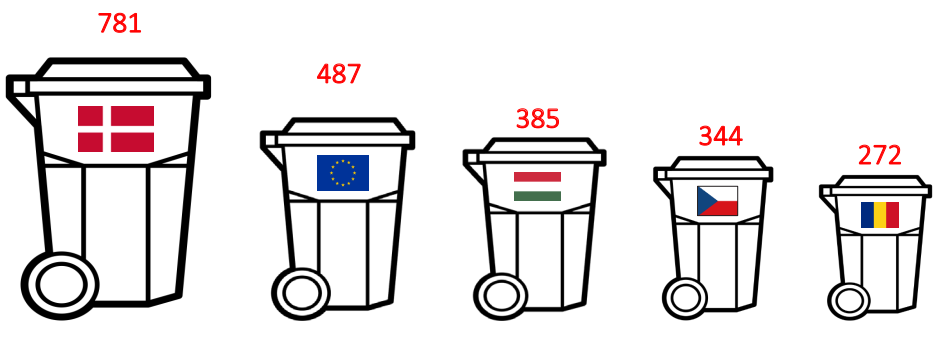
A körforgásos gazdaság alapjai

Az ipari forradalom óta a termelési folyamatok főleg lineáris gazdasági rendszerekben valósulnak meg, azaz a termékeket rövid élettartamra és korlátozott javíthatóságra tervezik rengeteg nyersanyag- és energiafelhasználással, majd a használatot követően eldobják. Ezzel ellentétben a körforgásos vagy körkörös gazdaságban (circular economy) a teljes termelés körforgásban történik, ezáltal a termékek és alkotóelemeik minél tovább és minél magasabb minőségben maradnak benn a gazdaság vérkeringésében. Gyakorlatilag gazdasági, környezeti és humánegészségügyi szempontokat figyelembe véve a teljes gyártás, szállítás, forgalmazás során kevesebb a nyersanyag-felhasználás és a keletkező hulladék, mindez pénztárca- és környezetkímélő egyszerre. A körforgásos gazdaság olyan rendszerben történő gondolkodáson alapszik, amely a megújuló energia használatától kezdve az innovációs fejlesztésekig rendkívül nyitott, ezáltal a környezetvédelmi, gazdasági, társadalmi globális célkitűzésekhez szinergikusan illeszkedik.

A modell elméletének megalapozása Walter Stahel svájci építész nevéhez fűződik a '80-as évek elejéről, aki a természeti folyamatokra épülő gazdasági, ipari és formatervezési koncepciókból kiindulva bevezette a rendszer alapjait teljesítménygazdaság (performance economy) néven. Számos koncepció és iskola jött létre azóta, míg a gyakorlatban a vállalati példák igazolják, hogy a körforgásos gazdaság a lineáris rendszerek megannyi erőforrás- és rendszerszintű kihívásaira képes választ adni. Általában három vagy öt alapelvét szokták megfogalmazni.

A körforgásos gazdaság számos előnye között szerepel, hogy

Az 1 főre jutó kommunális hulladék éves mennyisége (kg) 2017

megőrzi és gazdagítja a természeti tőkét, optimalizálja a hozamokat, és minimalizálja a rendszerszintű kockázatokat, elősegíti új munkahelyek teremtését, az innováció és a versenyképesség növelését.

Külföldi és hazai jó gyakorlatok

Számos vállalkozás sikeresen alkalmazza a körforgásos gazdaság elveit. A Körforgásos Gazdaságért Alapítvány öt üzleti modellt különböztetett meg a jó gyakorlatok gyűjtése során:

- körforgásos beszállítás,
- erőforrás-visszanyerés,
- a termék élettartamának meghosszabbítása,
- megosztásos platformok,
- termék mint szolgáltatás.

Az elsőre példa a belga Permafungi cég, amely az irodaházakból, kávézókból összegyűjtött kávézacc és szalma keverékéből összeállított táptalajon laskagombát tenyészt. Az amerikai Eastpak hátizsákokat, táskákat, bőröndöket gyártó cég viszont arról híres, hogy 30 éves garanciát ad minden termékére, ezzel a bekövetkezett hibák javítását vállalják.

A magyar cégeknél is terjedőben van ez a körforgásos rendszer, de a legfontosabb az új szemlélet kialakítása a fogyasztókban. A hazai UTB Envirotec Zrt. az első modell elveit követve szennyvíziszapból, szerves hulladékból és biomasszából állít elő komposztot, tápanyagokat és biogázt. Az EU 2020 fejlesztési célokhoz kapcsolódóan fontos nemzetgazdasági és környezetvédelmi célkitűzés a körforgásos gazdaság fejlesztése. Hosszú távon nagyon sok külső feltételnek kell módosulnia, hiszen a jelenlegi piaci mechanizmusok, a fogyasztási szokások, a jogszabályok és adózási keretek alapvetően mind a lineáris gazdaságra épülnek. Az Irinyi Terv részeként a „Zöldgazdaság"-fejlesztés keretében a hulladékhasznosítás kiemelt prioritást élvez, miszerint nulla hulladékkal járó termelést és a hulladék minél hasznosabb felhasználását kell megteremteni. 2018 végén vállalati, kormányzati, tudományos és társadalmi szervezetek részvételével megalakult a Körforgásos Gazdaság Platform.

Az Európai Unió akcióterve

2015 végén az Európai Bizottság a körforgásos gazdaságra vonatkozó csomagot fogadott el, amelynek középpontjában a magas hozzáadott értékű uniós szintű fellépés áll. Kiemeli, hogy az erre való áttérés rendszerszintű változással jár, és az innováció kulcsfontosságú szerepet fog ebben játszani. Az EU célja a fenntartható, karbonszegény, erőforrás-hatékony és versenyképes gazdaság kialakítása. Az új modell összetettségéből fakadóan nincs olyan szakpolitikai terület, amit ne érintene. A javasolt intézkedések a termékek teljes életciklusát lefedve az összes nyersanyag, termék és hulladék minél nagyobb mértékű újrafelhasználását ösztönzik. Az átállás pénzügyi támogatását a „Horizont 2020" keret-

program költségvetéséből biztosított 650 millió euró, a hulladékgazdálkodásra szánt 5,5 milliárd euró, valamint nemzeti szinten tervezett beruházások teszik lehetővé. A csomag számos ágazati, illetve speciális területet kijelöl, például a hulladékokról szóló felülvizsgált jogalkotási javaslatot vagy a műanyagokkal kapcsolatos stratégia kidolgozását. A 2030-ra elérendő uniós célkitűzések kulcselemei a következők:

- a települési hulladék 60 százalékának újrahasznosítása;
- a csomagolási hulladék 70 százalékának újrahasznosítása;
- az összes hulladék hulladéklerakóban elhelyezett arányára vonatkozó felső határ 10 százalékra történő csökkentése (2035-ös célérték).

Európában évente 25 millió tonna műanyaghulladék keletkezik, és a tengerparti hulladék 85%-át világszerte műanyagok teszik ki. Az újrahasznosítás aránya kevesebb mint 30%. Kardinális lépés volt 2018 januárjában a műanyagokkal kapcsolatos első páneurópai stratégia elfogadása, eszerint 2030-ra az uniós piacon mindenféle műanyag csomagolásnak újrahasznosíthatónak kell lennie, csökkenteni kell az egyszer használatos műanyagok fogyasztását és a mikroműanyagok szándékos használatát. A részletes intézkedési javaslatok között szerepel a nagy problémát jelentő tengeri hulladéklerakás megszüntetése, amely a kikötői fogadólétesítményekre vonatkozó új szabályozást igényel.

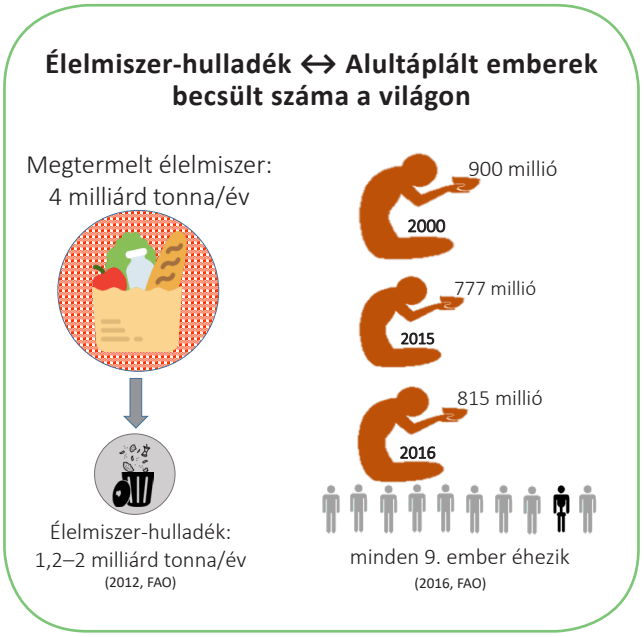
2018 júniusában hatályba lépett 6 módosított irányelv, amelyben a korábbi irányszámok változtatásán túl új célkitűzéseket és felelősségi szabályokat jelöltek meg. Év végén a Parlament és a Tanács között ideiglenes megállapodás született az egyszer használatos műanyag termékekre vonatkozó európai irányelvről. Összességében az Unió vezető szerepet kíván játszani ebben az átállásban, ösztönözve a globális fenntartható erőforrás-felhasználás megvalósulását.

Elekházy Nóra

Világméretű probléma: az élelmiszer-hulladék

Az élelmiszer-veszteség az élelmiszer mennyiségi vagy minőségi csökkenését jelenti. Az élelmiszer-veszteség egyik összetevője az élelmiszer-pazarlás (élelmiszer-hulladék keletkezése), amely azt jelenti, hogy az élelmiszer-ellátási lánc teljes hosszán bárhol emberi fogyasztásra alkalmas élelmiszert dobnak ki vagy nem élelmezési célra használnak fel. Az élelmiszerlánc valamennyi szakaszánál – termelés, feldolgozás, szállítás, tárolás, értékesítés, fogyasztás – előfordul, hogy az élelmiszer kárba vész, illetve kidobásra kerül. Élelmiszer-hulladékok a fejlett és a fejlődő országokban közel azonos mennyiségben termelődnek. A fejlett országokban azonban főként a háztartásokban, tehát az élelmiszerlánc végén, a fejlődő országokban pedig az élelmiszerlánc elején, a termelési, tárolási és elosztási szinteken, amely a megfelelő infrastruktúra és a szervezés hiányának tudható be. Az élelmiszer-pazarlás tehát világméretű probléma, hiszen a megtermelt élelmiszer mintegy 30-50 százaléka soha nem kerül elfogyasztásra, ezzel szemben az alultápláltság mértéke a korábbi csökkenő tendencia után újra növekedésnek indult.

Környezetvédelmi szempontból is káros az élelmiszer-veszteség és -hulladék, amely az összes üvegházhatású gáz kibocsátásának mintegy 8 százalékáért felelős. Ha az élelmiszer-hulladék jelenségét egy országnak tekintenénk – Kína és az Egyesült Államok után –, a harmadik legnagyobb szén-dioxid-kibocsátó lenne a Földön.

Az Európai Unió intézkedései

Az Európai Számvevőszék 34/2016. számú különjelentésében azt a kérdést vizsgálja, hogy eredményesen járul-e hozzá az Európai Unió az élelmiszer-pazarlás elleni küzdelemhez. A jelentés eredménye szerint az Unió eddigi intézkedései jelenleg nem elegendőek, de a jelentés kifejti, hogyan lehetne a jelenlegi szakpolitikákat eredményesebben alkalmazni az élelmiszer-pazarlás elleni küzdelem problémájának kezelésére.

Az Európai Unió a körforgásos gazdaság koncepcióján belül komplexen foglalkozik a nyersanyagok, termékek és a hulladék legteljesebb körű hasznosításával és felhasználásával. Az intézkedéscsomag keretében az Európai Parlament és a Tanács 2018/851 irányelve (2018. május 30.) értelmében a tagállamoknak konkrét élelmiszerhulladék-megelőzési programokat kell elfogadniuk 2019. március 31-ig. 2017 májusában az európai parlamenti képviselők elfogadtak egy állásfoglalást, melyben a szükséges intézkedések megtételére szólítják fel a tagállamokat az élelmiszer-hulladék mennyiségének jelentős – a 2014-es szinthez képest 2025-re 30 százalékkal, 2030-ra pedig 50 százalékkal történő – csökkentésére. Ezenkívül az állásfoglalás számos javaslatot tesz, felkérve az Európai Bizottságot és a tagállamokat a közös együttműködésre. A javaslatok között szerepel az élelmiszer-adományozásra vonatkozó jogi akadályok elhárítása (például hulladékhierarchia, élelmiszer-higiénia, hozzáadottérték-adó), valamint a lejárati időt jelölő elnevezések pontosítása, mert sok fogyasztó nincs tisztában a termékeken feltüntetett „minőségmegőrzési idő” és „fogyaszthatósági idő” feliratok pontos jelentésével, ezért célravezető lenne uniós szinten közös iránymutatásokat bevezetni.

Az élelmiszer-pazarlást illetően jelentős a tagállamok felelőssége is, mert az uniós rendelkezések átültetésével és saját kezdeményezésekkel is segíthetik az élelmiszer-pazarlás megelőzését, valamint az élelmiszer-adományozást. Az egyes európai országokban számos kampány és kezdeményezés hívja fel az emberek figyelmét a tudatosabb élelmiszer-vásárlásra és a pazarlás csökkentésére.

Az élelmiszer-pazarlás elleni küzdelem

Az élelmiszer-hulladék csökkentésért nagyszámú szervezet küzd világ- és Európa-szerte. A Save Food a FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations – Egyesült Nemzetek Szervezetének Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Szervezete) egyik globális kezdeményezése, amely mind nemzeti, mind regionális szinten támogatja az élelmiszer-hulladék csökkentését célzó programokat.

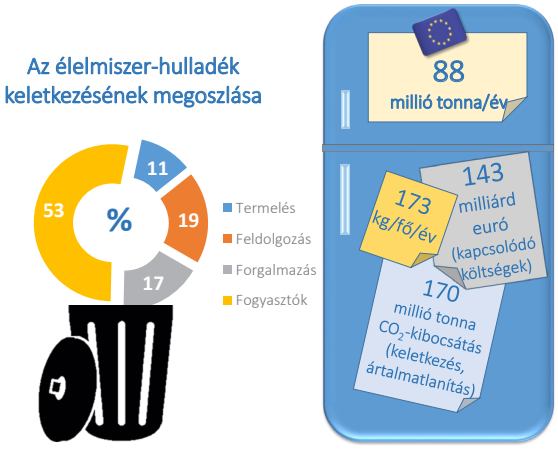
A Champions 12.3 elnevezésű nemzetközi csoport az állami, üzleti és civil területek, nemzetközi szervezetek, kutatóintézetek és termelői csoportok vezetőit tömöríti, akik elkötelezték magukat az ENSZ 2030-as fenntartható fejlődési keretrendszer 12.3. pontjának teljesítése mellett. A keretrendszer 12.3. pontja feladatként tűzi ki 2030-ig az egy főre jutó globális élelmiszer-hulladék felére csökkentését a kiskereskedelem és a fogyasztók szintjén, valamint az élelmiszer-veszteség csökkentését a termelési és ellátási láncok mentén, beleértve a betakarítás utáni veszteségeket is.

Az európai uniós finanszírozású FUSIONS projekt (Food Use for Social Innovation by Optimizing Waste Prevention Strategies – Az élelmiszer felhasználása szociális innováció céljára a hulladékképződés megakadályozására vonatkozó stratégiák optimalizálásával) 2016-ban elkészítette az élelmiszer-hulladék mennyiségének becslését az Európai Unió 28 tagországában. A munka célja az volt, hogy segítséget nyújtson az EU tagállamainak abban, hogy megbízhatóbban tudják nyomon követni az élelmiszer-pazarlás mértékét az élelmiszerlánc különböző szektoraiban.

Az EU Horizon 2020 programja által finanszírozott REFRESH (Resource Efficient Food and Drink for the Entire Supply Chain) projektben 12 európai ország, valamint Kína összesen 26 szervezete dolgozik együtt az ellátási láncban keletkező élelmiszer-hulladék megelőzése, mennyiségének csökkentése érdekében. A projekt 2015. júliustól 2019. júniusig tart.

Kifejezetten a térségünkre koncentrál az Európai Unió által támogatott STREFOWA projekt (Strategies to Reduce and Manage Food Waste in CE – Stratégiák az élelmiszer-hulladék csökkentésére Közép-Európában; részt vevő országok: Ausztria, Olaszország, Csehország, Magyarország, Lengyelország), amelynek célja az élelmiszer-hulladékokkal kapcsolatos új elképzelések megtalálása és kialakítása, illetve az élelmiszer-hulladék mennyiségének csökkentése vagy a már meglévő hulladék hasznosítása.

Az élelmiszer-hulladék mennyisége az Európai Unióban (2012)

A magyarországi helyzet

Magyarországon évente mintegy 1,8 millió tonna élelmiszer-hulladék keletkezik, melynek körülbelül negyede a háztartásokban termelődik. A Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH) az Európai Unió LIFE Környezetvédelmi alprogramjának pénzügyi támogatásával létrehozta a „Maradék nélkül" nevű programot, melynek középpontjában a hazai élelmiszer-pazarlás mérséklése áll. A NÉBIH kutatói 2017-ben elkészítették az első hazai részletes élelmiszerhulladék-felmérést, mely szerint 68 kg élelmiszert pazarolunk átlagosan egy emberre vetítve egy év alatt. A háztartásokban elpazarolt élelmiszermennyiség összesen mintegy 400-450 ezer rászoruló étkeztetésére lenne elegendő, vagy a tudatos magatartás személyenként 10-12 ezer forint megtakarítást eredményezhetne évente.

Az élelmiszer-hulladék kezelésének kérdése megjelenik stratégiaszinten is: az Országos Hulladékgazdálkodási Terv 2014–2020 és az Élelmiszerlánc-biztonsági Stratégia 2013–2022 is foglalkozik a problémával.

A kereskedelmi pazarlás csökkentésének érdekében az élelmiszer-kereskedő hiper- és szupermarketek már hatékony kampányt folytatnak. Magyarországon több élelmiszerlánc – például a Tesco, az Aldi, az Auchan és a Metro – vállalja, hogy a zárás után megmaradó, nem értékesített termékeiket partnerszervezeteik és a Magyar Élelmiszerbank Egyesület segítségével eljuttatják a rászorulókhoz. A Magyar Élelmiszerbank Egyesület 2018-ban több mint 11000 tonna élelmiszert mentett meg.

Gyakran nem vagyunk tudatában, hogy mekkora mennyiségű élelmiszer kerül kidobásra. Az élelmiszerrel való pazarlás közel 1 milliárd éhező emberrel szemben vet fel etikai problémát, negatívan terheli környezetünket és a pénztárcánkat. Az élelmiszer-hulladék csökkentésével tehát nemcsak a rászorulókat juttathatnánk élelemhez, de természeti erőforrásainkat is kímélhetnénk, emellett pedig pénzt is megtakaríthatnánk.

Elekházy Nóra

Endokrin diszruptorok, avagy a hormonrendszert károsító vegyületek

Az endokrin diszruptorok (endocrine disrupting chemicals, EDC) a szervezet hormonális működését megzavaró hatású anyagok, amelyek az élőlényre és/vagy utódjára negatív hatást fejtenek ki. A tudomány az endokrin rendszert károsító, endokrinromboló, hormonmoduláns, illetve EDC-vegyület elnevezéseket is használja. Szakmai körökben az ENSZ Egészségügyi Világszervezete (World Health Organization, WHO) által alkotott definíció a legelfogadottabb, miszerint az endokrin diszruptor olyan külső anyag, amely befolyásolja az endokrin rendszert (hormonrendszer), és ennek következményeként káros egészségügyi hatások észlelhetők egy szervezetben vagy annak utódaiban. A hormonrendszert módosító hatások erős kor- és ivarfüggőséget mutatnak. Másként reagál a magzat vagy embrió, a fejlődésben lévő szervezet, továbbá a felnőtt. A hatás minden esetben késleltetett, tehát többségében nem várhatunk gyors reakciókat. A környezetünkben és élelmiszereinkben ma már többféle – esetleg ellentétes hatású – keverékkel találkozhatunk, amelyek gyengíthetik, de erősíthetik is egymást. A hormonmoduláns anyagok hatásai nemcsak a kezelt nemzedékre vonatkozhatnak, hanem úgynevezett transzgenerációs hatásúak lehetnek, ahol az utódgenerációt is érinthetik.

Néhány EDC-vegyület és hatásaik

Környezetünkben több ezer olyan vegyület található, amelyek beavatkoznak az endokrin rendszer működésébe. Ezek a vegyületek szinte mindenütt jelen vannak, és egész életünkben ki vagyunk téve a veszélyeiknek.

Az egyik legnagyobb mennyiségben gyártott endokrin diszruptor a biszfenol-A (BPA), amely rengeteg használati eszközben megtalálható (műanyag edények, mobiltelefonok, konzervdobozok, pénztári fizetési bizonylat [hőpapír], orvosi eszközök stb.). Károsítóan hat a reprodukciós rendszerre, a pajzsmirigyre, növeli az emlő- és prosztatarák előfordulását, előrehozhatja a pubertáskor tüneteit, de születési és agyi fejlődési rendellenességekért, illetve viselkedési zavarokért is okolják. Az anyagokból történő kioldódásának mértéke többek között a hőmérséklet emelkedésével és a pH-érték megváltozásával erősödik. Korai kitettséget eredményez, hiszen már a magzatvízben megjelenhet.

Az Európai Bizottság több ízben szabályozta a BPA-t felhasználó anyagok és tárgyak, például a cumisüvegek (2011/8/EU irányelv) élelmiszerekkel való érintkezését, legutóbb 2018. februárjában (2018/213-as rendelet). 2017. június 16-án az Európai Vegyianyag Ügynökség is felvette ezt a vegyületet az EU Különös aggodalomra okot adó anya-

Néhány növényvédőszer-hatóanyag lehetséges károsító hatása

Növényvédőszer-hatóanyag	Hormonkárosító hatás
Glifozát	Születési rendellenesség; DNS-károsító hatás; rákkeltő.
Dibenzo-dioxin (TCDD)	Mell-, petefészek-daganatok; endometriózis; rákkeltő.
Klórpirifosz	Magzatok, csecsemők idegrendszeri fejlődésének károsítása; ADHD (hiperaktivitás).
Cipermetrin	Kromoszóma-rendellenesség; a női nemi hormon hatását utánozza, megzavarva ezzel a hormonális működést.

gok listájára (Substances of Very High Concern, SVHC), ezzel elismerve annak hormonkárosító voltát. Emellett a REACH-rendelet (1907/2006/EK) szerint 2020. január 2-tól nem hozható forgalomba hőpapírban 0,02 tömegszázalékos koncentrációval megegyező vagy annál nagyobb mennyiségben. Az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság (EFSA) a BPA hatásait vizsgáló programja pedig éppen folyamatban van.

A ftalátszármazékok is hasonló jellegűek, de ezek a vegyületek lassú, hosszú ideig tartó párolgással szabadulnak fel a különböző termékekből. Ftalátokkal lágyított PVC-t használnak az oxigénmaszkokhoz, katéterekhez, az egészségügyi tároló tasakokhoz, de megtalálhatók a flakonokban, gyerekjátékokban, ruhákban és műszaki cikkekben egyaránt. Eddig öt ismert – alapvetően műanyaglágyító szerként elterjedt – hormonkárosító ftalát (a BBP, a DBP, a DEHP, a DCHP és a DIBP) kapta meg hivatalosan az SVHC-minősítést. Az EFSA jelenleg végzi a ftalátszármazékok legfrissebb kockázatfelmérését is.

Mindennapi műanyag használati tárgyaink közül tehát nem mindegyik teljesen biztonságos. A forgalomban lévő műanyag flakonok és csomagolások alján található egy kis dombornyomott háromszög, benne egy számmal, amely azt jelzi, hogy az adott termék milyen típusú műanyagból készült.

A parabének a kozmetikumok közismert alkotórészei, ám a bőrön felszívódva károsítják az emberi hormonrendszert, például a lányoknál előrébb hozhatják a nemi érettséget. Az Európai Bizottság 358/2014/EU (2014. április 9.) rendeletében a parabének közül a legnagyobb kockázatot jelentő propil- és butil-parabén koncentrációját visszaszorította a korábban megengedett 0,4 százalékról 0,14 százalékra, illetve betiltotta a metil-klór-izotiazolinon és a metil-izotiazolinon keverékének használatát a leöblítésre nem kerülő termékekben, így például a testápoló krémekben.

A növényvédő szerek (peszticid) hatóanyagai között rendkívül sok endokrin diszruptor vegyület található. A bal oldali ábra néhány olyan növényvédő szer hatóanyagát és azok lehetséges egészségkárosító hatását ismerteti, amelyek jelenleg is forgalomban vannak és széleskörűen használják őket a mezőgazdaságban.

Európai uniós szabályozás

Az Európai Parlament és Tanács 1907/2006/EK rendelete a vegyi anyagok regisztrálásáról, értékeléséről, engedélyezéséről és korlátozásáról szóló úgynevezett REACH-rendelet, amelynek célja az uniós vegyipar versenyképességének javítása mellett az emberi egészség és a környezet védelmének fokozása a vegyi anyagok által potenciálisan okozott kockázatokkal szemben. A REACH-rendelet elvileg minden vegyi anyagra alkalmazandó: az ipari folyamatokban és a mindennapi életünk során felhasznált anyagokra is. Emellett megalapozza az anyagok tulajdonságaival és veszélyeivel kapcsolatos információk összegyűjtésére és értékelésére vonatkozó eljárásokat is. A biocid olyan, egy vagy több hatóanyagot tartalmazó anyag vagy keverék, amelynek rendeltetése, hogy károsító szervezeteket bármely módon elpusztítson, elriasszon, ártalmatlanná tegyen. A biocid terméktípusba tartoznak többek között bizonyos fertőtlenítőszerek (például ivóvíz fertőtlenítése), kártevők elleni védekezésre használt szerek, valamint az algásodást gátló termékek is. A biocid termékek forgalmazásáról és felhasználásáról szóló 528/2012/EU rendelet az anyagok osztályozásánál az endokrin rendszert károsító tulajdonságokat is figyelembe veszi. Az endokrinkárosító tulajdonságok meghatározására szolgáló tudományos kritériumokat az Európai Bizottság 2017/2100 felhatalmazáson alapuló rendeletének melléklete állapítja meg. A melléklet az endokrinkárosító tulajdonságokat az emberre, illetőleg nem célszervezetekre nézve határozza meg. A rendelet szerint meghatározott új tudományos kritériumokat minden tagállamnak 2018. június 7-től kell alkalmaznia.

Hazai szabályozás

A vegyi anyagok forgalomba hozatalának szabályozása Magyarországon alapvetően a kémiai biztonságról szóló 2000. évi XXV. törvénnyel valósul meg, melyet az egyes ágazatokra vonatkozó szabályozás egészít ki. A 316/2013 (VIII. 28.) Korm. rendelet pedig a biocid termékek engedélyezéséről és forgalombahozatali szabályairól szól. A törvényi szabályozás kialakításában az egészségügyi kockázatok mellett szerepet játszanak a gazdasági és nemzetközi érdekek is. Magyarországon többek között a Greenpeace küzd a szigorításért, míg a Nemzetközi Agrárgazdasági Kamara a szigorú szabályozás veszélyeire hívja fel a figyelmet.

A megfelelő szabályozás mellett is a környezetbe kerülő kémiai szennyező anyagok károsíthatják az emberi hormonrendszert. Kellő odafigyeléssel, egyéni döntésünkkel azonban csökkenthetjük a ránk leselkedő veszélyeket.

Csorba György

Fenntartható turizmus

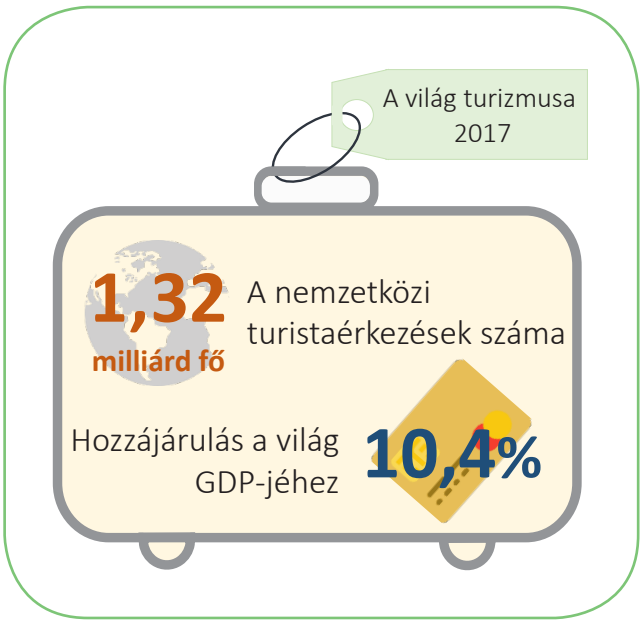
2017-ben erőszakos turizmusellenes mozgalom indult el Barcelonában, de számos más városban – köztük Budapesten – is tüntettek már a turisták ellen. Olyan népszerű úti céloknál, mint Velence, Dubrovnik, Amszterdam vagy Santorini, a városvezetés szigorú létszámkorlátokat, magaviseleti szabályokat vezetett be, vagy tiltotta meg új hotelek nyitását.

A probléma valójában nem önmagában a turizmus, illetve annak növekedése, hanem hogy csaknem mindenki ugyanazt, ugyanott és ugyanakkor akarja felkeresni, látni és megélni. A dinamikusan fejlődő iparág óriási környezeti terhelést okoz, és sajátos, hogy azoknak a helyeknek a látogatottsága is drasztikusan tovább nő, amelyek már amúgy is veszélyeztetettek. A szakértők szerint a közösségi médiának és azt a legjobban kihasználó fiatal generációknak köszönhetően egy ismeretlen helyből két év alatt top tízes célt lehet varázsolni.

Amikor a turizmus mérete társadalmi, fenntartható fejlődési szempontból elérte teljesítőképessége határait, túlzott mértékű turizmusról (overtourism) beszélünk.

A kiváltó okok

A jelenséghez vezető okok közül nem szükségszerűen jelenik meg mindegyik egy adott helyen. A legfontosabb tényezők:

- A fapados légitársaságok rendkívül olcsóvá tették az utazást, és számos új útvonalat nyitottak. A növekvő számú és kapacitású óceánjárók pedig egyszerre több ezer fővel terhelik meg a helyszínt.
- A szállásmegosztó szolgáltatások egyszerre bővítették és tették olcsóbbá a kínálatot, ugyanakkor a helyieket zavarhatják a lakókörnyezetükben a nem mindig kulturáltan szórakozó turisták.
- Az újonnan iparosodott ázsiai országok középosztályai tömegesen lépnek be a piacra.

Sok esetben hiányzik az ágazati szereplők együttműködése is. Szakértők szerint nehezítheti a helyzetet a rossz irányítási rendszer, a stratégiai megelőzés, a felügyeleti és a büntetőrendszer, valamint a transzparencia hiánya. Az úti célok között sok a sérülékeny (például az UNESCO világörökségi helyszínek). Az iparág gyakran csak képzetlen, szezonális vagy alkalmi, alacsonyan fizetett munkavállalókat alkalmaz, akik körében nagy a bizonytalanság, és nincs jövőkép. Az erős tőkekoncentráció és az egyenlőtlen elosztás tovább növeli a társadalmi feszültségeket.

Különösen érzékeny probléma, hogy a turisták egy része nem veszi figyelembe a helyi magatartási normákat, ami kulturális összeütközéshez vezet.

Következmények

A változás sebességére nincsenek felkészülve sem a települések, sem pedig a helyi közösségek. A jelenség elsősorban az utóbbiakat sújtja, így a kérdés egyik legfontosabb indikátora épp a helyiek turizmushoz való hozzáállása. A lakosság az életminőség romlásával és drámai társadalmi-gazdasági változásokkal szembesül. Drágulnak az ingatlanok, a kereskedelem és a vendéglátás egyre inkább a turisták kiszolgálása felé fordul, ami szintén áremelkedéssel jár együtt. Az utazók sok esetben úgy veszik igénybe és terhelik túl az infrastruktúrát, hogy a működtetés költségeihez lényegében nem járulnak hozzá. A település(rész) dzsentrifikálódni kezd: az eredeti lakosság kiszorul, a lakóépületek funkciót váltanak, és vendéglátóhelyek, hotelek, üzletek nyílnak bennük.

A másik oldalon a látogatókban is csalódottságot kelthetnek a túlzsúfolt attrakciók, az emelkedő árak és a növekvő turizmusellenesség. A desztináció elveszítheti azt az identitását és eredetiségét, amelynek hírnevét köszönheti.

Megoldási gyakorlatok és elvek

Jelenleg a túlzott mértékű turizmusra adott leggyakoribb válasz a hozzáférés korlátozása. Látogatói limitet alapvetően olyan helyeken vezetnek be, ahol a belépés jól ellenőrizhető (szigetek, nemzeti parkok, múzeumok). A szállásadás szabályozása – új szállodák nyitásának tilalma, a közösségi szállásmegosztás esetén időkorlát, extra díjak kiszabása – nemcsak a kapacitásnövekedést mérsékelheti, de az ingatlanpiaci feszültségeket is csillapíthatja. Bizonyos szolgáltatások betiltására is sor került (például Budapest egyes kerületeiben a sörbiciklik; üdülőhelyeken a köztéri alkoholfogyasztás).

Az „overtourism”-indikátorok értékei Budapest esetében (McKinsey & Company)

ÁLTALÁNOSSÁGBAN	A turizmus hozzájárulásának mértéke a GDP-hez és a foglalkoztatottsághoz	⚠⚠⚠
	Turistaérkezések számának növekedése	⚠⚠⚠
ELIDEGENÍTETT HELYI LAKOSSÁG	Turisták száma/km²	⚠⚠
	Turisták száma/lakosság	⚠⚠
ALACSONY TURISZTIKAI ÉLMÉNYEK	Negatív Tripadvisor-visszajelzések	⚠
TÚLTERHELT INFRASTRUKTÚRA	Az érkezések szezonalitása	⚠⚠⚠⚠
	Az attrakciók koncentráltsága	⚠
KÖRNYEZETKÁROSÍTÁS	Légszennyezettség	⚠⚠
A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG FENYEGETETTSÉGE	Történeti helyszín	⚠⚠⚠⚠

Kockázat mértéke

⚠ Alacsony ⚠⚠ Közepes ⚠⚠⚠ Magas ⚠⚠⚠⚠ Kiemelt

Csökken a díjmentes látnivalók, illetve az ingyenes látogatási napok száma. A szolgáltatók egyre összetettebb árképzést alkalmaznak, amely már akár valós időben, dinamikusan képes követni a keresletet, így napszakon belül is változhat az ár. Az elektronikus jegyvásárlási rendszerek a vendégek és a szolgáltatók számára is tervezhetővé teszik a látogatást. Extra adók vagy díjak formájában a hosszú távú fenntartható fejlődés szemlélete is megjelenik: az Eiffel-torony rekonstrukciója miatt jelentősen emelték a belépődíjat, de hasonló okokból döntöttek a legnépszerűbb amerikai nemzeti parkok is az áremelés mellett. A Baleár-szigeteken fenntartható turizmusadót vezettek be.

Az árak emelése növelheti az elitizmus veszélyét, hiszen egyre drágábbá válhat az utazás, és egyre kevesebben lesznek képesek megfizetni a szolgáltatásokat. Ez leginkább ismét a helyi közösséget, illetve a belföldi turisztikai keresletet érintheti. Az egyenlő hozzáférés biztosítása miatt fontos, hogy a helyiek, idősek vagy diákok számára kedvezményeket építsenek be a rendszerbe.

Az alapvető problémára jól rávilágít az ausztrál Griffith Egyetem 229 UNESCO világörökségi helyszínre kiterjedő vizsgálata, amely megállapította, hogy 46%-uknak nincs aktív cselekvési terve a tömegturizmus kihívásaira.

A jelenséget könnyebb megelőzni, mint kezelni, ezért szakértők szerint az ágazati stratégiáknak a marketingtől el kell mozdulniuk az összetettebb kihívások kezelése felé. Kevésbé kizsákmányoló, helyi alapú és társadalmilag befogadó turisztikai modellek szükségesek. Olyan indikátorokra is figyelni kell, amelyek jobban jelzik a még elfogadható változások határait (például vízhiány, az élelmiszerárak kiugró emelkedése, környezetszennyezés, parkolóhelyek hiánya, ittas viselkedés növekedése stb.). Minél több adat áll rendelkezésre a jelenségről és az abból eredő túlterheltségről, annál jobban fel lehet rá készülni. Amszterdamban például okoskészülékekből, wifipontokból, közösségi médiából stb. kinyerhető adatok alapján elemzik a látogatók mozgását, érdeklődését.

Új marketingstratégiákat kell alkalmazni: egyre nagyobb szerep juthat a demarketingnek, amelynek során például a top céloktól a turistákat távolabbi vagy kevésbé ismert látnivalók felé terelik. A reklámok idealizált világával szemben meg kell mutatni, mivel szembesülhet valóban a turista. Sokszor alapvető infrastrukturális fejlesztésekkel (például közvécék, parkolók építése) csökkenthető a turizmusellenesség.

A turizmus valódi költségeiben érvényesíteni kell a közszféra és a helyi közösség kiadásait is. A globális iparági szereplőknek pedig nagyobb felelősséget kell vállalniuk az általuk igénybe vett desztinációk gondozásáért.

A befektetőket új célterületekre és új termékek fejlesztésére kell ösztönözni. A szezonalitását csökkentve meg kell nyújtani az idényt, vagy „négy évszakossá” fejleszteni a desztinációt.

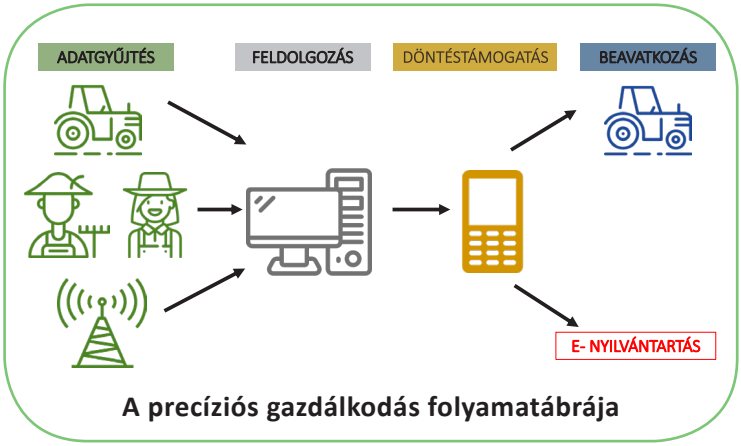
Szükséges a turisták nevelése is, hiszen az utazás nem pusztán egy termék, hanem más kultúrával való találkozás. A hagyományokat tisztelni kell, és nem a turistákhoz igazítani.

Az egész problémakörben növekvő hangsúlyt kap a felelősségteljes turizmus, amely szerint felelős az a turista, aki maximalizálja a pozitív és minimalizálja a negatív hatásokat. Bár látni szeretnénk a top úti célokat, lehetőség szerint csúcsidőn, illetve szezonon kívül utazzunk, fedezzünk fel új helyeket, ismerjük meg, de ne hódítsuk meg a világot.

Dr. Szabó Andrea

Precíziós mezőgazdaság

Napjaink mezőgazdaságában GPS-sorvezetők, drónok, okosmérők, automatizált üvegházak és termelési rendszerek könnyítik a munkavégzést. Az agrár- és térinformatikai rendszerek (GIS), az információtechnológia robbanásszerű fejlődése új távlatokat nyitott meg a gazdálkodók számára, ugyanakkor alkalmazásuk költséges és komoly szemléletváltást is igényel. A jelen és a jövő agráriumának központi kérdése a klímaváltozáshoz történő adaptáció és a fenntartható termelési rendszerek kiépítése.

A precíziós gazdálkodás folyamatábrája

A definíció komplexitásából eredően a precíziós mezőgazdaság vagy gazdálkodás fogalmának többféle megközelítése létezik. Tamás János (2002) az információs társadalom mezőgazdaságban történő leképeződéseként definiálta. Ebben a termelési rendszerben a hagyományok és gyakorlati tapasztalatok helyett sokkal inkább a műszerekre „hallgatnak". Gyakorlatilag a termelés minden egyes szakaszában mérik a releváns paramétereket, és az adatok összegyűjtése, feldolgozása után döntenek az indokolt precíz beavatkozásokról. Mindez egy számítógépes irányítási hálózatban történik az infokommunikációs eszközöknek köszönhetően. Gebbers és Adamchuk (2010) szerint a precíziós mezőgazdaság a megfelelő beavatkozás megfelelő időben és helyen történő alkalmazását jelenti. A precíziós technológiák először az 1980-as években az USA-ban jelentek meg, és a mezőgazdasági forradalom harmadik hullámának kulcselemeként is emlegetik. A precíziós gazdálkodást elsőként a szántóföldi növénytermesztésben alkalmazták, majd az állattenyésztésben, szőlészetben és kertészetben is elterjedt.

A precíziós mezőgazdaság elterjedése a világon

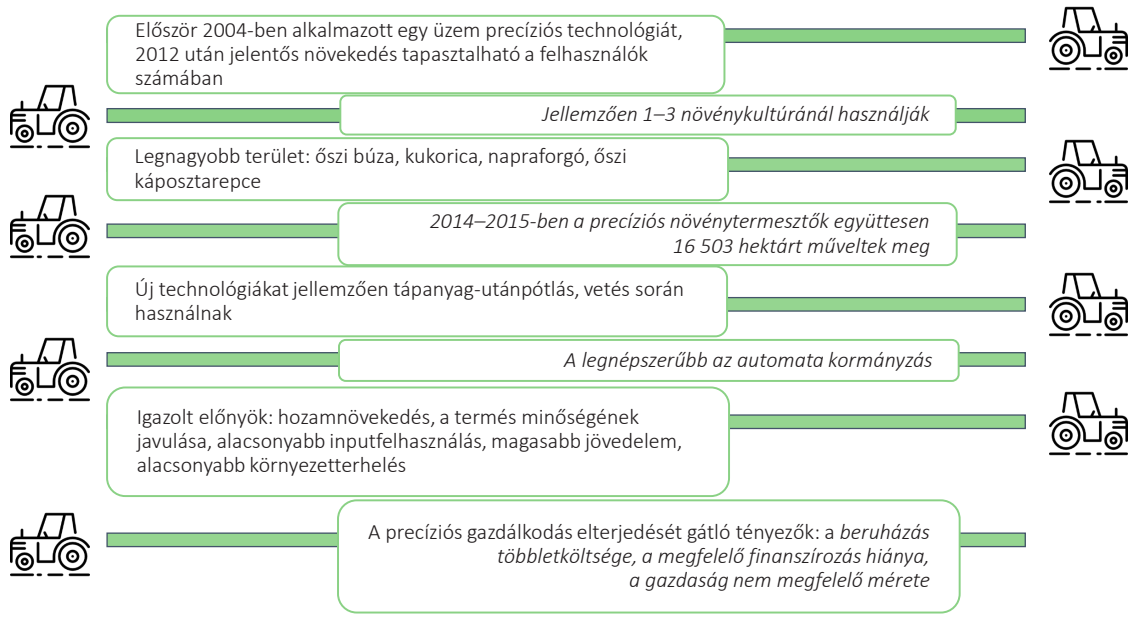
A precíziós mezőgazdaság elterjedtsége nem egyforma a világ egyes részein, hiszen számos gazdasági, technológiai és társadalmi tényező függvénye. Más mezőgazdasági statisztikákkal szemben sokkal nehezebb az országonkénti e gazdálkodási területre vonatkozó adatgyűjtés, hiszen itt sokféle technológia használatáról, egyes termelési szakaszok „okosításáról" van szó. Az OECD 2016. évi tanulmánya szerint a precíziós mezőgazdaság piacán az USA és Ausztrália után az EU-tagországok részesedése a legnagyobb. A legtöbb állami támogatást nyújtó USA-ban a rizstermesztő gazdaságok 53%-a használt GPS-es jármű-navigációt, míg Angliában egy 2012-es felmérés szerint a gazdálkodóknak 22%-a. Kertészeti példaként a hollandiai Élelem-völgyét említhetjük meg, ahol az innovatív fejlesztéseknek köszönhetően az elmúlt 20 év során az üvegházak alapterülete megsokszorozódott, és a világ első számú paradicsomexportőrévé vált. Az állattenyésztésben a precíziós technológia alapját az állatok egyedi megfigyelése jelenti, például tejelő szarvasmarhatelepeken a fejőrobotok alkalmazásával rögzítik a termelési adatokat.

A szakértők szerint a precíziós gazdálkodásnak hosszú távon a legfőbb ökonómiai előnye a költségek csökkenése, amely az input anyagok (műtrágya, vetőmag, növényvédő szer stb.) célszerű felhasználásán és a jobb gépkapacitás kihasználásán alapszik. Emellett, nem utolsósorban, a gazdálkodó mindennapi életét is kényelmesebbé teszi. Általánosságban véve a nagyobb területtel rendelkező, tőkeerős, fiatalabb és magasan kvalifikált gazdálkodók alkalmazzák ezeket a technológiákat.

A precíziós növénytermesztés elterjedése hazánkban

Hazánkban a precíziós rendszerek közül elsőként a precíziós növénytermesztés terjedt el. 1999-ben Mosonmagyaróváron létrejött a Precíziós Növénytermesztési Módszerek Doktori Iskolája, és kutatási programok keretében, illetve az IKR Rt. által elindultak az első termesztési kísérletek. Stefanovits Pál, Bocz Ernő és más kutatók évtizedekkel korábban felhívták a figyelmet a magyar talajok térbeli változatosságára és sérülékenységére. A nagy táblaméretű, hagyományos üzemi termesztés negatív következményeiként csökken a talajok termékenysége, és a gazdálkodó végső soron a termésmennyiség és a biztonság csökkenésével, illetve jövedelemkieséssel számolhat. Mindezek indokol-

A hazai precíziós növénytermesztő üzemek tapasztalatai (AKI-felmérés, 2017)

hatják a precíziós növénytermesztés bevezetését, hiszen az egészséges élelmiszerek alapja csak az egészséges talaj lehet, amely feltételesen megújuló természeti erőforrás.

A precíziós növénytermesztés olyan műszaki, informatikai és termesztéstechnológiai alkalmazások összessége, amelynek köszönhetően a szántóföldeken a gépek centiméterpontos helymeghatározásán alapuló munkavégzésre képesek. A fő cél a termőhely térbeli heterogenitásához illeszkedő, gazdaságos és fenntartható gyakorlati növénytermesztés megvalósítása. Ennek során a globális műholdas navigációs rendszereket (Global Navigation Satellite System, GNSS) és az ezekre épülő lokális korrekciós rendszereket (Real Time Kinematic, RTK) együttesen alkalmazzák. Magyarországon a Kozmikus Geodéziai Obszervatórium (KGO) hozta létre és tartja fenn az egyetlen, hiteles geodéziai feladatok ellátására alkalmas aktív GNSS hálózatot, és biztosítja a mezőgazdasági felhasználóknak szükséges RTK-korrekciókat a vetéshez, szántáshoz, permetezéshez vagy aratáshoz (15/2013. [III. 11.] VM-rendelet). További hazai RTK-szolgáltatói tevékenységet nyújt még a KITE Zrt. és az Axiál Kft. Az elterjedt GPS-sorvezetők és az automata kormányzás kombinációjának köszönhetően például a traktorok egyenesebben és átfedésmentesen dolgoznak a lehető legkisebb területet bejárva, csökkentve ezzel a taposási kárt és az üzemanyagigényt. Uniós elemzések szerint az erőgépek „okosításával" nagyjából 2euro/hektár megtakarítás érhető el.

Magyarországon a Vigani és szerzőtársai (2015) által készített felmérés szerint a gazdálkodók 23,4 százaléka használt GPS-t 2013-ban, de hozzá kell tenni, hogy ettől még nem tekinthető valaki precíziós gazdálkodónak. A technológiák közül – a publikált felmérések, illetve a KITE és az Axiál Kft. eredményei alapján – a legelterjedtebb a helyspecifikus talajmintavétel, a sorvezetők alkalmazása, valamint az automatikus kormányzás. Ezeket itthon is döntően a tőkeerős cégek alkalmazzák. Az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) a precíziós növénytermesztés magyarországi tapasztalatairól és elterjedéséről szóló kutatása (2017) keretében többek között arra is keresték a választ, hogy a gazdálkodóknak megéri-e jövedelmezőségi szempontból a precíziós technológiák alkalmazása. Mindezekből a fenti ábra néhány megállapítást kiemel, többek között a nemzetközi tapasztalatokkal szinkronban megerősítették az igazolt előnyök között a hozamnövekedést.

Trendek és tervek

A precíziós gazdálkodás globális terjedését ösztönzi a növekvő népességgel járó magasabb élelmiszerigény, a mezőgazdasági területek csökkenése és egyéb természeti erőforrások korlátja. Az egyik legnagyobb piackutató cég, a MarketsandMarkets (2018) előrejelzése szerint 2023-ig évente átlagosan 13,38 százalékos növekedés várható a precíziós gazdaság piacán.

A Digitális Jólét Program (DJP) keretében a kormány különböző fejlesztési irányokat meghatározó stratégiákat készít el, ezek egyike a 2018 tavaszán megjelent Magyarország Digitális Agrár Stratégiájának tervezete. Az agrárgazdaság intelligens eszközökre és megoldásokra épülő digitalizációs átalakításának közpolitikai célja többek között az élelmiszergazdaság hatékonyságának növelése, a versenyképesség javítása rendelkezésre álló környezeti erőforrások hatékony felhasználása mellett.

Termőterület

Dr. Szabó Andrea

A világélelmezésben kialakult feszültségek egyik oka a Föld termőterületének véges nagysága. Országonként rendkívül eltérő a mezőgazdaságilag hasznosított területek aránya, ezen belül is a szántók mennyisége és minősége.

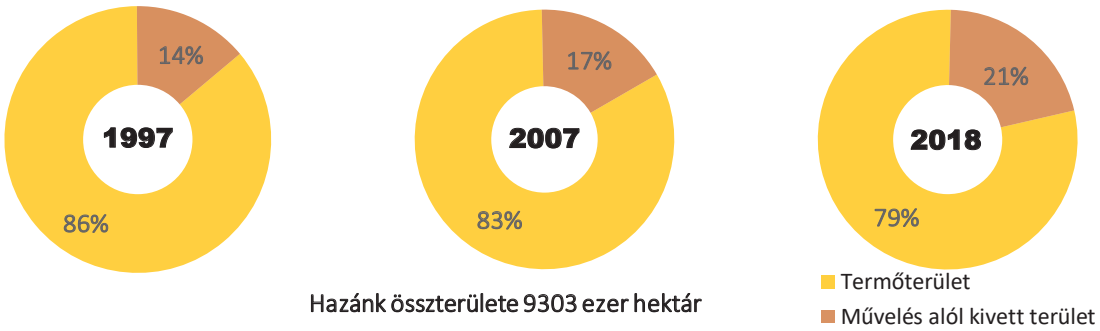

A mezőgazdaságilag hasznosított területen belül a szántók aránya (%), 2013

Az EU-28 tagállamok közötti rangsorból néhány példa és a világátlag

Magyarország földhasználatának változása, 1997–2018

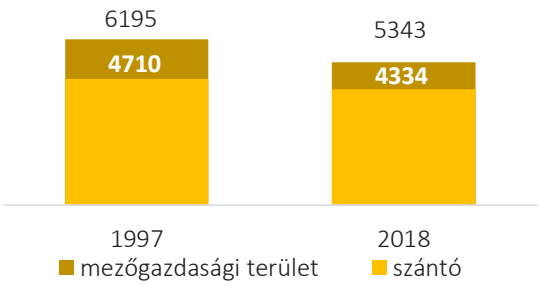

Hazánk összterülete 9303 ezer hektár

A mezőgazdaságilag hasznosított terület főbb típusai

A mezőgazdaságilag hasznosított területen belül a szántó nagysága (ezer hektár), 1997, 2018

A gabonanövények közül a kukorica termesztési feltételei hazánkban jól teljesülnek, ezért meghatározó arányt képvisel a szántóföldeken.
2018-ben
955 ezer hektár volt a vetésterülete.

A top 4 európai ország a kukorica vetésterületi nagysága szerint (ezer hektár), 2018

A kukorica hazai vetésterülete a szántókon belül (%), 2018

Források

Az éghajlatváltozás forgatókönyvei

A Bizottság (EU) rendelete (2018. február 12.) a biszfenol-A-nak az élelmiszerekkel rendeltetésszerűen érintkezésbe kerülő lakkokban és bevonatokban való felhasználásáról, valamint a 10/2011/EU rendeletnek a szóban forgó anyagnak az élelmiszerekkel érintkezésbe kerülő műanyagokban való használata tekintetében történő módosításáról (2018/213).

Bartholy Judit – Pongrácz Rita (2017): Globális és regionális klímaváltozás. *Természet Világa* 2017/7.

Gelencsér András (2017): Éghajlatváltozás és emberi tevékenység. *Magyar Tudomány* 2017/6.

Gyüre Annamária Csilla (2017): Az éghajlatvédelmi jog alapjai. *Jogtudományi Közlöny* 2017/2.

Intergovernmental Panel on Climate Change (2018): Global Warming of 1,5°C.

Országos Meteorológiai Szolgálat (2017): *A jövőbeli éghajlatváltozásra vonatkozó számszerű becslések.*

United Nations (2017): *WMO report: 2017 is set to be in top 3 hottest years.*

Körforgásos gazdaság

Dr. Biczó Imre (2017): *A „Zöldgazdaság"-fejlesztés innovatív iparfejlesztési irányai.* Nyíregyháza, 2017. május 9-i előadás.

Európai Bizottság (2015): *A Bizottság közleménye: Az anyagkörforgás megvalósítása – a körforgásos gazdaságra vonatkozó uniós cselekvési terv.* COM (2015) 614 final

Javaslat Az Európai Parlament és a Tanács Irányelve a hajókról származó hulladékok leadására alkalmas kikötői fogadólétesítményekről, a 2000/59/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, valamint a 2009/16/EK irányelv és a 2010/65/EU irányelv módosításáról. COM(2018) 33 final.

European Parliament Research Service (2018): *EU legislation in Progress: Circular economy package, Four legislative proposals on waste.*

Eurostat: *Municipal waste by waste operations (kilograms per capita).*

Fusions (2016): *Estimates of European food waste levels.*

A Körforgásos Gazdaságért Alapítvány honlapja

Európai Parlament tájékoztató: Erőforrás-hatékonyság és körforgásos gazdaság, 2018. szeptember

Világméretű probléma: az élelmiszer-hulladék

Az Európai Parlament állásfoglalása (2017. május 16.) az élelmiszer-pazarlás csökkentésére és az élelmiszer-biztonság javítására irányuló erőforrás-hatékonysági kezdeményezésről (2016/2223[INI]).

Az Európai Parlament és a Tanács irányelve (2018. május 30.) a hulladékokról szóló 2008/98/EK irányelv módosításáról (2018/851/EU).

Európai Számvevőszék (2016): *Az élelmiszer-pazarlás elleni küzdelem: az Európai Uniónak alkalma nyílik az élelmiszer-ellátási lánc erőforrás-hatékonyságának javítására (34/2016).*

Élelmiszeronline (2017): *Összesítették az első hazai részletes élelmiszerhulladék-felmérés adatait.*

Food and Agriculture Organization of the United Nations (2017): *The state of food security and nutrition in the world.*

FUSIONS (2016): *Estimates of European food waste levels.*

World Resources Institute (2017): *How the world can cut food loss and waste in half.*

Endokrin diszruptorok, avagy a hormonrendszert károsító vegyületek

A Bizottság (EU) rendelete (2018. február 12.) a biszfenol-A-nak az élelmiszerekkel rendeltetésszerűen érintkezésbe kerülő lakkokban és bevonatokban való felhasználásáról, valamint a 10/2011/EU rendeletnek a szóban forgó anyagnak az élelmiszerekkel érintkezésbe kerülő műanyagokban való használata tekintetében történő módosításáról (2018/213).

A Bizottság (EU) felhatalmazáson alapuló rendelete (2017. szeptember 4.) az endokrinkárosító tulajdonságok meghatározására szolgáló tudományos kritériumoknak az 528/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alapján történő megállapításáról (2017/2100).

Az Európai Parlament és a Tanács rendelete (2012. május 22.) a biocid termékek forgalmazásáról és felhasználásáról (528/2012/EU).

Csaba György (2017): A hormonális rendszer válsága: az endokrin diszruptorok egészségügyi hatásai. *Orvosi Hetilap* 2017/37.

Darvas Béla blogja (2017): *Védtelen generációk.*

European Chemicals Agency (2017): *MSC unanimously agrees that Bisphenol A is an endocrine disruptor.*

Fenntartható turizmus

Becken, Susanne – Wardle, Cassandra (2017): *Tourism Planning in Natural World Heritage Sites. Griffith Institute for Tourism Research Report No 13.* Griffith University, Queensland.

Goodwin, Harold (2017): *The Challenge of Overtourism. Responsible Tourism Partnership Working Paper 4.* October 2017.

European Parliament's Committee on Transport and Tourism (2018): Research for TRAN Committee - Overtourism: impact and possible policy responses. European Union.

Francis, Justin – Simmons, Joanna – Mack, Catherine: *Overtourism – What is it, and how can we avoid it?* Responsible Travel.

McKinsey & Company (2017): *Coping with success. Managing overcrowding in tourism destinations.*

Sheivachman, Andrew (2017): *Proposing Solutions to Overtourism in Popular Destinations: A Skift Framework.*

World Tourism Organization (2018): *UNTWO Tourism Highlights 2018 Edition.*

World Tourism Organization (2018): *'Overtourism'? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions. Executive Summary.*

Precíziós mezőgazdaság

EIP-AGRI Focus Group (2015): *Precision Farming, Final Report, 2015 november.*

Gebbers, Robin – Adamchuk, Viacheslav I., (2010): Precision Agriculture and Food Security, *Science* Vol. 327 No. 5967, 828–831.

Győrffy Béla (2002): A biogazdálkodástól a precíziós mezőgazdaságig. *Agrártudományi Közlemények, Acta Agraria Debreceniensis 2002/9. 81–86.*

Kemény Gábor – Lámfalusi Ibolya – Molnár András (szerk.) (2017): *A precíziós szántóföldi növénytermesztés összehasonlító vizsgálata.* Agrárgazdasági Kutató Intéze.

Digitális Jólét Program (2018): Magyarország Digitális Agrár Stratégiájának tervezete.

Tamás János (2002): *Precíziós mezőgazdaság. TÁMOP 4.2.5 Pályázat,* Szaktudás Kiadó Ház Zrt.

Termőterület

FAOSTAT-adatbázis

European Union (2017): *Land cover and land use (DG Agriculture and Rural Development).*

European Commission (2017): *CAP context indicators 2014–2020.*

Eurostat: *Share of main land types in utilised agricultural area UAA by NUTS 2 regions.*

KSH: Földhasználat művelési ágak és gazdaságcsoportok szerint, május 31. szűrés: 1997, 2007, 2018.

KSH (2017): A fontosabb növények vetésterülete, 2018. június 1. *Statisztikai Tükör,* 2018. augusztus 3.

Eurostat: *Grain maize and corn-cob-mix by area, production.*

Egészségügy, szociális ellátás

Otthon szülés | 50
Transzplantáció | 52
Bentlakásos intézmények közösségi alternatívái | 54
Új pszichoaktív anyagok | 56
Idősödő társadalom, nyugdíj | 58
Források | 59

Csákó Beáta

Otthon szülés

A szülésnél évezredek óta mindig segítők vették körül otthonában az anyát. Az orvostudomány és a népegészségügy fejlődésével azonban a gyermekszülés medikalizálódott, és a szülőnőt kórházi ellátásra szoruló betegnek kezdték tekinteni. A szakirodalom szerint ugyan a szülések több mint 90 százaléka szövődménymentes, mégis könnyen válhat életveszélyessé. Ennek ellenére az otthon szülés igénye a világon növekvő tendenciát mutat, számtalan szakmai és jogi vitát eredményezve.

Az otthon szülés tervezetten kórházon kívül, többnyire az anya otthonában vagy speciális szülőotthonban, általában bába és dúla vagy más egészségügyi szakember jelenlétében lezajló szülés. A dúla fizikai és érzelmi támaszt nyújt az anyának, a bába ezzel szemben olyan egészségügyi szakember, aki gyakran orvos helyett vezeti, kíséri a szülést.

Az otthon szülés Magyarországon a 2000-es évek közepén került az érdeklődés központjába Geréb Ágnes munkássága és néhány otthon szülés alkalmával történt haláleset után, és jelenleg is fokozódó figyelem övezi például a szülészeti szemléletváltásról szóló vita kapcsán.

Érvek és ellenérvek

Nemzetközi viszonylatban számtalan kutatást folytatnak az otthon szülés témájában, amelyek eredményei ellentmondóak. Az Amerikai Orvosszövetség (AMA) és az Amerikai Szülészek és Nőgyógyászok Kongresszusa (ACOG) biztonsági okokból ellenzi az otthon szülést, de például az angol parlament felkérésére készült, úgynevezett Winterton-jelentés szerint nincsen olyan meggyőző bizonyíték, mely szerint a kórházak jobb garanciát nyújtanának az anyák és az újszülöttek biztonsága tekintetében, így Nagy-Britannia szülészeti és nőgyógyászati szakkollégiumának álláspontja elfogadó az otthon szüléssel kapcsolatban.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 1985-ben megerősítést adott az otthon szülésnek: *„Eddig még sohasem bizonyították tudományosan azt, hogy a kórház biztonságosabb helyszín lenne az otthonnál egy olyan nő számára a szüléshez, akinek terhessége szövődménymentes. A fejlett országokban a komplikációmentes terhességet követő tervezett otthon szülésekre vonatkozó vizsgálatok bebizonyították, hogy a megbetegedési és halálozási ráták mind az anya, mind az újszülött vonatkozásában egyenértékűek vagy jobbak, mint a kórházi szülés esetén."*

Az otthon szülést támogatók szerint:

- minden asszony abban a környezetben szül a legkönnyebben, ahol biztonságban érzi magát;
- az otthon szülés során a baba nyugodt környezetbe érkezik, ami csökkenti a születéssel járó stresszt;
- a kórházi környezet személytelen, és sok a felesleges beavatkozás;
- kórházi körülmények közt kifogásolható a császármetszések magas száma, valamint a szülés ritmusát megzavaró tényezők (megindított szülések);
- a vonatkozó szabályok nem tesznek különbséget a szülés mint természetes folyamat és a betegellátás között (ugyanis például a hazai egészségügyi törvény szerint a szülőnő beteg, hiszen igénybe veszi az egészségügyi ellátást);
- a beteget megilleti az ellátás visszautasításához való jog, így az édesanyát a kórházi szülés elutasításának joga;
- az anyát megilleti a szülés helyszínének megválasztási joga, mint önrendelkezési jog.

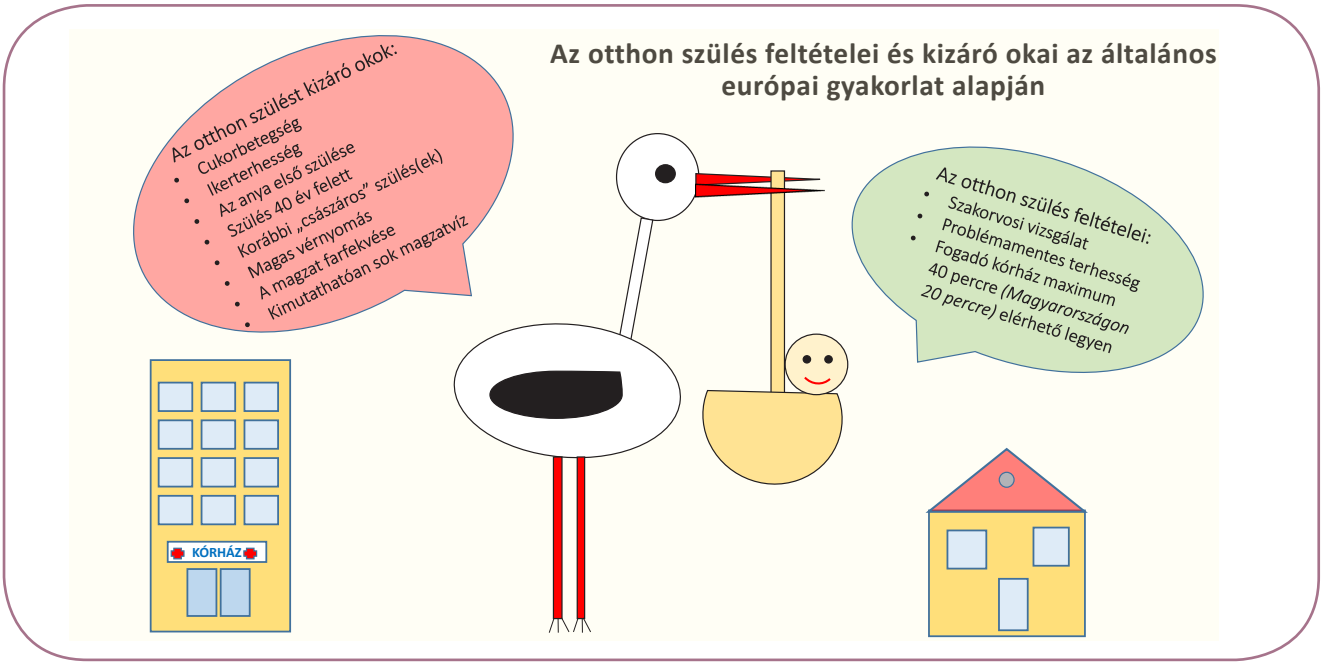
Az otthon szülést ellenzők szerint:

- az anyáknak nincs joguk veszélyeztetni gyermekük életét;
- figyelembe kell venni az állam életvédelmi kötelezettségére és a magzat védelmére vonatkozó jogszabályait;
- a kórházi szülések statisztikailag biztonságosabbak;
- a szülőnő több figyelmet kap a kórházban, ahol több modern technológia biztosított;
- az esetleges komplikációk korai felismerése és kezelése kizárólag kórházi körülmények között megoldható;
- csak a kórházban biztosított, hogy a szükséges és jól képzett személyzet, valamint a modern technológia egyszerre, egy időben legyen jelen.

Hazai gyakorlat

Magyarországon az otthon szülés az 1950-es évekig nem számított különlegességnek, majd a szülések helyszíne szülőotthonokba, illetve később szinte kizárólagosan a kórházakba került át. Hosszú idő után az első tervezett otthon szülés 1989-ben zajlott le, 1990-ben már húsz otthon szülést vezettek le a bábák – akkor még szabályozatlan jogi és szakmai körülmények között.

2010-ben a szabályozatlanság miatt egy kismama az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordult, amely ítéletében kimondta, hogy sérti a magánélethez való jogot,

ha a nő nem dönthet arról, hol és milyen körülmények között szeretné világra hozni gyermekét („Ternovszky kontra Magyarország"-ügy).

2011 áprilisában megszületett az intézeten kívüli szülés szabályairól szóló 35/2011. (III. 21.) számú kormányrendelet. A szabályozás értelmében a bábák akkor kaphatnak működési engedélyt, ha egészségügyi szolgáltatót hoznak létre. A szolgáltatónak érvényes felelősségbiztosítással és meghatározott tárgyi eszközökkel kell rendelkeznie. A rendelet meghatározza az otthon szülést levezető szakemberek körét (szülésznő, szülésznőgyógyász és neonatológiai gyakorlattal rendelkező csecsemő- és gyermekgyógyász szakorvos), az ellátáshoz szükséges tárgyi és higiénés feltételeket, az intézményen kívüli szülést kizáró okokat, valamint komplikáció esetén a háttérkórházba szállítás menetét is.

A 2011-es szabályozással jó néhány szakmai szervezet továbbra sem elégedett, és nem csitulnak az otthon szüléssel kapcsolatos jogi és erkölcsi viták sem. Az Orvosok a Szabad és Biztonságos Születésért szervezet szerint amennyiben a várandósság kis kockázatú, a tervezett otthon szülés ugyanolyan biztonságos, mint a szakorvosi felügyelettel zajló kórházi szülés. Ezzel szemben a Magyar Orvosi Kamara (MOK) Országos Etikai Bizottsága, valamint a Szülészeti és Nőgyógyászati Szakmai Kollégium álláspontja továbbra is elutasító. A Magyar Nőorvos Társaság egy szekcióülésén 2016-ban elhangzott, hogy a szülészorvosok szerint a képzett szülésznőknek több teret kell engedni a szülészeti ellátásban, és támogatandó a családcentrikus szülészeti ellátás. A szülészeti intézményeket olyan szintre kell emelni, hogy azok megfeleljenek az otthon szülés elvárásainak.

2016-ban egy panasz kapcsán az ombudsman vizsgálta az intézeten kívüli szülés szabályairól szóló kormányrendeletet. Álláspontja szerint az intézményen kívüli szülés nem egészségügyi, hanem alapjogi kérdés, és azzal, hogy a tb nem finanszírozza az intézményen kívül tervezett szülést, sérül a várandós nők önrendelkezési joga. A jelentés megállapítja, hogy az állam csak elvi szinten biztosította az otthon szülés jogi kereteit, de a gyakorlatban sok a jogi bizonytalanság, az előírt feltételek sokszor diszkriminatívak.

Európai gyakorlat

Az EU tagállamaiban nincs egységes gyakorlat vagy szabályozás, de az otthon szülés jogilag mindenhol rendezett, és Hollandiában a legnépszerűbb (az összes szülések kb. 30 százaléka, míg a többi országban a szülések 1-2 százaléka történik tervezetten intézményen kívül).

A szüléseknél a szülésznők szerepe jóval nagyobb, mint a szakorvosoké (Finnországban a szülések 2/3-át vezetik le), azzal a feltétellel, hogy komplikáció esetén biztosítani kell a szakorvosi jelenlétet (például Csehország, Dánia, Franciaország, Németország).

A bábák jogi helyzete is különböző: Ausztriában kötelező a kamarai tagság, Csehországban szakminisztériumi engedéllyel, Svédországban úgynevezett működési engedéllyel dolgozhatnak. Svájcban a bábadiploma eleve feljogosítja a szülésznőt a szülés levezetésére.

Összegzés

A nemzetközi gyakorlat és szakirodalom szerint alacsony kockázatú terhesség esetén és a biztonsági szempontok (szigorú személyi és tárgyi feltételek) figyelembevételével a nők számára valóban alternatíva az intézeten kívüli tervezett szülés, azonban Magyarországon a választás lehetősége a nők számára továbbra sem biztosított.

Csákó Beáta

Transzplantáció

A szakirodalom szerint szervátültetéssel azok a betegségek válnak kezelhetővé, amelyek más módon alig vagy egyáltalán nem lennének gyógyíthatók: végstádiumban lévő veseelégtelenség esetén a legeredményesebb és legköltséghatékonyabb, a máj, a tüdő és a szív végstádiumú elégtelensége esetén pedig az egyetlen olyan kezelés, amellyel megmenthető a beteg élete.

2018 áprilisában Magyarországon 1387-en várakoztak valamilyen donorszervre, miközben az előző évek adatai szerint a várólistára kerülő betegek 6 százaléka nem jutott időben a megfelelő szervhez.

Fogalmak

A szakirodalom szerint a transzplantáció olyan sebészi beavatkozás, amelynek célja életfontosságú szerv helyettesítése, ezzel a beteg életének megmentése, a hosszabb és jobb minőségű élet biztosítása. Szűkebb értelemben szövet vagy szerv eltávolítása az eredeti helyéről és életképességének megőrzésével a szervezet más helyére vagy egy másik szervezetbe műtéti úton történő áthelyezése.

A transzplantáció története a 20. század első éveiben kezdődött, azóta a szervátültetés széleskörűen elterjedt, száma folyamatosan növekszik, és várhatóan bővülni fog azon szervtípusok száma is, amelyek átültethetővé válnak (például méh, arc, bél stb.).

Jelenleg transzplantáció során átültethető:

- szövet vagy szövetek (például vér, ín, csont, bőr, szaruhártya), illetve
- szervek (például vese, szív, máj, tüdő), szervrészletek (például máj, hasnyálmirigy, tüdő).

Az átültetett szövet vagy szerv származhat

- élő donorból (például vese, vér, csontvelő, hasnyálmirigy-, bél-, tüdőlebeny) vagy
- az agyhalál állapotában lévő donorból (például szív, máj, vese, tüdő, hasnyálmirigy).

Etikai kérdések

A szervdonációval összefüggésben számos etikai és vallási kérdés merül fel. Élő donor által felajánlható – kizárólag páros – szerv eltávolítása a donor számára nagy egészségügyi kockázatot jelent, ezért csak olyan szervrészletet lehet eltávolítani, amelynek hiánya nem okoz súlyos és maradandó fogyatékosságot. Ezért etikai szempontból a szervadományozás fontos kritériuma az önkéntesség, a külső kényszertől való mentesség, az ingyenesség, és a döntés előtti teljes körű tájékoztatás. A hazai gyakorlat szerint, ha az átültetés nem genetikai rokonok között történik, akkor azt a kórház etikai bizottságának kell megvizsgálnia.

Halott személyből történő szervkivétel esetén a nemzetközi joggyakorlat kétféle eljárást ismer:

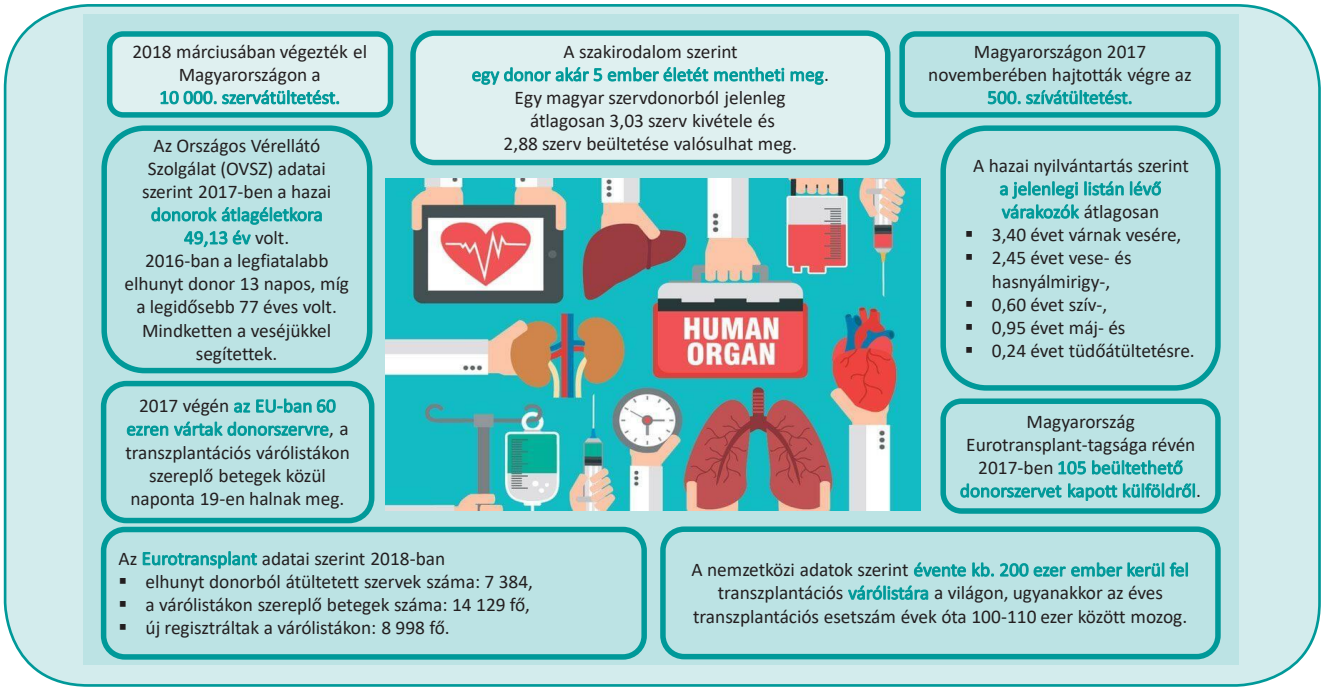
- a feltételezett, illetve
- a pozitív beleegyezés elvét.

A feltételezett beleegyezés szerint, ha valaki életében nem tiltakozott írásban, akkor feltételezhető a beleegyezése, így a szervkivételnek nincs jogi akadálya. Ezt az elvet alkalmazza számos európai ország (Ausztria, Csehország, Finnország, Lengyelország, Portugália, Szlovénia) és Magyarország is. Franciaországban, Olaszországban és Spanyolországban azzal a kiegészítéssel alkalmazzák ezt az elvet, hogy az illetékesek felveszik a kapcsolatot az elhunyt családjával, és ellenőrzik az elhunyt életében megfogalmazott véleményét a donációval kapcsolatban. A szakirodalom ezt a feltételezett beleegyezés gyenge formájának nevezi. Lenkovics Barnabás ombudsman 2006-os állásfoglalása szerint azonban a szervátültetésre szoruló betegek élethez való joga előbbre való, mint a hozzátartozók kegyeleti jogából levezethető, utólagos hozzájáruláshoz fűződő érdeke.

A másik joggyakorlat a pozitív beleegyezés elve, az úgynevezett donorkártya rendszer. Ennek értelmében a szervkivétel elvégzéséhez a donor még életében tett beleegyező nyilatkozata szükséges (például Ausztrália, Új-Zéland, Japán, az Egyesült Államok, Dél-Amerika és az arab országok többsége).

A transzplantáció elterjedésével jelent meg a szervkereskedelem: az ember egyes szerveit pénz vagy más ellenszolgáltatás fejében eladják, illetve másoktól beültetésre alkalmas szervet vásárolnak. A szervkereskedelmet az államok többsége tiltja, így jelenleg az adásvétel a feketepiacon, szabályozatlanul történik, de jelen vannak a szervkereskedelem legalizálását támogató törekvések is, amelyek a donorok önrendelkezési jogát hangsúlyozzák.

Magyarországon az Országos Vérellátó Szolgálaton (OVSZ) belül létrehozott Szervkoordinációs Iroda honlapján 13 vallási közösség, köztük a négy legnagyobb történelmi egyháztól kapott – általában támogató, de legalábbis nem tiltó jellegű – álláspont is megtalálható a szervátültetéssel kapcsolatban.

Hazai gyakorlat

Magyarországon az egészségügyi törvény (1997. évi CLIV. tv.) határozza meg a szerv- és szövetátültetés legfontosabb alapszabályait, a 18/1998. (XII. 27.) EüM-rendelet pedig annak részletes szabályait. A Büntető törvénykönyv rendelkezik az emberi test tiltott felhasználásával kapcsolatos bűncselekményekről, ami alapján szerv, szövet adományozása kizárólag ellenérték nélkül történhet.

Az a beteg, akinél szerv- vagy szövetátültetés orvosilag indokolt, felkerül a szerv- és szövettípusonként vezetett országos várólistára, amelyet az OVSZ Szervkoordinációs Irodája működtet. A várólistán való keresés a beteg egyedi azonosítója alapján történik, a sorrendre vonatkozóan azonban semmilyen információt nem tartalmaz. A szervet kapó beteget orvosszakmai és méltányossági szempontok alapján választják ki.

A hazai hivatalos adatok szerint 1997-2018 között 546 alkalommal végeztek élő donációs műtétet, a legtöbbet 2012-ben: 53, 2017-ben „csak" 45 alkalommal.

A halott donorból történő szerveltávolítás jóval gyakoribb: 2017-ben 504 szervkivétel történt, amiből 460 esetben be is ültették a szervet. A legtöbbször vese- (290 eset), legkevesebb alkalommal (5 eset) pedig hasnyálmirigy-átültetésre került sor.

Uniós gyakorlat

Az Európai Unió 2002-ben fogadta el a vérrel, 2004-ben a szövetekkel és sejtekkel kapcsolatos, 2010-ben az átültetésre szánt emberi szervekre vonatkozó irányelveket. A szövetekre és sejtekre 2006-ban bevezetett egységes európai kód célja a nyomonkövethetőség biztosítása a donortól (akinek szervezetéből a szövet vagy szerv eltávolítása történik) a recipiensig (akinek testébe más személyből eltávolított szervet, szövetet ültetnek át).

Az Európai Bizottság a harmadik egészségügyi programjában megfogalmazott céloknak megfelelően a 2014–2020 közötti időszakban számtalan, a szervadományozást és -beültetést segítő projektet indít. Ilyen például a szervtranszplantációs szervezetek közötti együttműködést segítő COORENOR vagy a képzési és ismeretterjesztő programokkal a szervadományozási hajlandóság növelését támogató EUDONORGAN.

Összegzés

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) szerint az egyik legnagyobb probléma a potenciális donorok alacsony száma és ezzel párhuzamosan a várólistákra kerülő betegek számának folyamatosan növekedése. A hazai számok (is) riasztóak: az OVSZ szerint 2007–2017 között 1590 elhunyt donorból 4552 szervkivétel történt, ami 4006 szervátültető műtétre adott lehetőséget, ugyanakkor 5440 új beteg került transzplantációs várólistára.

A rendelkezésre álló donorszervek lehető leghatékonyabb felhasználása érdekében hozták létre 1967-ben az Eurotransplant nevű szervezetet. Az Eurotransplant tagállamai: Ausztria, Belgium, Hollandia, Horvátország, Luxemburg, Németország, Szlovénia és Magyarország.

A szervezet nyolc tagállama egyetlen donorjelentő rendszert és központilag kezelt várólistát működtet, amelyen jelenleg közel 15 ezer beteget tartanak nyilván. A fő cél, hogy minden donorszervet az annak leginkább megfelelő recipiens kaphasson meg. 2017-ben az Eurotransplant 1097 szervfelajánlásból 105 szervátültetésre került sor Magyarországon, és 143 olyan szervet ültettek be más Eurotransplant tagállam kórházai, amelynek eltávolítása itthon történt meg.

Máté Olga

Bentlakásos intézmények közösségi alternatívái

Az eddigi legátfogóbb európai kutatás összefoglalója, a DECLOC-jelentés szerint 2007-ben az Európai Unióban (és Törökországban) 1,2 millió fogyatékos gyermek és felnőtt (értelmi fogyatékos és pszichiátriai ellátásban lévő ember) élt bentlakásos intézményekben. Kutatások bizonyították, hogy az intézményi ellátás az életminőség tekintetében kivétel nélkül rosszabb eredményekkel jár, mint a minőségi, közösségi szolgáltatások, és gyakran egész életen át tartó társadalmi kirekesztéshez és szegregációhoz vezet. Kisgyermekek esetében már a viszonylag rövid idejű intézményi tartózkodás is kedvezőtlenül befolyásolja a fejlődést, és élethosszig tartó negatív következményeket von maga után.

Paradigmaváltás és intézménytelenítés

Ezen tapasztalatok alapján indult Európában az 1970-es években az intézménytelenítés (deinstitualizáció) – más néven az intézményi férőhelykiváltás vagy -kitagolás –, amely a totális intézmények felszámolását célzó folyamatokat jelenti. Célja az intézetek humanizálása, az önálló életvitel és közösségi alapú lakhatás támogatása. Olyan alternatív lakhatási formák létrehozását preferálja, amelyek alkalmasak az intézetek különböző közösségi szolgáltatásokkal való kiváltására, és biztosítják az intézeti ellátásokról közösségi ellátásokra való áttérést.

A közösségi lakhatás hatásait vizsgáló kutatások szerint a közösségi lakhatás

- együtt jár az önellátási képességek fejlődésével;
- választási szabadságot biztosít;
- önállóságot és autonómiát teremt a hétköznapokban;
- aktívabb közösségi részvételt és integrációt eredményez;
- kiterjedtebb családi és társas kapcsolatokra ad lehetőséget.

A fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény szerint – amelyhez Magyarország is csatlakozott 2007-ben – az intézményi ellátás egyre inkább kerülendő szakpolitikának és az emberi jogok megsértésének minősül. Az egyezmény 19. cikkelye kimondja, hogy a fogyatékos személynek jogában áll lakóhelyét megválasztani, és a részes államokat közösségi szolgáltatások elérhetővé tételére is kötelezi.

Az Európai Bizottság 2008-as tanulmánya megállapítja, hogy az elmúlt öt évtizedben Nyugat-Európa államaiban drasztikusan csökkentették a pszichiátriai intézetek férőhelyeinek számát. Izland, Olaszország és Svédország 2005-re felszámolta az összes pszichiátriai intézetét, és kórházakban, valamint közösségi lakhatási formákban biztosítja az érintettek számára az ellátást. Az intézményi ellátásról a közösségi ellátásra való áttérésben a skandináv országok (különösen Svédország) és az Egyesült Királyság jár az élen. Az idősek hosszú távú gondozása kapcsán Dánia jelentős előrelépést tett a közösségi szolgáltatások kidolgozása terén.

Támogatott lakhatás

A támogatott lakhatás Magyarországon az életkornak, egészségi állapotnak és önellátási képességnek megfelelően biztosított ellátás a fogyatékos személyek, pszichiátriai, illetve szenvedélybetegek részére. Célja olyan lakhatási szolgáltatás biztosítása, amely alkalmas az ellátott önálló életvitelének fenntartására, illetve elősegítésére. Lényege, hogy saját lakókörnyezetben nyújtja a szükséges szolgáltatásokat, hogy a fogyatékossággal élő emberek új otthonai a településre integráltan, a megszokotthoz hasonló környezetben vannak kialakítva. Ez történhet a beköltözők számától függően lakásban vagy házban, valamint lakások, épületek együttesében – lakócentrumban.

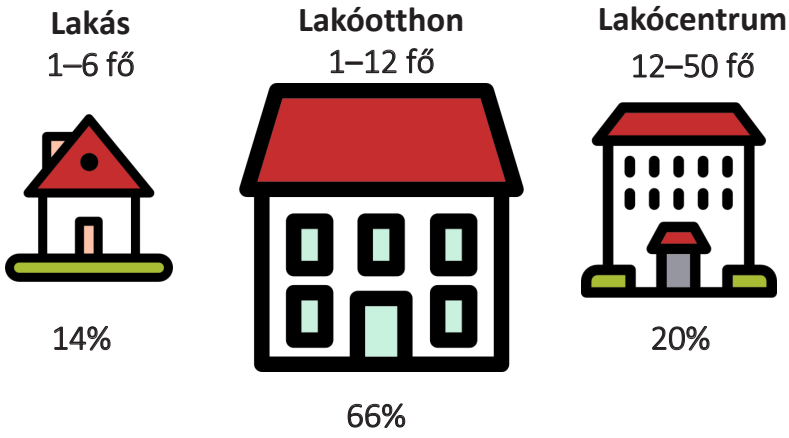
Magyarországon a rendszerváltás után indult meg a lakóotthonok építése, főként fogyatékossággal élők hozzátartozói és az őket felkaroló civil szervezetek kezdeményezésére. Ezek a pozitív példák adtak támpontot a közösségi lakhatás és a támogatott lakhatási formák kialakításához. A TÁRKI 2016-os fogyatékossággal élő személyek életminőségét vizsgáló kutatása a támogatott lakhatás egyik formájának, a lakóotthonok kedvezőbb hatását mutatta ki a magánháztartásokkal szemben értelmi fogyatékos személyek esetében.

A kitagolási folyamat Magyarországon

Magyarországon 2010-ben az ENSZ-egyezmény szellemében módosították a fogyatékos személyek jogairól szóló 1998. évi XXVI. törvényt, és megszületett a 2011–2041 időszakra vonatkozó kiváltási stratégia.

A stratégia hosszú távú irányokat jelölt ki a fogyatékossággal élők férőhelykiváltására az állami fenntartású intézményekben, amely a pszichiátriai betegek otthonainak döntő többségét, a fogyatékossággal élő személyek intézményeinek pedig több mint felét jelenti. Az Országos Fogyatékosügyi Program (2006) előírta a lakóotthoni férőhelyek számának növelését, 2011 óta pedig nem lehetséges a lakóotthonok régi struktúra szerinti bővítése. A támogatott lakhatás, mint szociális szolgáltatás 2013. január 1-től került be a szociális ellátásról szóló törvénybe. A 2015–2025. évekre vonatkozó Országos Fogyatékosságügyi Program (2015) a korábbiakhoz képest továbblépett, és előírta, hogy fejleszteni és terjeszteni kell a támogatott lakhatást. A folyamatot egy fogyatékossággal élőkből, az őket képviselő érdekvédelmi szervezetekből, szociális és gyógypedagógiai háttérintézményekből, valamint a szolgáltatást fenntartókból álló koordinatív testület segíti.

Támogatott lakhatási formákba költözöttek aránya (2016)

Az intézményi férőhelyek kiváltásának hazai tapasztalatai

A KSH adatai alapján, Magyarországon 2017-ben közel 23500 ember élt szociális intézményben pszichiátriai és fogyatékossági területen. A kiváltás elsőként őket érinti. 2016 elejéig 660 ember hagyhatott el nagy szociális intézményeket. Hat nagy bentlakásos intézmény kapcsolódott be a folyamatba, összesen 67 ingatlant építettek vagy újítottak fel. 770 intézményi férőhely került kiváltásra, és 672 támogatott lakhatási lakóhely jött létre. A lakók majdnem kétharmada lakóotthonba (1–12 fős lakás), 20%-a lakócentrumba (12–50 fő), míg 14%-a lakásba (1–6 fős lakás) költözött. További 2500 fogyatékossággal élő ember kiköltözése van előkészítési fázisban. Ezzel együtt a bentlakásos intézményekben lakók mintegy 13 százaléka kezdheti meg önálló életét támogatott lakhatás keretében.

A kiváltási folyamat alapja, hogy a fogyatékossággal élő emberek számára integrált és méltóságukat tiszteletben tartó lakhatási formát kell létrehozni. A folyamat megvalósítása, a finanszírozás és kivitelezés kapcsán a szakmai szervezetek jelezték észrevételeiket és kritikájukat. Az intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2017–2036. évekre vonatkozó, kormányhatározattal elfogadott hosszú távú koncepció már a szakmai kritikák figyelembevételével készült, és összegzi a tapasztalatokat. A koncepció szerint a stratégia módosításával törekedni kell a létrejövő lakások és támogatott lakhatási szolgáltatások területi elhelyezkedésére: infrastrukturális szempontból jobb helyzetű településeknek kell részt venniük a folyamatban. Hangsúlyt kell fektetni a lakosság és az érintettek felkészítésére, az önérvényesítés erősítésére és a fogyatékossággal élők szervezeteinek bevonására. A koncepció több figyelmet kíván fordítani a kiváltási folyamat feszültségének kezelésére, amely egyfelől az érintett szociális intézmények lehető legkisebb változtatás melletti fennmaradása, másfelől a fogyatékossággal élő emberek alapvető joga, az önálló élethez közötti feszül. A szociális szolgáltatások nyújtását és a lakhatás biztosítását el kívánja választani egymástól. Ennek érdekében javaslatot tesz a finanszírozási rendszer átalakítására.

Az intézményi ellátásról a közösségi ellátásra való áttérésre vonatkozó közös európai útmutató szerint a kitagolás csak rugalmas és egyénre szabott támogatási programok mellett lehet sikeres, valamint ott, ahol az érintettek ellátását nem veszélyeztetik intézménybezárások. Nemzetközi példák alapján úgy tűnik, hogy a közösségi lakhatásra való áttérésben és a személyre szabott szolgáltatások biztosítása kapcsán az a legnagyobb kihívás, hogy a folyamat során végig biztosítani lehessen az érintettek emberi méltósághoz és döntési szabadsághoz fűződő jogát.

Soltész Katalin

Új pszichoaktív anyagok

A drogfogyasztás és -megelőzés területén az elmúlt évek legnagyobb kihívása az új pszichoaktív anyagok (ÚPA) megjelenése és elterjedése.

Az Europol statisztikái alapján az elmúlt öt évben 620 új stimulánst tartanak nyilván, többségük szintetikus kannabinoid (bio, herbál, biofű) és szintetikus katinon, más néven dizájner drog (penta, kristály, „zene", pentedron, „évi", „kati").

A European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) meghatározása alapján az ÚPA *„olyan tiszta formában vagy készítményben található új kábítószer vagy új pszichotróp kábítószer, amely nem szerepel az Egyesült Nemzetek Szervezete kábítószerekről szóló, 1961. évi egységes egyezményének jegyzékeiben vagy az Egyesült Nemzetek Szervezete pszichotróp anyagokról szóló 1971. évi egyezményének jegyzékeiben, és amely hasonló fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint a fenti egyezményekben felsorolt anyagok (2005/387/IB tanácsi határozat)".*

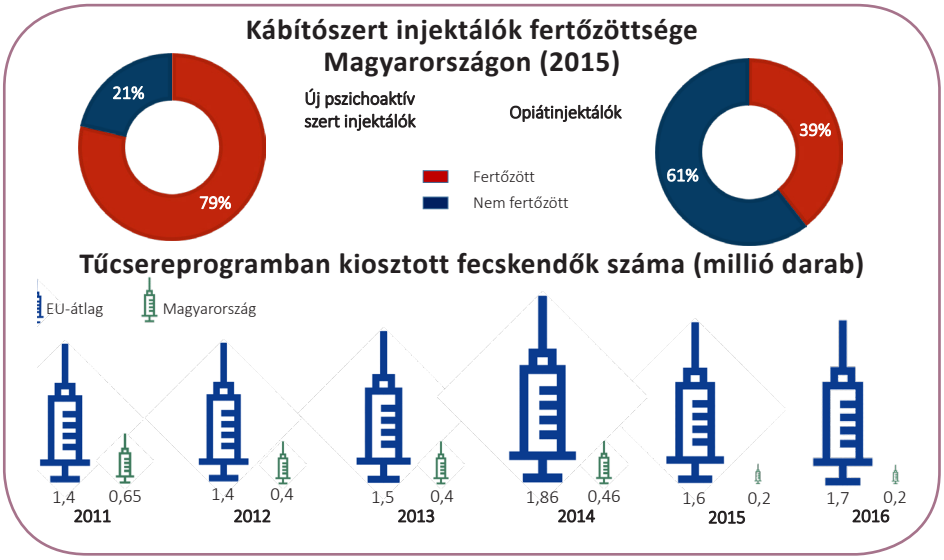
Növekvő jelenlét

Az ÚPA egyre növekvő keresletét nagyban befolyásolja, hogy olcsó, így a marginalizálódott rétegekben népszerűbb. A Nemzeti Drog Fókuszpont 2017-es felmérése alapján a piacon beszerezhető kábítószerek közül a kokain egygrammnyi ára 20 000 forint, míg egy gramm biofű 1500, egy adag „zene" 300, egy adag pentakristály pedig 100 forint. Az ÚPA-t gyakran megtévesztés céljából az egyéb illegális stimulánsok legális helyettesítőjeként árulják.

A szerek nagy része Kínából származik, és áruk részben az előállítás alacsony költségeivel magyarázható: a gyártáshoz viszonylag kis mennyiségű, úgynevezett prekurzort (vegyi anyagot) használnak fel. A szerek egyre magasabb hatóanyag-tartalommal bírnak, így sokkal kisebb mennyiségű hatóanyag importjára van szükség ugyanannyi anyag előállításához. Emellett a beszerzésük is könnyebbé vált, az anonim módon, speciális böngészők telepítésével elérhető úgynevezett „sötét interneten" keresztül.

Az Európai Iskolavizsgálat a fiatalok alkohol- és egyéb drogfogyasztási szokásairól (ESPAD) szóló 2015-ös felmérése alapján az ÚPA életprevalenciája (előfordulási gyakorisága) a 15–16 éves diákok körében 4 százalék volt, míg a kannabiszt használó diákoknál 18 százalék. A Nemzeti Drog Fókuszpont 2016-os éves jelentése szerint Magyarországon a hasonló korosztályban a szintetikus kannabinoidok a második legnépszerűbb kábítószernek számítanak a marihuána után. A kezelésbe lépő ÚPA-szerhasználókról általában elmondható, hogy sokkal fiatalabbak, mint a kannabisz miatt kezelésbe lépők. Az összes kezelésbe lépők mintegy fele valamilyen ÚPA-használó.

Az elmúlt években az intravénás szerhasználók között egyre nagyobb arányban fordulnak elő ÚPA-injektálók: 2015-ben már a tűcsere-szolgáltatást igénybe vevők 80%-a vallotta azt elsődlegesen injektált szerének. A két legnépszerűbb injektált ÚPA a pentakristály és a „zene". Náluk az injektálás a többi kábítószerhez képest intenzívebb, a fecskendők újrahasználásainak a száma is gyakoribb, ezért az egyes fertőző betegségek, elsősorban a hepatitis C (HCV) előfordulási gyakorisága nőtt: a Nemzeti Drog Fókuszpont 2016-os kábítószerügyi jelentése szerint 2015-ben a HCV prevalenciája körükben majdnem 80 százalékos volt.

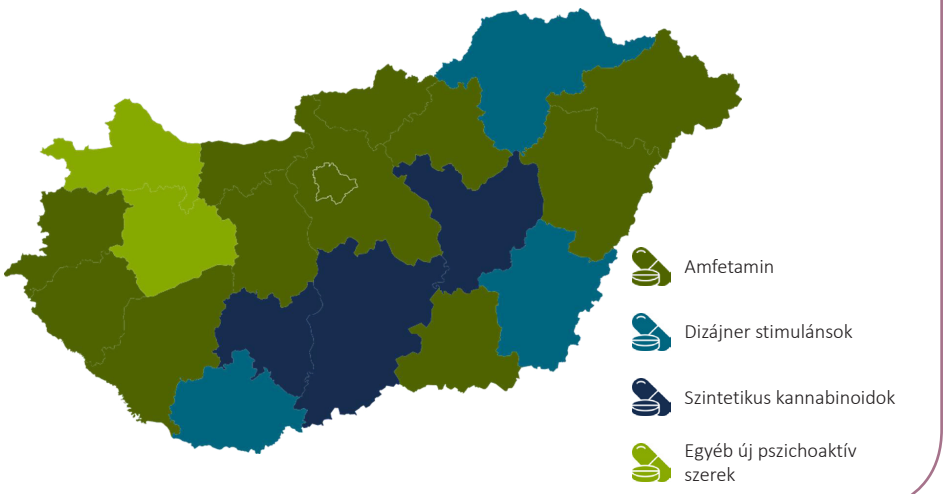

Veszélyek

Az EMCDDA 2016-os vizsgálatában az európai országok körülbelül kétharmada jelölte meg az ÚPA-használatot

újonnan felmerülő problémaként. Egyebek mellett az ÚPA egyre nagyobb ismertsége, a jogi szabályozás változásai, a bűnüldözési prioritások és a bűnüldöző szervek bejelentési gyakorlatainak köszönhetően az előző évekhez képest 2015-ben nőtt az ÚPA lefoglalásainak száma. A lefoglalt anyagok nagyobb része por, kapszula és tabletta.

A kannabiszt követően a legtöbb kezelési igényt eredményező szertípus megyénként (2016)

Az új pszichoaktív szerek megjelenésére válaszul az Európai Unió egy háromlépcsős – információcseréből, kockázatelemzésből és döntéshozatalból álló – rendszert dolgozott ki és működtet a tagállamok szakértőivel. Az első eleme a Korai jelzőrendszer (Early Warning System – EWS) hálózatán keresztül valósul meg. Az EWS célja új pszichoaktív anyagokkal és használati módokkal kapcsolatos információk áramoltatása a tagállamokban működő nemzeti hálózatok (REITOX) segítségével. 2012 óta egyre több bejelentést regisztrálnak. Az ÚPA-t használók aránya folyamatosan nő. 2016-ban átlagosan heti egy új kábítószert jelentettek az EWS felé. A szerek egészségügyi kockázatainak a felmérése nehéz összetételük változékonysága miatt, ráadásul a szerhasználathoz köthető egyes mellékhatások csak hosszabb távon alakulnak ki.

2014-ben Magyarország elsőként adott jelentést szintetikus kannabinoidról az EWS felé. Az MDMB-CHMICA „herbál füstölőkeverékként" csomagolt anyagként érkezik Kínából. Egészségügyi kockázati értéke a magas – becsléssel megállapított – hatóanyag-tartalma, valamint a pontatlan és rossz előállítási mechanizmusa miatt rendkívül jelentős.

A kábítószer-fogyasztással összefüggő halálesetek számának alakulása tekintetében elmondható, hogy az ÚPA-használók halálozási aránya Magyarországon az európai átlag ötöde.

Kihívások

Az új stimulánsok állandó cserélődése a piacon komoly kihívást jelent a bűnüldöző szerveknek, jogalkotóknak is. Mivel az anyagok nem szerepelnek az uniós rendeletek jegyzékében, így nem vonatkoznak rájuk a nemzetközi kábítószer-ellenőrzések.

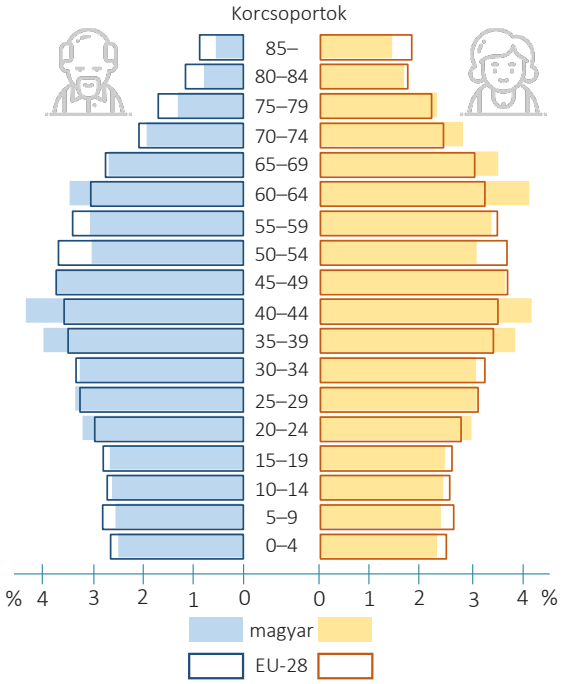
Az Európai Unió Tanácsa szorosabb együttműködést sürget a tagállamok között, és felhívja a figyelmet az új stimulánsok előállítását, forgalmazását és terjesztését megkönnyítő kommunikációs technológiákra. Az Európai Bizottság 2017 júliusában tette közzé kábítószer elleni cselekvési tervét a 2017–2020 közötti időszakra. Az EU a 2018-as költségvetésében több mint 15 millió eurót különít el drogpolitikai célkitűzéseinek megvalósítására.

Magyarországon az ÚPA fogalmát a 2005. évi XCV. törvény definiálja, a 66/2012. (IV. 2.) Kormányrendelet pedig meghatározza az ÚPA bejelentésével, előzetes szakmai értékelésével, listára vételével és kockázatértékelésével kapcsolatos folyamatokat és felelősöket. Az úgynevezett C-listás, vagyis új típusú kábítószerek megjelenése szükségessé tette a magyar Büntető törvénykönyv (Btk.) kiegészítését is, és egy új monitorozási, kockázatértékelő rendszer kidolgozását. A Btk. alapján büntetendő cselekménynek számít az ÚPA megszerzése és tartása is, a csekély mennyiséget (2 gramm) meghaladó mértékben, nem bünteteti azonban a fogyasztást. A Magyarországon megjelent, az EWS 2005 óta bejelentett ellenőrzött anyagok büntetőjogi vonatkozású besorolását a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ Kábítószervizsgáló Szakértői Intézet listája tartalmazza.

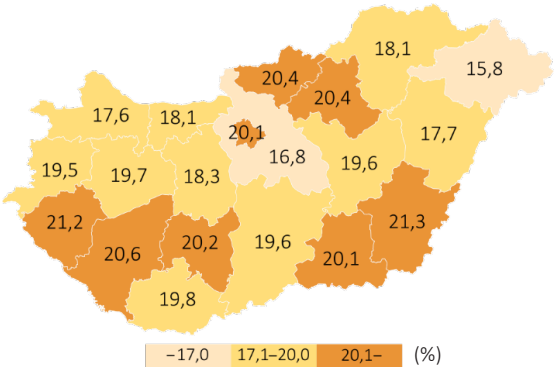
Az új drogok megjelenése és gyors terjedése különböző szakterületeket érintő, összetett problémamegoldást kíván. Magyarországon a jellemzően szegény, társadalmilag kirekesztett rétegekből jövő szerhasználók többsége már akár 12 évesen találkozik ezekkel az anyagokkal. Általában környezetük (család, iskola) is tisztában van a szerhasználattal, azonban a megoldás tekintetében teljesen eszköztelenek. Az eszköztelenség jellemzi a kezelési ellátóhelyeket is: a kezelés az általános, nem specifikus kábítószer-használókat ellátó intézményekben történik, miközben az elmúlt években a legtöbb kórházi kezelt valamilyen dizájner droggal összefüggésben került kórházba. A szakemberek hiányolják a kapcsolatot az addiktológia és a pszichiátria, az egészségügy és a szociális ellátás között. Sok a megoldandó feladat tehát ezen a téren, melyhez elsősorban egy jól működő integrált ellátórendszerre lenne szükség.

Csákó Beáta, Csorba György

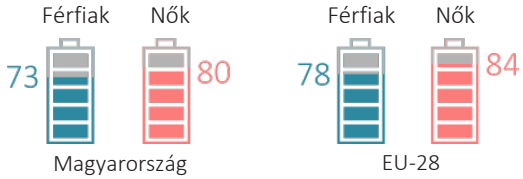
A magyar és EU-28 népesség korösszetétele (%) nemek szerint, 2017. január 1.

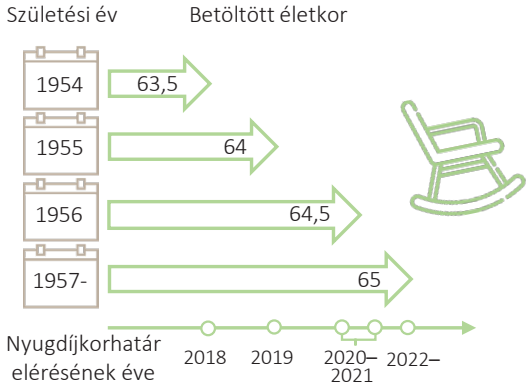
A 65 év feletti népesség aránya, 2018. január 1.

Születéskor várható átlagos élettartam (2016)

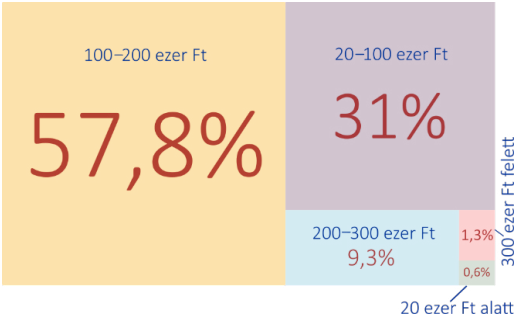

Irányadó öregségi nyugdíjkorhatár évjáratonként

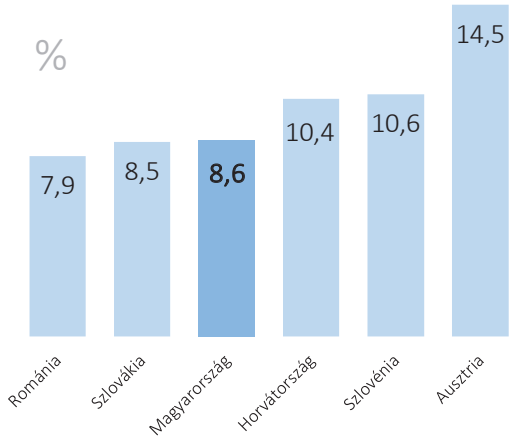

Öregségi nyugdíjban részesülők megoszlása az ellátás havi összege szerint, 2018. január 1.

Összesen **2 027 256** fő kapott nyugdíjat

GDP-arányos nyugdíjkiadások a régióban, 2016

Öngondoskodás – Önkéntes nyugdíjpénztárak, 2018. december 31.

Tagok száma

1,13
millió fő

Pénztári vagyon

1403
Mrd Ft

Átlagos éves hozam 2018-ban

-1,8%

Szolgáltatási kiadások és kifizetések aránya

Források

Otthon szülés

Az alapvető jogok biztosának jelentése az AJB-2350/2016. számú ügyben, 2016. június.

Tóth Mónika (2014): Az otthonszülés jog, nem lehetőség! *Ars Boni,* 2014. október 19.

Fülöp Viktória (2010): *Hogyan szülnek a nők Európa-szerte?* mindennapi.hu, 2010. október 25.

Kisdi Barbara (2011): *Háborítatlanul. A modern otthonszülés értelmezése.* (PhD-dolgozat.)

Varga Andrea (2017): *A szülészeti ellátás mint egészségügyi szolgáltatás és a tervezett kórházon kívüli szülések jogi szabályozása.* Jogiforum.hu, 2017. szeptember 14.

Varró Gabriella (2014): *Otthonszülés a gyakorlatban a szabályozás után.*

Vincze Felícia – Lipienné Krémer Ibolya (2016): Az intézeten kívüli szülés helyzetének és a szülésznők szerepének alakulása hazánkban. *Orvosi Hetilap* 2016/11.

Transzplantáció

Lenkovics Barnabás (2006): *Állásfoglalás a halottból történő szerv- és szövetkivétel orvosi gyakorlatával kapcsolatban.* Jogiforum.hu, 2006. január 23.

Mihály Sándor (2016): *Donációs aktivitás és donációs attitűd egymásra gyakorolt hatásai magyarországi intenzív osztályokon*. (PhD-dolgozat.)

Niczky Emőke (2017): Új esély, új szervvel. *Orvosok Lapja* 2017/9.

OVSZ Szervkoordinációs Iroda (2018): *Szakmai beszámoló 2017.*

A szervadományozásra és a szervátültetésre vonatkozó cselekvési terv (2009–2015): Megerősített együttműködés a tagállamok között {COM(2008) 818 végleges}.

Szervadományozás és szervátültetés az Európai Unióban. Az Európai Bizottság tematikus oldala.

Bentlakásos intézmények közösségi alternatívái

1023/2017. (I. 24.) Korm. határozat a fogyatékossággal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2017–2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról.

European Expert Group on the Transition from Institutional to Community-based Care (EEG) Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-based Care, EEG (2012).

Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft. (2017): *Intézményi Férőhely Kiváltási Terv módszertani útmutató 2017.*

Helena Medeiros – David McDaid – Martin Knapp – MHEEN Group (2008): *Shifting care from hospital to the community in Europe:* European Comission *(2008).*

Jelentés (2016. június 9.) A8-0203/2016 a fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény végrehajtásáról, különös tekintettel az ENSZ CRPD bizottságának záró észrevételeire (2015/2258[INI]).

Mansell, J. – Knapp, M. – Beadle-Brown, J. – Beecham, J. (2007): *Deinstitutionalisation and community living – outcomes and costs (DECLOC): report of a European Study.* Volume 2: Main Report, University of Kent.

TÁRKI (2016): *Fogyatékossággal élő emberek életminősége és ellátási költségei különböző lakhatási formákban.*

Új pszichoaktív anyagok

EMCDDA Statistical Bulletin 2017.

Európai Unió Tanácsa (2012. december 11.) 2013–2020-as időszakra szóló, kábítószer elleni uniós stratégiája (17547/12)

European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2017): *EMCDDA Strategy 2025.*

European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, (2018): *Programming document 2018–20.*

Kábítószer és Kábítószerfüggőség Európai Megfigyelőközpontja (2017): *Európai kábítószer-jelentés 2017: Tendenciák és fejlemények.*

Nemzeti Drog Fókuszpont (2017): *Kábítószerügyi helyzetkép – Magyarország 2017.*

Nemzeti Drog Fókuszpont 2016-os Éves Jelentése a magyarországi kábítószer-helyzetről az EMCDDA számára.

Idősödő társadalom, nyugdíj

1997. évi LXXXI. törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról.

KSH (2017): *Ezüstkor – Időskorúak Magyarország, 2016.*

KSH (2018): *Demográfiai évkönyv, 2017.*

KSH (2018): *Magyar Statisztikai Évkönyv, 2017.*

Eurostat (2019): *Expenditure on pensions.*

Eurostat (2019): *Population on 1 January by age group and sex Life expectancy at birth by sex.*

Magyar Államkincstár (2017): Nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők állománystatisztikai adatai – 2017. január.

MNB (2019): Tájékoztató a pénztárak adatairól a 2018. I–IV. negyedévi felügyeleti célú adatszolgáltatás alapján.

MNB (2019): Pénztári szektor idősorai (frissítve a 2018. IV. negyedéves adatokkal).

Oktatás, sport, kultúra

Iskoláztatás a 21. században | 62
A felsőoktatás teljesítménye | 64
E-sport | 66
Kulturális örökség európai éve, 2018 | 68
Nyilvánosság 2.0
– a tömegkommunikáció átalakulása | 70
Népszerű keresőszavak és témák az interneten | 72
Források | 73

Holle Alexandra

Iskoláztatás a 21. században

A jövősokk – Alvin Toffler jövőkutató 1970-ből származó kifejezése – arra az állapotra utal, amikor az egyén képtelen megbirkózni a gyors technológiai és társadalmi változásokkal, emiatt szorong és dezorientált. E fogalom társadalmi szinten is értelmezhető, a szakértők az oktatás vonatkozásában is szokták használni. Hiába vált ugyanis szinte közhellyé, hogy az oktatási rendszerek már nem képesek lépést tartani a világban zajló rohamos átalakulásokkal, az érintettek zöme ragaszkodik a rutinokhoz, és nem tekint új lehetőségként e helyzetre.

Forgatókönyvek az iskoláztatás jövőjéről

A jövősokk leküzdésében segíthet az iskoláztatás jövőjéről szóló lehetséges forgatókönyvek átgondolása, melyek célja természetesen nem a jövő megjósolása, hanem hogy mankóként szolgáljanak az arról szóló párbeszédben.

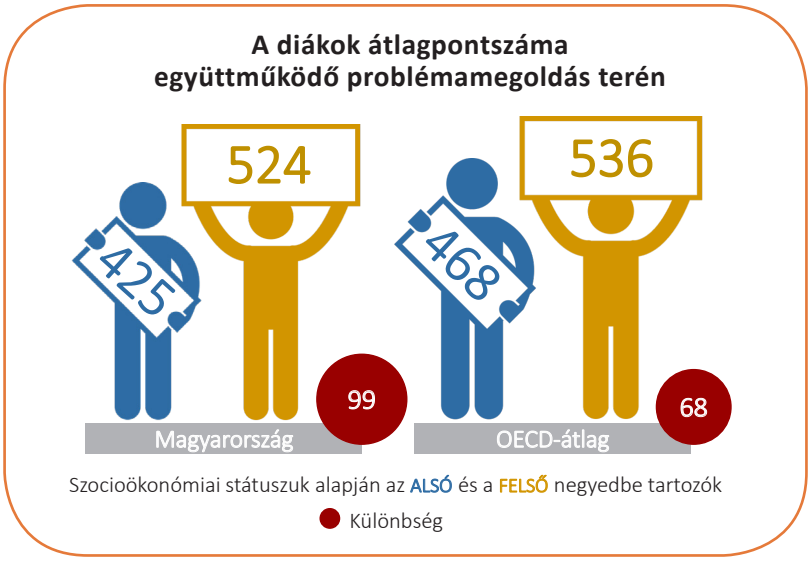
Az ezredfordulón az OECD szakértői a „Schooling for tomorrow" projekt keretében kidolgoztak hat alternatív, 15-20 éves távlatban érvényesíthetőnek tűnő forgatókönyvet. Ezek nagyon eltérőek: a status quo fennmaradásától az iskola megerősödésén keresztül az iskoláztatás ismert formájának teljes felbomlásáig terjednek.

- Az első szcenárióban tovább élnek a nagy, bürokratikus iskolai rendszerek, ellenállva a társadalmi változásoknak. Az iskola alapvető feladatai közül a felügyeletre, a szocializációra és a szelekcióra koncentrál, míg a tudás fejlesztésében és az egyenlőtlenségek csökkentésében kevéssé sikeres.
- A második forgatókönyvben az iskoláztatás a költséghatékonyság jegyében alakul át, a piaci alapú működés válik dominánssá. A szakmai kínálat és a tanulási utak sokszínűek, jelentős innovációk valósulnak meg, ugyanakkor az egyenlőtlenségeket és a kirekesztést tolerálják.
- A harmadik vízióban az iskola egy magas társadalmi presztízzsel bíró, alkotó intézmény, közösségi központ, mely erősen beágyazódik a helyi közösségbe. Az oktatás az élethosszig tartó tanulást alapozza meg, az intézmények hatékonyan lépnek fel a társadalom széttöredezettsége ellen.
- A negyedik forgatókönyvben az iskola tanuló szervezet, mely nagyon erősen fókuszál a tudásra, az elméleti-műveltségi kompetenciák fejlesztésére. Az iskolák specializálódnak, profiljuk eltér, ugyanakkor a tantervi elvárások mindenütt magasak. Az esélyegyenlőség prioritást élvez.
- Az ötödik szcenárió a hálózati társadalom kialakulására épít. Az információs és kommunikációs technológiák előretörése nyomán számos alternatív tanulási lehetőség alakul ki, miközben az iskolák nem képesek alkalmazkodni a társadalmi változásokhoz. Mindez az iskola visszaszorulásához vezet, a tanulás egyéni alapon vagy a tanulókból, tanárokból és szülőkből álló hálózat segítségével történik. Újfajta egyenlőtlenség jön létre a hálózati társadalomba integrálódottak és az azon kívül rekedtek között.
- A hatodik forgatókönyv szerint a tanárhiány kritikussá válik, amit közpolitikai eszközökkel nem lehet kezelni, és az iskola intézménye krízisbe kerül.

Az elmúlt két évtizedben nem volt példa hasonlóan átfogó nemzetközi projektre az iskoláztatás jövőjét illetően, ugyanakkor találkozhatunk forgatókönyv jellegű szakértői munkákkal. Például Radó Péter szerint az oktatáspolitika tévúton jár, amikor a jövő kihívásainak

úgy szeretne megfelelni, hogy a hagyományos iskolai működési mód hibáit javítgatja. Sokkal inkább az iskola funkciójának újradefiniálására és egy ehhez szükséges új működési logika kidolgozására lenne szükség. Bár a tanulási színtéren az iskola már nincs monopolhelyzetben, továbbra is kitüntetett szerepe lehet. Ennek érdekében tanító szervezetből tanulást támogató szervezetté kell válnia, ahol a tanulás személyre szabottságának kell érvényesülnie. Továbbá az iskolának nyitnia kell külső tanulási lehetőségeket kínáló szereplők felé is.

21. századi készségek

Az iskola jövőjéről szóló diskurzusban jelentős az a vonulat, mely szerint a tanulást a 21. századi készségek megszerzésének kell dominálnia. E megközelítés – a gazdaságilag vezérelt oktatási trend – fő kérdése, hogy milyen készségeket tartanak szükségesnek a munkáltatók jövőbeni munkavállalóik esetében, és hogy ezeket hogyan lehet a közoktatásban elsajátítani. Bár e gondolkodás fókuszában a munkaerő-piaci sikeresség áll, nehéz lenne a készségeket szeparáltan kezelni, és nem figyelembe venni a társadalmi együttélésben vagy a magánéleti színtéren való hasznosulásukat.

A Világgazdasági Fórum 2015-ben publikált jelentése 16 olyan kulcsfontosságú készséget definiált, melyek a 21. században elengedhetetlenek. Ezeket a következő csoportokba sorolják:

- az alapműveltség részét képező készségek, melyek a mindennapi feladatok elvégzéséhez szükségesek;
- azon kompetenciák, melyek az összetett problémák kezelését teszik lehetővé;
- azon személyiségjegyek, melyek meghatározzák, hogy hogyan viszonyulunk a változó környezethez.

E készségek az egész életen át tartó tanulás általi keretben értelmezendők.

Intelligens oktatásirányítás

Ahhoz, hogy jövőorientált, adaptációra képes oktatási rendszerek jöjjenek létre, nemcsak határozott, az átfogó társadalmi és gazdasági célokból levezetett jövőképre van szükség, hanem arra is, hogy az oktatásirányítás folyamatosan foglalkozzon az időközben jelentkező problémák azonosításával, megértésével és előrejelzésével. Ennek megfelelően az intelligens oktatásirányítás fontos részét képezik a visszajelzési rendszerek.

Az elmúlt évtizedekben hatalmas előrelépések történtek az adatgyűjtés és -feldolgozás terén: rendszeres nemzetközi tanulói teljesítménymérések működnek, mint az International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) PIRLS- és TIMMS-vizsgálata vagy az OECD PISA-mérése, illetve évente megrendezik a hazai országos kompetenciamérést is. Szakértők azonban hangsúlyozzák, hogy bár e mérések jelentősen megnövelték az oktatási rendszerekről kialakult tudást, az adatok az érzékelt problématerületek csak egy kis részét fedik le. Így a 21. századi készségek között számos olyan van, amely nem mérhető, vagy megfelelő mérése túlságosan költséges és bonyolult lenne.

A 2015-ös PISA-vizsgálatban a hagyományosan mért műveltségi területeken túl (szövegértés, matematika és természettudomány) innovatív mérési területként megjelent egy fontos 21. századi készség, az együttműködő problémamegoldás is. E dimenzióban a magyar diákok átlagteljesítménye 472 pont, ami elmarad az 500 pontos OECD-átlagtól. Az európai posztszocialista országok közül Észtország (535), Szlovénia (502), Csehország (499) és Lettország (485) is jobb eredményt ért el. A horvát diákok átlagteljesítménye hasonló (473).

A magyar diákok teljesítményét nem csak nemzetközi összehasonlításban érdemes vizsgálni. Átlagpontszámuk tíz ponttal alacsonyabb annál is, mint ami a PISA-mérések egyéb műveltségi területein elért pontszámaik alapján várható lenne. Az eredményekben a magyar oktatási rendszer gyenge hátránykompenzáló képessége is kiütközik. Az OECD-országok között Magyarországon határozza meg leginkább a diákok eredményeit a társadalmi-gazdasági helyzetük. Ráadásul a teljesítménykülönbség is jelentős, hiszen a szocioökonómiai státuszuk alapján az alsó negyedbe tartozó diákok átlagpontszáma 425, míg a felső negyedben ez az érték 524 pont.

Összegzésképpen elmondható, hogy az iskola jövőjét leginkább az határozza meg, hogy milyen elképzelések rajzolódnak ki a jövőben kívánatos tudásról, amely viszont a gazdaságról és társadalomról alkotott jövőkép függvénye. Ennek megfelelően az oktatás világában bekövetkező változások földrajzilag nagyon egyenlőtlenek lehetnek, ami szakértői vélemények szerint tízéves időtávon még nagyobb különbségekhez vezethet az egyes országok között.

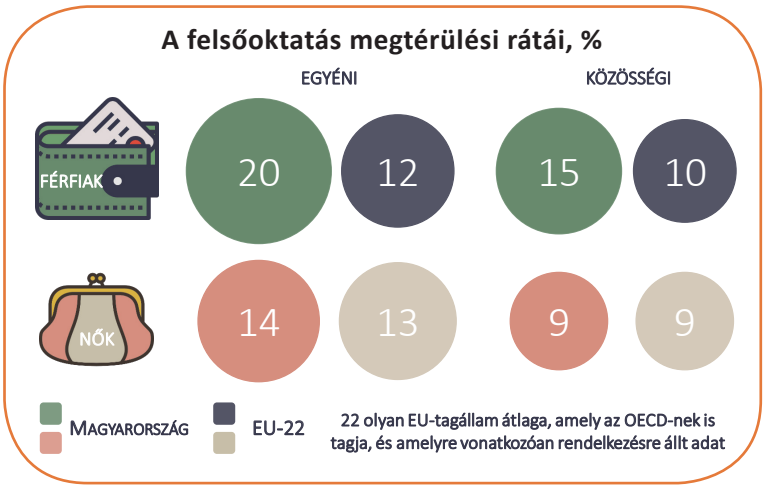
Holle Alexandra

A felsőoktatás teljesítménye

Mennyit ér a diploma a munkaerőpiacon? Versenyképesek-e a magyar felsőoktatási intézmények? Milyen új készségekre tesznek szert a hallgatók az egyetemi éveik alatt? Csak pár azon kérdések közül, amelyek felmerülhetnek egy továbbtanulás előtt álló diákban vagy akár a politikai döntéshozókban. E szócikk olyan alapvető mutatókat ismertet, amelyek támpontként szolgálhatnak a felsőoktatásról szóló diskurzusban, illetve kitér a hallgatói kompetenciavizsgálatok jövőjére, melyek teljes mértékben átalakíthatják a szféráról alkotott tudásunkat.

A felsőoktatás gazdasági értékei

Magyarországon a felsőoktatás gazdasági értékei nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedőek. Az OECD-országok között hazánkban az egyik legmagasabb a diplomás bérelőny: a 25–64 éves korosztályban a felsőfokú végzettségűek közel kétszer annyit keresnek, mint a középfokú végzettséggel rendelkezők. Emellett a megtérülési ráták azt mutatják, hogy a felsőoktatás az egyén és a társadalom számára is jó befektetés. E mutatószámok a diploma megszerzéséhez kapcsolódó hozamok mellett az egyéni és közösségi költségeket is figyelembe veszik. Az egyéni megtérülési ráta a magyar férfiak esetében 20 százalék – amely kiemelkedő értéknek számít az OECD-országok körében –, míg a nőket tekintve 14 százalék. A férfiak és a nők közötti kereseti különbségek miatt a ráta a legtöbb OECD-országban eltér a két nem között. Hazánkban a férfiak egyéni megtérülési rátája 6 százalékponttal haladja meg a nőkét, melynél csak Japánban magasabb a különbség. Az ellentétes irányú differencia Törökországban a legnagyobb, ahol a nők egyéni megtérülési rátája 10 százalékponttal magasabb a férfiakénál. A felsőfokú végzettség társadalmi költségeinek megtérülési rátája a férfiak vonatkozásában 15 százalék, míg nők esetében 9 százalék. E számok tükrében egyértelmű, hogy egyéni és társadalmi szempontból is érdemes tovább tanulni, a magyar felsőoktatás tehát megfelel az alapvető elvárásnak. Arról azonban nem sokat árulnak el ezek az adatok, hogy a felsőoktatás milyen színvonalú a nemzetközi mezőnyben. E kérdés megválaszolásához közelebb vihetnek a nemzetközi egyetemi rangsorok.

Nemzetközi egyetemi rangsorok

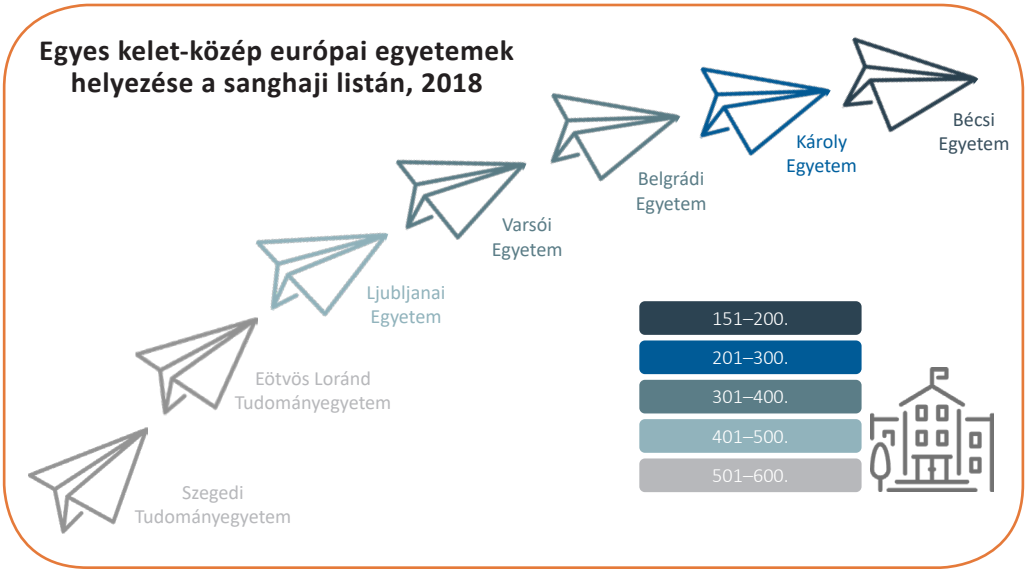
Az első modern egyetemi rangsor az Egyesült Államokban jelent meg a '80-as években. Ezt követően világszerte elterjedtek a hasonló kezdeményezések, és számos nemzetközi összehasonlító perspektívában készülő rangsor született. E listák nemcsak a tovább tanulni vágyók, hanem a leendő oktatók, a gazdasági szereplők, valamint a politikai döntéshozók számára is fontos tájékozódási pontként szolgálnak. Annak ellenére, hogy az egyetemi világ szereplői sokat kritizálják a rangsorokat, maguk is építenek rájuk marketingtevékenységük során.

A nemzetközi rangsorok kapcsán megfogalmazott egyik aggály, hogy olyan egységek összehasonlítására vállalkoznak, amelyek valójában nem összevethetők. A felsőoktatási intézmények társadalmi-gazdasági környezete jelentősen eltér, ami mind a működési kereteiket, mind a velük szemben megfogalmazott elvárásokat befolyásolja. Ráadásul még azonos keretek között is nagyban különbözhetnek az egyes intézmények céljai. Egy másik gyakran említett kritika, hogy a rangsorok sokkal inkább a kutatási, semmint az oktatási és tanulási teljesítményre koncentrálnak, nem helyezve kellő hangsúlyt a felsőoktatás egyik fő funkciójára. Sokan attól is tartanak, hogy a rangsorpozíciókért folytatott verseny az intézményeket olyan manőverekre kényszeríti, melyek nem a valós minőségjavuláshoz járulnak hozzá. Szélsőséges esetben mindez fontos, de a rangsorkészítők által figyelmen kívül hagyott társadalmi feladatok elhanyagolásához is vezethet.

Többek között e kritikák eredményeként számos kedvező folyamat indult meg a rangsorkészítő műhelyekben. Egyrészt újabb és újabb összehasonlítások születnek, ami felhívja a figyelmet arra, hogy a felsőoktatásra nem lehet egy szemszögből tekinteni, több érvényes megközelítés létezik. Másrészt az egyes listák is igyekeznek minél több szem-

pontot figyelembe venni, így egyre differenciáltabbá válnak. A rangsorok tehát korlátozott, ugyanakkor megfelelő interpretáció mellett hasznos információforrásnak tekinthetők.

Fábri György – a téma hazai szakértője – kelet-közép-európai összehasonlításban vizsgálta a magyar felsőoktatási intézmények helyezéseit több, 2017-ben megjelent összesítés alapján. Eszerint az általános intézményi rangsorokban a magyar egyetemek a második vonalban helyezkednek el. Jelentős elmozdulás a legfrissebb, 2018-as sanghaji listán (Academic Ranking of World Universities) sem történt. Így például nincs magyar intézmény az első 500 között, miközben a top 300-ba bekerültek olyan régiós versenytársak, mint a Bécsi Egyetem (151–200.) és a prágai Károly Egyetem (201–300.). A hazai intézményeknek nem sikerült javítani korábbi pozícióikon, zömében stagnálnak, vagy hátrébb csúsztak a listákon.

Kedvezőbb és relevánsabb kép rajzolódik ki a sanghaji lista szakterületi rangsorolásai alapján, melyeken már több előkelő helyezést is elértek a magyar egyetemek:

- az Eötvös Loránd Tudományegyetem a matematika (151–200.) és a fizika (201–300.) területén;
- a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem a mérnöki tudományok több területén (201–300.);
- a Semmelweis Egyetem az orvostudomány és az orvosi technológia terén (201–300.);
- a Central European University a közgazdaságtan (151–200.) és a politikatudomány (101–150.) területén.

Szakértők hangsúlyozzák, hogy a rangsorhelyezéseket nagyban befolyásolják a tudományos produktivitás mérőszámai. A magyar felsőoktatási intézmények nemcsak azért vannak nehéz helyzetben, mert a kutatás-fejlesztési piac az angolszász és a kínai akadémiai szférában koncentrálódik, hanem mert a hazai felsőoktatási kutatás-fejlesztési ráfordítások az elmúlt években folyamatosan zsugorodtak. A KSH legfrissebb adatai szerint 2017 változást hozott: az előző évhez viszonyítva közel másfélszeresére nőtt az összeg, megközelítve a 69 milliárd forintot.

Hallgatói kompetenciavizsgálatok

A rangsorok hiányosságai – más hajtóerők mellett – hozzájárultak ahhoz, hogy erősödjön a nemzetközi hallgatói kompetenciavizsgálatok iránti igény. E mérések olyan kérdések megválaszolását segíthetik elő, mint hogy a diploma valóban megbízhatóan igazolja-e a megszerzett képességeket, illetve hogy a felsőoktatásnak van-e hozzáadott értéke. Jelenleg ugyanis nem tisztázott, hogy azért jobbak-e a diplomások munkaerőpiaci kilátásai, mert felsőfokú tanulmányaik során hasznos tudásra és képességekre tesznek szert, vagy mert a felsőoktatási intézmények megbízható szelekciós pontként működnek.

Nemzeti hallgatói kompetenciavizsgálatokat már több országban végeznek, azonban átfogó nemzetközi mérést eddig nem sikerült elindítani. Amennyiben egy ilyen kezdeményezés megvalósul, az teljesen átformálhatja a felsőoktatás világát. Ez történt a mára teljesen bevetté vált, a közoktatás területén működő nemzetközi tanulói teljesítménymérések – a PIRLS- és TIMMS-vizsgálat, illetve a PISA-mérés – esetében is. E vizsgálatok nagyban növelték az oktatási rendszerekről alkotott tudást, és mára az oktatáspolitika fontos információforrásaivá váltak.

Az OECD 2008-ban döntött az AHELO projekt elindításáról, mely a nemzetközi hallgatói kompetenciamérés bevezetésére tett kísérlet volt. Bár a projekt sikeresen túljutott a kísérleti fázison, és szakértők már a mérés „éles” bevezetéséről beszéltek, végül az ez irányú erőfeszítések a politikai ellenálláson elbuktak, a projekt jelenleg szünetel. Egy másik hasonló törekvés az Európai Unió által finanszírozott CALOHEE projekt, amely kifejezetten az európai felsőoktatási térségre koncentrál. Sikeres megvalósulása esetén nemcsak a hallgatói teljesítmények válnak összevethetővé, hanem az is megítélhető lesz, hogy a felsőoktatási intézmények teljesítik-e a hozzájuk fűzött várakozásokat. A CALOHEE-tól függetlenül is várhatók a magyar felsőoktatás vonatkozásában új adatok. Már a tervezés fázisában van egy hazai felsőoktatási kompetenciamérés, melynek kísérleti szakasza 2019 szeptemberére, míg rendszerszintű bevezetése 2020 őszére várható.

Csorba György

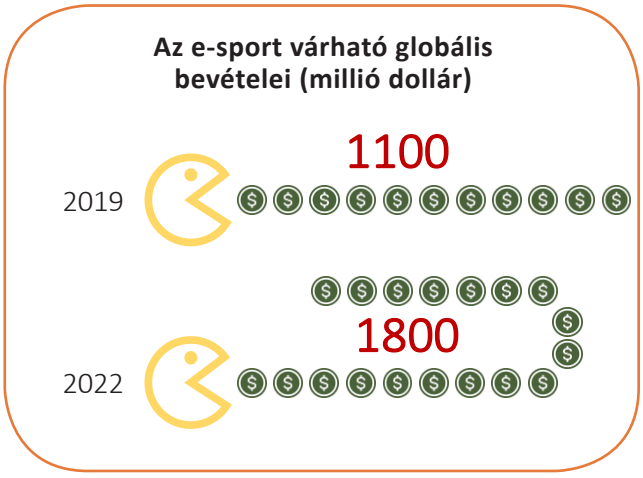
E-sport

Az e-sportok versenyszerűen játszott számítógépes játékok. Az első videójáték-versenyt 1972. október 19-én az amerikai Stanford Egyetemen rendezték, ahol a fődíj egy egyéves Rolling Stone magazin előfizetés volt. 2018 márciusában a Budapesten megrendezésre került és a magyar állam által támogatott V4 Future Sports Festival összdíjazása 1 millió euró volt, amely messze elmarad például a Dota 2 játék 2017-es 24,7 millió dolláros összegétől. 2018 őszén elindult a Magyar Nemzeti E-sport Bajnokság is 15 millió forint összdíjazással.

Sport-e?

Habár az e-sport sportként való szakmai és társadalmi elfogadása még várat magára, a sport széles körben használt kritériumai közül (Európai Sport Charta; Nemzetközi Sportszövetségek Világszövetsége – GAISF) kevés kivétellel mindennek megfelel.

Sajátossága az ember-számítógép interakció, ahol a küzdelem egy virtuális térben történik, egyének vagy csapatok között. Fontos jellemzőit megtalálhatjuk más sportoknál is: szem-kéz koordináció, motorikus mozgás, reflexek, csapatmunka, stratégiai gondolkodás. Az e-sportot világszerte milliónyian űzik amatőrként egyéniben vagy csapatban. A professzionális e-sportolók (gamer) felkészülése és edzésük intenzitása a hagyományos sportolókéval vethető össze: edzők, sportpszichológusok, masszőrök és menedzserek dolgoznak mellettük. Státuszukat erősíti, hogy 2016-tól az Egyesült Államokba érkező e-sportoló ugyanazt a speciális vízumot kapja, mint bármely más versenysportoló.

Az e-sport olimpiai sportágként való elismeréséhez szükséges, hogy művelői magukénak vallják az olimpiai értékeket, valamint legyen olyan nemzetközi szervezetük, amely garantálja az olimpiai mozgalom szabályainak betartását (például dopping, fogadások, manipuláció). Az olimpiai eszme szempontjából külön problémát jelentenek bizonyos agresszív – például az úgynevezett belső nézetű lövöldözős (first-person-shooter – FPS) játékok.

Az e-sportok hazájában, Dél-Koreában rendezett 2018-as téli olimpián kísérő eseményként már megjelent egy e-sport-verseny, és felmerült, hogy a 2024-es párizsi olimpia programjára is felkerüljön. A sportág szerepelni fog a 2022-es Ázsia-játékokon, amely újabb lépcsőfok az olimpiai státusz felé.

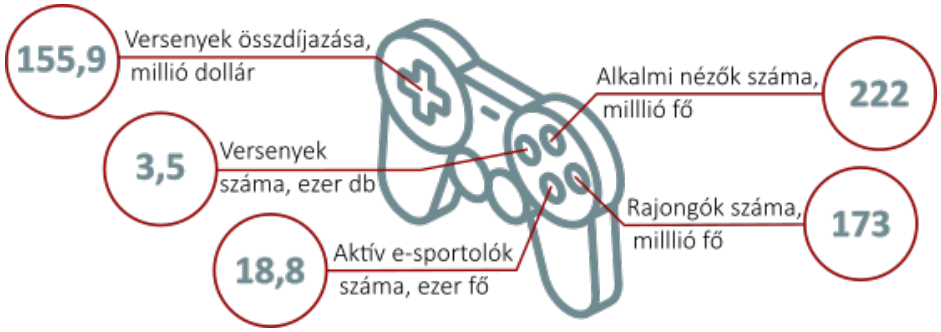
A játékok és a fejlesztő cégek

Az e-sporton belüli sportágakat maguk a különböző játékok jelentik. A hagyományos sportoktól eltérően, ahol a szabályokat a sportszervezetek szabják meg, az e-sportot a játékokat fejlesztő, illetve kiadó cégek uralják: nemcsak előállítják a játékokat, hanem meghatározzák a versenyszabályokat, biztosítják az alapvető technológiát, birtokolhatják a versenyekhez kapcsolódó szellemi tulajdon- és licenszjogokat, és végső soron döntenek a sport egészéről is. Ők határozzák meg a termék üzleti modelljét, fejlesztéseit, terjesztését és fenntartását. A játékok általában a gyártó cégek szerverein futnak, ezért a hozzáférést technikai, gazdasági vagy politikai okok is befolyásolhatják. A cégek szabályozzák a játékok hozzáférését, egyeseket nemcsak a versenyekből, de akár az egész játékból kitilthatnak. A fejlesztések érdekében adatokat gyűjtenek a sportolókról és a játékmenetekről.

A játék iránti érdeklődés fenntartása, illetve a bevételek növelése miatt rendszeresen újratervezik a terméket: általában egy hónapban kétszer átalakítják a játékokat, ezáltal arra ösztönzik a gamereket, hogy új stratégiákat dolgozzanak ki, és egyben egyre többet költsenek. A várakozások szerint azonban a csapattulajdonosok egyre nagyobb beleszólást kaphatnak a fejlesztéseknél, illetve javításoknál.

A technológia rohamos fejlődése miatt nem garantálható, hogy a jelenlegi top játékok hosszú távon is megtartják népszerűségüket. A mostani kedvencek érdektelenné válhatnak, miközben új csúcsjátékok tűnhetnek fel, ami a befektetőket és a fejlesztőket is folyamatos kihívások elé állítja.

E-sport versenyek, 2018

E-sportolók és csapatok

Az e-sport ma még erősen stigmatizált: a sztereotípiák szerint a játékok függőséget, agressziót és a szociális elszigeteltséget eredményezhetnek, ami nehezíti elismerését. Újdonsága és sajátosságai miatt – a többi sportággal összevetve – számos területe még nem kellően szabályozott.

Az e-sport a digitális bennszülöttek sportja, akiknél a digitális világ alapvető környezet. A játékosok zöme tinédzser, illetve a korai húszas éveiben járó személy: kutatások szerint a játékos teljesítményét már befolyásoló kognitív hanyatlás 24 éves kor körül kezdődik. Az erős és folyamatos verseny, valamint a viszonylag rövid – átlagosan négyéves – karrierút miatt az e-sportolók akár napi 14, sőt nem ritkán ennél több órát is gyakorolnak. Míg a hagyományos sportokban vannak pihenő időszakok, itt szinte folyamatosan, szezonon kívül is játszani kell, ami óriási egészségügyi kockázatot rejt magában. A kimerültség, kialvatlanság mellett gyakoriak az ülőmunkára jellemző egészségügyi panaszok, illetve a kéz intenzív és ismétlődő használata miatti sérülések.

A hagyományos sportokat is kísérő egyéb jelenségek szabályozása még kialakulóban van. Egyelőre nagyon alacsony a női gamerek aránya, akiket gyakran ér online zaklatás. Számos e-sportolót részesítettek valamilyen büntetésben szélsőséges politikai, homofób vagy rasszista megnyilvánulása miatt. A doppingszerek közül elsősorban a teljesítményfokozó szerek jelentenek kihívást. A csalás sem ismeretlen jelenség. Az e-sport rendkívül dinamikusan növekvő sportfogadási piacának nagyságát 2020-ra 12,9 milliárd dollárra becsülik, így nem véletlen, hogy már a bundázásra, illetve annak következményeként eltiltásra is sor került.

A sportág újdonságából fakadóan játékosképző iskolák csak az utóbbi időben jelentek meg. Számos egyetem indított már e-sport-kurzust, Magyarországon elsőként a Debreceni és a Budapesti Corvinus Egyetem. Dél-Koreában vagy az Egyesült Államokban egyetemi e-sport-ösztöndíjakat is alapítottak.

A csapatok tulajdonosi háttere nagyon változatos. Hagyományosan rengeteg egyetem rendelkezik e-sportcsapattal, Dél-Koreában a légierő saját csapatánál tölthetik le a profi játékosok a kötelező katonai szolgálatukat. Egyre több hagyományos sportvállalkozás alakít e-sport szakosztályt (Valencia, Schalke, PSG stb.), Magyarországon az MTK, a Honvéd, az UTE, a DVSC, a DVTK és a DEAC tette ezt meg. Az üzleti befektetőkön kívül számos sportlegenda is megjelent a tulajdonosok között.

Versenyek, média, gazdaság

Az e-sport gazdasági tekintetben egy szűk piaci szegmensből gyorsan növekvő, feltörekvő ágazattá vált. A versenyeket egyre nagyobb média- és szponzori figyelem kíséri, így a legnagyobb hirdetők között megjelentek a globális fogyasztói márkák, tech-cégek, autógyárak és kaszinók.

A versenyszervezésben a franchise-rendszer van terjedőben. Az Egyesült Államokban az ismert nagy amerikaifutball-, jéghoki- és kosárligákhoz hasonlóan rendezik meg a legnépszerűbb e-sportok bajnokságait, azaz a csapatoknak megvásárolt, állandó helyük van. A formátum sokkal kiszámíthatóbb környezetet biztosít minden szereplő számára: befektetésösztönző, segítheti az ágazat növekedését, a játékosok számára is átláthatóbb, és biztosabb anyagi hátteret nyújt.

A hagyományos sportvállalkozások alapvető céljai a saját e-csapatok fenntartásával, bajnokságok szervezésével:

- a fő bevételi források (jegyek, média, szponzorok, merchandising, játékosjogok) bővítése;
- az arénák játéknapokon kívüli hasznosítása;
- új szurkolók toborzása, különös tekintettel az Y és Z generációra;
- a sport népszerűsítése.

Az e-sport gazdasági és szórakoztatóipari sikere nem kétséges, a klasszikus sportokkal való egyenjogúsítása még várat magára, szabály- és etikai rendszere még kialakulóban van. A jövő kérdése az is, hogy beépül-e az olimpiai programba, vagy a legnagyobb bajnokságok megmaradnak önálló megaeseményeknek.

Simsa Tünde

Kulturális örökség európai éve, 2018

Az Európai Parlament és a Tanács 2017 májusában kiadott határozatában a kulturális örökség európai évének nyilvánította 2018-at. A tematikus év célja volt, hogy a figyelem középpontjába helyezze az európai kulturális örökséget, valamint hangsúlyozza a hozzá kapcsolódó társadalmi és gazdasági szektor jelentőségét.

Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) 3. cikke kimondja: *„Az Unió tiszteletben tartja saját kulturális és nyelvi sokféleségét, továbbá biztosítja Európa kulturális örökségének megőrzését és további gyarapítását."* Az Európai Unió működéséről szóló szerződés megerősíti az EUSZ-ban foglaltakat.

A Tanács 2014. május 21-én elfogadott következtetése kiemeli, hogy a kulturális örökség olyan felbecsülhetetlen érték, amely az európai projekt alapját jelenti. Jellegéből adódóan nem reprodukálható, mással fel nem cserélhető, függetlenül az örökség formátumától. A következtetés egyben felhívja a tagállamok figyelmét, hogy támogassák a kulturális örökséghez kapcsolódó, a tényeken és a polgárok részvételén alapuló szakpolitikai modelleket. Az Európai Parlament Kulturális és Oktatási Bizottságának *A kulturális örökség integrált európai megközelítése felé* című, 2015-ben készült jelentése három csoportját különbözteti meg a kulturális örökségnek: a tárgyi (ingó, ingatlan, víz alatti), az immateriális (szóbeli hagyományok, előadó-művészetek, szertartások), valamint a digitális formáját.

Szemléletváltás

Az Európai Unióban komoly hagyománya alakult ki az európai tematikus éveknek. A kezdeményezések a figyelemfelkeltés mellett ösztönzik a vitákat és a párbeszédeket annak reményében, hogy egy adott eseménysorozat megváltoztatja a téma megítélését, és a feltárt eredmények sikeresen beépülnek a döntéshozatalba.

A kultúra területén korábban számos európai év került megrendezésre, a hagyományokhoz illeszkedve 2018-at a kulturális örökség európai évének (KÖEE) nyilvánították. Az előkészítés során felhasznált *A kulturális örökség számít Európának* című jelentésben szereplő megfogalmazás szerint a kulturális örökség megítélése átalakuláson ment keresztül. Míg korábban a megőrzésközpontú szemlélet dominált, addig napjainkban az értékalapú látásmód került előtérbe, amely integrálja a tárgyi és a szellemi alkotóelemeket, és középpontjában az emberi érték áll. Ugyancsak új elem a fenntarthatóság alapelve, valamint a kulturális örökségben rejlő források és a továbbgyűrűző hatások megértésének és elismerésének igénye.

A továbbgyűrűző hatásokat szemlélteti a szektor jelentős munkahelyteremtő ereje: az ágazat közvetlenül több mint 300 ezer embernek kínál munkát, míg közvetett módon további 7,8 millió uniós munkahelyet generál.

Ennek értelmében minden egyes közvetlen munkahely 26,7 közvetett munkahelyet teremt, amely meghaladja – többek között – az autóipar 6,3-as mutatóját. Az ágazat turisztikai jelentőségére világít rá az a megállapítás, hogy az UNESCO világörökségi listáján szereplő helyszínek csaknem fele az európai régióban helyezkedik el.

Az Eurobarometer a kulturális örökséget számos aspektusból vizsgálta 2017 őszén. A publikált adatokból kiderül, hogy a kulturális örökség szerepét pozitívan értékelik az unió állampolgárai: személyesen fontosnak ítéli a válaszadók 84%-a (Magyarországon 76%), az ország szempontjából 91%-uk (86%), az Európai Unió szemszögéből pedig 80%-uk (72%).

Prioritások

A KÖEE mottója: *Örökségünk: múlt és jövő találkozása.* A szlogen a kulturális örökség uniós értelmezését tükrözi, kiemelve a folyamatos megújulás fontosságát, amely során a nemzedékek gazdagítják az örökséget. Ennek megfelelően a tematikus év különös hangsúlyt fektetett a fiatal generáció megszólítására, mint a kulturális javak örököseire, fenntartóira és aktív alakítóira. A közösségformáló hatások megváltozása miatt a mottó kísérőjeként jelen volt a #EuropeforCulture használata.

A kulturális év célkitűzései közé tartozott az emberközpontú, fenntartható és ágazatközi megközelítések előmozdítása, valamint olyan megoldások keresése, amelyek mindenki számára lehetővé teszik a kulturális örökség megismerését – ezen belül is különös hangsúllyal kezelve a digitális eszközök bevonását. Mindezek mellett további cél volt az egymásra kölcsönösen ható kulturális és kreatív ágazatok közötti inspiráció bemutatása és a kulturális ágazat társadalomhoz és gazdasághoz való pozitív hozzájárulásának ismertté tétele.

A kutatások során feltárt és a KÖEE alatt elért eredmények fenntartása érdekében a Bizottság az Európa Tanáccsal, illetve az UNESCO és más szakmai partnerekkel együttműködve hosszú távú projekteket indított, amelyek az alábbi négy fő elv köré épültek: szerepvállalás, fenntarthatóság, védelem, illetve innováció. A szerepvállalás a minél szélesebb rétegek bevonását jelentette, a fenntarthatóság a környezeti szempontok mellett a helyszínek és a tájak újragondolását tartotta szem előtt, a védelem a veszélyeztetett javak megóvását célozta meg, míg az innováció a tudomány és a készségek fejlesztésére összpontosított.

Megvalósítás

Európa-szerte több ezer programot kínáltak a szervezők közösségi, nemzeti, regionális, valamint helyi szinten. A regionális és a helyi programok irányítását a tagállamok koordinátorokon keresztül végezték, Magyarországon ezt a feladatot a Miniszterelnökség és az Emberi Erőforrások Minisztériuma közösen látta el. Az európai év keretében megjelenő programok és projektek támogatása pályázati úton zajlott, a szervezők egész évben várták a kulturális örökséghez illeszkedő pályázatokat. A pozitív elbírálás feltétele volt, hogy a meghirdetett esemény összhangban álljon az európai év szellemiségével és célkitűzéseivel. A vizuális megjelenés összehangolt volt, a márkaépítés részeként a nyertes pályázók számára hozzáférhetőek voltak az egységes grafikai elemek. A hazai programok és események a *www.koee2018.kormany.hu* oldalon voltak elérhetőek.

Az Európai Unió *A 21. századra szóló Európai Kulturális Örökségi Stratégia* keretében (Stratégia 21.) bemutatja azokat az iránymutató gyakorlati példákat, amelyek sikeresen valósultak meg. Az adatbázisban 2018-ban két hazai példa szerepelt, mindkettő mintaszerű modellje az újraértelmezett kulturális örökségnek: amíg a Zeneakadémia kitűnően reprezentálja a korhű felújítás és az innovatív dizájn összhangját, addig a Nivegy-völgyben megvalósult felújítás remek példája a közösség bevonására épülő fejlesztésnek.

Simsa Tünde

Nyilvánosság 2.0 - a tömegkommunikáció átalakulása

A 20. században a nyilvánosság meghatározó erejét a hagyományos tömegkommunikáció adta. A napjainkban zajló átalakulás során új típusú nyilvánosság formálódik, amelyben az egyén egyszerre jelenik meg magán- és közszereplőként, és amelyet a hagyományos elit háttérbe szorulása kísér.

Hagyományos tömegkommunikáció

A tömegkommunikáció mint fogalom az 1930-as években bukkant fel, az azóta eltelt időszakban számos definíciója született. A legfőbb ismérvei közé tartozik, hogy a kommunikáció nyilvános és közvetített, illetve erre szakosodott intézményekben jön létre, vagyis szerkesztői környezetben. A szerkesztett tartalom úgynevezett kapuőrökön keresztül jut el a tömegek felé, előbbiek az üzenetek megszűrésével és kiválogatásával jelentős véleményformáló erőre tesznek szert, ez különösen igaz a tömegkommunikáció ágaként értelmezett hírmédiára.

A hírlapkiadás uralkodó szerepét a 20. század első negyedében a rádió, majd a század derekán a televízió szorította háttérbe. Az 1970-es években a sokcsatornás média – például a kábel- és műholdas szolgáltatás – tovább alakította a hagyományos tömegkommunikációt, azonban az a jellegét végig megőrizte: az információ létrehozása, feldolgozása, valamint továbbítása kapuőrökön keresztül történt, a fogyasztók az eléjük tárt hírekből választottak. A szolgáltatók kiemelkedő piaci erővel bírtak. A média jelentőségét mutatja, hogy gyakran önálló hatalmi ágként értelmezik.

Web 1.0 és 1.5

Az interneten működő World Wide Web – web, világháló – eleinte kis létszámú, képzett felhasználónak szólt, a kezelőfelület szerkesztése szaktudást igényelt. Tömeges elterjedése a 20. század utolsó évtizedében kezdődött. Kezdeti sajátossága nem tért el a korábbi gyakorlattól: a különálló, statikus weboldalakon a tartalom ritkán frissült, a kommunikáció továbbra is egyirányú maradt.

A kétezres évek derekán számos új jelenség tűnt fel, előrevetítve a későbbi átalakulás tendenciáját. Megjelentek azok a tartalmak, amelyeket a fogyasztók állítanak elő – például kommentek, blogok –, a jelenség kísérőjeként teret nyert az anonimitás. Összességében a hírmédia témakijelölő szerepe háttérbe szorult, egyre dominánsabbá vált a személyesség jellege, amely magasabb kattintásszámot eredményezett. Párhuzamosan technikai változások zajlottak, a statikus oldalakat felváltották a szervergépeken futó dinamikus oldalak. A világhálónak ezt a korszakát – jelezve átmeneti jellegét – szokás web 1.5-nek nevezni.

Web 2.0

A web 2.0 kifejezés azokat az internetes szolgáltatásokat takarja, amelyek a közösségre épülnek, ahol a szolgáltatók csupán a kereteket biztosítják, a tartalom előállítását, megosztását, véleményezését és kiegészítését a közösség végzi. A jelenleg is zajló paradigmaváltás a korábbi hatalmi viszonyok megváltozását jelenti: a hagyományos elit dominanciája háttérbe szorul, a közös-

ségi médiumok hálózata nem a korábbi offline elit köré sűrűsödik.

A világháló korai korszakában feltűnt jelenség – miszerint a 20. században perifériára szorult vélemények újból jelentőséget kapnak – tovább erősödik, a közösség tagjai immáron egyenrangú félként vesznek részt a kommunikációban. Az új típusú nyilvánosságban a felhasználó egyszerre szerkesztő és olvasó, aki már nem egy intézményt, hanem önmagát képviseli, ennek megfelelően a magán- és a nyilvános szereplés keveredik, megszületik az én nyilvánossága, a tömeg-önkommunikáció.

Az én nyilvánossága – akár párhuzamosan több – csoportba szerveződik, hálózati társak jönnek létre közös érdeklődési kör, szimpátia vagy más metszet alapján. Az egyéni médiatartalmak létrehozása és megosztása, az adatok cseréje a korábbi passzivitással szemben aktív hozzáállást jelent. A megváltozott attitűd a másik felé történő kommunikáción túl a bevonást és az együtt alkotást is feltételezi.

A folyamat elterjedését gyorsítja a technikai átalakulás, úgymint a felhasználóbarát kezelőfelületek elterjedése, amelyek segítségével bárki egyszerűen testre szabhatja a közösség számára megosztani kívánt információkat; illetve a hordozható multimédiás eszközök – mobiltelefonok, tabletek stb. – térnyerése, amelyek a széles sávú internettel kiegészülve bárhol lehetővé teszik az azonnali kommunikációt.

A web 2.0-ban korábban elképzelhetetlen tömegek vonulnak be a médiatartalom előállításába. A tartalom összetételében dominálnak az olyan magánhelyzetek, mint a mindennapos életvitel, a szabadidő eltöltése vagy a szórakoztatást jelentő hírek – ezek a témák szöges ellentétei a korábbi újságírói hírértékfelfogásnak. A jelenség hátterében a kognitív disszonancia kizárása és a kognitív könnyedség húzódik meg. Előbbi akkor lép fel, amikor az új információ nem illeszkedik a megszerzett tudáshoz és tapasztalathoz, a feldolgozás során pedig belső feszültség keletkezik – ezért egyszerűbb azt kizárni; utóbbi az ismerős, mentálisan könnyen érthető és befogadható dolgok előnyben részesítését jelenti. A kellemetlen és az erőfeszítést igénylő hírek figyelmen kívül hagyása miatt kialakult a hírelkerülés, amelyet felerősít az algoritmusok által felkínált, egyénre szabott tartalom megjelenése.

Az új típusú nyilvánosság veszélyei

Az internetgazdagság túlkínálatot hozott, a tudatos hírelkerüléssel párhuzamosan megjelent a hírbőség. A tartalmak közötti szűrést leegyszerűsíti, hogy a szolgáltatók monitorozzák a felhasználók szokásait, algoritmusok segítségével a komfortérzetet növelő tartalmakat kínálnak fel az egyéneknek, vagyis a kognitív könnyedséggel összhangban elvégzik a szűrést a felhasználók helyett. A jelenséget angolul filter bubble-nek nevezik – számos magyar fordítás közül talán a legelterjedtebb a filterburék vagy a szűrőburék –, utalva a végeredményre: a korábbi aktív hozzáállást újból passzív váltja fel, mivel a buborékon kívülre szorul a felhasználó világnézetétől és érdeklődési körétől eltérő tartalom, a felhasználó saját beszűkült világába kerül. Az algoritmusok nem publikusak, titkosságuk ellenére a fontosabb tendenciák kikövetkeztethetők, megteremtve ezáltal a manipuláció esélyét.

A hírmédia életben maradása társadalmi érdek, új üzleti modell szükséges, amely képes alkalmazkodni a megváltozott környezethez. A civilizálatlan és a megtévesztő anonim viselkedés, a trollok, a személyiségi jogokat sértő zaklatások, a fake news és a deepfake, vagy éppen a szerzői jogok megsértése a szabályozás újragondolását vetik fel. A globális technológiai nagyvállalatok – Google, Facebook stb. – adatkezelési gyakorlatai és a felettük gyakorolt kontroll ugyancsak számos kérdőjelet takar. Az elmúlt negyedszázadban az online tér és benne az online kommunikáció megkerülhetetlenné vált, digitális ujjlenyomatunk nyomokat hagy hátra, akár hozzájárulásunk nélkül, például az arcfelismerő programokon keresztül. Az információs technológia alaposabb ismerete és kontrollja, a jogok kiszélesítése és tudatos használata a következő évek megoldásra váró problémái.

Simsa Tünde

SZŰRŐK

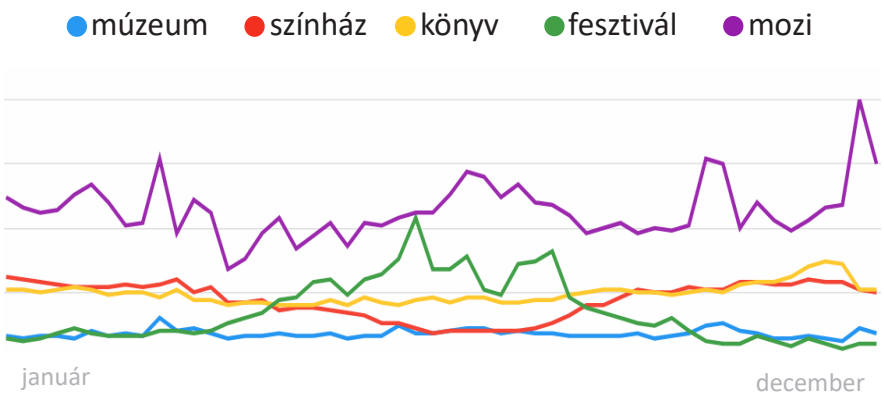
dátum
2018.

hely
HU

kereső
internet
Google

KULTÚRA: KIFEJEZÉSEK KERESÉSI GYAKORISÁGA

keresések időrendben egymáshoz viszonyítva

TV MŰSOROK

a tíz legfelkapottabb cím

A tíz legkeresettebb TV műsor közül
négy magyar sorozat volt

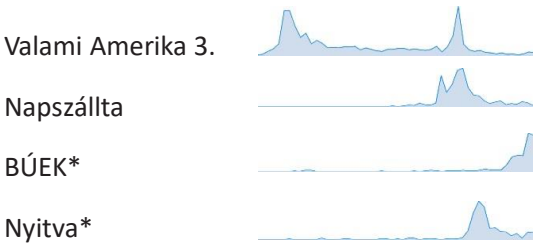
MAGYAR ZENESZERZŐK

keresés átlaga egymáshoz viszonyítva

Magyarország		világszerte
41	Bartók Béla	31
43	Liszt Ferenc	73
68	Kodály Zoltán	12

2018-BAN BEMUTATOTT MAGYAR FILMEK

keresési trendek időrendben

* *film* keresőszóval kiegészítve

KULTURÁLIS ESEMÉNYEK

keresés gyakorisága 2017-hez képest

múzeumok éjszakája	↘
költészet napja	↗
magyar kultúra napja	↗
zene világnapja	↗

Források

Iskoláztatás a 21. században

OECD (2001): *What Schools for the Future?*
OECD (2017): *PISA 2015 Results, Collaborative Problem Solving.* Volume V.
Radó Péter (2017): *Az iskola jövője.* Noran Libro, Budapest.
Szegedi Eszter – B. Tier Noémi (szerk.) (2014): A jövő oktatási trendjei. Interjú Halász Gáborral. In: *Alma a fán – A tanulás jövője.* 3. kötet. Tempus Közalapítvány.
World Economic Forum (2015): *New Vision for Education: Unlocking the Potential of Technology.*

A felsőoktatás teljesítménye

Davie, Sandra (2018): Putting universities to the test. *The Straits Times,* 2018. március 5.
Fábri György (2017): A második vonalban. *HVG,* 2017. november 23.
Halász Gábor (2012): Hallgatói kompetenciavizsgálatok. *Educatio* 2012/3.
Kovács Edina (2015): Oktatási rangsorok: létező és hiányzó dimenziók. *Új Pedagógiai Szemle* 2013/7–8.
KSH (2018): *Kutatás-fejlesztési ráfordítások (1990–), STADAT.*
OECD (2018): *Education at a Glance 2018: OECD Indicators.*
Polónyi István (2016): A felsőoktatás gazdasági értékei. In: Fehérvári Anikó – Juhász Erika – Kiss Virág Ágnes – Kozma Tamás: *Oktatás és Fenntarthatóság.* Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete, Budapest.
TÍZPERC iskolablog (2015): *Felsőoktatási intézmények toplistái. Indul a felvételi szezon.*

E-sport

Balogh Tamás Márk (2018): *League of Legends: 2019-ben indul a franchise rendszer Európában,* Origo.
E-sport Earnings, History, 2018.
Hollist, Katherine E. (2015): Time to be grown-ups about video gaming: the rising esports industry and the need for regulation. *Arizona Law Review,* Vol. 57, No. 3.
Jonasson, Kalle – Thiborg, Jesper (2010): Electronic sport and its impact on future sport. *Sport in Society,* Vol. 13, No. 2.
Karhulahti, Veli-Matti (2017): Reconsidering Esport: Economics and Executive Ownership, Physical Culture and Sport. *Studies and Research,* Vol. 74. No. 1.
Kishner, Irwin A. (2017): Esports Leagues Set To Level Up With Permanent Franchises. *Forbes,* 2017. október 3.
Kreatív Magazin 2017/ 3.
Pannekeet, Jurre (2019): *Newzoo: Global Esports Economy Will Top $1 Billion for the First Time in 2019.*

Kulturális örökség európai éve, 2018

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/864 határozata (2017. május 17.) a kulturális örökség európai évéről (2018).
European Heritage Strategy for the 21st Century, hivatalos honlap.
European Cultural Heritage Strategy for the 21st century. Council of Europe, May 2018.
European Year of Cultural Heritage, hivatalos honlap.
European Year of Cultural Heritage 2018. Fact Sheet. 7 December 2017.
A kulturális örökség számít Európának. Összefoglaló és stratégiai ajánlások (2015). CHCfE Munkacsoport.
Report: Cultural Heritage. Special Eurobarometer 466 (2017). European Union.
A Tanács következtetései (2014. május 21.) a fenntartható Európa stratégiai erőforrásául szolgáló kulturális örökségről (2014/C 183/08).

Nyilvánosság 2.0 – a tömegkommunikáció átalakulása

Gálik Mihály (2018): A hírmédia változásai – egy áttekintés. *Magyar Tudomány* 2018/2.
Jobbágy Szabolcs (2017): A negyedik generációs hadviselés infokommunikációs aspektusai. – Fogalmi kitekintő. *Hadmérnök* 2017/1.
Molnár György – Szűts Zoltán (2017): Nem mondhatom el senkinek, elmondom hát mindenkinek! *Korunk* 2017/8.
Sebestyén Eszter – Gayer Zoltán (2016): Az ó- és új nyilvánosság mint önmagába térő ösvény. *Médiakutató* 2016./3–4.
Szűts Zoltán (2012): A web 2.0 kommunikációelméleti kérdései. *Jelkép* 2012/1–4.
Tarcsi Ádám (2012): *Web marketing.* Eötvös Loránd Tudományegyetem, Informatikai Kar.

Népszerű keresőszavak és témák az interneten

trends.google.com

Technika, energetika

Okosvárosok | 76
Önvezető gépjárművek | 78
Drónok – a repülés új fejezete | 80
Földgázvezetékek | 82
Megújuló energia | 84
Források | 85

Dr. Samu Nagy Dániel

Okosvárosok

Az ENSZ 2018-ról szóló jelentése szerint a Föld lakosságának 55 százaléka városokban él, s a városi élet a jelek szerint a legkevésbé sem veszít vonzerejéből: ha a növekedés világszerte ilyen ütemben folytatódik, 2030-ra tízből hat ember városban fog élni. Európa már most is meghaladta ezt az arányt, hiszen itt az emberek 74 százaléka döntött a városi létforma mellett. Hasonló, 70 százalékos volt a nagyságrend a KSH adatai szerint 2018-ban Magyarországon is.

Mitől „okos" egy város?

Korántsem mellékes, hogy az egyre nagyobb kiterjedésű és egyre népesebb városok milyen életkörülményeket képesek biztosítani a lakosság számára, mennyire tudják a legmodernebb technikai, infokommunikációs megoldásokat alkalmazni úgy, hogy közben a fenntartható fejlődés környezeti szempontjainak is mindinkább eleget tegyenek.

Éppen azok az újítások, fejlesztések tesznek egy várost „okossá", amelyek ezeknek a kívánalmaknak egyszerre képesek megfelelni. De fontos emellett az is, hogy minden innováció az érintettek bevonásával, az ő igényeikhez igazítva valósuljon meg, s egyszerre javítsa a város működésének a hatékonyságát és az ott élők életminőségét is. Bizonyos, hogy csak azok a technológiai megoldások működhetnek hosszú távon, amelyek valós közösségi igényt elégítenek ki, s az emberek jólétét szolgálják. Mindemellett pedig az sem mellékes, hogy a bevezetett „okos" megoldás költségmegtakarítással járjon, és élénkítse a helyi gazdaságot is. S minél több ilyen újítás és fejlesztés jelenik meg egy városban, és ezek egymással minél integráltabban alkotnak egy rendszert, maga a város annál „okosabbnak" számít.

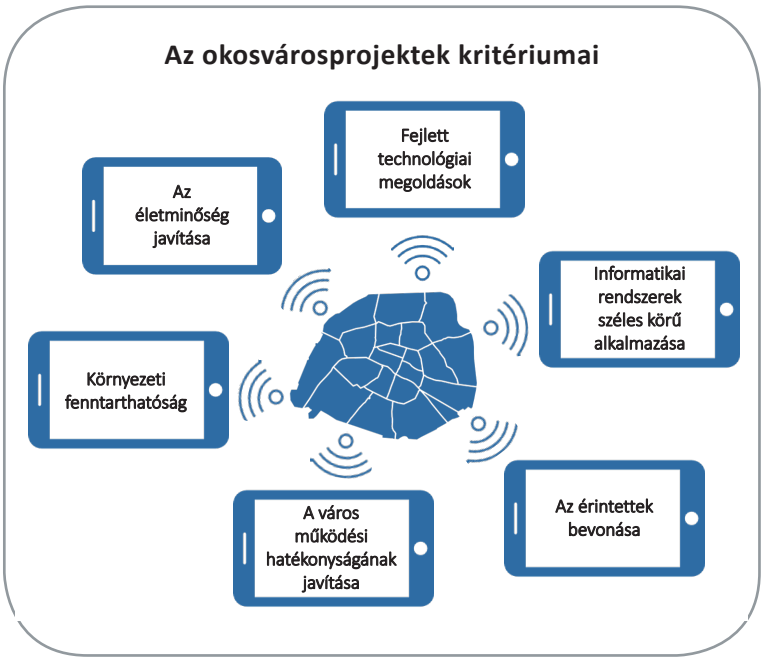
Hasonló követelményeket tartalmaz az „okosváros" fogalmát meghatározó 56/2017. (III. 20.) kormányrendelet is, amely szerint olyan település lehet okosváros, amely *„a természeti és épített környezetét, digitális infrastruktúráját, valamint a területén elérhető szolgáltatások minőségét és gazdasági hatékonyságát korszerű és innovatív információtechnológiák alkalmazásával, fenntartható módon, lakosainak fokozott bevonásával fejleszti."*

„Okos" megoldások

Jól körvonalazható, hogy a városi élet mely területein jelennek meg napjainkban az „okos" megoldások: elsősorban az energiagazdálkodásban és a közlekedésben, de vannak kezdeményezések az egészségügy, az oktatás és az államigazgatás területén is. Az energiahatékonyságot megcélzó projektek általánosságban arra törekszenek, hogy informatikai technológiák révén információt nyerjenek a fogyasztók szokásairól, és ennek birtokában hatékonyabbá és költségtakarékosabbá tudják tenni az energiafogyasztást. Egy épület fűtési rendszere például a legmesszebbmenőkig alkalmazkodhat az épületben tartózkodókhoz. Ha egy közhivatal beléptető kapuját összekötik az épület fűtési rendszerével, a fűtés automatikusan csökkenthető, amikor a munkanap végén a dolgozók elhagyták az épületet.

A lakásokba felszerelt – áram-, gáz- vagy vízfogyasztást mérő – okosmérőórák éjjel-nappal információt nyújtanak a fogyasztás alakulásáról a felhasználónak és a központnak egyaránt, s ezzel a fogyasztás tudatosabbá válhat, hozzájárulhat az esetleges energiapazarlás mérsékléséhez. Magyarországon országszerte kísérleti szakaszban van az okosmérőórák alkalmazása.

Minthogy a nagyvárosi élet egyik neuralgikus pontja a közlekedés, számos okosváros

projekt kínál megoldásokat annak egyszerűbbé, kényelmesebbé és biztonságosabbá tételére.

A TomTom navigációs eszközöket gyártó cég felmérése szerint Budapesten 2016-ban az autósok az akadálytalan célba jutáshoz szükségesnél átlagosan naponta 26 perccel többet töltöttek az autójukban, elsősorban a forgalmi dugók és a parkolóhelyek keresése miatt. A Bosch cég által kifejlesztett közösségi alapú szolgáltatás képes valós időben megmérni a várakozó autók közötti távolságokat, ezzel felismeri az üres parkolóhelyeket és azokat az autós számára egy digitális térképen megjeleníti. Az autós így egyenesen az üres hely felé veheti az irányt, s ezzel időt és üzemanyagot takarít meg. A rendszer tesztüzemben működik Stuttgartban és húsz amerikai nagyvárosban is.

Szintén időt és pénzt takarítanak meg a felhasználónak, s emellett még a közlekedés biztonságát is javítják a forgalom figyelését végző közösségi szolgáltatások (Waze, Google Maps), amelyeknél a felhasználók tesznek bejelentést forgalmi fennakadásokról, útlezárásokról, elakadt járművekről, s ezek helyszínei rögtön térképre vetítve jelennek meg az autós számára.

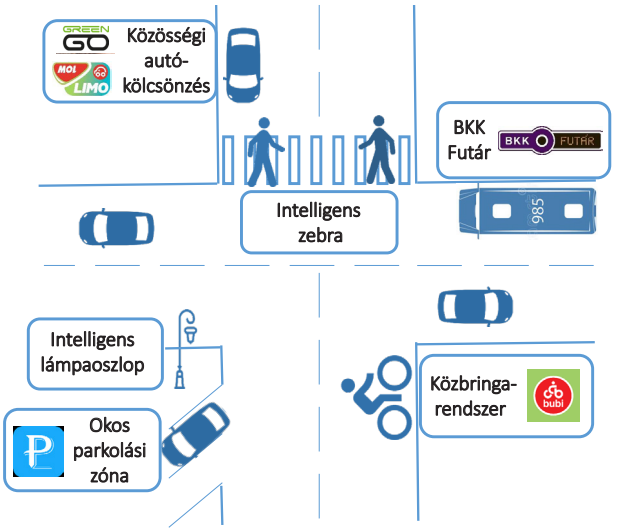
A tömegközlekedésben „okos" megoldásnak számít a buszok, villamosok, trolibuszok aktuális forgalmi helyzetének térképre vetítése a bennük levő nyomkövető rendszer segítségével, s így az utasok számára kiszámíthatóvá válik a jármű megállóba érkezése. A budapesti FUTÁR rendszer jó példája ennek a szolgáltatásnak. Több vidéki városban – így Debrecenben és Kaposváron is – okoszebrákat állítottak üzembe, amelyek érzékelik, ha gyalogos kíván átkelni, s ekkor az aszfaltba süllyesztett, erős fényű izzók villogása jelzi az autósoknak a gyalogos jelenlétét.

A Budapesten felállított intelligens lámpaoszlop alapfunkcióján kívül elektromos autók töltőállomásaként is szolgál, emellett ingyenes wifiszolgáltatást nyújt, térfigyelő kamerával is felszerelt, s a rendőrséggel azonnali kapcsolatot biztosító vészgombot is magában rejt.

A GreenGo és a MOL Limo is közösségi autókölcsönző szolgáltatást kínál Budapesten. A működés mindkét cég esetében hasonló: egy mobiltelefonos alkalmazás segítségével térképre vetítve látszanak a szabad – túlnyomórészt elektromos – autók, amelyek a világhálón keresztül bármikor lefoglalhatók, mobiltelefonról nyithatók, majd a percalapú díj bankkártyával egyenlíthető ki.

Az okosvárosprojektek szakmai koordinációja és a jó gyakorlatok összegyűjtése Magyarországon a Lechner Tudásközpont – a Miniszterelnökség Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkársága háttérintézményének – feladata. A tudásközpont honlapján található okosváros-példatár 2019 februárjában összesen 110 magyarországi okosvárosprojektet tartott nyilván, közülük 47 helyszíne a főváros, de Debrecen 14 és Szolnok 13 projekttel is az élvonalba tartozik.

Néhány magyarországi okosvárosprojekt

Kritikák, összegzés

Mindemellett pedig az okosváros-koncepciókkal szemben kritikák is megfogalmazódtak, amelyek elsősorban azt hangoztatják, hogy

- a tervezés során gyakran elmarad a valós lakossági igények felmérése;
- a technológiai szemlélet döntő szerepet játszik, mintha az életminőség javításának ez lenne a kizárólagos eszköze;
- az egyes projektek elsősorban a nagyvárosokra koncentrálnak, ezáltal növelve a fejlettségbeli különbséget a kis- és közepes városokkal szemben;
- az okosváros vívmányait elsősorban a magasabban képzett, jó anyagi háttérrel rendelkező társadalmi rétegek élvezik, s ezáltal nő a társadalmi egyenlőtlenség;
- a hálózatok, infokommunikációs rendszerek, érzékelők, kamerák s az általuk keletkezett adattömegek a korábbinál sokkal több információt tárolnak az egyén életviteléről, szokásairól, aki ezáltal sebezhetőbbé és kiszolgáltatottabbá válik;
- minél kiterjedtebb hálózatok működnek összekapcsoltan, s irányítják a városi élet különböző területein a szolgáltatásokat, annál nagyobb a biztonság kockázat egy esetleges kibertámadás esetén.

Összegzésképpen fontos megállapítani, hogy egy-egy újítás önmagában még nem képes egy várost „okossá" tenni. Ehhez sok, kisebb és nagyobb, sikeresen működő fejlesztés és ezek széles körű együttműködése, összehangolása, közös rendszerbe szervezése szükséges. S a megvalósult projekteket is „gondozni" kell: vizsgálni a hatékonyságát, és ha szükséges, fejleszteni a tapasztalatok tükrében.

Lukács Gabriella

Önvezető gépjárművek

Az önvezető gépjárművek a tudományos-fantasztikus ideák köréből mára átkerültek a valóságba. A közlekedési szakemberek véleménye szerint hamarosan a robottaxik és az autómegosztó szolgáltatók lesznek azok, akik eljuttatnak bennünket úti célunkig. Nem lesz szükség arra, hogy birtokoljunk közlekedési eszközöket, azok bárhol rendelkezésünkre állnak majd. Kevesebb járművel sokkal több kilométert fogunk megtenni, kényelmesen beszélgetve vagy munkánkat végezve utazásunk során. Az önvezető autók növelhetik az idősek és mozgásukban korlátozottak mobilitási lehetőségeit is.

A kezdetek

Az Egyesült Államok Védelmi Minisztériuma kutatásokért felelős részlege, a Fejlett Védelmi Kutatási Projektek Ügynöksége (DARPA) 2004-ben rendezte meg azt a versenyt, ahol az autonóm működésű személyi gépjárművek először bemutatkoztak. A fejlesztés hosszú távú célja az volt, hogy a veszélyes katonai akciókat, mint például a konvojok kísérése, ilyen eszközökkel tudják megvalósítani.

A versenyen 15 jármű indult, a kiírás szerint 142 mérföldet (körülbelül 227 kilométer) kellett volna megtenniük a sivatagban. A feltételeknek ekkor egyetlen jármű sem tudott eleget tenni, de 18 hónappal ez után, a második versenyen már az induló 195 járműből 5 megtett 132 mérföldet.

A siker után a Google megnyerte a győztes csapatot vezető szakembert arra, hogy irányítsa a cég önvezetőautó-projektjét, melyet 2016-tól már az anyacég leányvállalata, a Waymo folytat. A tesztautók eddig körülbelül 2 millió mérföldet tettek meg az Egyesült Államok négy városában.

2018 márciusában az Uber egyik önvezető autója Arizonában halálos kimenetelű balesetet okozott, emiatt több gyártó is felfüggesztette az önvezető autók tesztjeit. Elaine Chao, az USA közlekedési minisztere szerint a technológia ígéretes, a közvélemény azonban aggódik a biztonság miatt. A vállalatoknak meg kell győzniük az embereket, mert enélkül megvalósíthatatlan az elképzelés.

Az önvezető autók előnyei

A Morgan Stanley 2013-as kutatásában vizsgálta az önvezető autók megjelenésének gazdasági előnyeit. Ezeket éves szinten globálisan 5600 milliárd dollárra becsülték az önvezető autótechnológiák szintjeit figyelembe véve. A szintek a SAE International meghatározása alapján a következők:

- Az első szinten a vezetéstámogató rendszerek vannak, például a tolatóradar, amelyek bizonyos műveletekben segítik a sofőröket, de minden mozgásról az ember dönt.
- A második szint az, ahol már aktívan képesek beavatkozni a vezetésbe a járművek, például a sávtartást illetően.
- A harmadik szinten az autó magától közlekedik, a sofőr nem használja a kormányt és a pedálokat sem (tehát a jármű követi az útkanyarulatokat, sávot vált, és tartja a követési távolságot).
- A negyedik szint már teljes autonómiát enged meg az autónak, de a sofőr beavatkozik, ha szükséges.
- A legmagasabb szint a teljes önvezetés, az autó akár ember nélkül is képes eljutni egyik helyről a másikra.

A társadalmi és gazdasági hasznossága az ilyen járművek forgalomba állításának abból adódik, hogy várhatóan kevesebb közúti baleset lesz, ebből következően kevesebb sérülés és halálozás, s ezáltal csökkenhetnek a biztosítók és egészségügyi intézmények ilyen irányú kiadásai. A megtakarításokkal szemben állnak a kutatási költségek és az ilyen típusú járművek tömeges elterjedésének várható állami támogatási költségei, illetve a szükséges infrastruktúra kialakításának ára.

Jogi kérdések

Az önvezető autók forgalomba helyezése több jogi kérdést is felvet. A vezető nélküli autók irányítóinak az autók sebessége és a közlekedési hálózatok összetettsége miatt várhatóan jóval kisebb kontrollja lesz a járműve felett, Ebből is következik, hogy szélsőséges esetben, az életveszélyes szituációkban nem a vezető dönt. Kérdés, hogy ha egy baleset elkerülhetetlen, akkor kit mentsen meg az autó, illetve ki vállalja a felelősséget a károkozásért.

Az autó beprogramozása a megfelelő döntés meghozására, egy olyan helyzetre, ahol nincsen helyes döntés, hatalmas kihívás a szakembereknek. Vajon milyen algoritmusok alapján programozzák be az autókat? Milyen tényezőket vegyen figyelembe a jármű, amikor egy ilyen helyzetben dönt: a személyek számát, életkorát vagy, hogy kinek nagyobb a túlélési esélye egy ütközés esetén?

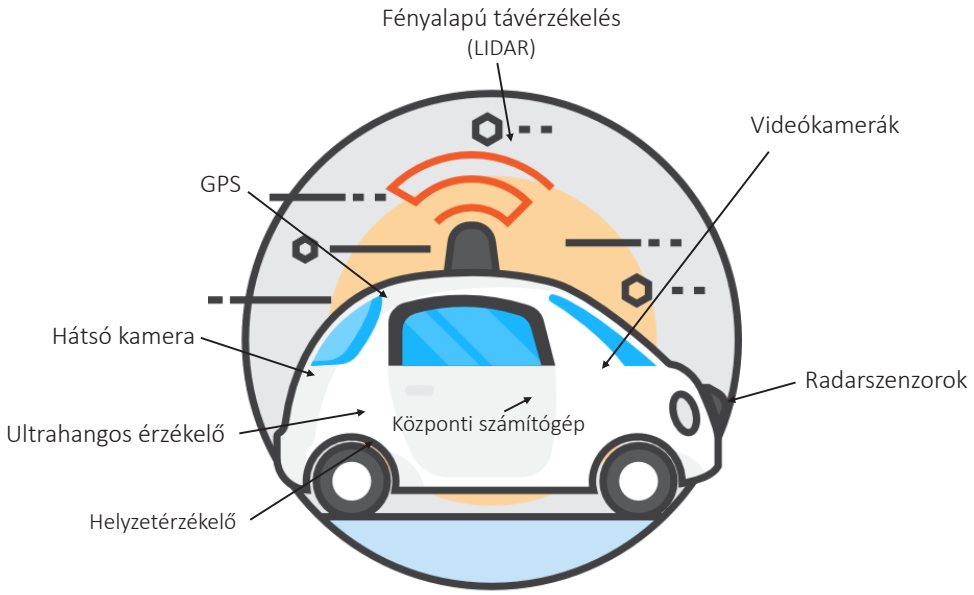
A balesetek kapcsán felmerül a kárfelelősségi viszony szabályozása is, ami nagymértékben függ a tulajdonviszonyok

szabályozásától. Hagyományos helyzetben a gépjárművezető saját járművét vezeti, elterjedhet azonban a vezető nélküli autók taxi típusú használata, ahol a járművet használók csak személyszállítási szolgáltatást vesznek igénybe, és a bérleti konstrukció is, ahol a jármű üzemben tartásáról a bérbeadó gondoskodik.

A kárfelelősség átalakulásával a biztosítási piac is megváltozhat, hiszen a gyártó és az üzembentartó felelőssége megnő, és akár a közlekedési infrastruktúra üzemeltetőjének is szüksége lehet biztosításra.

Ezzel egyidőben módosulnak a vezetés büntetőjogi és szabálysértési keretei is, hiszen a járművezetésből adódó felelősség átadása miatt sok bűncselekmény (például az ittas vezetés) értelmezhetetlenné válik.

Az önvezető gépjárművek technológiája

Nemzetközi és hazai tendenciák

Bár az önvezető/magasan automatizált járművek egyelőre nem kaphatnak típusengedélyt az Európai Unióban, az Európai Parlament a 2017. február 16-án kelt állásfoglalásában ajánlásokat fogalmazott meg az Európai Bizottság számára a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokkal kapcsolatban. Ebben rámutatott, hogy az autóiparnak van a legnagyobb szüksége hatékony uniós szabályokra az autonóm járművek határokon átnyúló fejlesztésének biztosítása érdekében. Elsőként a polgári jogi felelősség (kárfelelősség) kérdéskörét említette, amelyet uniós szinten kell kezelni az átláthatóság és a jogbiztonság azonos mértékének biztosítása érdekében.

A közúti közlekedés járművekkel szembeni technológiai és biztonsági kritériumait nemzetközi szervezetek, többek között az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága (ENSZ/EGB) állapítja meg, amelynek a jelenleg hatályos előírása nem engedélyezi az automatikus kormányzási funkció működését egy bizonyos sebességhatár fölött.

Szükséges lesz a közlekedés szabályainak, a KRESZ-nek az átgondolása, esetleg egy programozási útmutató kialakítása.

A 92/2017. (IV. 10.) Kormányrendelet nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségűvé nyilvánította a zalaegerszegi járműipari tesztpálya megvalósítását, amely 250 hektáros területen 42 milliárd forintos beruházással készülhet el 2019 végére.

A pálya Európában egyedülálló módon teszi majd lehetővé a hagyományos és az önvezető járművek tesztelését, mert mesterséges ipari, lakóövezeti és irodai környezet, továbbá fel- és lehajtókkal is rendelkező autópályaszakasz kialakítására is sor kerül.

Magyarországon több kezdeményezés is kapcsolódik az önvezető autók fejlesztéséhez: a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem konzorciumban az ELTE-vel, a Pannon Egyetemmel és a Széchenyi István Egyetemmel folytat kutatásokat, és januárban informatikai, elektronikai és járműipari cégek alapításával létrejött a Zalai Önvezető Jármű Klaszter.

Mindez megalapozhatja, hogy Magyarország aktív alakítója legyen az új autóipari korszaknak.

Dr. Samu Nagy Dániel

Drónok – a repülés új fejezete

A drónok pilóta nélküli légi járművek, a néhány centiméteres, földről vezérelhető repülő gyerekjátékok éppen úgy, mint a repülőgépek súlyával és méreteivel vetekedő típusok. Mintegy 90 százalékukat azért vásárolják, hogy kamerájukkal a magasból felvételeket készítsenek, s csak a fennmaradó tíz százalék szolgál szállítási célokat.

A fejlesztések két irányba indultak el: a hobbicélra szánt, a lakosság egyre szélesebb tömegei számára megfizethető, ultrakönnyű, kamerával rendelkező gépek jelentik az egyik irányt, míg az ipari felhasználásra, teherszállításra is alkalmas, komolyabb szerkezetek a másikat.

Nagyobb távlatokat tekintve az Európai Unió azzal számol, hogy a pilóta nélküli légi járművek ágazata a 28 tagországban 2035-re éves szinten több mint 10 milliárd euró értékű gazdasági hatással fog járni, főként a szolgáltatások terén. A Magyar Nemzeti Drón Szövetség becslése szerint Magyarországon mintegy 200-250 olyan vállalkozás működik, amelyek részben vagy teljes egészében valamely drónnal nyújtott szolgáltatásból élnek meg.

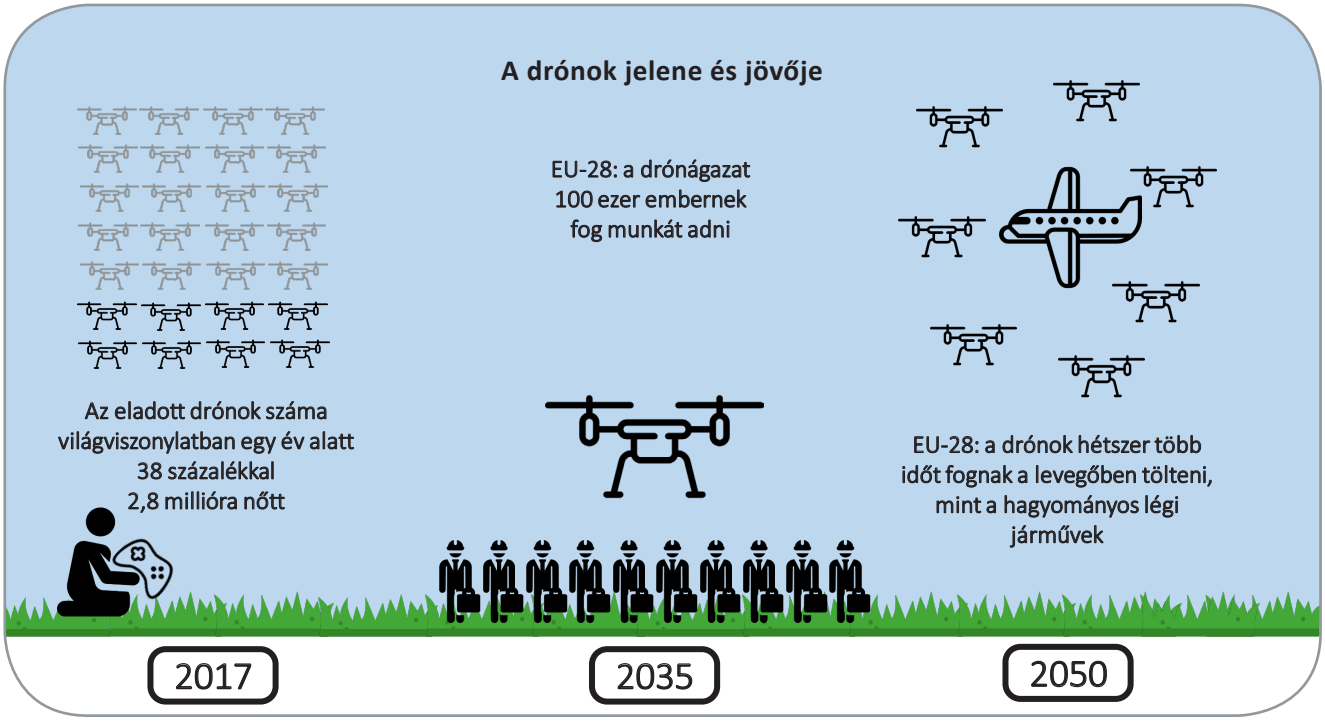
Sokszínű felhasználás

A drónok felhasználási lehetőségeinek csak az emberi képzelet szab határt. Eredetileg hadászati célra fejlesztették ki, ám felderítő, képrögzítési feladatai mellett az 1970-es években már megjelentek a fegyvert hordozó típusok is. A hírek napjainkban is rendszeresen beszámolnak csapásmérő, emberi élet kioltására alkalmas drónokról, mely a repülőgépről történő bombázásnál pontosabban tud az ellenséges célpontra összpontosítani, miáltal az ártatlan áldozatok száma minimálisra szorítható.

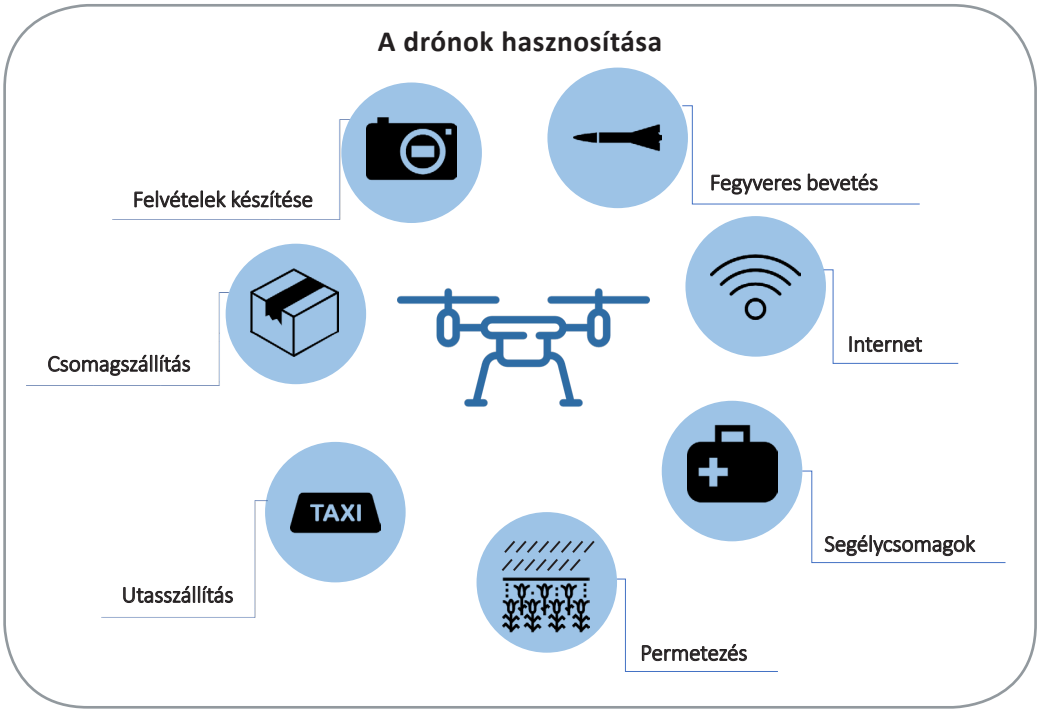
Más fejlesztések ezzel ellenkezőleg az emberi élet megmentését célozzák. Ausztrál vízimentők összehajtott mentőcsónak szállítására használják drónjaikat. Egy brit cég élelmiszer-adományok célhoz juttatását tervezi az éhínség sújtotta övezetekbe drónok segítségével, járműveik pedig maguk is ehető anyagból készülnének. Sok lehetőség rejlik általában is a csomagszállításban, az ilyen típusú szolgáltatások azonban még szintén kísérleti stádiumban vannak.

Dubaiban már személyszállításra alkalmas, önvezető légitaxiként közlekedő drónok kifejlesztésén dolgoznak, amelyek kétszemélyesek lennének, üzemidejük egyszerre legfeljebb fél óra lenne, s ezalatt akár 50 km-t is meg tudnának tenni.

Széles körű a drónok képrögzítő képességeinek hasznosítása is. Spanyolországban például az erdőtüzek el-

leni védekezésben alkalmazzák őket, máshol villamos távvezetékeket vizsgálnak a segítségükkel a korábbiaknál sokkal egyszerűbb módon. A mezőgazdaságban is óriási segítséget jelent a használatuk, hiszen rövid idő alatt képesek nagy területeket bejárni, s azokról információkat szolgáltatni, de szükség szerint akár permetezni is.

Bűncselekmények elkövetői is igyekeznek kiaknázni a drónokban rejlő lehetőséget: 2017 júniusában a román hatóságok Ukrajnából drónnal Romániába küldött cigarettaszállítmányt koboztak el. Elsősorban biztonsági és hírszerzési szervezetek fogalmazták meg aggodalmukat amiatt, hogy a drónok akár terrortámadás végrehajtására is alkalmasak lehetnek, hiszen robbanószerkezetet továbbíthatnak a kiszemelt célpontra.

A balesetveszély és annak elhárítása

A drónok számának ugrásszerű növekedése magában rejti a balesetek előfordulásának lehetőségét. 2017 februárjában Budapesten egy szingapúri férfi drónja csapódott a Szabadság-hídon egy autóba, és betörte a szélvédőjét. Kanadában szintén 2017-ben személyszállító repülővel ütközött egy drón, ám a fedélzetén nyolc utast szállító repülőgép szerencsére csak kisebb sérüléseket szenvedett, s rendben leszállt. Egy helikopter 2018 februárjában ellenben lezuhant az Egyesült Államokban egy drón miatt.

A hatóságok világszerte megoldást próbálnak találni a drónok által keltett veszélyekre. Genfben a rendőrség sasokat képezett ki drónok elfogására. Egy mobilszolgáltató cég 2019-től olyan drónfelismerő és drónkövető rendszert üzembe helyezését tervezi, amely közepes és nagyobb méretű, radarok által nem észlelhető drónok irányítását is át tudná venni, amennyiben azok például repülőterek közelébe tévednek.

Jogi szabályozás

A légtérhasználat gyökeresen megváltozott viszonyaival a jogi szabályozásnak is lépést kell tartania. Nemcsak a balesetek elkerülése miatt vált a drónhasználat új szabályozandó területté, de a személyiségi jogok, az adatvédelem, a magánszféra megsértésének elkerülése végett is szükséges annak a tisztázása, milyen feltételekkel készíthetnek a drónok felvételeket a magasból.

A 150 kg-nál nehezebb drónokra vonatkozóan már 2008 óta létezik európai uniós rendelet (216/2008/EK rendelet), az ennél könnyebb szerkezetekre azonban – a játékok és hobbidrónok ilyenek – a tagországok alkothatnak szabályokat.

Ausztriában 30 méteres hatótávolság alatt minősülnek játéknak a drónok. Engedély azokhoz a hobbidrónokhoz sem szükséges, amelyek legfeljebb 150 méteres magasságba emelkednek és látótávolságban maradnak, valamint nem rögzítenek, csak közvetítenek mozgóképet.

Németországban 2017 októberétől minden 2 kg-nál nagyobb súlyú drón tulajdonosának kötelező vizsgát tennie, igaz, ekkora eszközzel csak az ottani dróntulajdonosok 20 százaléka rendelkezik.

Magyarországon egyelőre minden drónra az általános légtérhasználati szabályok vonatkoznak, azaz a drónok röptetéséhez a tervezett esemény előtt 30 nappal eseti légtérhasználati engedélyt kell kérni a Honvédelmi Minisztérium Állami Légügyi Főosztályától. Bár 2016 végén már született egy törvénytervezet, ez azonban a társadalmi vitát követően végül nem vált jogszabállyá.

2018 júliusában új, az időközbeni fejlődéssel lépést tartó európai uniós rendelet váltotta fel a korábbi jogszabályt, amely már a 150 kg-nál könnyebb gépekre is tartalmaz előírásokat. A rendelet kimondja, hogy az emberrel történő ütközéskor 80 joule-nál nagyobb mozgási energiát leadó drónokat kötelező nyilvántartásba venni, de rendelkezik a magánélet- és a személyes adatok védelme, illetve a drónok által előidézett zajterhelés kérdésében is.

Lukács Gabriella

Földgázvezetékek

Az Európai Unióban a 2018-ban közzétett statisztikai adatok szerint a kőolaj és annak származékai (39,1 százalék) után a földgáz a második legfontosabb primer energiaforrás (20,1 százalék). Az Európai Unióban élő 500 millió fogyasztó évente körülbelül 480 milliárd köbméter gázt használ fel.

Európa tagállamai a felhasznált földgáz forrásának tekintetében kiszolgáltatottnak tekinthetők, erősen függnek az orosz importtól. A függés mértéke országonként eltérő, és általánosságban elmondható, hogy kelet felé erősödik: Bulgária gázellátását száz százalékban az oroszok biztosítják, míg a Szlovákiába érkező gáz 90 százaléka orosz, nálunk ez az arány kétharmados, míg a németeknél 43 százalék. A sérülékenységet tovább fokozza, hogy az Oroszországból Európába szállított gáz jelentős része Ukrajnán keresztül érkezik, és így az ellátás biztonsága függ az orosz–ukrán viszonytól és a gázszállítási szerződések megújításától is.

A sérülékenység minden félnek, Oroszországnak és az Európai Uniónak is problémát jelent. Az érintettek ezért alternatív, Ukrajnát nem érintő útvonalak kiépítésén dolgoznak, a Déli Áramlat tervének meghiúsulása után jelenleg a Török Áramlat kiépítése van terítéken, amelyhez 2017-ben Magyarország is csatlakozott.

Az Európai Unió az ellátás biztonságának növelését és az ellátási utak diverzifikálását szeretné megvalósítani. Az Európai Tanács 2014-től egyik legfontosabb célkitűzésének nevezte az energiaunió megvalósítását, amely elősegítené a tagállamok energiabiztonságát és az energiafüggőség csökkentését. Az EU 2015-ben egy munkacsoportot (CESEC) is létrehozott a közép- és kelet-európai gázellátó rendszerek összeköttetése érdekében.

Az energiaellátás biztonságához elengedhetetlen, hogy jól működő összekapcsolt gáz- és villamosenergia-hálózatok működjenek, melyek kialakítását segítik a transzeurópai energiahálózatokhoz (Trans-European Networks for Energy TEN-E) kapcsolódó uniós szakpolitikák iránymutatásai is.

Gázvezetékek

A földgázszállító rendszer a gázmezőktől a felhasználókig a gázt eljuttató rendszer legfontosabb része. A csővezetékeket legtöbbször a földrészek között és az országokon belül is a földbe fektetik.

Európában az alábbi kétféle szállítási technológia a legelterjedtebb:

- a gáztávvezetékekből és nyomásfokozó kompresszorállomásokból álló rendszeren keresztül történő szállítás;
- a cseppfolyós halmazállapotú gáz (Liquefied Natural Gas LNG) szárazföldön és tengeren történő szállítása, ezt követően a fogadó kikötőben légneművé alakítása, majd vezetéken történő továbbítása a fogyasztókhoz.

Fontosabb gázvezetékek Európában

A legújabb és az egyik legfontosabb megépült gázvezeték az Északi Áramlat, amely Oroszországból juttat földgázt Európába Ukrajna elkerülésével, ezzel növelve az ellátásbiztonságot. Az Európai Unióba importált földgáz 26 százaléka ezen a vezetéken át érkezett 2017. harmadik negyedévében. A vezeték megépítéséről szóló egyezményt 2005 szeptemberében írták alá, és építése 2010. április 9-én kezdődött meg.

A csővezeték az oroszországi Viborgot és a németországi Greifswaldot köti össze a Balti-tenger alatt. Az Északi Áramlat nyomvonala Oroszország, Finnország, Svédország, Dánia és Németország kizárólagos gazdasági övezetén, valamint Oroszország, Dánia és Németország felségvizein keresztül jut el Németországba.

Az Északi Áramlat vállalatban (Nord Stream AG) a Gazprom 51 százalékos többségi tulajdonnal rendelkezik, a német Wintershall 15,5 százalékban, az E.ON Ruhrgas 15,5 százalékban, a holland N.V. Nederlanse Gasunie és a francia GDF SUEZ SA pedig 9 százalékban kisebbségi tulajdonosok. A mintegy 7,4 milliárd eurós beruházást 30 százalékig az Északi Áramlat konzorcium öt részvényese finanszírozta, a fennmaradó 70 százalék fedezetét harmincegy nemzetközi bank egyedi hitelkonstrukciója tette lehetővé.

A vezeték első szakasza 2011 novembere óta működik, és körülbelül 27,5 milliárd köbméter gáz szállítására képes évente. A kettes vezeték 2012-es üzembe helyezésével összesen 1224 kilométer hosszúságú vezetékrész készült el. A két vezeték akár 55 milliárd köbméter földgáz szállítására is alkalmas, és körülbelül 50 évig működhet.

Az Északi Áramlat projekt két németországi továbbító hálózatot is magában foglal. A déli csővezeték, az OPAL Greifswaldtól Olbernhauig, a német–cseh határ közeléig tart.

Ez köti össze az Északi Áramlatot a JAGAL-lal, (ami a Jamal–Európa gázvezeték németországi szakasza, a „Jamal–Európa" gázvezeték Belaruszon és Lengyelországon át halad Németországba) és a STEGAL-lal (ami az orosz gáztovábbító útvonalakat köti össze Csehországgal és Szlovákiával).

A Jamal–Európa I. Lengyelországot és Németországot látja el földgázzal Fehéroroszországon keresztül, hossza 2000 kilométer.

A Testvériség gázvezeték 1967 óta szállít földgázt Oroszországból Ukrajnán keresztül, hossza 4500 kilométer. Több helyen elágazik, Szlovákián keresztül Közép- és Nyugat Európát, Dél-Európát, Törökországot is földgázhoz juttatja.

A meglevő gázvezetékek mellett újabb útvonal kialakítása is folyik. A déli gázfolyosó fontos része lesz a Transzanatóliai vezeték (TANAP). Ez tenné lehetővé Közép-Ázsiából, a Kaszpi-tengeri mezőkről a gáz importját az európai piacokra. A tervezett 1850 kilométer hosszú vezeték Azerbajdzsánból indulna, és Grúzián, Törökországon, Görögországon, majd Albánián át Olaszországig vezetne.

Gázvezetékek Magyarországon

Hazánkban 1975-ben a Testvériség I. gáztávvezeték Nemesbikkig épült meg 127 kilométer hosszan, majd a Testvériség II. Zsámbokig, és ennek leágazása, a Testvériség III. pedig Hajdúszoboszlóig.

Az 1996-ban üzembe helyezett HAG-vezeték az osztrák–magyar országhatár és Győr között lehetővé tette, hogy ne csak Ukrajna felől legyen gázbetáplálás hazánkba.

Az ellátás biztonsága érdekében a Földgázszállító Zrt. (FGSZ) Szlovákia, Horvátország és Románia között épített ki új összekötő szállítóvezetékeket, amelyek lehetővé teszik a kétirányú (reverz) szállításokat is. Horvátország és Magyarország között 2011-ben készült el a szállítóvezeték-összeköttetés. A szlovák–magyar gázvezeték pedig 2014-ben került átadásra, az Arad és Szeged közti kétirányú, magyar–román vezeték ugyanebben az évben készült el.

Az FGSZ célja, hogy valamennyi szomszédos országgal betáplálási és kiadási szempontból is összeköttetésbe kerüljön.

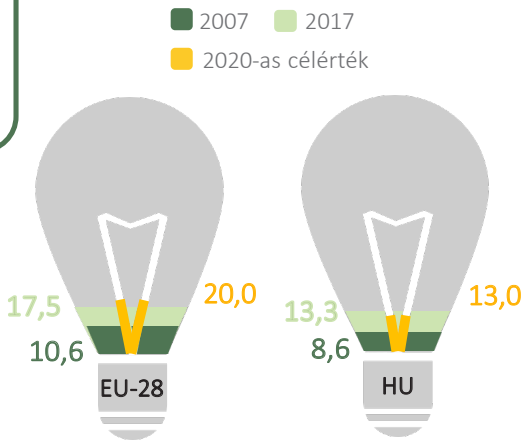
A bevezetőben már említett közép- és délkelet-európai energetikai összeköttetésekről szóló együttműködés 2015-ben célul tűzte ki a térség gázpiacainak összekapcsolásához, a gázrendszer ellenálló képességének növeléséhez szükséges projektek végrehajtásának felgyorsítását. Egy évvel később Budapesten írták alá a bolgár–román–magyar–osztrák (BRUA) 1318 kilométeres gázvezeték megépítéséről szóló szerződést. Az új beszerzési útvonal hazánk számára is az ellátásbiztonság növekedését eredményezheti.

Az Európai Unióban kiemelt cél a megújuló energiaforrások térnyerése. A 2009/28/EK irányelv kimondja, hogy 2020-ban a megújuló energiaforrásokból származó energia részarányának közösségi szinten el kell érnie a 20 százalékot. Ezzel fokozható az energiabiztonság és a gazdaság versenyképessége, illetve csökkenthető az üvegházhatású gázok kibocsátása.

460 millió tonna CO_2 egyenérték

Ennyivel volt alacsonyabb a károsanyag-kibocsátás 2016-ban az EU-ban a megújuló energiaforrások 2005 óta elért térnyerésének köszönhetően.

MEGÚJULÓ ENERGIÁK RÉSZARÁNYA AZ EURÓPAI UNIÓBAN ÉS HAZÁNKBAN, %

TOPLISTÁK

Az élen járók

2017-ben e tagállamokban volt a legmagasabb a megújulók részaránya (%)

A nagy léptekkel haladók

2007 és 2017 között e tagállamokban nőtt a legnagyobb mértékben a megújulók aránya (%pont)

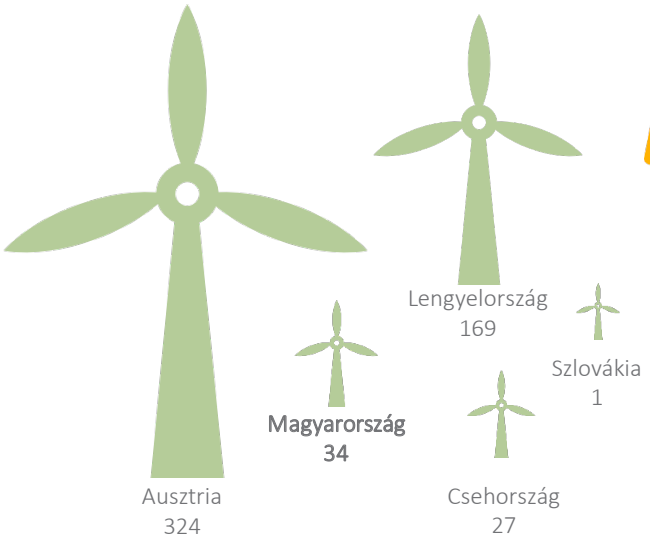
A túlteljesítők

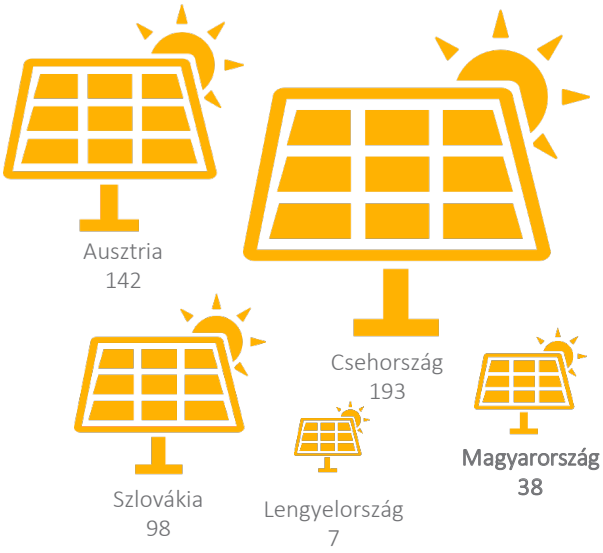
2017-ben e tagállamok haladták meg a 2020-as célértéket a legnagyobb mértékben (%pont)

MEGÚJULÓ KAPACITÁSOK A RÉGIÓNKBAN, EZER LAKOSRA VETÍTVE, 2017

Szélenergia, kilowatt (kW)

Napenergia, kilowatt peak (kWp)

Források

Okosvárosok

Baji Péter (2017): Okos városok és alrendszereik – Kihívások a jövő városkutatói számára? *Tér és Társadalom,* 2017/1.

ENSZ (2019): *The World's Cities in 2018.*

Lechner Tudásközpont (2018): *Okos város.*

National League of Cities (2017): *Trends in Smart City Development, 2016.*

Statista (2017): *Degree of urbanization (percentage of urban population in total population by continent in 2017.*

Tomtom (2016): *Traffix Index.*

Z. Karvalics László (2016): Okos városok: a dekonstrukciótól a hiperkonstrukcióig. *Információs Társadalom* 2016/3.

Önvezető gépjárművek

KPMG (2017): *Global Automotive Executive Survey 2017.*

Morgan Stanley Blue Papers (2013): *Autonomous Cars.*

The Atlantic (2013): *The Ethics of Autonomous Cars.*

The Boston Consulting Group (2016): *Self-driving Vehicles, Robotaxis, and the Urban Mobility revolution.*

Drónok – a repülés új fejezete

Bogdán Zoltán (2017): Drónforradalom. *Innotéka,* 2017. június 6.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1139 rendelete (2018. július 4.) a polgári légi közlekedés területén alkalmazandó közös szabályokról és az Európai Unió Repülésbiztonsági Ügynökségének létrehozásáról és a 2111/2005/EK, az 1008/2008/EK, a 996/2010/EU, a 376/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet és a 2014/30/EU és a 2014/53/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint az 552/2004/EK és a 216/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet és a 3922/91/EGK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről

Gartner (2017): *Gartner Says Almost 3 Million Personal and Commercial Drones Will Be Shipped in 2017.*

Piac & Profit (2017): Van papírja? – Szigorodnak a drónozás szabályai. *Piac & Profit,* 2017. október 2.

Vodafone (2018): *Vodafone to Protect the Skies with Trials of the World's First Iot Drone Tracking and Safety Technology.*

Földgázvezetékek

Az European Gas Hub honlapja

A Földgázszállító Zrt. honlapja

A Gazprom honlapja

A Nord Stream AG honlapja

Közös álláspont (2005. december 1-jén) a transzeurópai energiahálózatokra vonatkozó iránymutatások megállapításáról (…) 1/2006/EK.

Quarterly Report Energy on European Gas Markets. Market Observatory for Energy DG Energy, Volume 10 (2017).

Megújuló energia

Az Európai Parlament és a Tanács irányelve (2009. április 23.) a megújuló energiaforrásból előállított energia támogatásáról, valamint a 2001/77/EK és a 2003/30/EK irányelv módosításáról és azt követő hatályon kívül helyezéséről (2009/28/EK).

EurObserv'ER (2018): *Photovoltaic barometer 2018.*

EurObserv'ER (2018): *Wind energy barometer 2018.*

Eurostat (2019): *Share of energy from renewable sources.*

European Environment Agency (2018): *Renewable energy in Europe – 2018, Recent growth and knock-on effects.*

Állam, jog, politika

A jog és a közigazgatás közérthetősége | 88
Elektronikus közigazgatás | 90
Elektronikus szavazás | 92
Büntethetőségi korhatár | 94
Nők a politikában | 96
Források | 97

Dr. Draskovich Edina

A jog és a közigazgatás közérthetősége

„Innét a törvénynek igazságosnak, tisztességesnek, mind a természet, mind a hazai szokások szerint lehetségesnek, helyhez és időhöz illőnek, szükségesnek és hasznosnak kell lennie, világosnak is, nehogy olyasmit foglaljon magában, a miből homályossága miatt csűrés-csavarás valami előre nem látott dolgot hozhat ki, vagyis nehogy azt valaki csavarosan magyarázhassa."

Ötszáz évvel ezelőtt rögzítette ezeket az elveket, mint elengedhetetlen törvényi kellékeket, Werbőczy István a magyar jogtörténet egyik alapforrásában, a Hármaskönyvben (Tripartitum). A jogtudományban máig fontos kérdés, hogy miként lehet olyan általános jogalkotási gyakorlatot kialakítani, amelynek eredményeként követhető szerkezeti felépítésű és közérthető, vagyis mindenki számára világos tartalmat hordozó jogszabályok születnek.

Jogállami nyelvezet

A modern demokratikus jogállamok alapértéke a jogbiztonság, amelynek része a normavilágosság követelménye is, azaz hogy a jogi norma tartalmát képező magatartás alanya ismerje és megértse a jogszabályokat. Hasonlóképpen a jogalkalmazás során, könnyen kezelhető normatartalomnak kell tükröződnie a jogi eljárásokban, az igazságszolgáltatásban, a hatékony ügyintézést támogató ügyfélbarát közigazgatásban is.

Mindezeket a kívánalmakat megnehezíti, hogy a társadalom tagjai között – kulturális és szociális okok miatt – természetes módon létezik egyfajta kommunikációs szakadék, amelyet a jog és a közigazgatás terén a törvényhozónak és a jogalkalmazónak kell áthidalnia. Továbbá gondot jelent, hogy a túlszabályozottság és a tömeges jogalkotás következményeként a törvényeket sokszor kell módosítani, a jogrendszerben sok a belső ellentmondás, a kialakult gyakorlat miatt nehézkes a nyelvi megformálás, a jogszabályok nehezen követhetők és visszakereshetők. Egyes vélemények szerint a jog mint a sajátos absztrakcióra épülő tudományág nyelve és a laikusok szövegértése között mindig lesz konfliktus, a tételes jogi szövegek és a beszélt köznyelv közötti különbség nehezen lebontható. A jogszabályok nyelvi egyszerűsítése is akadályokba ütközik, miközben életviszonyaink egyre összetettebbek, és egyre inkább kilépnek a nemzeti keretek közül.

Közérthetőség széleskörűen

Az eredetileg az 1970-es években az Egyesült Államokból és Skandináviából induló és azóta világszerte elterjedt „Plain Language" (közérthető megfogalmazás) mozgalom célja általánossá tenni a hivatalos nyelvhasználatban az olyan megfogalmazást, amely azonnal érthető a befogadó számára.

A mozgalom elveinek és módszereinek alkalmazásával hatékonyabban működik a társadalom mindennapi élete, korrigálható az egyes emberek közötti intellektuális és szociális különbség – mindezek mérhető költségmegtakarítást is jelenthetnek. A mozgalom gyakorlati segítséget is nyújt hivatalos szövegek közérthető megfogalmazásával, ilyen jellegű jogszabályok kidolgozásával és elfogadtatásával, melyek eredményeként jóval gördülékenyebben kommunikálnak az államok a polgáraikkal, a cégek az ügyfeleikkel, az intézmények a velük kapcsolatba kerülőkkel.

Általános vélekedés, hogy a jogi-közigazgatási normatív és eljárási nyelvezet meglehetősen dagályos, nehezen érthető, tükröződik benne a jogalkotó szándékos elemelkedése a hétköznapi nyelvi stílustól. Ezért egyre több országban ezen a területen is alapvető elvárás a közérthető fogalmazás módszereinek alkalmazása, amelyeket nemcsak jogszabályi előírásokkal, hanem gyakorlati segítséggel is támogatnak. Svédországban már az 1960-as években megkezdődött a jogi nyelv és a köznyelv közelítése, ezt segítve nyelvi módszertani útmutatókat adnak ki a jogalkotók részére, és egyetemi szinten képeznek a közigazgatásban alkalmazható nyelvi tanácsadókat.

Az Európai Unió által megfogalmazott minőségi jogalkotás elvárása (Better regulation) szintén csak a közérthetően megfogalmazott jogszabályokon alapulhat. A jogalkotásban további nehézséget okoz, hogy a keletkezett joganyagot az Unió valamennyi hivatalos nyelvén közvetíteni kell, ezért az Európai Parlament, a Tanács és az Európai Bizottság *A pontos fogalmazás művészete* (2012) címmel közös gyakorlati útmutatót adott ki a jogszabályok és egyéb dokumentumok szerkesztői számára. Az Európai Bizottság 2010-es „Clear Writing"

kampányában állította középpontba a pontos fogalmazás jelentőségét, és ennek alkalmazását a jogszabályalkotásban.

A magyar jogi nyelv

Miután az 1844. évi II. törvénycikk kimondta, hogy a törvényalkotás nyelve a magyar, az elkövetkező évtizedekben megindult a magyar jogi szaknyelv fejlődése, valamint a jogi felsőoktatás és tudományos élet áttérése a latinról és a németről a magyarra. Miközben a jogalkotásban és a jogirodalomban a „kirívó latinosság" visszaszorítására törekedtek, előtérbe került a jogszabályoknak a hétköznapi nyelvhez való közelítésének igénye is.

A mai magyar joggyakorlatban a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM- rendelet a tervezetek megszövegezésére vonatkozó általános követelményként támasztja, hogy azokat a magyar nyelv szabályainak megfelelően, világosan, közérthetően és ellentmondásmentesen kell megszövegezni.

2012-ben a „Magyary Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program" felismerte, hogy a nem megfelelő fogalmazás a jog hatékonyságát befolyásolja, ezáltal veszélyezteti a jogalkotó szándékának érvényesülését, ezért a jogszabályok érthetősége és nyelvhelyessége felett őrködő úgynevezett nyelvőröket működtettek volna, de az elképzelés végül nem valósult meg. Tényleges előrehaladás a bírói jogalkalmazás területén figyelhető meg. 2014-ben a Kúria joggyakorlat-elemző csoportot állított fel a határozatszerkesztés gyakorlatának vizsgálata céljából. A csoport munkájának eredményeként az ítéletek közérthetőbbé tételét szolgáló stíluskönyv született. Az Országos Bírósági Hivatal 2017-et a közérthető bíróság évének szentelte, e program keretében három területre összpontosítottak: a bírósági igazgatásra, az ítélkezésre, és a sajtókommunikációjuk közérthetőségére.

Jogtudomány és nyelvészet

A jog és a nyelv kapcsolódásának vizsgálata néhány évtizede létező interdiszciplináris szakterület Magyarországon az 1960-as évektől induló jogi szaknyelvkutatások eredményei elsősorban a jogi nyelv közérthetőségével kapcsolatos aggályokat fogalmazták meg, majd az 1980-as évek végén megkezdődött a beszélt jogi nyelv vizsgálata is. Az első empirikus kutatás a Miskolci Egyetemen zajlott 2000 és 2003 között, 2014-ben pedig ott indult „A tisztességes eljárás nyelvi aspektusai. A jogi nyelv hatása a joghoz való hozzáférés érvényesülésére" című OTKA-kutatás (K-112172), melynek fő célkitűzése a magyar jogi nyelv áttekintő leírása, valamint annak vizsgálata, hogy a különféle jogi szövegek és a jogi környezetben zajló nyelvhasználat hogyan befolyásolja a tisztességes eljárás érvényesülését. E kutatás folyományaként 2017-ben útjára indult a Magyar Jogi Nyelv folyóirat mint alkalmazott tudományi igényt támasztó periodika, 2018-ban pedig publikálták a kutatási zárókonferencia anyagát (A törvény szavai, Miskolc, Bíbor K., 2018.).

Mindezek a kutatások és gyakorlati kezdeményezések elvezethetnek oda, hogy teljesüljön Simonyi Zsigmondnak, a Magyar Nyelvőr szerkesztőjének 1906-ban, a Jogtudományi Közlönyben megfogalmazott reménye, miszerint *„vigasztalhat bennünket az, hogy a javulás már megindult, s amint a modern törvényhozás és törvénykezés mindinkább az élet s a szocziális fejlődés követelményeihez alkalmazkodik: a nyelv és a stílus, amelyen a törvény megszólal, lassankint közeledik az élet s a társadalom nyelvéhez."*

Dr. Draskovich Edina

Elektronikus közigazgatás

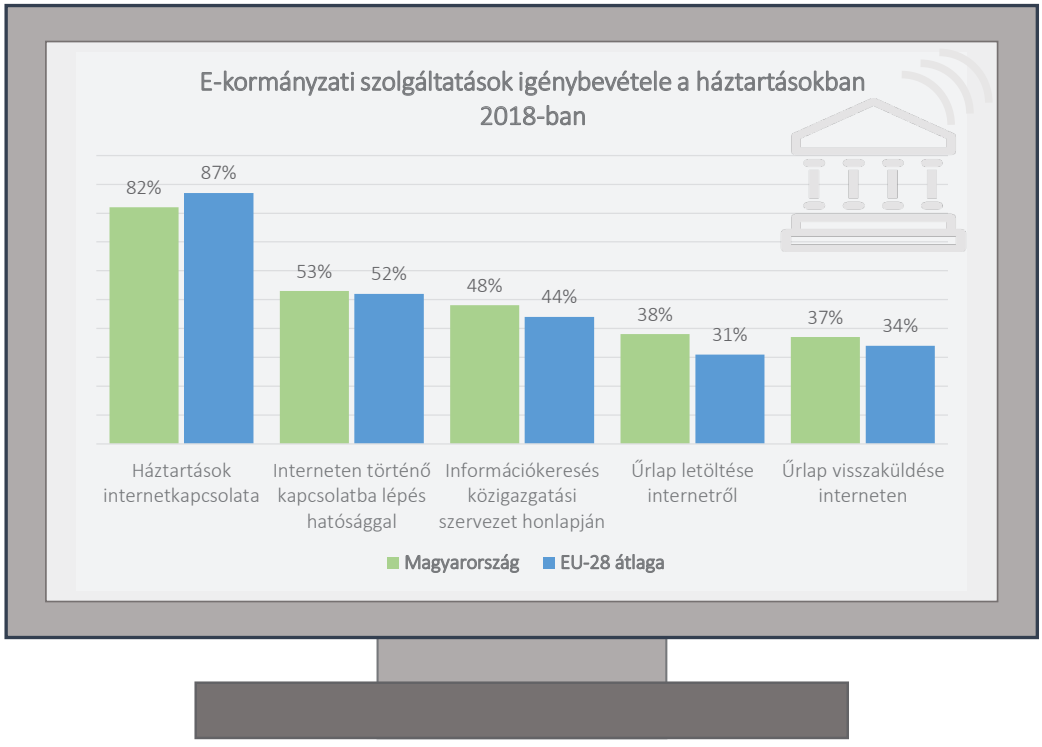
Az infokommunikáció területén megfigyelhető ugrásszerű fejlődésnek, az új technikai eszközök és technológiák széles körű elterjedésének jelentős társadalmi hatásai vannak. Az információs társadalom kiépülése magával hozta az államszervezéssel kapcsolatos igények változását is, úgymint a korszerű technológiai alapon működő, átlátható, szolgáltatásközpontú közigazgatást.

E-közigazgatás: több mint papírmentesség

Az elektronikus közigazgatás (e-közigazgatás) kifejezés az angol „electric government" (e-government) fogalomhoz köthető. Utóbbi tágabb értelmű a tükörfordításból következő „e-kormányzat" jelentésnél, hiszen beletartozik a közhatalmat gyakorló valamennyi állami szerv e-kormányzati szolgáltatása. A magyar szóhasználatban ezt az e-közigazgatás fedi le, amelybe általánosan beleértjük a digitális korszak államának szervezését, közigazgatását. A közbeszédben e-közigazgatáson alapvetően az online vagy elektronizált – azaz papírmentes – ügykezelési-ügyintézési formákat értik.

Az Európai Bizottság definíciója szerint az „e-government" az információtechnológia, a szervezeti változások és új képességek kombinációjának felhasználása a közigazgatásban, melynek célja javítani a közszolgáltatások színvonalát, megerősíteni és átláthatóbbá tenni a demokratikus folyamatokat és az állam működését, mindezekkel támogatni a közösségi célkitűzéseket.

Az „e" előtag azonban nemcsak az elektronizált folyamatokat jelenti, hanem gyökeres szemléletváltást is üzen. Egyes szerzők szerint (Sántha György, 2015) a 21. században már nem lehet külön e-közigazgatásról beszélni, mivel a digitális technológia jelenléte napjainkra általánossá és természetessé vált ezen a területen is. Az adatok tárolása, feldolgozása és továbbítása, az ügyfélkapcsolati rendszerek kiépítése és működtetése, a gyors és hatékony szolgáltatások eljuttatása az állampolgárok-

hoz és a gazdasági élet szereplőihez ma már csak modern technológiai eszközökkel történhet. Mindezekkel együtt jár az állam és az állampolgár (ügyfél) közötti kapcsolat újraértelmezése.

Európai uniós stratégiák

Kezdetleges adatkezelési közigazgatási rendszerek már az 1960-as években is léteztek a fejlettebb országokban, de az információs infrastruktúra ugrásszerű fejlődése az 1990-es évektől indult meg látványosan, amely az internet elterjedéséhez is kapcsolható. A digitális kultúra hatással volt a szolgáltató közigazgatást középpontba állító államigazgatási reformokra, amely az Európai Unió „jó kormányzás" ideájának is egyik alapköve.

Az Európai Bizottság „eEurope2002", majd az „i2010: európai információs társadalom a növekedésért és a foglalkoztatásért" stratégiai jelentései rámutattak arra, hogy a hatékony és innovatív közigazgatás alapvető jelentőségű a versenyképes Európa számára. A kitűzött cél az volt, hogy az elektronikus közigazgatás járuljon hozzá a lisszaboni stratégia megvalósításához, és segítse a határokon átnyúló közszolgáltatások zökkenőmentes megvalósítását. 2005-ben fogalmazták meg az Európai Interoperabilitási Keretet (EIF), amely ajánlásokat és irányelveket rögzített az e-kormányzati alkalmazásokhoz. Ezzel az információs feldolgozó rendszerek és munkafolyamatok összekapcsolhatók, a más szervezetektől származó információk megérthetőkké és újrafelhasználhatókká válnak.

A 2011–2015. évekre szóló uniós kormányzati cselekvési terv tagállami szinten is pozitívan hatott az e-kormányzat fejlesztésére. A jelenlegi, 2016–2020-as időszakra vonatkozó cselekvési terv célja, hogy a digitális egységes piacon felszámolja a meglévő digitális akadályokat, valamint a közigazgatási rendszerek modernizálásával megelőzze a további széttagolódást. A felvázolt jövőkép szerint 2020-ra az EU közigazgatásai és közintézményei nyitottak, hatékonyak és befogadók lesznek, és az EU valamennyi polgára és vállalkozása számára határok nélküli, egyénre szabott, felhasználóbarát és „végponttól végpontig" jellegű digitális közszolgáltatásokat fognak nyújtani.

A magyarországi gyakorlat

Magyarország az EU-kezdeményezésekkel összhangban számos programot és stratégiát dolgozott ki. A közigazgatásban előtérbe került a szolgáltatásalapú megközelítés, alapegységgé az úgynevezett Szabályozott Elektronikus Ügyintézési Szolgáltatás (SZEÜSZ) vált, ennek rendelték alá az informatikai rendszerek kialakítását és működtetését. Nagy előrelépés történt az e-ügyintézés területén (Ügyfélkapu, Cégkapu, elektronikus fizetés stb.).

Mindezeket a 2015. évi CCXXII. törvény az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól (Eüsztv.) alapozta meg, amelyet az elektronikus ügyintézés széles körű elterjedése, a magánjogi jogviszonyok, továbbá az állam és polgár közötti jogviszonyok szélesebb körű elektronizálása, a korszerűbb és hatékonyabb közszolgáltatások nyújtása érdekében alkottak meg. A „Nemzeti Infokommunikációs Stratégia (NIS) 2014–2020" célja, hogy az uniós tervezési ciklussal egybeeső időtávra szakmai irányokat, fejlesztési súlypontokat jelöljön ki a digitális állam működtetésével kapcsolatban is.

Feltételek

A korszerű e-közigazgatási rendszerek működtetéséhez a megfelelően kiépített infrastruktúra mellett felkészült közigazgatási szakemberek, a hatékony használathoz megfelelő digitális kompetenciákkal rendelkező felhasználók kellenek. A KSH adatai és az EU úgynevezett DESI-indexe (Digital Economy and Society Index) alapján Magyarország a lakossági internet-hozzáférés, -használat és -használati tudás terén lemaradásban van az európai középmezőnyhöz képest. Az internet igénybevétele a közigazgatási ügyek intézésére a vállalkozások körében 2016-ban 86% volt.

Az Európai Bizottság további programokkal igyekszik elérni, hogy minden európai polgár számára elérhető legyen az internet. Ezt hivatott előmozdítani a 2017-ben meghirdetett WiFi4EU kezdeményezés, amelynek célja, hogy a közösségi élet legfőbb színterein nagy sebességű vezeték nélküli internetkapcsolat álljon a lakosok és az Európába látogatók rendelkezésére.

Szakmai fokmérők

Az e-közigazgatás szintjét és hatásfokát egyes nemzetközi szervezetek (ENSZ, OECD, EU) folyamatosan mérik. Az Európai Bizottság a Capgemini nemzetközi konzultációs céget bízta meg az e-kormányzat helyzetének rendszeres monitorozásával, amely standardizálva méri a tagállamok eredményeit és hiányosságait, előremutató programjait. Az e célra kifejlesztett mérési módszer alapján – amelynek indikátorrendszerét az Eurostat is használja – jelentés készül, amely az elérhető szolgáltatások mennyisége és minősége alapján rangsorolja a vizsgált országokat. A cég 2018-as jelentése szerint az EU-országok átlagos e-kormányzati digitalizációs indexe – amelyet a négy legfontosabb indikátor alapján határoztak meg – 63%, míg Magyarországé 42%. A másik fontos mutató, az elterjedtséget, térfoglalást kifejező, úgynevezett penetrációs index EU-átlaga 53%, míg Magyarországé 35%. Mindkét mutatót tekintve Magyarország a mezőny öt utolsó országa között foglal helyet.

Az Európai Unió és tagállamai azért fókuszálnak az e-kormányzati rendszer fejlesztésére, mert a hatékonyan működő e-közigazgatás segítheti az esélyegyenlőség érvényesülését, javíthatja az ügyfelek életminőségét, hatással van az egyén és az állam kapcsolatára. Használata az egész társadalom számára gazdasági és társadalmi előnyökkel jár, megteremti a feltételeket a jobb kormányzáshoz.

Vajda Adrienn

Elektronikus szavazás

Napjainkban a választási részvétel világszerte csökkenő tendenciát mutat. A szavazási hajlandóság növelése érdekében ezért egyre több országban kísérleteznek a választók kényelmét szolgáló alternatív szavazási módokkal (levélszavazás, internetes szavazás stb.). A legújabb megoldások közé az elektronikus szavazási (e-szavazási) rendszerek tartoznak, melyek különböző infokommunikációs technológiákat alkalmaznak a gyorsabb és kényelmesebb szavazás, illetve szavazatszámlálás érdekében. E rendszerek elterjedését az Európa Tanács általános szabványok előírásával is segíti (lásd CM/Rec (2017)5. sz. Ajánlás).

A köznyelvben elektronikus szavazási rendszer alatt gyakran csak a távoli internetes szavazást értik, valójában az e-szavazás egy gyűjtőfogalom, melybe ugyanúgy beletartozik az elektronikus szavazógéppel támogatott szavazás, mint az internetes szavazás. Tágan értelmezve az e-szavazás alatt értendő minden olyan megoldás, ahol a választó valamilyen elektronikus eszköz segítségével adja le szavazatát:

- lyukkártyás szavazás: a választók voksukat a szavazólapként funkcionáló kártya kilyukasztásával adhatják le;
- szkenneres/optikai beolvasási (szavazási) rendszerek: a szavazólapok beolvasásához és számolásához optikai szkennert használnak;
- közvetlen rögzítésű elektronikus eszközök: a szavazólap egy képernyőn jelenik meg, a szavazat gombnyomással vagy érintőképernyőn keresztül adható le; internetes szavazás: a szavazatok leadásához és/vagy továbbításához internetes hálózatot használnak.

Az internethasználat folyamatos terjedése miatt az internetes szavazás (i-szavazás) fejlesztésének és bevezetésének egyre nagyobb létjogosultsága van. Emiatt az e-szavazás definícióját ma gyakran csak erre a megoldásra szűkítik, explicit módon kizárva a fenti megoldások egy részét.

Az alkalmazás helyszíne szerint az alábbi formák különböztethetők meg:

- Szavazóhelyiségben történő i-szavazás: bár a szavazatok leadásához az internetet használják, a választás fizikailag kontrollált környezetben történik, mivel a választási szerv képviselői felügyelik az azonosítást, a szavazás folyamatát és a teljes fizikai környezetet.
- Kioszkos szavazás: nemcsak a hivatalos szavazóhelyiségekben, hanem például kioszkoknál, benzinkutakon vagy bevásárlóközpontokban is felállítanak szavazógépeket. A szavazás továbbra is kontrollált környezetben zajlik, viszont a választók a szavazást könnyebben beépíthetik napi rutinjukba.
- Távoli internetes szavazás: a szavazás nem felügyelt környezetben történik, hanem szinte bárhol, ahol a szavazó hozzáfér az internethez.

Előnyök

Általában az e-szavazási rendszerekről elmondható, hogy javíthatják a választási folyamatot azáltal, hogy a szavazás

A külföldről való szavazás módjai a nemzeti parlamenti választásokon (EU-28*, 2019. január 31.)

* Két tagállamban nem megengedett a külföldről való szavazás a parlamenti választásokon: Görögország, Málta

egyszerűbb, a szavazatszámlálás gyorsabb, illetve az emberi hibázás lehetőségének kizárása miatt az eredmények megbízhatóbbak. Az emberi beavatkozás mértékének csökkenésétől a választási csalások elleni védelem növekedése is várható. Ezen belül a távoli i-szavazás lehetőséget ad arra is, hogy bizonyos csoportok választáshoz való hozzáférése és választási hajlandósága javuljon (például fiatalok, fogyatékossággal élő személyek, külföldön élő állampolgárok). A választók számára ugyanis kényelmesebb és rugalmasabb szavazást tesz lehetővé azzal, hogy a szavazáson való részvételre fordított idő és energia a töredékére csökken, mivel a szavazatokat akár otthonról vagy a munkahelyről is le lehet adni.

Hátrányok

A technológiával kapcsolatos ellenérvek jellemzően a biztonságra és a rendszer működésének ellenőrizhetőségére vonatkoznak. A legnagyobb kihívások között említhető a távoli, digitális azonosítás nehézsége; a szavazatok leadásának, továbbításának és feldolgozásának biztonsága; valamint a harmadik felek választási folyamatba való beavatkozásának kockázata (hackertámadás lehetősége). A teljes folyamat átláthatóságának hiánya, valamint a nem felügyelt környezet miatt gyakran kételyek merülnek fel a szavazás titkosságának érvényesülésével kapcsolatban.

Az ellenérvek másik halmazát a társadalmi-szociológiai ellenérvek alkotják. Idesorolható a társadalmon belüli digitális megosztottság, mely egyrészt a technológiához való hozzáférés egyenlőtlenségéből, másrészt a használathoz szükséges készségekben lévő különbségekből fakad. További ellenérv a technológiával szembeni bizalom hiánya, mely az e-szavazási hajlandóság szempontjából kritikus lehet, és a részvétel növekedése helyett annak csökkenése irányába hathat.

Költségek

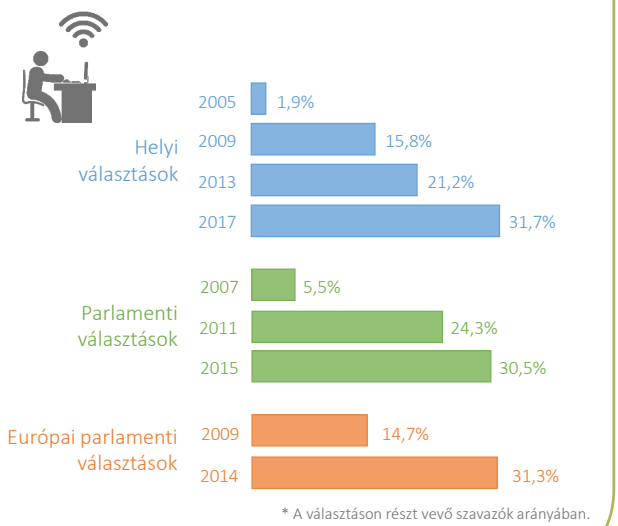
Az e-szavazás ellenzői szerint a hagyományos, papíralapú szavazáshoz képest az elektronikus megoldások drágábbak a magas beszerzési és fenntartási költségek miatt (különösen, ha alternatív szavazási módként vannak jelen). Támogatói szerint azonban az e-szavazás hosszú távon a választások lebonyolításának teljes költségét csökkentheti, és a kezdeti beruházások ellenére költségmegtakarítás érhető el (például a nyomtatási és postaköltségek megtakarításával).

Külföldi példák az i-szavazásra

Bár több európai uniós országban (például Egyesült Királyság, Finnország, Hollandia) is kísérleteztek az internetes szavazással, annak tényleges bevezetésére csak két tagállamban került sor.

A francia nemzetgyűlési választásokon 2012 óta biztosították a távoli i-szavazást a külföldön tartózkodó francia állampolgároknak. A 2017. júniusi választásokon viszont nem engedélyezték egy lehetséges kibertámadástól való félelem miatt.

Az internetes szavazók aránya* Észtországban az egyes választásokon (2019. január 31.)

* A választáson részt vevő szavazók arányában.

Az i-szavazás igazi úttörője Észtország, ahol 2005 óta minden választáson (helyi, parlamenti és európai parlamenti) lehetőség van a szavazatok online leadására, mely alternatív szavazási mód minden észt állampolgár számára adott. A távoli i-szavazásra a választás napja előtt hét napot biztosítanak. A választók digitális azonosítása három módon történhet: PIN-kóddal rendelkező személyi igazolvánnyal, digitális személyazonosító igazolvánnyal vagy mobiltelefonon keresztül. A tényleges választói akarat kifejezése és a különböző választási csalások elkerülése érdekében a kijelölt időszak alatt a választók módosíthatják elektronikusan leadott szavazatukat ismételt elektronikus vagy hagyományos, papíralapú szavazással. Főszabály szerint a legutolsó leadott szavazat számít, illetve ha a választó mindkét módon szavazott, akkor az elektronikusan leadott szavazatot törlik, és a „normál" szavazat számít. A választás napján már nem módosítható a korábban leadott szavazat. Észtországban az i-szavazás bevezetése mögötti motivációk között elsősorban a hatékonyság és a választói részvétel növelése állt, mely célokat a gyakorlat alapján elérték, ugyanis az i-szavazást használók aránya választásról választásra nő.

Magyarország

Bár Magyarországon korábban többször is felmerült az i-szavazás bevezetésének gondolata, elsősorban a határon túli szavazás lebonyolítása kapcsán, konkrét lépések eddig nem történtek. Jelenleg a Digitális Jólét Program keretében többek között a széles sávú hálózat, valamint az e-közszolgáltatások fejlesztése zajlik.

Dr. Draskovich Edina

Büntethetőségi korhatár

A büntethetőség alsó életkori határának meghatározása a büntetőjog-tudomány egyik rendszeresen visszatérő témája. Ez az alapvetően kriminál-politikai kérdés számos más tudományterület megállapításain is alapszik, ugyanakkor a megalkotott jogi normának tükröznie kell a társadalomban felmerülő elvárásokat is, leggyakrabban azt, hogy a laikus közvélemény a minél alacsonyabb korhatár meghúzásában látja a deviáns megnyilvánulások visszaszorításának eszközét.

A jogalkotó vélelmezi, hogy a bűncselekmény elkövetőjének életkorától is függ az, hogy mennyire képes felmérni cselekedete következményeit, ezért valamennyi jogrendszerben általános, hogy egy bizonyos életkor alatt nincs büntetőjogi felelősség, így büntetőjogi szankciót nem lehet alkalmazni. Az életkor tehát büntethetőséget kizáró vagy korlátozó ok is lehet.

Törvényi határok

A jogalkotó az egyes jogágakon belül kénytelen meghúzni bizonyos életkori határokat, amelyek nagyjából megfelelnek az átlagos emberi fejlődési szakaszoknak, miközben vitathatatlan, hogy ezek valójában erősen függnek az egyén testi és pszichikai adottságaitól és szocializációs hátterétől. A 0–18 éves korosztályon belül a polgári és a büntetőjog sajátos kategóriákat alakított ki. Míg a polgári törvénykönyv a kiskorúság és a cselekvőképesség fogalmával határolja be a korosztályt, addig a büntető törvénykönyv a 12–18. életév közötti személyt fiatalkorúnak tekinti, de használja a gyermekkorú kategóriát is a 14 év alattiakra.

A Btk. 2013-ban szakítva az addig általánosan érvényes 14. éves alsó büntethetőségi korhatárral kimondta, hogy bizonyos nagyobb súlyú bűncselekmények esetében, úgymint:

- az emberölés alap- és minősített esetei;
- az erős felindulásban elkövetett emberölés;
- az életveszélyt vagy halált okozó testi sértés;
- a terrorcselekmény;
- a rablás alap- és minősített esetei;
- és a kifosztás minősített eseteinél

büntethető az elkövető, ha a 12. életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással (2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről, 16. §).

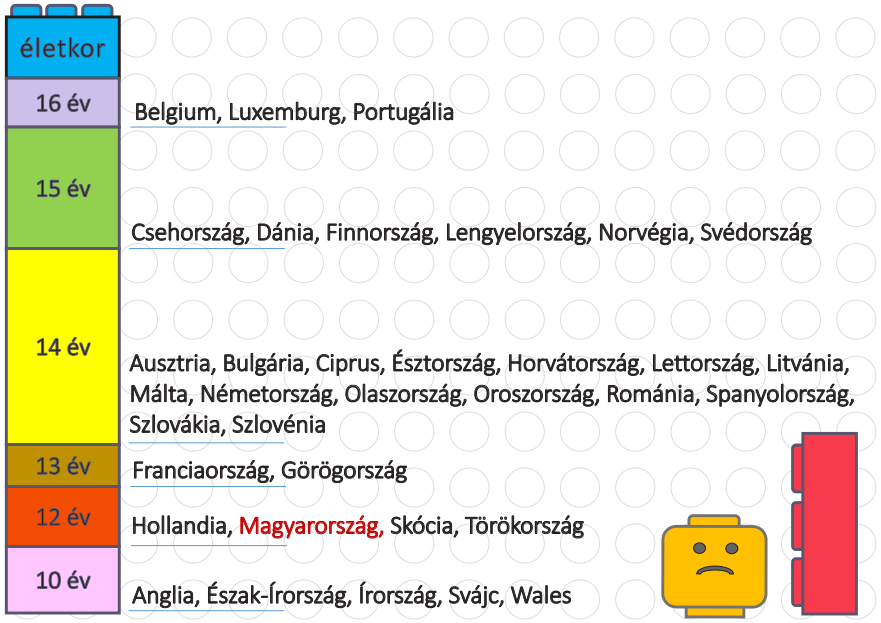
A törvény szerint a bűncselekmény mérlegelésekor az eljáró bíróságnak meg kell állapítania az elkövető belátási képességének fennállását, vagyis az elkövetéskori szellemi és erkölcsi érettségének fokát és az adott helyzetben fennálló önkontrollszintjét, de e képesség pontos fogalmát és megállapításának módját a jogalkotó nem határozta meg. Ezért ennek vizsgálatakor igazságügyi elmeorvos- és pszichológus szakértők véleményére kell támaszkodnia a bíróságnak.

Bár ezek a bűncselekmények olyan fontos társadalmi-erkölcsi értékeket védenek, mint az emberi élet, a testi épség, a tulajdon és a szabadság, a törvény módosítását mégis heves szakmai és társadalmi vita kísérte, hatálybalépésekor nemzetközi szervezetek is (például az UNESCO) tiltakozásukat fejezték ki, és visszalépésként értékelték az új szabályozást. A tiltakozók szerint nem a bűnüldözésre, hanem a bűnmegelőzésre és a gyermekvédelemre kellene helyezni a hangsúlyt.

Az indokolás szerint a módosításra azért volt szükség, mert a gyermekek biológiai fejlődése felgyorsult, korábban érnek, az információs forradalom következtében a kiskorúakat már tizennegyedik életévüket megelőző életszakaszukban elérik a társadalom olyan különféle

hatásai, amelyektől a korábbi időkben még védve voltak. Bizonyos kutatások a felgyorsult biológiai fejlődés és az információs társadalom hátrányos következményei mellett az utóbbi időben új jelenségként jelölik meg a posztadoleszcenciát, azaz a serdülőkor, a felelősségvállalás korának kitolódását, az „elhúzódó kamaszkor" jelenségét is.

A büntethetőség alsó korhatára egyes európai országokban

Társadalmi elvárás

A bűnügyi statisztikák nem támasztják alá a jogalkotók érveit a korcsoport romló bűnözési mutatóival kapcsolatban. Az adatok szerint a gyermekkorúak többnyire kisebb vagyon elleni bűncselekményeket követnek el. A kutatók ennek okait általában a gyermekszegénységre, a feldolgozhatatlan jövedelemkülönbségekre, a válás vagy egyéb okok miatt szétesőő családok helyzetére, a pszichoaktív anyagok elterjedésére, és a romló környezetei minőség (például elvárosiasodás) jelenségére vezetik vissza.

Mindemellett a korcsoport tagjai által elkövetett súlyosabb bűncselekményeknek nagy hírértéke van, ezek társadalmi visszhangját a média jelentősen felerősíti, a közvélemény ezek alapján általánosít és követel szigorúbb büntetőjogi szankciórendszert.

A büntetőjog alapvető kérdése, hogy mi a büntetés célja, és milyen legyen annak formája, ez pedig különösen kényes kérdés a gyermekkorú elkövetők esetében. Az e korcsoportba tartozók szinte biztosan nem ismerik a vonatkozó törvényeket, nem képesek a jogkövetkezményeket mérlegelni az elkövetés pillanatában, ezért a szigorúbb büntetési tételek nem hatnak rájuk visszatartó erővel. Több szakember a büntetést sem tartja hatásosnak az ő esetükben, rámutatva, hogy bizonyos társadalmi problémák megoldása nem történhet büntetőjogi eszközökkel.

Nemzetközi gyakorlat

Bár egyes nemzetközi szervezetek, különösen az ENSZ és az Európai Unió számos dokumentumban rögzítette a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási elveket, és több ajánlást is megfogalmazott (például Egyezmény a Gyermekek Jogairól 1989, Pekingi Szabályok 1985), a büntethetőségi korhatár meghatározásában nincs egységes európai gyakorlat.

Általánosságban megállapítható, hogy:

- a 14. év a leggyakoribb korhatár;
- szigorúan mérlegelik az egyes bűncselekmény-típusokat;
- az életkor mellé rendelnek olyan ismérveket, mint az értelmi képesség vagy a belátási képesség;
- ahol alacsonyabb a korhatár, ott a büntetőeljárás sokkal inkább reszocializációs jellegű, klasszikus büntetési módokat nem alkalmaznak.

Az elmúlt évtizedekben Európa-szerte végbement a gyermek- és fiatalkorúakkal kapcsolatos büntetőjogi reform, amelynek fő iránya a gyermekbarát igazságszolgáltatás elemeinek alkalmazása és az igazságszolgáltatáson kívüli intézkedések és a gyermekvédelem előtérbe helyezése. E reformok legfőbb elemei:

- a szabadságelvonó szankciók ultima ratio jellege;
- a nem szabadságelvonás tartalmú intézkedések formáinak kiszélesítése;
- mediációs (közvetítő) eljárások bevezetése;
- resztoratív (helyreállító) igazságszolgáltatás;
- a büntetés helyett nevelés elve;
- az elbírálás elkülönült igazságügyi szervezetrendszerben (lásd fiatalkorúak bírósága) történik.

Bár a jognak e területen is követnie kell a társadalom elvárásait, a rendelkezésre álló adatok és kutatások nem igazolják egyértelműen, hogy az életkorhoz kötött felelősségre épülő büntethetőségi korhatár-leszállítás önmagában eredményt hozna. A gyermekvédelemben a veszélyeztetettség és a devianciák kialakulásának megelőzése, az igazságszolgáltatásban pedig valószínűleg az egyénre szabott szankcióké a jövő.

Vajda Adrienn – Rajczy István

1906, Finnország
A nők választójogot kapnak

1907, Finnország
Első női képviselők (19 fő)

1919, Magyarország
A nők választójogot kapnak

1920, Magyarország
Első női képviselő
(Slachta Margit)

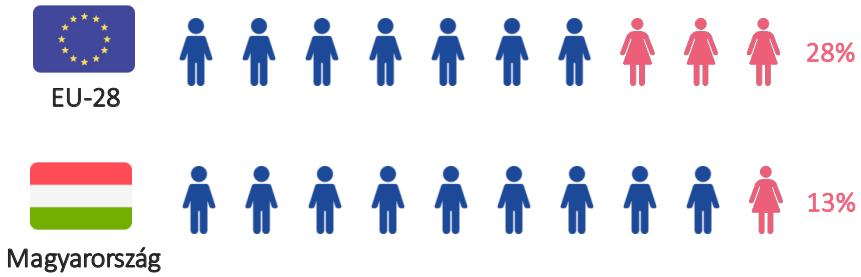
1924, Dánia
Első női miniszter
(Nina Bang)

1949, Magyarország
Első női miniszter
(Ratkó Anna)

1967, Horvátország
Végrehajtó Tanács
első női elnöke
(Savka Dabčević-Kučar)

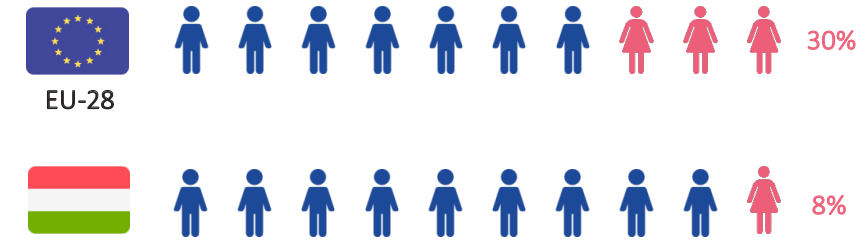
1979, Egyesült Királyság
Első női miniszterelnök
(Margaret Thatcher)

A nők parlamenten belüli aránya (2019. január 31.)

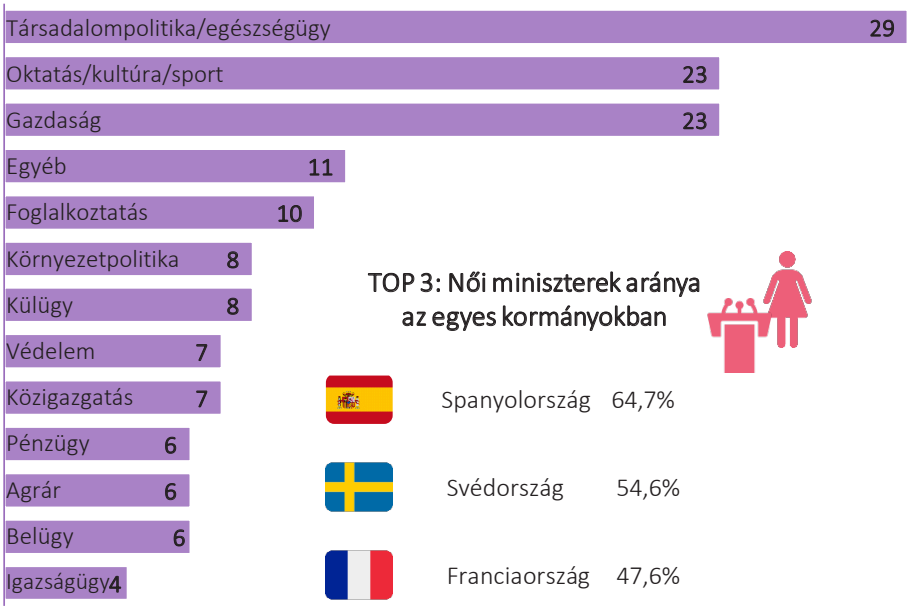
A jelöltállításra vonatkozóan törvényileg előírt nemi kvótát alkalmaznak a parlamenti választásokon Belgiumban, Franciaországban, Görögországban, Horvátországban, Írországban, Lengyelországban, Portugáliában, Spanyolországban és Szlovéniában.

A nők aránya az egyes kormányok miniszteri pozícióiban* (2019. január 31.)

* Miniszteri pozíció alatt értve a minisztereket és a miniszterelnök-helyetteseket, valamint a miniszterelnököt/kormányfőt abban az esetben, ha miniszteri pozíciót is visel.

Női miniszteri tárcák szakpolitikai területek szerinti bontásban (EU-28, 2019. január 31.)

TOP 3: Női miniszterek aránya az egyes kormányokban

Források

A jog és a közigazgatás közérthetősége

Kurtán Zsuzsa (2016): Jogtudomány, nyelvtudomány és szaknyelvkutatás kapcsolatai. In: *Orbis iuris: ünnepi tanulmánykötet Szabó Miklós 65. születésnapjára.* Bíbor Kiadó, Miskolc.

Nagy Balázs Ágoston (2014): Miért olyan nehéz a jogszabályok nyelvi egyszerűsítése? *Glossa Iuridica* 2014/2.

Rixer Ádám (2014): A magyar nyelv és jogi műnyelv megújulása. *Glossa Iuridica* 2014/1.

Szabó Miklós (2015): A jogi nyelv erőtere. In: *A jog nyelvi dimenziója.* Bíbor Kiadó, Miskolc.

Szatmári Andrea (2016): A jogszabályok közérthető megfogalmazásának követelménye. *Themis. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata.* 2016/2.

Tóth Judit (2017): Az akadálymentes jogalkalmazói kommunikációról. *Magyar Jogi Nyelv* 2017/2.

Vinnai Edina (2017): *Jog és nyelv határán: A jogi nyelvhasználat nemzetközi és hazai kutatása.* Gondolat Kiadó, Budapest.

Elektronikus közigazgatás

Álló Géza – Csákó Mihály – Futó Iván et al. (2014): *A „hiteles helyektől" az elektronikus közigazgatásig.* Primaware, Szeged.

Európai Parlament (2016): Uniós e-kormányzati cselekvési terv 2016–2020. Strasbourg, 2017. május 16.

KSH (2016): *Az infokommunikációs technológiák és szolgáltatások helyzete Magyarországon.*

European Commission (2018): *eGovernment Benchmark 2018.*

Sántha György (2015): „Utazás a digitális állam körül": e-közigazgatási úti beszámoló az elmúlt 10 évről. *Új Magyar Közigazgatás* 2015/3.

Simon Barbara – Budai Balázs (2015): *Elektronikus-közigazgatási modernizáció.* Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest.

Veszprémi Bernadett (2015): *Az információs társadalom kihívásai és a közigazgatás reakciói.* Debreceni Egyetemi Kiadó, [Debrecen].

KSH (2018): Magyarország 2017.

Elektronikus szavazás

ACE Electoral Knowledge Network (d. n.): *E-Voting.*

G. Karácsony Gergely (2013): Az elektronikus szavazási eljárás egyes kérdései. In: Szoboszlai-Kiss Katalin – Deli Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére.* Universitas-Győr Nonprofit Kft.

Goos, Kerstin – Beckert, Bernd – Lindner, Ralf (2016): Electronic, Internet-Based Voting. In: Lindner, Ralf – Aichholzer, Georg – Hennen, Leonhard (eds): *Electronic Democracy in Europe. Prospects and Challenges of E-Publics, E-Participation and E-Voting.* Springer.

Powell, Anne – Williams, Clay K. – Bock, Douglas B. – Doellman, Thomas – Allen, Jason (2012): e-Voting intent: A comparison of young and elderly voters. *Government Information Quarterly* 26.

Recommendatiton CM/Rec (2017)5 of the Committee of Ministers to member States on standards for e-voting.

Slovak, Mikhel – Vassil, Kristjan (2016): *E-Voting in Estonia: Technological Diffusion and Other Developments Over Ten Years (2005–2015).* Johan Skytte Institute of Political Studies University of Tartu – Estonian National Electoral Committee.

Büntethetőségi korhatár

CRIN: Minimum ages of criminal responsibility in Europe.

ENSZ (1985. november 29.): ENSZ 40/33-as közgyűlési határozat (Pekingi Szabályok).

ENSZ (1989): A Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény.

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (2006): „A fiatalkori bűnözés megelőzése. A fiatalkori bűnözés kezelésének módjai és a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer szerepe az Európai Unióban". Vélemény (2006/C 110/13).

Gyurkó Szilvia (2008): A büntethetőség alsó korhatára, valamint a gyermek- és fiatalkorú elkövetőkkel szemben alkalmazott jogkövetkezmények körüli dilemmák. In: *Kriminológiai tanulmányok* 2008/45. köt.

Kőhalmi László (2013): A büntethetőségi korhatár kérdése. *Jogelméleti Szemle* 2013/1.

Lajtár István (2013): A büntethetőség alsó életkori határa és annak változása. In: *Hagyomány és érték.*

Legfőbb Ügyészség (2018): Bűnözés és igazságszolgáltatás

Pallagi Anikó (2014): Büntethető gyermekkorúak. *Pro Futuro. A jövő nemzedékek joga* 2014/1.

Szalontai Máté (2015): A büntethetőségi korhatár leszállításáról. *Jog és Állam* 2015/20.

Vaskuti András (2015): Az életkor és a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések az új Btk-ban. *Jogtudományi Közlöny* 2015/4.

Nők a politikában

Inter-Parliamentary Union (2019): *Women in national parliaments.*

The International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA) (2019): *Gender Quotas Database.*

Kül- és biztonságpolitika

Többsebességes Európa | 100
A schengeni térség kihívásai | 102
Kiberfenyegetések és kibervédelem | 104
Menekültek az Európai Unióban
és Magyarországon | 106
Források | 107

Soltész Katalin

Többsebességes Európa

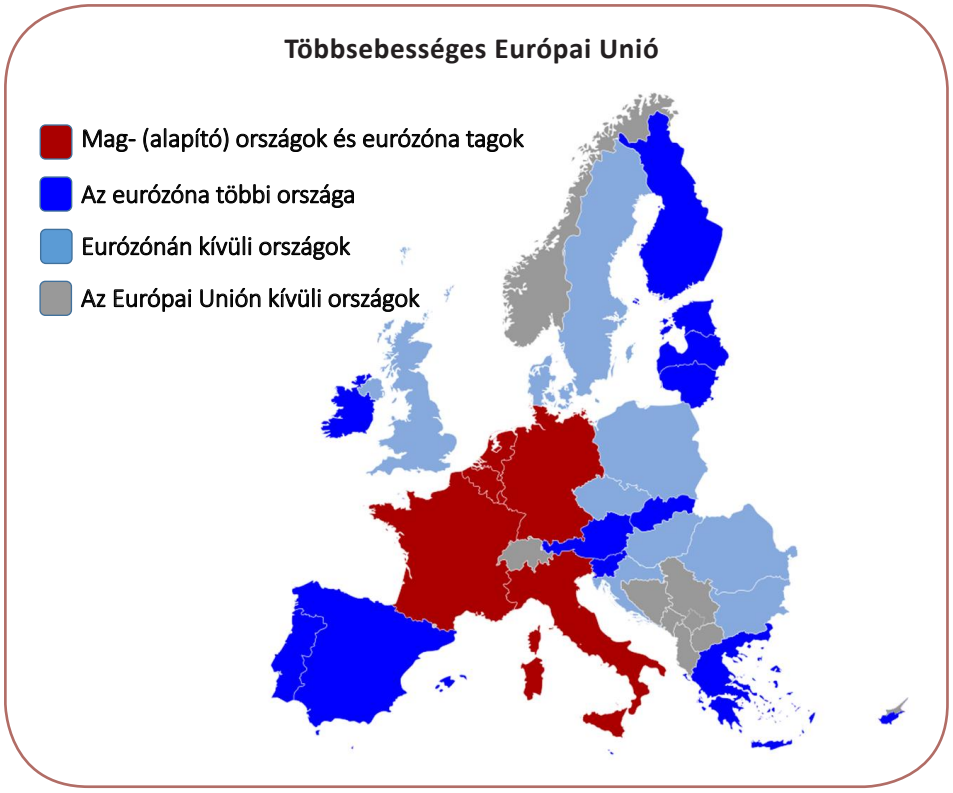
Az elmúlt hatvan évben egyre több ország csatlakozott az európai integrációhoz: a kezdeti hatról mára huszonnyolcra bővült az Európai Unió tagországainak száma, amely így az utóbbi évtizedben csaknem megduplázódott. Mialatt az Európai Unióról szóló szerződés 1. cikke szellemében a népek közötti „egyre szorosabb egység" létrehozása lenne kívánatos, addig egyre világosabbá vált, hogy az egymástól rendkívül sok tekintetben eltérő adottságú országok minél szorosabb együttműködése a gyakorlatban nehezen megvalósítható, hosszú távon pedig az egész integráció ügyét veszélyeztetheti. Angela Merkel német kancellár a következőképpen nyilatkozott 2017 februárjában a máltai csúcstalálkozó után: *„Az elmúlt évek történéseiből bizonyossággá vált számunkra, hogy lesz egy Európai Unió különböző sebességekkel, és nem mindenki fog mindig az integráció minden egyes lépésében részt venni."*

Különböző sebességek

A felvetés nem új keletű: már François Mitterand francia elnök is vázolta 1990-ben Helmut Kohl német kancellárnak a „koncentrikus körök Európája" koncepciót, középen a magországokkal (Franciaország, Németország, Benelux államok), utána az Európai Közösségek többi tagállamával, végül a közös piachoz kívülről kapcsolódó országokkal. Valójában az Európai Unió ma is többsebességes: gondoljunk csak az eurózónára, a schengeni térségre vagy a szociális kartára, melyet nem minden tagállam fogadott el.

Az integráció prioritásai és ütemei tekintetében továbbra is eltérőek a vélemények az egyes tagok között. A Külügyi Kapcsolatok Európai Tanácsának 2017-es felméréséből kiderül, hogy továbbra is a hat alapító tagállam a mélyebb integráció legelkötelezettebb híve. 2017 márciusában Versailles-ban Franciaország, Németország, Spanyolország és Olaszország is a differenciált együttműködés mellett tették le voksukat. Jelenleg háromféle koncepcióba rendezhetőek a vélemények:

- kétsebességes/többsebességes Európa (bizonyos közös célkitűzéseket azon uniós országok csoportja teljesít, amely képes és törekszik az előrehaladásra),
- rugalmas Európa (országcsoportok érdekeiknek és szándékuknak megfelelően más-más témakörök kapcsán intézményesítik az együttműködésüket),
- a hagyományosan brit konzervatív hozzáállásra jellemző „à la carte" Európa (a tagok maguk választhatnák ki az integrációs csomagból, hogy annak melyik eleméhez kívánnak csatlakozni).

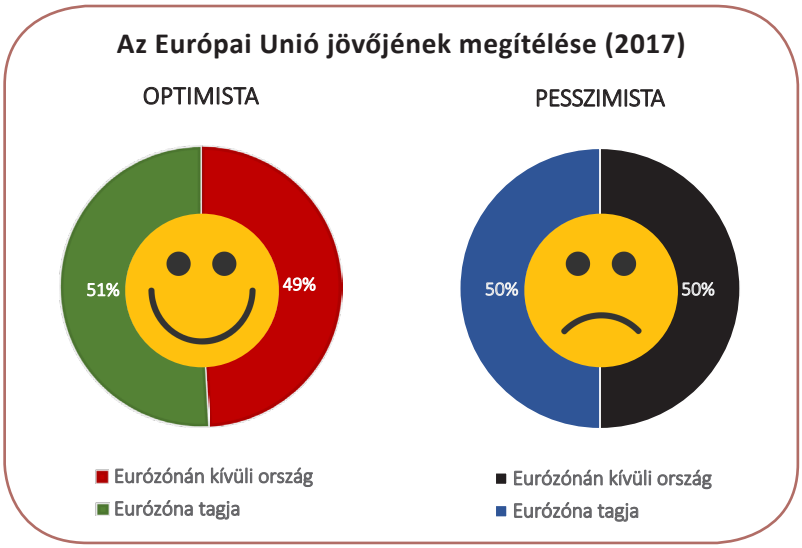

Forgatókönyvek

2017 márciusában a Bizottság megalkotta a fehér könyvet Európa jövőjéről, kidolgozva öt lehetséges forgatókönyvet:

- „Minden megy tovább": Az eredményközpontú cselekvési program alapjai a Bizottság „Új kezdet Európa számára" című 2014-es programja, valamint a 2016-os Pozsonyi nyilatkozat. A munkahelyteremtés a gazdasági

növekedés és a beruházások érdekében megerősítik az egységes belső piacot és a közösségi együttműködést.
- „Csakis az egységes piac”: Az egységes áru- és tőkepiac határozza meg az uniós együttműködések alapját, míg a személyek és a szolgáltatások szabad mozgása nem garantált teljes mértékben. A legtöbb szakpolitikai területen alapvetően a kétoldalú megállapodások vannak túlsúlyban.
- „Aki többet akar, többet tesz”: Az EU továbbra is egységes marad, azonban a tagállamok csoportjainak lehetőségük van célirányos koalíciók elmélyítésére a védelem, a belső biztonság, az adóügy és a szociálpolitika területén.
- „Kevesebbet hatékonyabban”: Bizonyos szakpolitikai területeket, ahol az EU közvetlenül érvényesíti a kollektív döntéseket, a jövőben prioritásként kezelnek. Ezzel szemben lesznek területek, melyek nem tartoznak ebbe körbe, ezért az EU itt nem lép fel, vagy kevesebbet tesz.
- „Sokkal többet együtt”: Konszenzusos megállapodás születik egy egységesebb és erősebb EU-ról, amelyhez tagállami részről minél több hatásköri és erőforrás-megosztás kell, kiterjedtebb tagállami együttműködéssel. A tagállamok kiemelten kezelik a védelem és a biztonság területét, megerősítik az euróövezetet.

Jean-Claude Juncker, az Európai Bizottság elnöke egy „hatodik” forgatókönyvet vázolt 2017 decemberében, amelyben a következő időszak céljai közt szerepel egy egységesebb, erősebb és demokratikus Európa létrehozása, kiemelve az egységes piacot és az eurót. A célok megvalósításához Juncker javasolja az eurócsatlakozási eszközt és egy európai gazdasági és pénzügyminiszteri poszt létrehozását. Nagy hangsúly kap az európai biztonsági és védelempolitika erősítése is: 2025-ig teljes körű európai védelmi uniót kell kialakítani, valamint létre kell hozni egy európai hírszerző egységet.

Érvek és ellenérvek

Egy többsebességes Unió bizonyosan szükségessé tenne egyes intézményi reformokat. A szerződések változatlanul hagyása mellett a megerősített együttműködések száma nőhet. Az egyhangú döntéseket feltételező területeken, mint például a közös kül- és biztonságpolitika, ez nehézségeket okozhat a döntéshozatalban.

A többsebesség hívei főleg a közösségi döntéshozatal nagyobb hatékonyságával érvelnek, az ezt megnehezítő intézményi tényezők csökkenésével. Több sebesség mellett az élen járó tagországok hatékony és sikeres együttműködése és gyakorlati eredményei vonzóvá tehetnék az együttműködést a kimaradó országok számára. Továbbá a szubszidiaritás elve is felértékelődik: a tagországok maguk dönthetnének arról, mely politikákban járhatnak el sikerrel egyedül, vagy hatékonyabban közösségben.

A több sebesség ellenzői félnek a tagállamok közötti már meglévő ellentétek további mélyülésétől, és magát az európai egység ügyét érzik veszélyeztetve a nemzeti érdekek felértékelődésével, míg a kelet-európai országokban jellemzően a nemzetállam döntési jogköreit látják veszélyeztetve. A magyar kormány „erős tagállamok erős Európája” koncepciója ellenzi a kétsebességes Európát, félve attól, hogy az tovább növeli a mag és a periféria közti különbséget. A magyar álláspont a tagállami hatáskörök megerősítését és a szubszidiaritás elvének tiszteletben tartását szorgalmazza. A Visegrádi Négyek közös nyilatkozata Európa jövőjéről – annak ellenére, hogy nem minden uniós kérdésben azonosak a szempontjaik – szintén ezen elvek mentén összpontosul.

Az Európai Unió történelmi válaszúthoz érkezett. A jövő bizonytalan, az azonban biztos, hogy a jelen belső és külső kihívásai új, többszintű válaszokat és jövőorientált szemléletmódot kívánnak. Az elkövetkező évek meghatározóak lesznek az integráció szempontjából. A kérdés fontosságát tükrözi, hogy Donald Tusk, az Európai Tanács elnöke az elkövetkező egy évre tizenkilenc találkozót tervez az uniós tagállami állam- és kormányfők részvételével. Ilyen intenzív tanácskozásra az eurózóna válsága óta nem volt példa az Unió történetében. Három terület, a migráció, az eurózóna reformja (önálló eurózóna büdzséje) és a 2020 utáni többéves keretköltségvetés képezhetnek egy nagy alkucsomagot. 2019. május 9-én, a Brexitet követően talán tisztább képet kapunk a jövőről: ekkor kerül sor Nagyszebenben a soros román EU-s elnökség alatt a tagállami vezetők találkozójára.

B. Müller Tamás

A schengeni térség kihívásai

Három évtizedes története során a schengeni egyezménnyel létrehozott belső határellenőrzés nélküli térség az Európai Unió négy alapszabadságának – az áruk, a tőke, a szolgáltatások és a személyek szabad mozgásának – egyik legfőbb biztosítékává, alapjában véve pedig az európai integráció kiemelkedő szimbólumává vált.

Mivel a belső határellenőrzések megszüntetése komoly biztonsági kockázattal jár, ezért a tagállamok közös kritériumokat és szabályokat határoztak meg mind a külső határok ellenőrzését és igazgatását, mind pedig az övezetbe való belépést illetően. A vonatkozó joganyagban alaptétel, hogy a schengeni térség fenntartásának előfeltétele az Európai Unió – ma közel 16 500 km hosszúságú – külső határainak fokozott védelme, amelynek feladataiban és terheiben minden uniós és schengeni tagállamnak részt kell vállalnia.

Veszélyben Schengen?

Biztonsági szempontból a térség működése sosem volt zökkenőmentes sikertörténet, de Európa országai mégis mindannyiszor megőrzése és megvédése mellett kötelezték el magukat. Az elmúlt években tapasztalt rendkívüli bevándorlási hullám, a tömeges méreteket öltő illegális határátlépések, valamint a fokozott terrorfenyegetettség azonban minden korábbinál nagyobb biztonsági kihívás elé állította mind az Európai Uniót, mind pedig a schengeni térséget. A rendkívüli szituációra a tagállamok érintettségük függvényében különbözőképpen reagáltak. Számosan visszaállították belső határaik ellenőrzését, mert úgy gondolták, hogy a kialakult helyzet országaik közrendjére, egészében véve pedig a schengeni térségre komoly veszélyt jelent. 2016 tavaszán megtörtént az, amire a belső határok nélküli térség történetében eddig nem volt példa: egy időben egyszerre hét tagállam (Ausztria, Belgium, Dánia, Franciaország, Németország, Norvégia és Svédország) tartott fenn határellenőrzéseket mindegyik vagy csak egyes határszakaszain.

Felhatalmazások és helyzetkép

A Schengeni határellenőrzési kódex 25–29. cikkei lehetőséget adnak a tagállamok számára, hogy az alábbi feltételek esetén, meghatározott időintervallumokra kivételesen és ideiglenesen visszaállíthassák határaik vagy határszakaszaik ellenőrzését:

- a közrendet vagy a belső biztonságot fenyegető komoly és előrelátható veszélyhelyzet;
- azonnali vészhelyzet;
- a schengeni értékelési mechanizmus megállapításai és az Európai Unió Tanácsának (a továbbiakban Tanács) ajánlása alapján, a schengeni övezet működésére veszélyt jelentő kivételes körülmények – így például a külső határok ellenőrzésének súlyos és ismétlődő hiányossága.

A kódex főszabálya tehát, hogy határellenőrzés visszaállítására kizárólag kivételes helyzetben, csak végső lehetőségként kerülhet sor, szigorúan korlátozott hatállyal és időtartammal. Az Európai Parlament illetékes szakbizottsága (Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság) számára készült tanulmány 2016-ban azonban azt állapította meg, hogy a vonatkozó tagállami intézkedések gyakorlata több esetben nem volt kellően megalapozott.

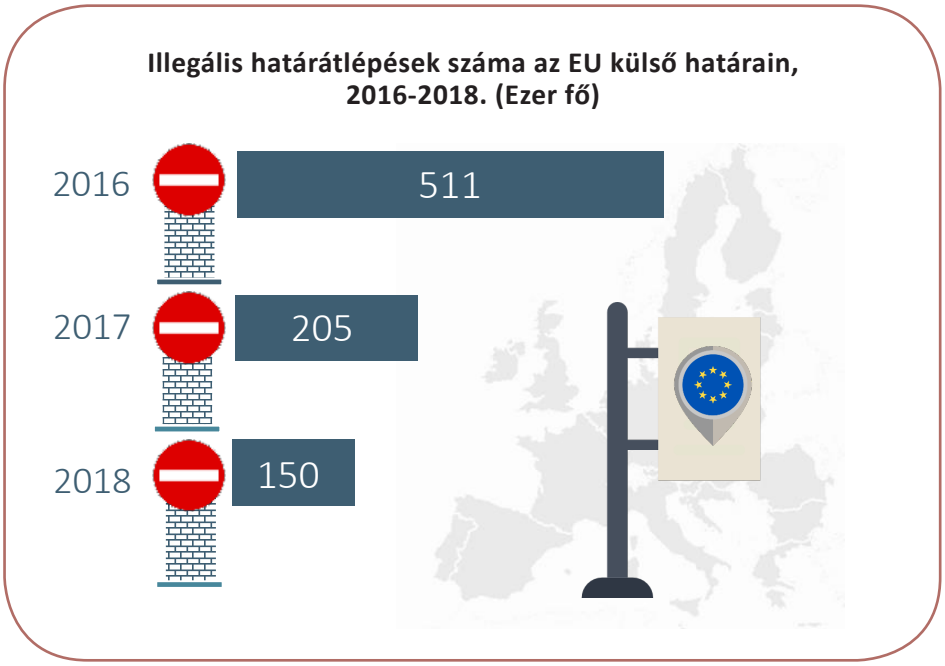
Az Európai Bizottság határigazgatási statisztikái szerint 2006-tól 2019 februárjáig az érintett tagállamok összesen 110 alkalommal állították vissza vagy hosszabbították meg belső határaikon az ellenőrzéseket.

A statisztikák értelmezésekor el kell különíteni a schengeni térség működésével összefüggő általános, valamint a rendkívüli eseteket. 2015 őszéig a tagállamok lényegében csak egyes nemzetközi, diplomáciai vagy sportrendezvények időtartamára, kizárólag azok biztosítása céljából éltek a határellenőrzések ideiglenes eszközével. A migrációs válság 2015. évi tetőzése, illetve a többszöri terrortámadások azonban egyértelműen felülírták e gyakorlatot. 2015 szeptembere után 72 esetből 63-szor az illegális migrációra, valamint a terrorfenyegetettségre hivatkozva került sor a határellenőrzések visszaállítására, illetve azok meghosszabbítására.

A terrorfenyegetésre hivatkozva Franciaország 2016-ban és 2017-ben féléves időszakokra zárta le határait, a jelenlegi bejelentés alapján pedig előreláthatólag 2019. április 30-ig összes határán fenntartja az ellenőrzéseket.

Franciaország mellett további öt tagország – Ausztria, Dánia, Németország, Norvégia és Svédország – lényegében 2015 őszétől folyamatosan határellenőrzéseket végez összes vagy csak egyes határszakaszain. Bár a Tanács iránymutatása szerint 2017 novemberéig fel

kellett volna hagyniuk e gyakorlattal, az államok jelezték, hogy amíg az EU külső határainak védelme nem kielégítő, és továbbra is fennáll az EU-n belüli jogtalan továbbutazások (másodlagos illegális migráció) veszélye, újabb hat hónapos időszakokra – az aktuális helyzet szerint 2019. május 11-ig – meghosszabbítják egyes határaikon az ellenőrzéseket.

Negatív következmények

Az Európai Unió intézményei és általában a tagországok egyetértenek abban, hogy a belső határellenőrzések sok esetben nem oldják meg a biztonsági problémákat, ellenben veszélyeztetik a belső határok nélküli térség működését. Elemzések rámutatnak, hogy hosszú távon az Európai Unión belüli határellenőrzések újbóli visszaállítása nem pusztán gazdasági problémákat és több milliárd eurós éves veszteséget eredményezne, hanem egyenesen a szabad piac végét és a szabad mozgás alapvető jogának korlátozását okozná. Mindemellett a belső határok lezárásai által megkérdőjeleződne a határ menti regionális együttműködések létjogosultsága is.

Számszerűsítve a jelzett problémakört, az Európai Bizottság számításai szerint a belső határellenőrzések visszaállítása az EU egészének gazdaságára nézve 5 és 18 milliárd euró közvetlen évenkénti kiadással járna, ezen belül pedig többek között

- a közúti árufuvarozási ágazatban 1,7 és 7,5 milliárd euró közvetlen költséget,
- a turizmusnak 13 millió éjszakás és 1,2 milliárdos veszteséget,
- a naponta határokon át ingázó 1,7 millió munkavállaló esetében az időkiesés körülbelül 1,3 és 5,3 milliárd eurós veszteséget,
- végül a nemzeti rendészeti hatóságok számára 0,6 és 5,8 milliárd eurós közvetlen adminisztrációs többletköltséget jelentene.

Kérdések és forgatókönyvek

A schengeni működés veszélyeztetettségét látva az Európai Bizottság 2016 tavaszán ütemtervet dolgozott ki „Vissza Schengenhez” címmel, amely lényegében a menekültügyi rendszer reformjában, a külső határok védelmének fejlesztésében, a harmadik országokkal való szorosabb együttműködésben és a migráció kibocsátó országainak támogatásában látja a kialakult helyzet megoldásának kulcsát. Emellett az uniós intézmények a belső határellenőrzések helyett egyéb alternatív rendészeti megoldásokat és határ menti együttműködéseket javasolnak. E politikai diskurzusban Magyarország és a Visegrádi országok a migrációs válság 2015-ös kezdetétől - a tagállami hatáskörök érintetlenül hagyásával - főként az uniós külső határok fokozott védelmében, és a tagállamok szorosabb határvédelmi együttműködéseiben látják a schengeni övezet belső biztonságának garanciáját.

Az elmúlt években mind közösségi szinten, mind pedig tagállami hatáskörben számos olyan intézkedés látott napvilágot, amelyek napjainkra nagyban hozzájárultak a migrációs és biztonsági helyzet konszolidálódásához. Végleges megoldásról azonban még nem beszélhetünk. Az előrejelzések alapján viszont egyértelműen az látszik, hogy a különböző geopolitikai és klímaváltozási hatások következtében az Európai Unióra nehezedő bevándorlási nyomás a jövőben még nagyobb intenzitással folytatódhat. Nyitott, de egyre inkább sürgető kérdés marad tehát, hogy Schengen fennmaradása érdekében sikerül-e az Európai Uniónak a közel-keleti és afrikai térségekben lelassítania az elvándorlást, és emellett közösségi szinten is kielégítő lépéseket tennie a külső határvédelem, valamint a belső biztonság fejlesztésére.

Az övezet fennmaradása ugyanis nemcsak a gazdasági és politikai szereplők, hanem az uniós állampolgárok számára is kiemelten fontos. Az EUROBAROMETER 2018-as felmérése szerint az EU lakosságának 66%-a úgy látja, hogy Schengen több előnnyel jár számára, mint hátránnyal. A magyar állampolgárok 74%-a pedig az átlag (68%) felett gondolja úgy, hogy Schengen az Európai Unió legnagyobb vívmánya.

B. Müller Tamás

Kiberfenyegetések és kibervédelem

22018 végére a világ lakosságának több mint a fele, vagyis 3,9 milliárd fő használta az internetet. Számuk 5 év alatt 1 milliárddal nőtt. A fejlett országokban a 15 és 24 év közötti korosztály több mint 94%-a csatlakozott a világhálóra. Kiugró növekedést tapasztalhatunk a „dolgok internete" (Internet of Things (IoT) területén is. Idesorolható az ismertebb „okostelefonok" vagy „okosautók" mellett minden olyan eszköz, amelyek interneten kapcsolódnak egymáshoz, információkat gyűjtenek, és folyamatokat irányítanak az otthonainktól kezdve az egészségügyön át egészen az ipari és pénzügyi szektorig. Az Intel számításai szerint 2015-ben 15 milliárd IoT-eszköz csatlakozott a világhálóra, 2020-ra pedig számuk 200 milliárdra növekszik majd. Az infokommunikációs eszközök, hálózatok és szolgáltatások mára mindennapi életünk alapjaivá váltak. Biztonságuk is létfontosságú tehát: egyet jelent mindennapjaink biztonságával.

Fenyegetések a kibertérből

A Világgazdasági Fórum éves globális kockázati rangsorában a hagyományos veszélyek – úgymint a háborús konfliktusok, terrorizmus, természeti katasztrófák – mellett a kibertér fenyegetései az elmúlt években folyamatosan a TOP 10-es listában szerepeltek. A kibertámadás és az adatlopás veszélye 2018-ra először került – az extrém időjárás és a természeti katasztrófák fenyegetéseit követve – a 3. és 4. helyre.

Az infokommunikációs technológiák (IKT) elleni kibertámadások arra irányulnak, hogy megzavarják vagy gátolják a megtámadott rendszer működését, illetve hogy megszerezzék vagy módosítsák annak adatait. A támadások többségét radikális politikai és vallási aktivisták, gazdasági-bűnözői csoportok, terrorista szervezetek, illetve állami titkosszolgálatok követik el. A kibertámadások között a leggyakoribbak a káros- (malware) és zsarolószoftverekkel (ransomware) elkövetett, valamint az úgynevezett túlterheléses (DoS) és elosztott szolgáltatásmegtagadásos (DDoS) támadások, melyek napokra megbéníthatják a jellemzően állami vagy éppen más szolgáltató szervezetek hivatalos weboldalait.

Pontosan felmérhetetlen, hogy az IKT világának rendkívüli fejlődésével párhuzamban az állami intézményeket, a létfontosságú infrastruktúrákat, a nemzetközi szervezeteket, a gazdasági vagy éppen a társadalmi szektort mennyi és milyen sokszínű kibertámadás érte az elmúlt években. Még nehezebb megbecsülni a támadások által okozott anyagi veszteségeket, valamint a társadalom – és kiemelten a fiatalkorúak – életében okozott károkat. Az IT-biztonsági cégek jelentései alapján azonban a fenyegetések főbb tendenciái mégis jól láthatóak.

Trendek és tendenciák

A Kaspersky Lab kiberbiztonsági nagyvállalat a 2017-es évben

- mintegy 6 millió rosszindulatú telepítési csomagot,
- közel 95 ezer telefonra írt mobilbankoláshoz kötődő malware-t, valamint
- 544 ezer telefonos ransomware-t észlelt,
- és 1,2 milliárd online támadást vert vissza.

Mindemellett a Kaspersky partneri körében 940 ezer számítógépet támadott meg zsarolóprogram, és több mint 1,1 millió esetben blokkoltak le olyan fertőző programokat, amelyek online bankolás során próbáltak pénzt lopni a célpontoktól.

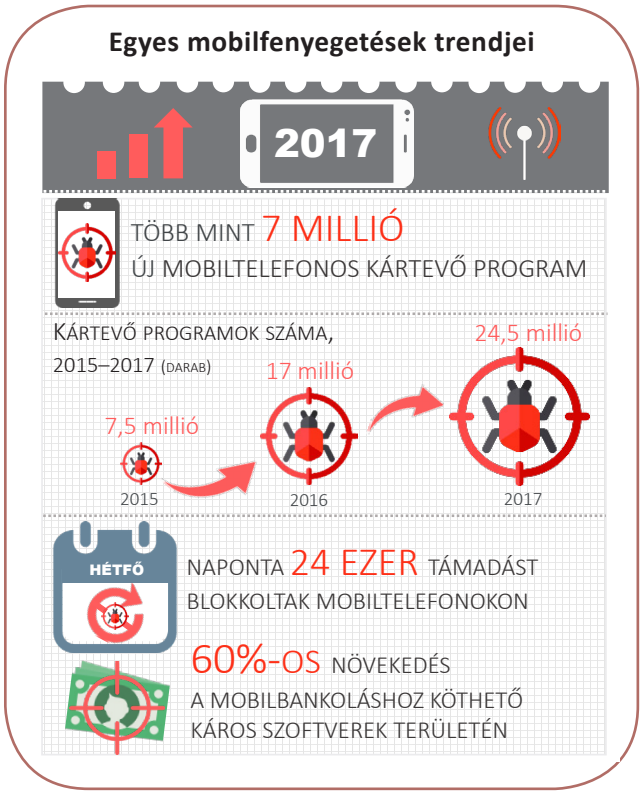
Hasonlóan aggasztó nagyságrendekről számolt be a Symantec is, amely a malware-ek és ransomware-ek

évek óta növekvő száma mellett kiemeli a jövő egyik nagy kihívását is: az IoT-eszközök és az okostelefonok fenyegetettségét. Elemzésük szerint az IoT-támadások száma a 2016-os évhez viszonyítva 2017-ben hatszorosára növekedett. Körükben a leggyakoribb célpontokat a routerek és a kamerák jelentették. Ez egyértelműen azt mutatja, hogy a Dolgok Internete világméretű fejlődése nem pusztán a digitális korszakban nyit új fejezetet, hanem a kiberbűnözők számára új célcsoportokat, egyben pedig új kiskapukat is jelent a kiszemelt rendszerek feltöréséhez. A fenyegetést jól szemlélteti, hogy 2018 áprilisában hekkerek egy amerikai kaszinó akváriumának okoshőmérőjén keresztül a kaszinó teljes belső rendszerét feltörték.

Az okostelefonok területén is évről évre ugrásszerűen növekszik a káros szoftverek száma, ami különösen aggasztó, ha figyelembe vesszük, hogy az EU lakosságának 80%-a, Magyarország lakosainak pedig több mint 70%-a okostelefonjain keresztül is napi kapcsolatban van a világhálóval.

A támadásokat leggyakrabban – kihasználva a kibervédelem leggyengébb és legkritikusabb láncszemét: az emberi tényezőt – a káros csatolmánnyal ellátott e-mailekkel indítják, amelyek megnyitásával a felhasználók egyben utat nyitnak a további támadások előtt is. A Symantec említetett jelentése szerint Magyarország a kártékony e-mailek rangsorában világviszonylatban Ausztriát követően a 2. helyre került. Hazánkban 104 e-mail-ből egy kártékony volt 2017-ben. Nemzetközi szinten pedig a közigazgatás az e-mailen érkező fenyegetések tekintetében 2017-ben magasan megelőzött minden más ágazatot.

A létfontosságú állami és ipari infrastruktúrák elleni támadások száma is világszerte emelkedést mutat. A közelmúltból kiemelhető a lengyel légitársaság, az ukrán elektronikai hálózat és a kijevi nemzetközi repülőtér, vagy éppen a Deutsche Telekom elleni támadás. Elemzők és politikusok egyetértenek abban, hogy a folyamatosan növekvő kiberkémkedési aktivitás mellett a közeljövőben a demokratikus országok infrastruktúrái elleni támadások is gyakoribbá válnak majd. Ezek hátterében sok esetben kifejezetten állami megrendelések állnak, amelyek egy része már a kiberhadviselés területét érintik. Egyes elemzők szerint bár az átlagember nem érzékeli, a kibertérben mégis évek óta folyamatos háborús helyzetben állnak a világ országai. Nem véletlen tehát, hogy a NATO a folyamatos kibervédelmi képességfejlesztéseket követően 2017-ben az operatív hadviselés területét a kibertérre is kiterjesztette.

Kibervédelem az EU-ban és Magyarországon

Az Európai Parlament 2018. évi biztonságpolitikai jelentésében leszögezi, hogy *„az európai védelmi unió egyik első építőköve egy közös kibervédelmi politika kell legyen”.* Véleményük szerint ugyanis a tagállamok korábban soha nem tapasztalt fenyegetéssel néznek szembe az államilag támogatott kibertámadások, a kiberbűnözés és terrorizmus formájában. Az elmúlt években az Európai Unió minden eddiginél szigorúbb és átfogóbb intézkedéseket hozott a hálózat- és adatvédelem területén, szorosabb együttműködésre lépett a NATO-val is, a jövőben pedig a szoftverek biztonsági szempontú termékbesorolási rendszerének bevezetését tervezi.

Mindezekkel párhuzamban, valamint azok iránymutatása szerint Magyarországon is megszülettek – 2018-ban pedig tovább módosultak – a legfontosabb kiberbiztonsági jogszabályok, stratégiák. Ezek végrehajtása az alacsonyabb szinteken még folyamatos feladatot jelent az ágazatok számára. Emellett kiépült az állami intézményrendszer is, amelynek központi szerve a Nemzeti Kibervédelmi Intézet. Speciális szervezetek védik továbbá a honvédelmi és a létfontosságú infrastruktúrák, valamint a civil szféra ágazatainak rendszereit. A stratégiák és intézményrendszerek azonban fontos, de nem egyedüli feltételei a védelemnek. A kiberbiztonság legelső szintjét ugyanis az egyéni felhasználók biztonságtudatos hozzáállása jelenti, aminek folyamatos fejlesztése a jövőben erősödő kiberfenyegetések kivédésében – az állami és nagyvállalati szféra naprakész IT-biztonsági fejlesztése mellett – elengedhetetlen.

Menekültek az EU-ban és Magyarországon

B. Müller Tamás

581 000

új menedékjogi kérelmet nyújtottak be 2018-ban az Európai Unió tagállamaiban. Ez a szám a megelőző évhez viszonyítva

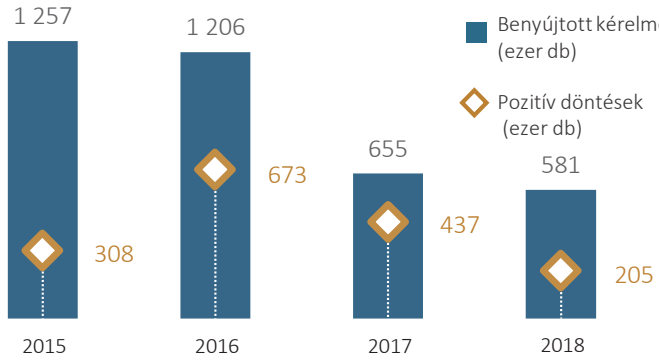
10%-os,

a 2016-os évhez képest pedig

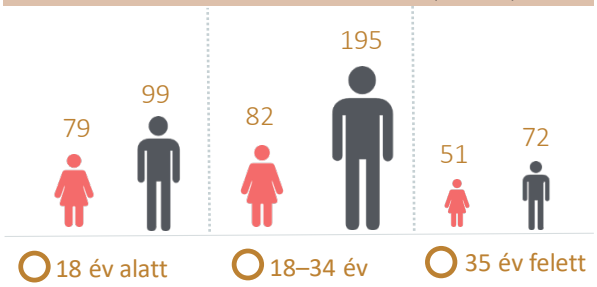
50%-os

mérséklődést jelent.

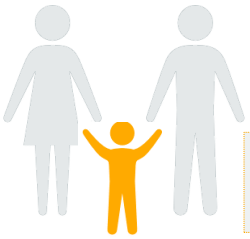
Először benyújtott és első fokon pozitívan elbírált menedékjogi kérelmek száma az Európai Unióban

Első alkalommal kérelmezők nem és korcsoport szerinti megoszlása az EU-ban, 2018 (ezer fő)

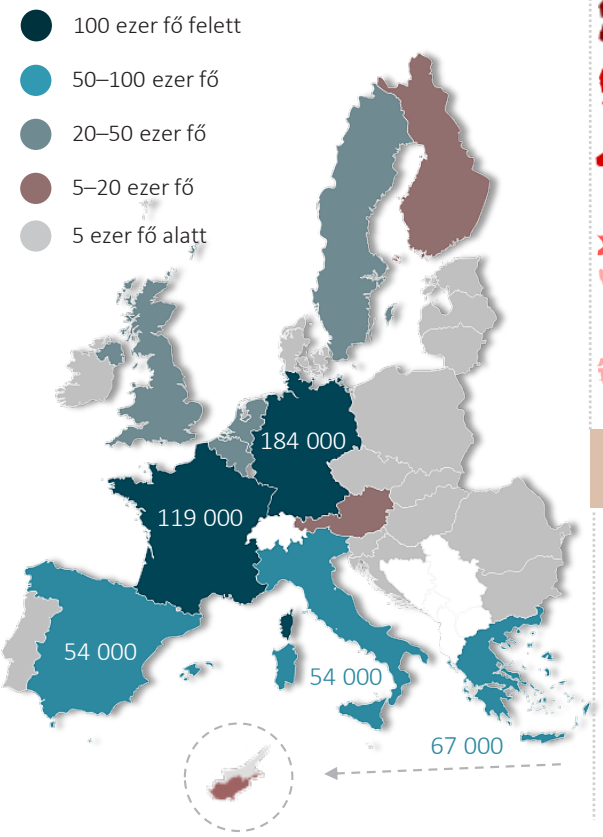
Kísérő nélküli kiskorú menekültek menedékjogi kérelmeinek száma az EU-ban, 2018

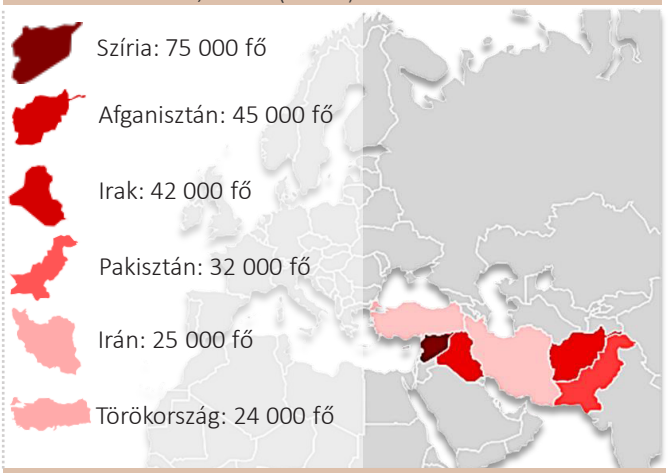
4–5%

A regisztrált menedékkérők között évente átlagosan ennyi a kísérő nélküli kiskorúak aránya.

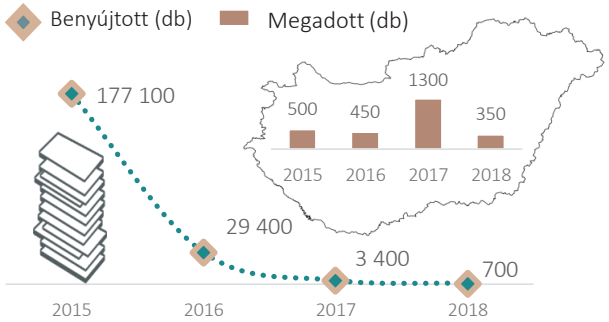
Menedékkérők megoszlása az EU-ban és számuk a TOP 5 célországban, 2018

Menedékkérők megoszlása az EU-ban származási országok szerint, 2018 (TOP 6)

Benyújtott és megadott menedékjogi státuszok Magyarországon, 2015-2018.

Források

Többsebességes Európa

Éltető Andrea – Szijártó Norbert (2018): *Változó Európa a változó világban.* MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Világgazdasági Intézet.

EU Coalition explorer (2017).

Fehér Könyv Európa jövőjéről (2017).

Jean-Claude Juncker elnök (2017): Az Unió helyzete.

Joint Statement of the Heads of Governments of the V4 Countries "Strong Europe – Union of Action and Trust" Input to Rome Declaration (2017).

Pozsonyi nyilatkozat és ütemterv (2016).

Standard Eurobarometer 88 (2017).

V4 Statement on the Future of Europe (2018).

A schengeni térség kihívásai

European Parliament's Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs (2016): *Internal border controls in the Schengen area: is Schengen crisis-proof?* Study for the EP LIBE commitee.

European Commission (2016): Back to Schengen: *A Roadmap. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council,* COM (2016) 120, 2016. március 4.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/399 rendelete (2016. március 9.) A személyek határátlépésére irányadó szabályok uniós kódexéről (Schengeni határellenőrzési kódex).

Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az (EU) 2016/399 rendeletnek a belső határokon történő határellenőrzés ideiglenes visszaállítására alkalmazandó szabályok tekintetében történő módosításáról (Javaslat), 2017. szeptember 27.

Európai Bizottság közleménye: *Az Unió helyzete: a schengeni vívmányok megerősítése a biztonság fokozása és Európa szabadságainak védelme érdekében,* Brüsszel, 2017. szeptember 27.

European Commission (2019): *Notifications of the Temporary Reintroduction of Border Control.*

FRONTEX (2019): *Risk analysis for 2019.*

Kiberfenyegetések és kibervédelem

B. Müller Tamás (2016): Kiberfenyegetések és kibervédelem. *Infojegyzet* 2016/44.

Európai Bizottság (2017): *Az Unió helyzete 2017-ben: A Bizottság fokozza az informatikai támadásokkal szembeni fellépést* (tájékoztató).

Kaspersky Lab (2017): *Kaspersky Security Bulletin. Overall statistics for 2017.*

Symantec (2018): *Internet Security Threat Report,* 23.

McAffee (2018): *Mobile Threat Report.*

McAffee (2018): *Threat Report, Q1, 2018.*

McAffee (2018): *The Future of IoT: What to Expect From Our Devices This Year.*

Menekültek az Európai Unióban és Magyarországon

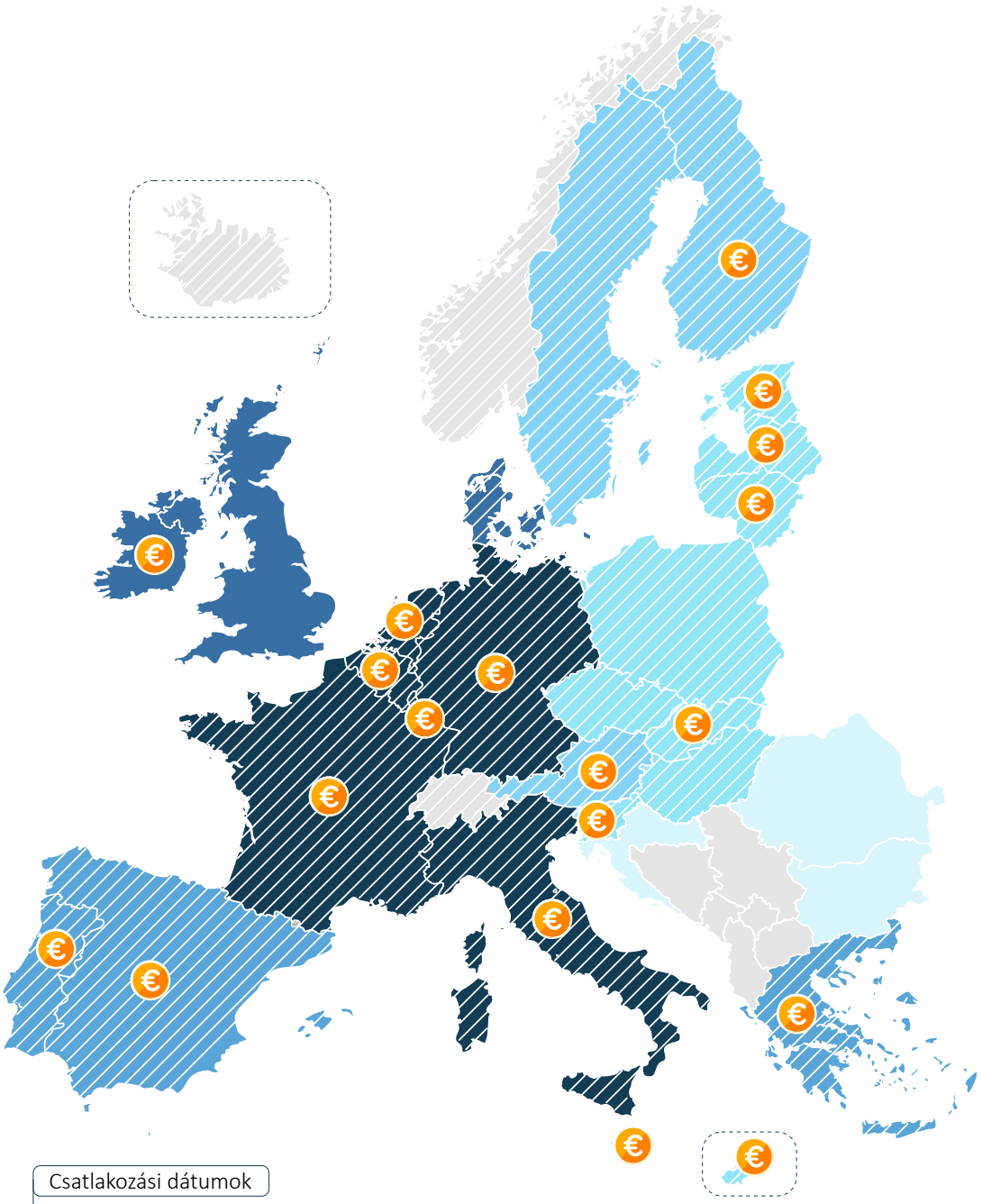
European Asylum Support Office: EU+ Asylum Trends 2018, overview.

Eurostat (2019): *Asylum and managed migration: Asylum and dublin statistics.*

Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (2018): *Statisztikák,* 2018. évi kiadványfüzet.

Az Európai Unió számokban

Az Európai Unió tagállamai | 110
Terület és népesség | 111
Népmozgalom | 112
Általános gazdasági mutatók | 113
Munkaerőpiac | 114
Életszínvonal | 115
Állami kiadások | 116
Digitális fejlettség | 117
Az Európai Unió megítélése | 118
Források | 119

Csatlakozási dátumok

1957	1973	1981–1986	1995	2004	2007–2013
Belgium	**Dánia**	1981 Görögország	Ausztria	Ciprus	2007 Bulgária
Franciaország	**Írország**	1986 Portugália	Finnország	Csehország	2007 Románia
Hollandia	**Nagy-Britannia**	1986 Spanyolország	Svédország	Észtország	2013 Horvátország
Luxemburg				Lengyelország	
Németország				Lettország	
Olaszország				Litvánia	
				Magyarország	
				Málta	
				Szlovákia	
				Szlovénia	

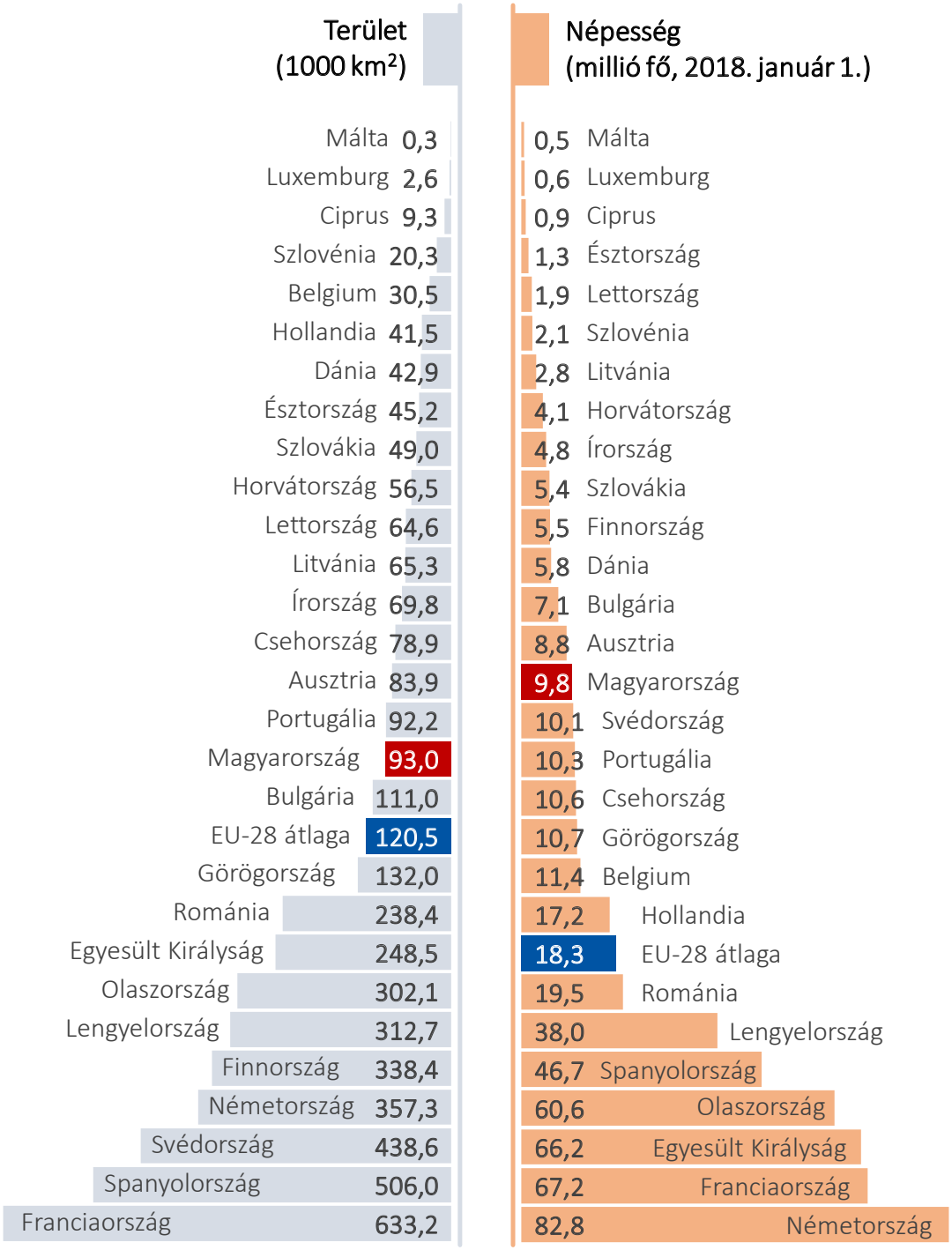
A schengeni övezethez tartozó uniós országok

A schengeni övezethez tartozó nem uniós országok

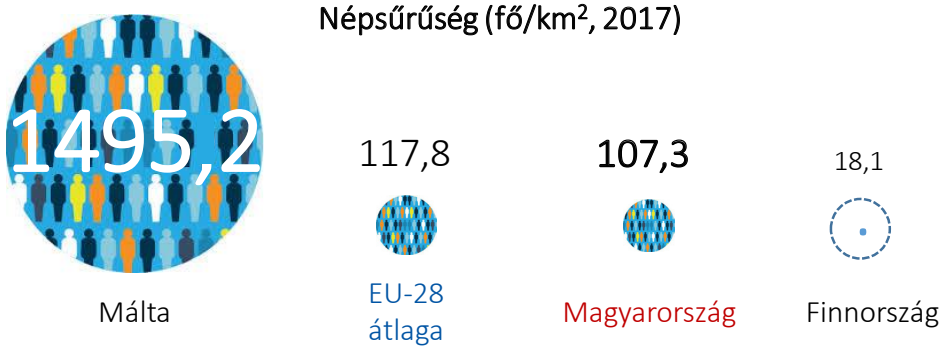
Nem uniós országok

Az euróövezet országai

Terület és népesség

Népsűrűség (fő/km², 2017)

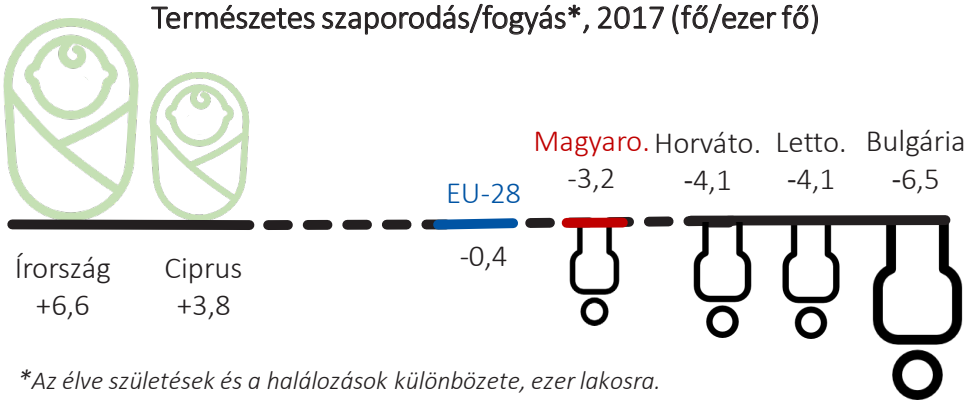
Teljes termékenységi arányszám 2017

Málta	1,26
Spanyolország	1,31
Olaszország	1,32
Ciprus	1,32
Görögország	1,35
Portugália	1,38
Luxemburg	1,39
Horvátország	1,42
Lengyelország	1,48
Finnország	1,49
Ausztria	1,52
Szlovákia	1,52
Magyarország	1,54
Bulgária	1,56
Németország	1,57
Észtország	1,59
EU-28	1,59
Hollandia	1,62
Szlovénia	1,62
Litvánia	1,63
Belgium	1,65
Csehország	1,69
Lettország	1,69
Románia	1,71
Egyesült Királyság	1,74
Dánia	1,75
Írország	1,77
Svédország	1,78
Franciaország	1,90

Születéskor várható élettartam 2017 (életév)

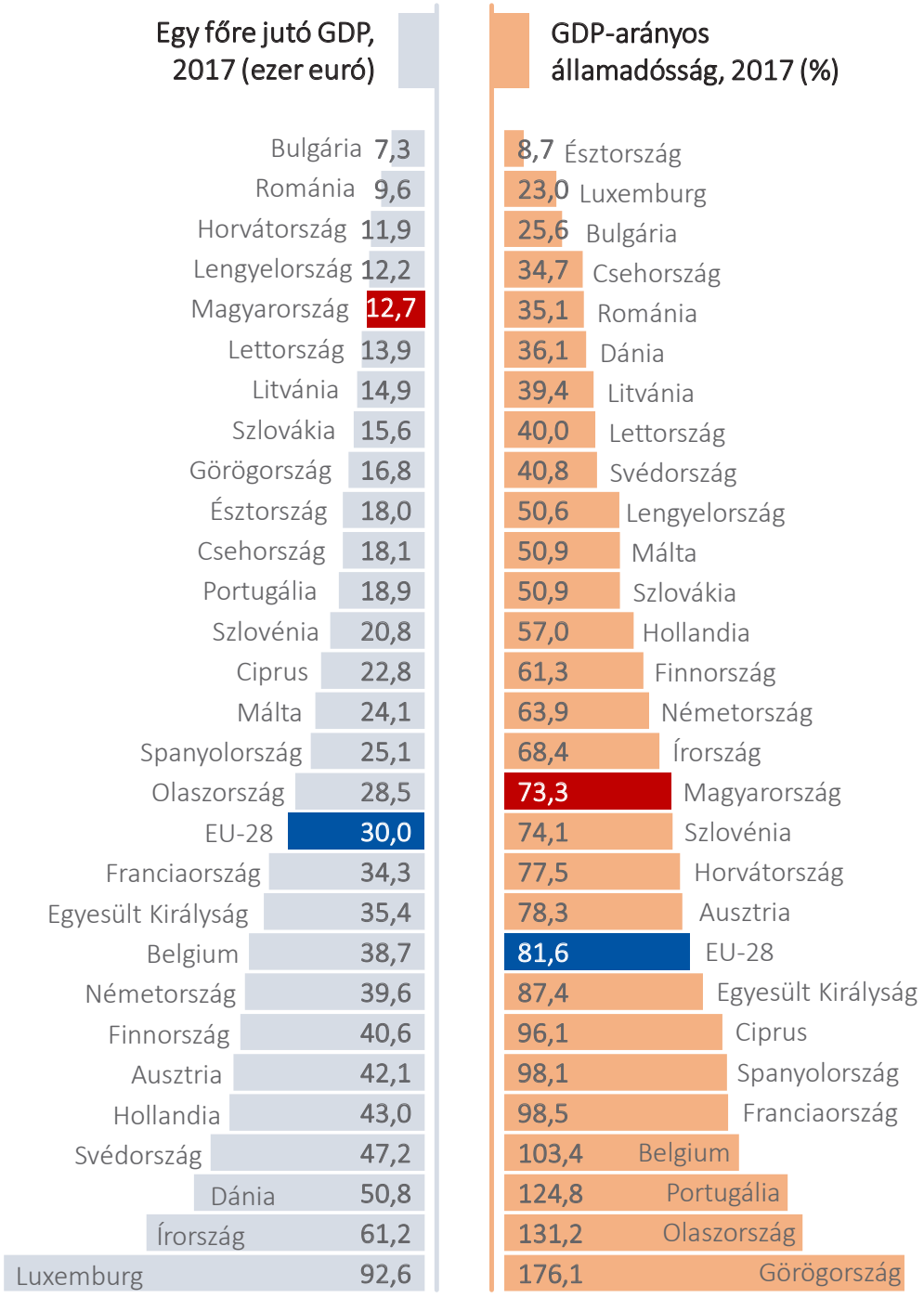
74,8	Bulgária
74,9	Lettország
75,3	Románia
75,8	Litvánia
76,0	Magyarország
77,3	Szlovákia
77,8	Lengyelország
78,0	Horvátország
78,4	Észtország
79,1	Csehország
80,9	EU-28
81,1	Dánia
81,1	Németország
81,2	Szlovénia
81,3	Egyesült Királyság
81,4	Görögország
81,6	Belgium
81,6	Portugália
81,7	Ausztria
81,7	Finnország
81,8	Hollandia
82,1	Luxemburg
82,2	Ciprus
82,2	Írország
82,4	Málta
82,5	Svédország
82,7	Franciaország
83,1	Olaszország
83,4	Spanyolország

Természetes szaporodás/fogyás*, 2017 (fő/ezer fő)

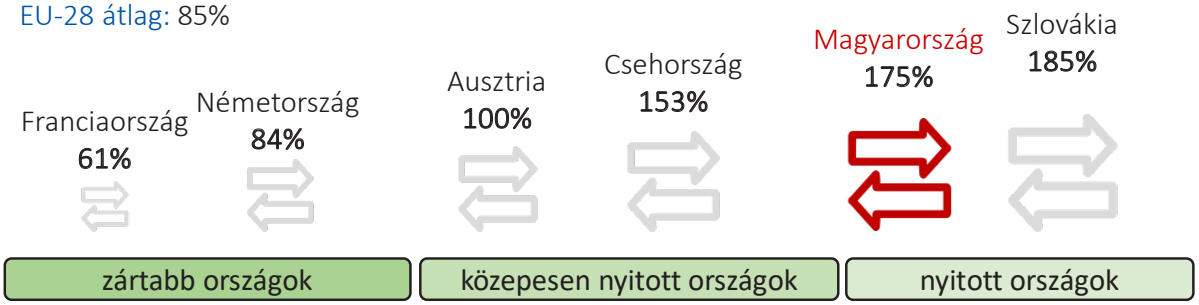

*Az élve születések és a halálozások különbözete, ezer lakosra.

Általános gazdasági mutatók

Külkereskedelmi forgalom a GDP arányában, 2016

Foglalkoztatási ráta, 20–64 évesek, 2017 (%)

Görögország	57,8
Olaszország	62,3
Horvátország	63,6
Spanyolország	65,5
Belgium	68,5
Románia	68,8
Franciaország	70,6
Ciprus	70,7
Lengyelország	70,9
Szlovákia	71,1
Bulgária	71,3
Málta	71,4
Luxemburg	71,5
EU-28	72,2
Írország	73,0
Magyarország	73,3
Szlovénia	73,4
Portugália	73,4
Finnország	74,2
Lettország	74,8
Ausztria	75,4
Litvánia	76,0
Dánia	76,9
Hollandia	78,0
Egyesült Királyság	78,2
Csehország	78,5
Észtország	78,7
Németország	79,2
Svédország	81,8

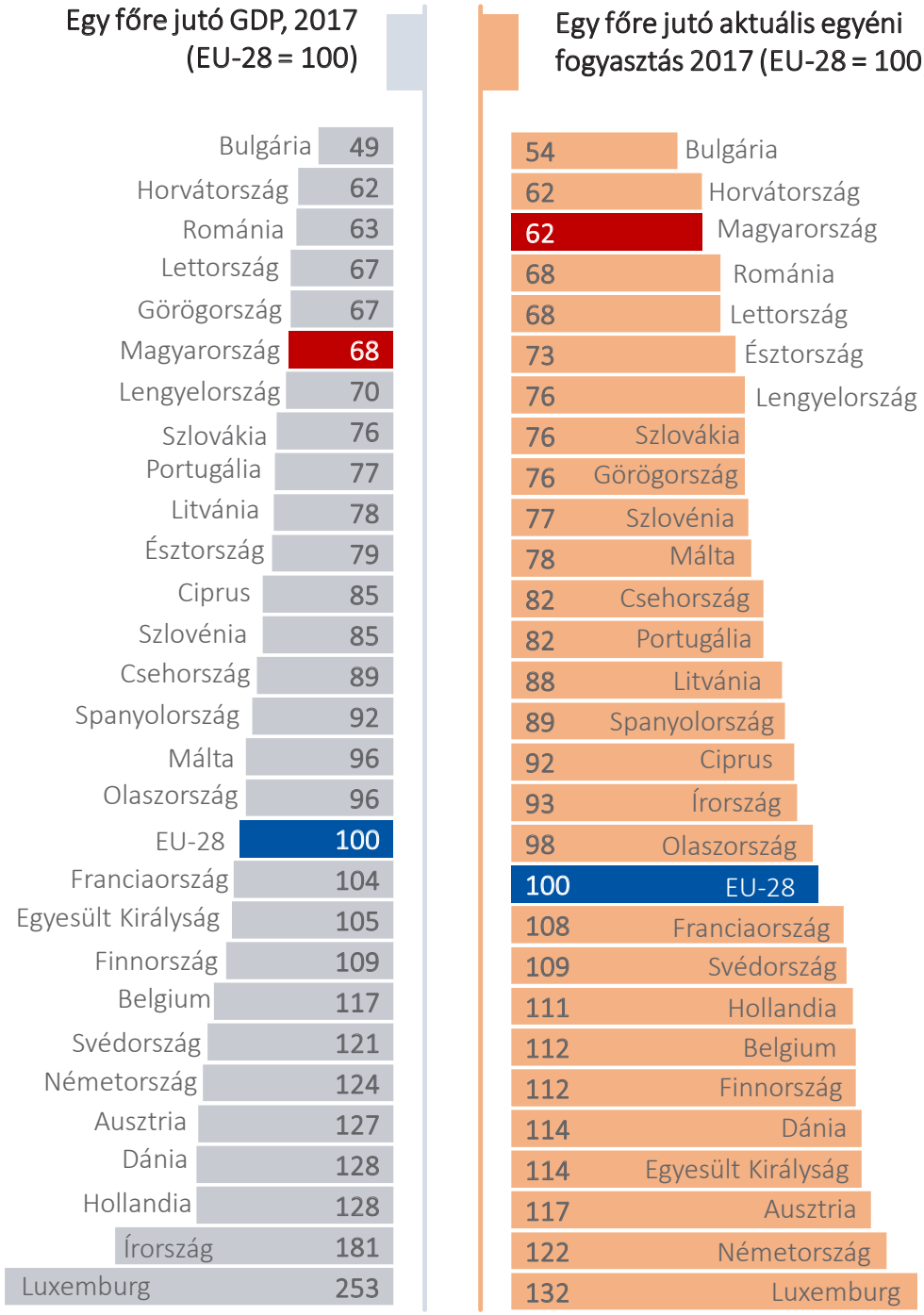
Munkanélküliségi ráta, 2018 (%)
(* 2017-es adat)

2,2	Csehország
3,4	Németország
3,8	Málta
3,8	Lengyelország
3,8	Hollandia
4,1	Románia
4,2	Magyarország*
4,4	Egyesült Királyság*
4,9	Ausztria
5,3	Luxemburg
5,3	Bulgária
5,4	Szlovénia
5,7	Dánia*
5,7	Írország
5,8	Észtország*
6,3	Svédország
6,4	Litvánia
6,6	Szlovákia
7,0	EU-28
7,0	Portugália
7,1	Belgium
7,4	Finnország
7,4	Lettország
8,7	Ciprus
8,7	Horvátország
9,1	Franciaország
11,2	Olaszország*
15,3	Spanyolorsz
21,5	Görögország*

Női foglalkoztatás, 2017

Görögország	Magyarország	EU-28	Svédország
48,0%	65,7%	66,5%	79,8%

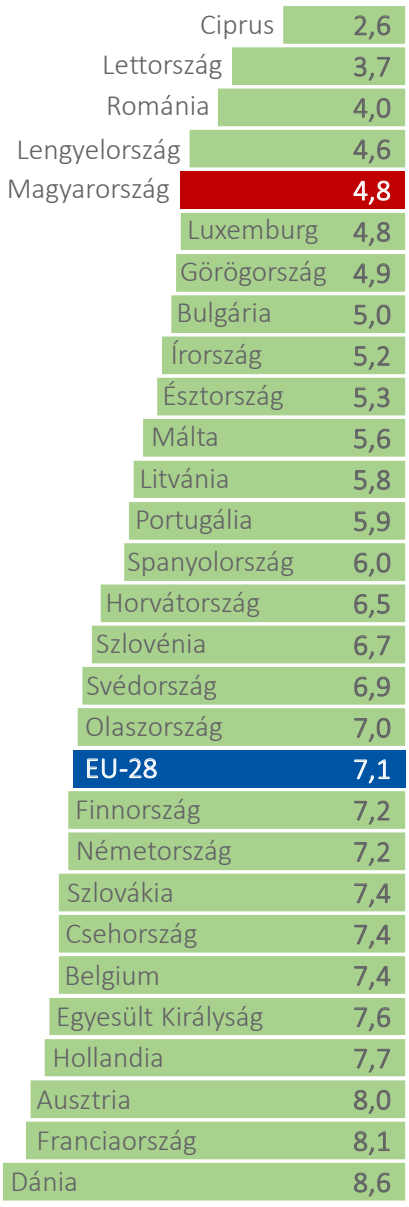
Mennyire elégedett az életével? - Európai életminőség-felmérés, 2016

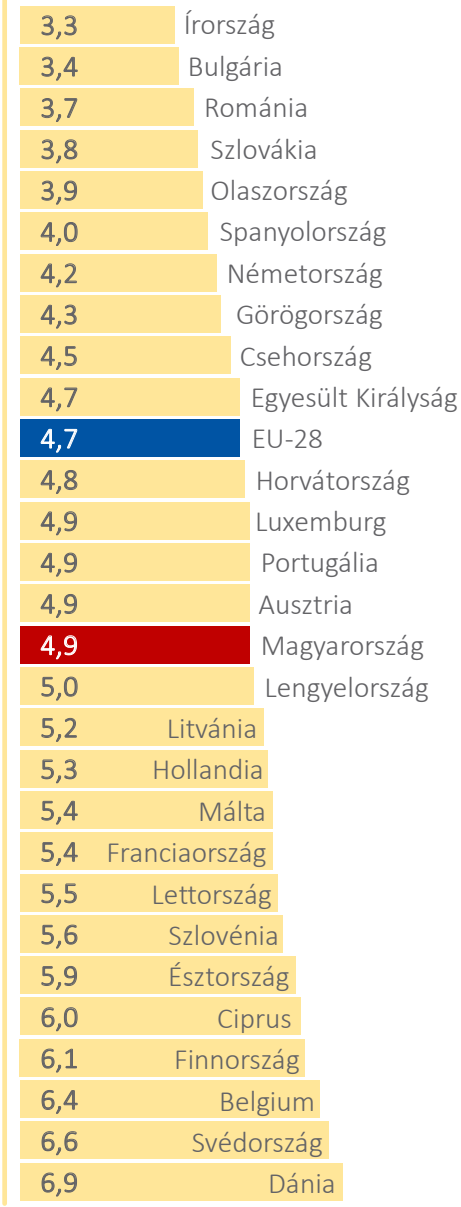
A szubjektív jóllét mutatója: 0 = egyáltalán nem elégedett, 10 = teljes mértékben elégedett.

Holle Alexandra

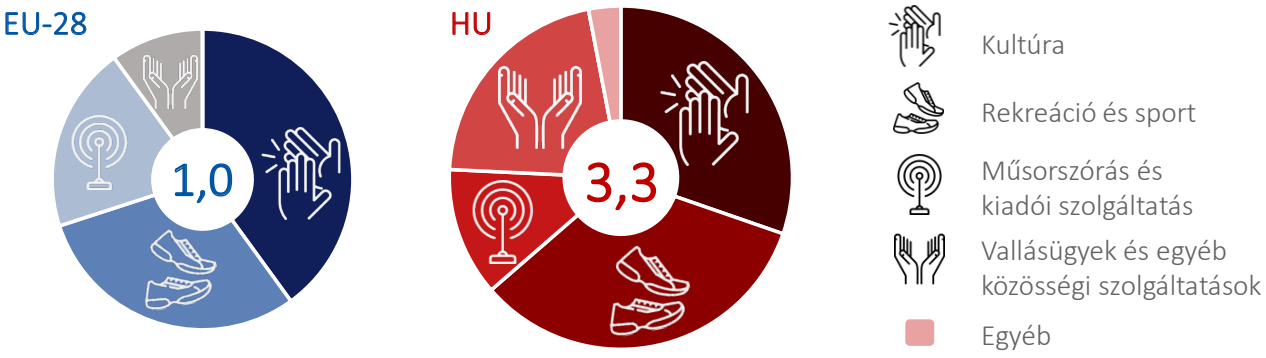
Egészségügyre fordított állami kiadások, 2016 (a GDP százalékában)

Oktatásra fordított állami kiadások, 2016 (a GDP százalékában)

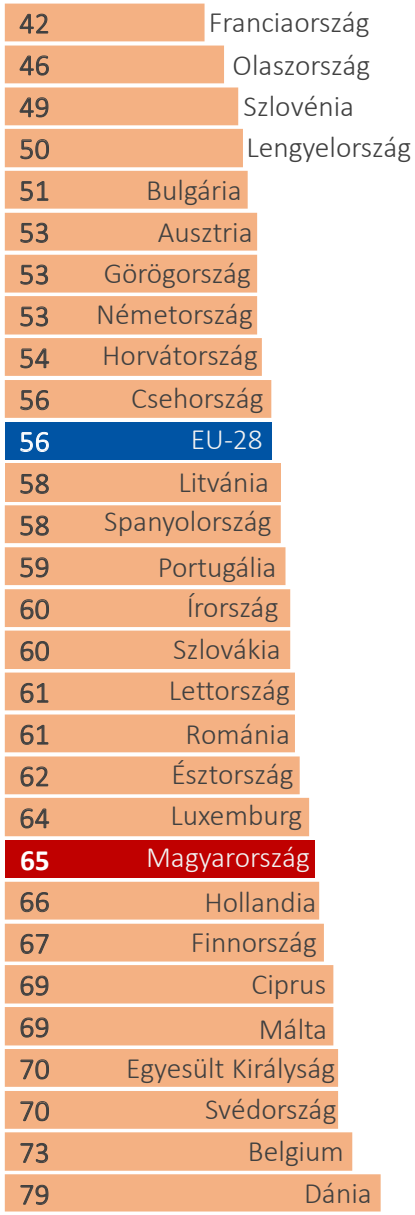
Rekreációs, kulturális és vallási célú állami kiadások, 2016 (a GDP százalékában)

Internethasználó magánszemélyek aránya, 2018 (%)*

Internethasználók (16–74 év) közösségi média használata, 2018 (%)**

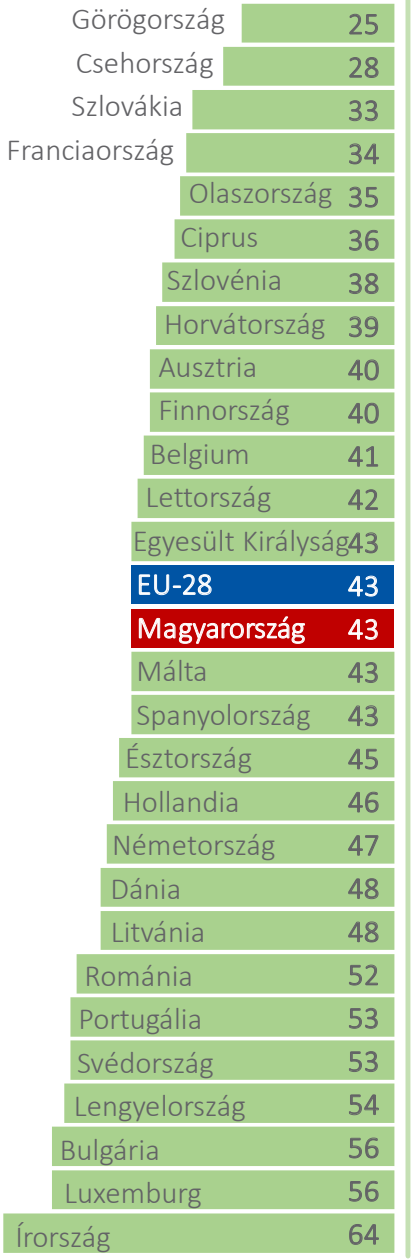
Digitális Európa, 2020: várható online árbevétel szektoronként (milliárd euró)

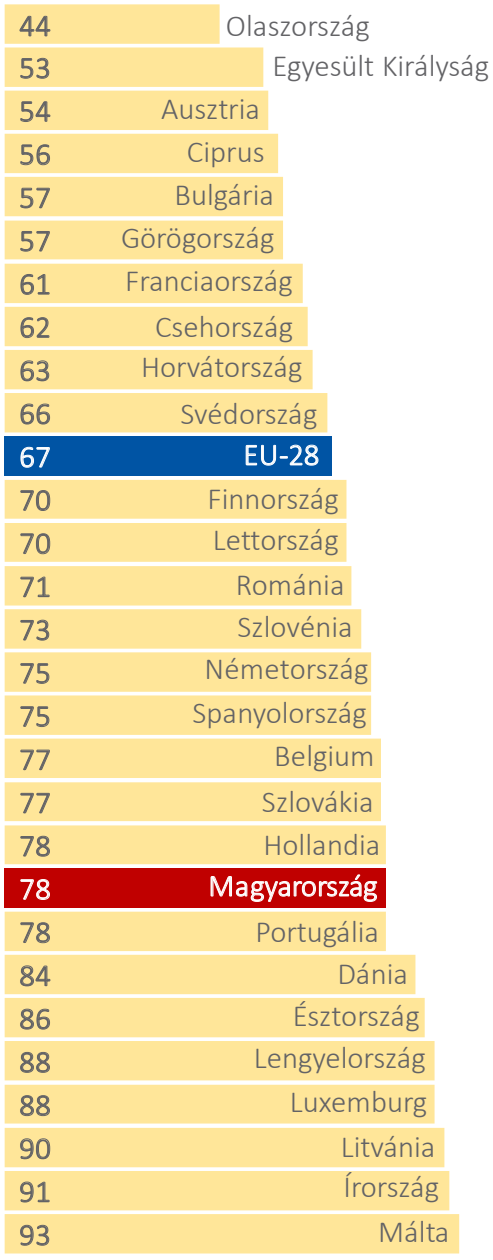
* *Megelőző három hónapban.*
** *Megelőző három hónapban, magáncélra.*

Dr. Kelemen Ida

Az EU-t pozitívan megítélők aránya, 2018 (%)

Az EU-tagságot saját országuk számára előnyösnek ítélők aránya, 2018 (%)

Az EU költségvetés legnagyobb befizetői és kedvezményezettjei* (2017)

** Operatív költségvetési egyenleg (az adott ország uniós költségvetési befizetéseinek és kifizetéseinek különbsége) a bruttó nemzeti jövedelem %-ában.*

Források

Az Európai Unió tagállamai

Alapismeretek az Európai Unióról. Az Európai Unió hivatalos honlapja.

Terület és népesség

Eurostat (115/2018): *EU population up to nearly 513 million on 1 Janury 2018.*

Népmozgalom

Eurostat (115/2018): *EU population up to nearly 513 million on 1 Janury 2018.*
Eurostat (2018): *Women in EU have first child on average at 29.*

Általános gazdasági mutatók

Eurostat (2017): *Main GDP aggregates per capita.*
Eurostat (2017): *General government gross debt – annual data*
KSH (2017): *Jelentés a külkereskedelem 2016. évi teljesítményéről.*

Munkaerőpiac

Eurostat (2017): E*mployment and activity by sex and age – annual data.*
Eurostat (2017): *Unemployment by sex and age – annual average.*

Életszínvonal

Eurostat (2018): *GDP per capita in PPS.*
Eurostat Newsrelease (2018): *Consumption per capita varied between 54% and 132% of the EU average, 192/2018.*
Eurofound (2017), European Quality of Life Survey 2016: *Quality of life, quality of public services, and quality of society, Publications Office of the European Union, Luxembourg.*

Állami kiadások

Eurostat (2018): *General government expenditure by function – COFOG .*

Digitális fejlettség

Eurostat: *Individuals – internet use, 2019.*
Eurostat: *Individuals using the internet for participating in social networks, 2019.*
Statista: *Digital Europe in 2020.*

Az Európai Unió megítélése

Standard Eurobarometer (2018/90): *Public opinion in the European Union.*
Eurobarométer (2018/89.2): *Mozgásban a demokrácia. Egy évvel az európai választások előtt.*
EU Commission (2018): *EU expenditure and revenue 2014-2020.*

Fogalomtár

Fogalomtár

Adatgazdaság
A digitális adatok, a számítástechnika és az automatizálás új ipari forradalmának következményeként kialakult adatközpontú gazdaság, mely soha nem látott adatgyűjtéssel és adatfelhasználással jár, hatalmas és összetett adathalmazokat teremetve.

Adósságállomány
Az államháztartás bruttó konszolidált adóssága év végén, a következő kategóriákban: fizetőeszközök és betétek, részvényeken kívüli értékpapírok (kivéve a pénzügyi derivatívákat) és hitelek. A GDP százalékában, illetve millió euróban fejezik ki. Az államháztartás a központi kormányzat, tartományi kormányzat, helyi önkormányzatok és társadalombiztosítási alapok alszektorokat foglalja magában.

Alapjövedelem
Mindenkinek alanyi jogon járó jövedelemforrás, amely nem kötődik semmilyen kritériumhoz.

Ápolást, gondozást nyújtó szociális intézmények
Az önmaguk ellátására nem vagy csak folyamatos segítséggel képes személyek elhelyezésére és ellátására szolgáló szakosított szociális ellátási forma (idősek otthona, pszichiátriai betegek otthona, szenvedélybetegek otthona, fogyatékos személyek otthona, hajléktalanok otthona), ahová az ellátottak életkoruk, egészségi állapotuk, szociális helyzetük szerint kerülnek.

Automatizáció
Az a folyamat, melynek során az ember irányító szerepét bizonyos munkákban vagy munkatevékenységekben gépek, berendezések veszik át.

Betáplálási pont a földgázszállító rendszeren
A földgázszállító vezetéknek az a pontja, amelyen keresztül a földgáz a földgázszállító rendszerbe kerül, és ahol a szállítási rendszerüzemeltető a földgázt szállításra átveszi.

Big Data
Napi szinten jelentkező óriási, nagy sebességű és változatos adatmennyiség, amely strukturálás és elemzés után a digitális gazdaság rendelkezésére áll.

Bűncselekmény
Az a szándékosan vagy – egyes esetekben – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre a törvény büntetés kiszabását rendeli. Társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvénye szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti. A bűncselekmény bűntett vagy vétség.

Büntethetőségi alsó korhatár
Az a törvényben meghatározott életév, amelynek elérésétől kezdve a bűncselekmény elkövetője büntetőjogilag felelősségre vonható.

Digitális bennszülött
A Z generációhoz tartozó, 8–22 éves korosztályra alkalmazott fogalom annak képszerű érzékeltetésére, hogy ez a korosztály már együtt nőtt fel a digitális technológiákkal: számítógéppel, játékkonzollal, internettel, mobiltelefonokkal, MP3-lejátszókkal.

Digitális piac
A digitális gazdaság működési tere; a digitális termékek, szolgáltatások és szereplők találkozási terepe, ahol a különböző gazdasági ügyletek folynak, online platformokon, illetve az interneten.

Dolgok internete
Internet of Things (IoT): a beágyazott chipekkel és szenzorokkal ellátott okoseszközök összessége, melyek az internetre kapcsolódnak, és ott egymással kommunikálnak.

Drón
Pilóta nélküli, távirányítással működő, repülni képes eszköz.

E-közigazgatás
A közszféra, a kormányzat kapcsolatrendszerének tudásalapú átalakítása és racionalizált, szolgáltató jellegű újraszervezése az infokommunikációs technológiai alkalmazások együttes használata révén.

Elektronikus szavazás
Azok a szavazástechnikai megoldások, melyeknél a szavazatok leadása és összeszámlálása során infokommunikációs technológiát alkalmaznak. Ez az értelmezés egyaránt magába foglalja azokat a módszereket, melyek a papíron leadott szavazatokat elektronikus szavazógéppel összesítik, illetve azokat is, ahol már a szavazatok leadása is elektronikusan történik.

Élethosszig tartó tanulás
Egy a születéstől a halálig tartó szándékos tanulási tevékenység, amelynek célja, hogy fejlessze az egyén is-

mereteit és kompetenciáját, hozzájáruljon a gazdasági versenyképesség és a foglalkoztathatóság kibontakoztatásához, valamint a társadalmi kirekesztés csökkentéséhez. Nélkülözhetetlen alapja a mindenki számára biztosított, jó minőségű alapoktatás kora gyermekkortól kezdődően.

Endokrin diszruptorok

Az endokrin diszruptorok vagy EDC- (endocrine disrupting chemicals) vegyületek a szervezet hormonális működését megzavaró hatású anyagok, amelyek az élőlényre és/vagy utódjára negatív hatást fejtenek ki.

E-szavazási hajlandóság

A választópolgárok azon hajlandóságát mutatja, hogy milyen mértékben választanák a hagyományos szavazási megoldások helyett az elektronikus szavazást.

Felelősségteljes turizmus

A turizmus olyan formája, amely minimalizálja annak negatív gazdasági, környezeti és társadalmi hatásait, nagyobb gazdasági hasznot biztosít a helyiek számára (akiket be is von a döntésekbe), és javítja közösségük jólétét. Hozzájárul továbbá a természeti és kulturális örökség megőrzéséhez, a világ sokszínűségének fenntartásához, biztosítja a helyi kultúra, társadalom és környezet jobb megismerését és megértését, az élményszerzést, az akadálymentes hozzáférést, erősíti a turisták és a helyiek közötti tiszteletet, a helyi önérzetet és bizalmat.

Fenntartható fejlődés

A fejlődés olyan formája, amely a jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit saját szükségleteik kielégítésének lehetőségétől.

Fenntartható turizmus

A turizmus olyan formája, amely teljes mértékben figyelembe veszi a jelenlegi és jövőbeli gazdasági, társadalmi és környezeti hatásokat, valamint a turisták, az iparág, a környezet és a befogadó közösségek igényeit.

Foglalkoztatottság

Foglalkoztatottnak számít az, aki az adott héten legalább 1 óra jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy munkájától csak átmenetileg (szabadság, betegség stb. miatt) volt távol (ILO). Mutatója a foglalkoztatási ráta, amely a foglalkoztatottaknak a népességhez viszonyított aránya.

Formális, nonformális és informális tanulás

A tanulási tevékenység különböző formái. Formális tanulás alatt az iskolai oktatást, nonformális tanulás alatt a bizonyítványt nem adó, kötetlen, öntevékeny szervezetek keretei között végbemenő, míg informális tanulás alatt a családi, munkahelyi vagy a széles társadalmi környezetben történő tanulást értjük.

GDP

A GDP (gross domestic product, bruttó hazai termék) az egy területen adott időszakban (általában egy év alatt) előállított végső felhasználásra szánt termékek és szolgáltatások összességének értéke.

Globális felmelegedés

A Föld átlaghőmérsékletének emelkedése, melynek során az óceánok és a felszín közeli levegő hőmérséklete emelkedik.

GINI-index

A jövedelemkoncentráció egyik lehetséges aggregált statisztikai mutatószáma, 0 és 1 közötti értéket vehet fel. Ha a Gini-koefficiens értéke 0, akkor mindenki egyenlő összeggel rendelkezik a sokaságban, azaz teljes az egyenlőség. Ha viszont értéke 1, akkor a sokaságban egyetlen személy kezében koncentrálódik az összes jövedelem, ekkor teljes egyenlőtlenségről beszélünk.

Hálózati társadalom

Modern informatikai és kommunikációs technológiákra épülő új társadalmi berendezkedés, melyben számítógépes hálózatok segítségével állítanak elő, dolgoznak fel és továbbítanak információkat. A hálózati társadalomban az intézmények átalakulnak, rugalmasabbá válnak.

Információs társadalom

Társadalmi együttélési forma, melynek során az infokommunikációs eszközök és az azokhoz rendelt tartalom olyan innovációt generál, amely felgyorsítja és újraszervezi a gazdasági-társadalmi és kulturális folyamatokat, mindehhez új szabályozást és igazgatást igényelve.

Ipar 4.0

Az ipari termelés egy új magasabb szintje, amelyben a termelési folyamatok egymással autonóm módon kommunikáló, az értékteremtési láncban részt vevő technológiákra és eszközökre épülnek. A termelési folyamat elemeit digitálisan összekapcsolják, a vállalatok intelligens hálózatokat, integrált értékláncokat hoznak létre.

Képesség, készség

A képesség minden olyan tudásfajta, amely valamilyen aktivitást tesz lehetővé birtoklója számára, mindig cselekvéssel, történéssel, létezéssel kapcsolatos. A képesség nem az emberrel vele született, készen kapott dolog, hanem az élet, a tevékenység során alakul ki, fejlődik. A készség a cselekvés (és tevékenység) automatizált eleme, amely a tudat közvetlen ellenőrzése nélkül funkcionál.

Kiberfenyegetés

A kibertér általános jellemzője, hogy globális, folyamatosan bővülő virtuális hálózat, amely decentralizáltságából fakadóan egyedül egyetlen állam által sem szabályozható. A virtuális tér nyújtotta lehetőségek új bűnelkövetői és hadvi-

selési formák születéséhez vezettek, melyek jelentős biztonsági kockázatot jelentenek a kibertér minden tagja számára.

Kibertér
Az elektronikus információs eszközök globálisan egymáshoz kapcsolódó, decentralizált folyamatosan bővülő rendszerének és a benne megjelenő adatok és információk együttese.

Kompetenciák
Olyan képesség, mely a komplex feladatok adott kontextusban történő sikeres megoldására irányul (OECD). A fogalom kiterjed az ismeretek mobilizálására, a kognitív és gyakorlati képességekre, a szociális és magatartási komponensekre valamint attitűdökre, továbbá az érzelmekre és értékekre is.

Közösségi gazdaság
A közösségi gazdaság (sharing economy) olyan új olyan üzleti modell, mely a fejlett információtechnológia segítségével az árukhoz, szolgáltatásokhoz, információhoz, adatokhoz másokkal megosztott, közösségi hozzáférést kínál.

Közösségi média
Nemzetközileg elterjedt nevén social media: olyan médiumok összessége, amelyet online (közösségi) platformok (például Facebook, Snapchat, Instagram, Twitter) és eszközök segítségével a felhasználók töltenek meg tartalommal és osztanak meg egymás között.

Kulturális örökség
Értékhordozó, pótolhatatlan kulturális, társadalmi, környezeti és gazdasági tőke. Míg korábban az értékmegőrzés dominálta, napjainkban a generációk folyamatos, aktív hozzájárulása és formálása jellemzi. Az Európai Unió integrált megközelítése az alábbi csoportokra bontotta: tárgyi (ingó, ingatlan, víz alatti), immateriális (szóbeli hagyományok, előadó-művészet, szertartások), digitális.

Mesterséges intelligencia
A számítógép-tudomány egy alkalmazott részterülete, amely intelligens számítógépes rendszerek kifejlesztésével foglalkozik. A gépi intelligencia számítógépekkel utánozza vagy lemásolja az emberi inger- (érzéklet) feldolgozást és a döntéshozó képességet. Az intelligens rendszerek autonóm tanulási képességekkel bírnak, és alkalmazkodnak bizonytalan vagy részlegesen ismert környezetekhez is.

Multitasking
Megosztott figyelem, vagyis „egyszerre” több dolog végzése, ami a gyakorlatban különböző feladatok közti gyors váltást, „ugrálást” jelent.

Munkanélküliség
Munkanélkülinek tekintendő az a személy, akire egyidejűleg érvényes, hogy az adott héten nem dolgozott, s nincs olyan munkája, amelytől átmenetileg távol volt, aktívan keresett munkát a megkérdezést megelőző négy hét folyamán, és két héten belül munkába tudna állni. Mutatója a munkanélküliségi ráta, amely a munkanélkülieknek a gazdaságilag aktív népességen belüli aránya (ILO).

Negyedik ipari forradalom
A 2010-től számított, forradalmi jelentőségűnek tartott technológiai változások időszaka, melyben az újdonság alapját a fizikai és a biológiai rendszerek digitális módon történő összekapcsolása adja. Újrastrukturálja az ember viszonyát az életéhez, munkájához és önmagához is.

Nem kognitív készségek
A személyiségpszichológiában használt úgynevezett Big Five néven ismert nómenklatúra készség csoportjaiba (extrovertáltság, konszenzuskészség, lelkiismeretesség, érzelmi stabilitás, nyitottság) tartozó készségek (mint például kommunikációs készség, kollegialitás, megbízhatóság, önbizalom, innovációs készség). Az OECD elemzéseiben gyakran szereplő fogalom, emellett használatos még a karakter- (caracter skills) vagy puha készségek (soft skills) kifejezés is.

Nyílt adat
Adatok olyan csoportja, amely mindenki számára szabadon hozzáférhető, és kereskedelmi vagy nem kereskedelmi céllal bárki által szabadon felhasználható, újrahasznosítható és továbbterjeszthető.

Okosváros
Olyan település, amely természeti és épített környezetét, digitális infrastruktúráját, valamint a területén elérhető szolgáltatások minőségét és gazdasági hatékonyságát korszerű és innovatív információtechnológiák alkalmazásával, fenntartható módon, lakosainak fokozott bevonásával fejleszti.

Oktatás megtérülési rátája
Az a hányados, amely az oktatási ráfordítások jelenértéke és az oktatás eredményeként várható hozamok jelenértéke között képezhető. Az egyéni megtérülési ráta kiszámításához az adózás utáni kereseteket és az egyéni közvetlen költségeket, míg a társadalmi megtérülési ráta számításához az adózatlan kereseteket és a társadalmi közvetlen költségeket használják.

Operatív költségvetési egyenleg
Az adott ország európai uniós költségvetési befizetéseinek és kifizetéseinek különbsége.

Ökológiai kéznyom
A Daniel Goleman (az érzelmi intelligencia fogalmát világhírűvé tevő pszichológus) által megalkotott fogalom szerint nemcsak a természetben okozott károkról kellene

beszélnünk, hanem az eredményekről is: mennyi károsanyag-kibocsátást spóroltunk meg egy-egy cselekedetünkkel, fogyasztásunk, üzleti tevékenységünk megváltoztatásával.

Ökológiai lábnyom
Az összes elfogyasztott erőforrás megtermeléséhez és az összes megtermelt hulladék lerakásához szükséges területet mutatja, amelyet globális hektárban mérünk.

Önvezető autó
Emberi közreműködés nélkül, digitális technológiák segítségével képes a közlekedésre. Érzékeli környezetének részleteit, és navigálja önmagát.

Plain Language mozgalom
A közérthető megfogalmazásért/nyelvhasználatért indított mozgalom, melynek célja általánossá tenni a hivatalos nyelvhasználatban a könnyen befogadható és megérthető megfogalmazást.

Robot
Olyan eszköz vagy berendezés, amely az ember fizikai és/vagy szellemi munkájához hasonló tevékenységet végez, és képes saját tevékenységét ellenőrizni és korrigálni.

Szállítóvezeték
Az a csővezeték, a tartozékaival együtt, amelyen keresztül a földgáz továbbítása történik. Ennek kezdőpontja lehet a rendszerösszekötési pont vagy az összekapcsolási pont, vagy a földgáztároló/földgáztermelő üzem szállítói betáplálási pontja. Végpontja lehet a rendszerösszekötési pont vagy az összekapcsolási pont, vagy a gázátadó állomás szállítói kiadási pontja.

Teljes termékenységi arányszám
A teljes termékenységi arányszám azt fejezi ki, hogy az adott év kor szerinti születési gyakorisága mellett egy nő élete folyamán hány gyermeknek adna életet.

Természetes szaporodás/fogyás
Az élve születések és a halálozások különbözete, ezer lakosra vetítve.

Többsebességes Európa
Koncepció az Európai Unió jövőjéről, amelynek alapja, hogy a tagállamok nem azonos ütemben vagy egyáltalán nem teljesítenek bizonyos közös célkitűzéseket, és amely szerint a tagállamok különböző ütemben (a felkészültebbek korábban) érhetik el az integráció magasabb fokát.

Új pszichoaktív anyagok (ÚPA)
Angolul: new psychoactive substances (NPS). Azoknak a kábítószereknek az új csoportja, amelyek nem szerepelnek az ENSZ egyetlen kábítószerügyi jegyzékében sem, viszont egészségügyi kockázati értékük megegyezik vagy meghaladja a jegyzett kábítószerekét. Két nagy csoportjuk a szintetikus kannabinoidok és a szintetikus katinonok, más néven dizájner drogok.

Üvegházhatás
A globális hőmérséklet növekedése elsősorban a légköri szén-dioxid-koncentráció fokozatos emelkedése következtében. A szén-dioxid a Napból származó rövidhullámú sugárzást átengedi, a földfelszíni hosszúhullámú sugárzást viszont elnyeli. Koncentrációjának növekedése a légkör felmelegedéséhez vezet.

Választási kvóta
A választási kvóták alapvető célja bizonyos társadalmi csoportok (fiatalok, nők, nemzeti kisebbségek stb.) képviseletének biztosítása. Három fő típusa: a fenntartott mandátum, a törvényileg előírt jelöltkvóta és a pártok által önként vállalt kvóták.

Web 1.0
A World Wide Web első korszaka, amelyben a ritkán frissülő tartalom statikus oldalakon jelent meg, a kommunikáció egyirányú volt, a tartalom előállítása centralizált, jellemzően a szerkesztőkön keresztül valósult meg.

Web 2.0
A tartalom előállítását, szerkesztését, véleményezését és kiegészítését a közösség végzi, amelynek tagjai egyenrangú félként vesznek részt a kommunikációban. A felhasználók csoportba szerveződnek, hálózati társak jönnek létre, a szolgáltatók csak a kommunikációhoz szükséges keretet biztosítják. A tartalmat a magánjellegű információk határozzák meg, a tömeg-önkommunikáció dominál.

Web 3.0
Elterjedtebb elnevezésén szemantikus web, amelynek lényege a nem egy adatban vagy alkalmazásban megtalálható adatok összekapcsolása, biztosítva az eredeti tartalom változásának követését. A rendszer magas fokú tudáselérést biztosíthat a jövőben. Jelenleg az infrastruktúra kidolgozása zajlik, a kivitelezhetőségét sokan vitatják.

Zsarolóvírus
Angolul: ransomware. A kártékony szoftverek és programok (malware = malicious software, a köznyelvben vírus) azon fajtája, amely zárolja a számítógép adatait, és csak váltságdíj ellenében ajánlja fel azok feloldását.

Szolgáltatásaink

Képviselői Információs Szolgálat | 128
Országgyűlési Könyvtár | 130

Képviselői Információs Szolgálat

Szolgáltatásaink

A Képviselői Információs Szolgálat (Infoszolg) információs és kutatási szolgáltatásokat biztosít az országgyűlési képviselők, nemzetiségi szószólók és munkatársaik részére. A 28 éve működő és folyamatosan fejlődő szolgáltatásaink alapelvei a szakszerűség, a pontosság, a gyorsaság, a pártatlanság, valamint a kérések bizalmas kezelése.

Forduljon hozzánk bizalommal az alábbi elérhetőségeink bármelyikén, amennyiben:

- munkájához információra (dokumentumokra, adatokra, szakirodalomra, hírekre, sajtóválogatásra) van szüksége;
- tájékozódni szeretne egyes szakterületekről vagy közéleti témákról;
- szakpolitikai kérdésben rövid összefoglaló, más országok jogi szabályozására is kitekintő elemzés vagy szerkesztett háttéranyag összeállítását kéri;
- ünnepi beszéd írásához keres segédanyagot.

Az egyéni kérdések megválaszolásához felkutatjuk, szükség esetén szelektáljuk és feldolgozzuk a rendelkezésre álló információt.

Az egyéni kérdések megválaszolása mellett előre elkészített háttéranyagokkal is támogatjuk az Országgyűlés munkáját:

- az **Infojegyzetek** az egyes törvényjavaslatok tárgyalásához biztosítanak tömör összefoglalót;
- az **Infotablók** statisztikai adatokat vizuálisan megjelenítve és értelmezve nyújtanak információt;
- az **elemzések** egyes szakpolitikai területek külföldi jogi szabályozásának összehasonlító elemzését kínálják;
- az **ünneptörténeti háttéranyagok** a nemzeti ünnepek, jeles napok és évfordulók alkalmából készülő beszédek megírásához szolgáltatnak alapanyagot;
- az Országgyűlés bizottságai által meghallgatott állami tisztségviselők **kinevezés előtti és időszaki meghallgatásához** is készítünk háttéranyagot;
- a **rendszeres sajtófigyelések** adott szakpolitikai témákról a nyomtatott és az elektronikus médiában megjelent cikkeket, tudósításokat gyűjtik össze.

Munkánk színvonalának növelése érdekében nagy hangsúlyt fektetünk a folyamatos továbbképzésre, a tudományos életben és nemzetközi szakmai szervezetekben való részvételre, valamint más parlamenti kutatószolgálatokkal való együttműködésre. Szolgáltatási profilunkat a parlamenti kutatószolgálati munka területén zajló változások és felhasználóink igényei szerint folyamatosan fejlesztjük.

Elérhetőségeink

Háttéranyagaink elérhetők a parlamenti hálózaton található intranetes oldalunkon:
http://intra.parlament.hu/infoszolg/.

Az Infojegyzetek, Infotablók és egyes elemzések az Országgyűlés honlapján is megtalálhatók:
www.parlament.hu/infoszolg.

Kéréseivel forduljon hozzánk bizalommal:

- e-mailen: infoszolg@parlament.hu;
- telefonon: (36) 1 441-4529, (36) 1 441-6486;
- személyesen az Országházban és a Képviselői Irodaházban található információs pontokon.

Információs pult

Országház, a plenáris ülésterem mögötti folyosón

Nyitvatartás: A plenáris ülések első napján üléskezdéstől a határozathozatalok végéig, további ülésnapokon a határozathozatalok idején, maximum 17:00 óráig.

Képviselői Tájékoztató Központ

Képviselői Irodaház VII. emelet

Nyitvatartás: Hétfő–csütörtök: 9:00–17:00
Péntek: 8:00–14:00

A Képviselői Információs Szolgálat 27 éve folyamatosan,
a rendszerváltozást követő 8. parlamenti ciklusban gondoskodik a képviselők tájékoztatásáról.

1990–1994 · 1994–1998 · 1998–2002 · 2002–2006 · 2006–2010 · 2010–2014 · 2014–2018 · 2018–

FONTOSABB MUTATÓK

	1990–1994-ES CIKLUS		2014–2018-AS CIKLUS
MUNKATÁRSAK SZÁMA (FŐ)	4		17
TELJESÍTETT FELADAT (ÉVES ÁTLAG, DB)	Σ 500		Σ 18 040

- könyvtári szolgáltatás: 500
- könyvtári szolgáltatás: 600
- egyedi háttéranyag egyéni kérésre: 800
- előre elkészített (proaktív) háttéranyag: 1140
- proaktív háttéranyag küldése rendelésre: 15 500

infoszolg

A SZOLGÁLTATÁSFEJLESZTÉS MÉRFÖLDKÖVEI

AZ INFOSZOLG MEGALAKULÁSA
A könyvtári és információs szolgáltatások kezdete

HÁTTÉRANYAG-KORSZAK
A kompilált, szerkesztett (a beválogatott dokumentumok teljes szövegét tartalmazó) háttéranyagok bevezetése

KUTATÓSZOLGÁLATI KORSZAK
Az elemző háttéranyagok bevezetése

DIGITÁLIS KORSZAK
A háttéranyagok elektronikus előállításának kezdete és az e-mailes szolgáltatás elindítása

Önálló intranetes oldal kialakítása

Önálló internetes oldal elindítása

ADATVIZUALIZÁCIÓS KORSZAK
Az Infojegyzetek vizuális fejlesztése, infografikus tájékoztatás bevezetése, az Infotabló kidolgozása

A HÁTTÉRANYAGOK EVOLÚCIÓJA

Háttéranyagok átlagos száma évente a 2014–2018-as ciklusban

- ÜNNEPTÖRTÉNETI HÁTTÉRANYAGOK: 50
- MEGHALLGATÁSI HÁTTÉRANYAGOK: 20
- ELEMZÉSEK: 5
- SAJTÓFIGYELÉSEK: 1000
- INFOJEGYZETEK: 65
- INFOTABLÓK: 3 bemutató kiadvány

Infografika: Zsubori Ervin

Országgyűlési Könyvtár

A 150 éves Országgyűlési Könyvtárat a törvényhozó munka támogatására 1868-ban a Magyar Országgyűlés Képviselőháza hozta létre. Napjainkban az Országgyűlési Könyvtár az Országgyűlés Hivatalának részeként a törvényhozás könyvtára, s egyben nyilvános tudományos szakkönyvtár is, így egyszerre segíti a törvényalkotási munkát, és szolgálja a nyilvánosság információs, dokumentációs igényét.

Fő gyűjtőkör:

- állam- és jogtudomány
- politikatudomány,
- a modern kori egyetemes történelem
- és időkorlát nélkül a magyar történelem.

E tudományterületekben a hazai szakirodalmat teljes körűen, a külföldi szakirodalmat válogatva gyűjti.

Mellékgyűjtőkör:

- közgazdaság-tudomány,
- szociológia,
- statisztika.

E tudományterületeket szakirodalmát válogatva gyűjti.

Különgyűjtemények:

Magyar Parlamenti Gyűjtemény: a Magyar és az Erdélyi Országgyűlés dokumentumainak teljes körű gyűjteménye.
Külföldi Parlamenti Gyűjtemény: öt ország, Ausztria, Németország, Franciaország, Anglia és Amerikai Egyesült Államok parlamenti dokumentumait tartalmazza.
ENSZ Letéti Gyűjtemény: az ENSZ fő szerveinek és egyes szakosított szervezeteinek (ILO, IAEA, UNESCO, WTO] dokumentumait őrzi.
Európai Unió Letéti Gyűjtemény: az Európai Unió hivatalos kiadványait és szakirodalmát szolgáltatja.

Könyvtári tagság

Az Országgyűlési Könyvtár az országgyűlési képviselők, a nemzetiségi szószólók és a képviselői szakértők számára alanyi jogon és ingyenesen biztosítja szolgáltatásait. Könyvtári olvasójegyként a parlamenti belépőkártya szolgál.

Olvasóterem, fenntartott hely

A parlamenti felhasználók számára helyben olvasás, kutatás céljából az olvasóterem első déli, földszinti fülkéjében biztosítunk állandó szabad helyet.

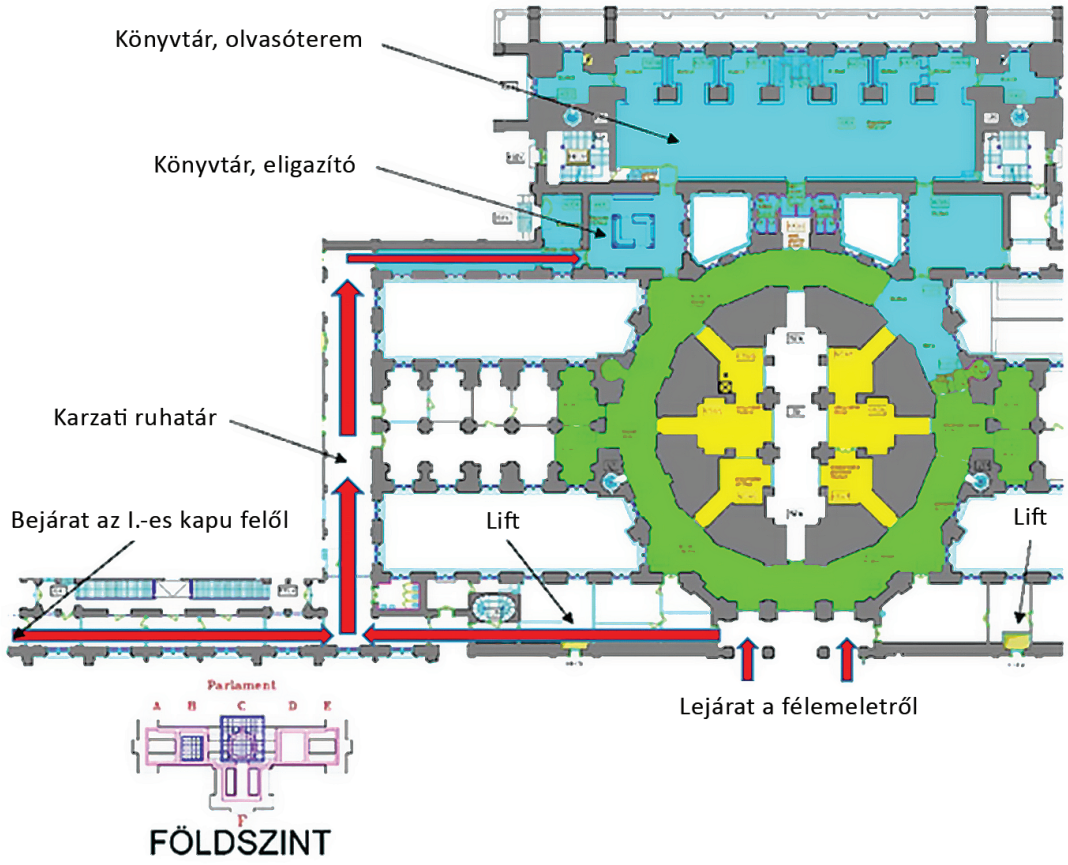
Számítógép-használat

A fenntartott helyen rendelkezésre áll számítógépes munkaállomás. A bejelentkezéskor saját felhasználói fiókját éri el, amelyben 1 gigabájt tárhely vehető igénybe.

Saját eszközt (telefon, számítógép) is használhat a könyvtár Wi-Fi hálózatán (OGYK-AUTH).

Dokumentumhasználat, kézikönyvtár

Az olvasóteremben a polcokon mintegy 50.000 kötetes kézikönyvtár sorakozik. Szakterületi bontásban megtalálható az egyes fő- és mellékgyűjtőköri tudományterületek alapvető szakirodalma, valamint a legfontosabb hazai és külföldi napilapok, folyóiratok.

Raktári dokumentumok kikérése

A több mint 700.000 kötetes könyvtári állomány nagyobb része zárt könyvraktárban található. A dokumentumokat elektronikus úton, a katalóguson keresztül, akár otthonról is lehet igényelni. A külső raktári kérések kedden és csütörtökön 13.00 órától vehetők át a könyvtári Eligazítóban.

Kölcsönzés

A parlamenti felhasználóink számára kölcsönözzük állományunkat.

Nyomtatás, másolatkészítés

Az Eligazítóban a parlamenti belépőkártyájával lehetősége van szkennelésre, másolat készítésére, illetve nyomtatásra is. A másolatokat (digitális vagy fénymásolat) megrendelheti digitalizáló műhelyünkből is.

Szaktájékoztatás

- Kutatástámogatás
- Források használata, szakirodalom gyűjtése
- Személyes konzultáció lehetősége
- Honlap és katalógus: *http://www.ogyk.hu/*
- Online tájékoztatás: *info@ogyk.hu*
- Telefonos tájékoztatás: 441-4468

Képviselői szakreferens: **Maltsik Balázs** (telefon: 441-4090, maltsik.balazs@parlament.hu)

A könyvtár nyitvatartási rendje: hétfő-péntek: 8-20 óra, szombat: 10-18 óra

Bejutás, megközelítés: A könyvtár az Országház épületének dunai oldalán helyezkedik el. Az épületen belül a földszinti karzati ruhatár folyosóján keresztül közelíthető meg.

infoszolg | Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság
Képviselői Információs Szolgálat

ORSZÁGGYŰLÉS

· HIVATALA ·